

Lilia Govornean, Doina Colesnicov

8

LITERATURA

Lilia Govornean
Doina Colesnicov

2021

LITERATURA

8

REȚINEȚI!

ARHETIPUL este un simbol vizual sau energetic al imprimărilor subconștiente care există în psihicul fiecărei ființe umane. Unele sunt ușor de înțeles în timp ce altele aduc în ființa noastră mesaje subliminale care ne ajută să ne reamintim sensul vieții noastre pe pământ și ceea ce se ascunde în spatele iluziei realității.

CRÓNICA este o lucrare cu caracter istoric, obișnuită mai ales în evul mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale. (Ietopiseț, hronic).

LEGENDA ISTORICĂ este o povestire fantastică în proză sau în versuri cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală, care explică prin fapte imaginare evenimente și personaje istorice.

ODA (din limba greacă: aeidin înseamnă cântec) este o specie a poeziei lirice, alcătuită din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică, în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc.

NOVELA este o specie a genului epic în proză, cu un singur fir narativ, urmărind un conflict unic, concentrat; personajele nu sunt numeroase, fiind caracterizate succint, în funcție de contribuția lor la desfășurarea acțiunii.

POEMUL este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc., în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje însuflețite de sentimente nobile.

EPOPEEA este un poem epic de mari dimensiuni, în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, ale unui singur personaj, ale unui grup de oameni sau ale unui popor, dominate adesea acțiuni cu totul ieșite din comun care se petrec în locuri stranii și depărtate, personaje extraordinare și/sau supranaturale.

SIMBOULUL este un procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări.

MITUL este o povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor (antice) despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari, etc.) Mitul este o poveste, o legendă, un basm.

NOVELA istorică este o nuvelă inspirată din trecutul istoric (cronici, lucrări științifice, folclor).

REȚINEȚI!

POEMUL este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar în versuri de proporții mari, în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje însuflețite de sentimente nobile.

METONIMIA este figura de stil înrudită cu metafora, care constă în a indica un obiect prin numele altui obiect, complet diferit, a înlocui efectul cu cauza, cauza cu efectul, opera cu autorul etc.

SUBIECTUL operei literare este constituit din succesiunea faptelor, a evenimentelor la care participă personaje literare caracterizate tocmai prin intermediul întâmplărilor relatate.

REZUMATUL constă în prezentarea sumară, logică și obiectivă a subiectului operei literare; se reține esențialul eliminându-se detaliile.

NUVELA este o specie a genului epic în proză, cu dimensiuni cuprinse între povestire și roman, ce urmărește un singur fir narativ, având o intrigă complexă și dezvoltând un conflict puternic prin care se evidențiază caracterul a mai multor personaje.

ROMANUL este o operă literară epică de mari dimensiuni care oferă o imagine complexă și profundă asupra realității, experienței umane, a societății, prin intermediul unor personaje surprinse în acțiuni, în conflicte sociale, psihologice etc. și prezentate, de obicei, cu ajutorul narațiunii.

GENUL EPIC cuprinde totalitatea creațiilor epice, adică acele opere literare în care autorul își exprimă indirect sentimentele prin povestirea unor fapte, a unor întâmplări și prin intermediul personajelor.

UMORUL este un mijloc de a prezenta realitatea, cu scopul de a trezi voia bună. Acesta apare și prin mărirea aspectelor morale, psihice, sufletești, prin sublinierea unor slăbiciuni omenești în neconcordanță cu statutul personajului.

IRONIA este o figură de stil prin care se simulează o atitudine, un sentiment, contrare celor adevărate, este o laudă aparentă care marchează o critică sau un dispreț, o batjocură.

PARABOLA este o povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral; o pildă; o exprimare alegorică, o afirmație care cuprinde un anumit tâlc.

ANAFORA este figura de stil care constă în repetarea aceluiași cuvânt la începutul a mai multor versuri, propoziții sau fraze, pentru accentuarea unei idei sau pentru obținerea unor simetrii.

Lilia Govornean, Doina Colesnicov

Curs integrat

LITERATURA

(română și universală)

**Manual pentru clasa a 8-a cu limba română de
predare a instituțiilor de învățământ
mediu general**

Ediția a doua, revăzută

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei

Львів
Видавництво «Світ»
2021

УДК 821.135.1(075.3)

Г 57

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 22.02.2021 № 243)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Говорнян Л.

Г 57 Інтегрований курс «Література» (румунська та зарубіжна) : підруч. для 8 кл. з навч. румун. мов. закл. заг. серед. осв. / Л. Говорнян, Д. Колесникова. – 2-ге вид., переробл. – Львів : Світ, 2021. – 248 с.

ISBN 978-966-914-329-7

Підручник призначений для учнів 8-го класу закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту базової і повної середньої освіти» та оновленій навчальній програмі з Інтегрованого курсу «Література (румунська та зарубіжна)» для учнів 5-9 класів. Усі художні твори розглядаються в межах чотирьох тематичних розділів. Кожен підрозділ включає коротку біографічну довідку про письменника, текст програмового твору, його аналіз, здійснений відповідно до найновіших досягнень літературознавства, інформацію про визначені Програмою теоретичні поняття. Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнів 8-го класу.

УДК 821.135.1(075.3)

© Говорнян Л.С., Колесникова Д.О., 2016
© Говорнян С.Л., художнє оформлення, 2016
© Видавництво «Світ», оформлення, 2016
© Говорнян Л.С., Колесникова Д.О., перероблення, 2021
© Говорнян С.Л., художнє оформлення, 2021
© Видавництво «Світ», оформлення, 2021

ISBN 978-966-914-329-7

CUVÂNT ÎNAINTE

„Imaginația literară este un obiect estetic oferit de scriitor iubitorului de cărți”. Gaston Bachelard

Dragi elevi și eleve!

Aveți în față un manual care sperăm să vă fie util, dar și să vă placă. Citindu-l, vă veți apropia încă o dată de ceea ce se numește lumea cuvântului. Veți citi, veți aprecia și veți analiza câteva dintre operele de referință ale literaturii române și universale. Textele pe care le-am

selectat pentru voi, scrise de autori clasici și contemporani, aparțin unor genuri și specii diferite și abordează variate tematici. Astfel, universul literaturii vi se va înfățișa într-o bogăție de forme, stiluri, motive, reflectând de fapt o polifonie a imaginației artistice.

Veți pătrunde, treptat, în universul cuvântului rostit și scris.

Observând, folosindu-vă cunoștințele și imaginația, exersând, veți ajunge la un stil personal de a lucra și de a gândi. Veți înțelege tainele de dincolo de cuvinte, descoperindu-vă pe voi înșivă într-o lumină poate necunoscută încă.

Manualul cuprinde mai multe părți care vă va familiariza cu diverse tipuri de texte, situații de comunicare și cu elementele de limbă care stau la baza acestora, vă va oferi posibilitatea de a descifra și de a aprofunda felul în care sunt construite textele, precum și mijloacele prin care voi înșivă puteți redacta scurte texte.

Manualul vă propune o deschidere spre spațiul miraculos al literaturii, printr-o călătorie în baladă, legendă, cronică și poezie.

Exercițiile propuse sunt pașii pe care îi veți face împreună cu autorii operelor literare și personajele acestor opere.

Acest manual pe care vi-l propunem reprezintă și el o punte de legătură între voi și inima scriitorilor. Și atunci, când veți pătrunde, împreună cu profesorul de literatură, în lumea fermecătoare a operelor scriitorilor români și străini, o să vă umpleți de lumina bunătății, de căldura dragostei pentru meleagul natal și întreaga civilizație umană.

Să aveți parte de lecturi plăcute, înțelegere și învățare ușoară!

Autorii

Literatura – arta cuvântului

„Arta este o pasăre liberă, care se ridică și planează atunci, când vrea și coboară pe pamânt atunci, când vrea, Nu există în această lume forță care să o încătușeze și să o schimbe. Arta este un spirit înalt care nu se vinde și nu se cumpără. Arta este un pas făcut de la lucrul cunoscut și aparent către lucrul cunoscut diascuns”. (de Jubrou-Furtunile)

O altă componentă a artei este **literatura**. Literatura, așadar, a fost și mai este considerată artă a cuvântului, un limbaj deviat de la norma vorbirii comune.

Dragostea, natura, patriotismul, geniul, destinul, războiul și altele sunt teme importante ale literaturii române și universale,

corespunzând problemelor fundamentale ale omului și societății. Faptul că temele majore ale literaturii reflectă problemele cele mai profund și mai general umane dovedește că în centrul creației literare se află omul.

Dacă definim conceptul de artă poetică ne referim la ansamblul de trăsături care compun viziunea despre lume și viață a unui autor, despre venirea lui în Univers și despre misiunea artei sale, într-un limbaj literar care-l particularizează. Registrul stilistic se individualizează prin sintagme poetice ce contin metafore; prin imagini vizuale, auditive, dinamice, olfactive, printr-un limbaj poetic expresiv, plastic. „Plastica – la fel ca și muzica, nu poate fi decât un element al acelei sinteze de formă, de sunet și de înțeles care formează arta cuvântului: poezie lirică. Poezia și plastica se întregesc, dar nu pot să se confunde. „Adevărata plastică în poezie e întotdeauna sugerată” afirma Ion Pillat.

Călinescu referindu-se la întrepătrunderea artelor și la necesitatea păstrării comunicării între artiști afirma: „Noi scriitorii vrem să știm ce probleme artistice îi preocupă pe arhitecți, sunt încredințat că artiștii vor să afle ce gândește scriitorul, poetul, estetul despre punctele comune tuturor artelor (perspectiva, culoarea, omul, muzicalitatea, etc) [...] Trebuie păstrată totuși acea unitate între oamenii de creație”. Nu se pot disocia artele, ele se completează și se întrepătrund.

Cum se aleg subiectele în literatură? În toate epocile s-a manifestat un spirit al vremii care a influențat creatorul. Astfel se obține raportul dintre viață și artă. Creatorul a stat întotdeauna la interferența dintre tradiție și propria personalitate. Actele de creație, oricât de spontane ar părea, profită evident de experiența trecutului și a prezentului. De-a lungul timpului a fost dovedit că alegerea subiectului la un creator de literatură este determinată de elementele predominante în ambianța sa. Limbajul figurat îi arată destintarului că el se află în fața unui fenomen lingvistic care se evidențiază pentru propria sa valoare. Mesajul se autooglîndește, atrăgându-i atenția receptorului că se află în fața unei comunicări neobișnuite. Literatura apare, astfel, ca o abatere de la norma vorbirii obișnuite, abatere ce declanșează efecte emoționale, estetice.

Arta cuvântului înseamnă pentru unii capacitatea de a oferi cât mai multe idei în cât mai puține cuvinte, ceea ce nu presupune neapărat existența limbajului figurat. În al doilea rând, definiția literaturii ca limbaj figurat nu se potrivește nici prozei.

În al treilea rând, metaforele, metonimiile și alte figuri de stil pot fi întânite și în limbajul uzual. Și, în sfârșit, literatura nu poate fi definită odată pentru totdeauna și fără a se ține seama de preferințele publicului. Principiile, convențiile care acordă sau nu calitatea de literaritate un text se modifică odată cu trecerea timpului: „Ceea ce e fapt literar pentru o epocă, va fi un fenomen lingvistic de viață socială pentru alta. În Evul Mediu conceptul de literatură se confunda cu cel de literatură sacră. Criteriul de apreciere era moral și nu estetic. Astăzi, pentru noi și textele profane sunt literatură” (Iuri Tânianov). Pe de altă parte, fiecare dintre noi judecă textele în funcție de niște norme cunoscute din școală, din experiența lecturii, din sursele critice, astfel încât unii cercetători ajung să susțină că literatura este ceea ce fiecare cititor crede că este literatură.

Literatura populară

Anterioară cu secole literaturii culte și scrise, literatura populară înglobează creațiile literare anonime și colective ale poporului, creații în care rezidă o cultură milenară. Circulând de-a lungul timpului și în

succesiunea generațiilor pe cale orală, creațiile folclorice oglindesc idealurile și năzuințele cele mai nobile ale omului: lupta pentru libertate și dreptate, pentru o viață mai bună; evocă eroismul poporului în lupta pentru apărarea plaiurilor străbune. Se poate spune, că în diversitate de specii, literatura populară reflectă cu fidelitate obiceiurile și tradițiile neamului nostru, factura psihică a neamului, motiv care se constituie parte integrantă a culturii noastre naționale. Referindu-se la însemnătatea ei, Nicolae Iorga spunea: „Literatura cultă izvorăște din literatura populară”, iar în alt loc menționa: „Fără poezie lirică nu se poate concepe viața poporului”.

Trăsăturile caracteristice ale literaturii populare sunt determinate de ceea ce are ea specific și particular față de literatura cultă. Ca și operele scrise ale autorilor culti, creațiile folclorice se nasc prin intermediul creatorilor individuali, dar ele devin, în procesul de circulație pe cale orală,

anonime și *populare*. Acest proces este de durată și, în cadrul lui, operele folclorice sunt supuse în permanență unor schimbări și șlefuiiri, până devin creații artistice desăvârșite.

Opera folclorică are și un caracter *sincretic*. Coexistând și exprimând o stare de spirit, poezia, muzica, dansul și chiar portul popular dovedesc, în primul rând, capacitatea creatorului anonim de a realiza unitatea de expresie în diversitate.

Tematica literaturii populare este extrem de variată, reflectând desigur complexitatea vieții umane. Bogăția temelor și motivelor este confirmată și de multitudinea speciilor literare. Cele mai răspândite teme sunt: lupta împotriva nedreptății și întrajutorarea, motivul jertfei întru zidire, motivul Zburătorului și cel al transhumanței. Cele mai frecvente specii ale literaturii populare sunt: doina, balada, basmul, legenda, precum și poezia obiceiurilor.

Literatura populară este cea dintâi literatură a oricărui popor, ea născându-se concomitent cu poporul respectiv, care a crescut cântându-și dorurile, suferințele și credințele în doine, balade, legende, basme. Se poate spune că literatura populară este folclorul literar.

Literatura populară a servit un nesecat izvor de inspirație pentru mulți dintre clasicii culturii românești. Eminescu a dat cel mai strălucit exemplu de valorificare creatoare a literaturii noastre populare.

Monastirea Argeşului

I

Pe Argeş în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăşi zece,
Nouă meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Şi Manole, zece,
Care-i şi întrece.
Merg cu toţi pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de mănăstire
Şi de pomenire.
Iată, cum mergeau
Că-n drum ajungeau
Pe-un biet ciobănaş
Din fluier doinaş,
Şi cum îl vedea
Domnul îi zicea:
„Mândre ciobănaş,
Din fluier doinaş!
Pe Argeş în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeş în jos
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit
La loc de grindiş,
La verde-aluniş?”
„Ba, doamne, am văzut
Pe unde-am trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit.
Câinii cum îl văd,
La el se repăd
Şi latră-a pustiu
Şi urlă-a morţiu.”

Cât îl auzea,
Domnu-nveselea
Și curând pleca,
Spre zid apuca
Cu nouă zidari,
Nouă meșteri mari
Și Manole zece
Care-i și întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de mănăstire
Și de pomenire.
Deci voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curând vă siliți
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi ridicați,
Aici să-mi durați
Mănăstire naltă
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!”

II

Meșterii grăbeau,
Sforile-ntindeau,
Locul măsurau,
Șanțuri largi săpau,
Și mereu lucrau,
Zidul ridicau,
Dar orice lucra
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar
Lucrau în zadar!
Domnul se mira
Ș-apoi îi muștra,

Ș-apoi se-ncrunta
Și-i amenința
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Tremurau lucrând,
Lucrau tremurând
Zi lungă de vară
Ziua pân-în seară,
Iar Manole sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvânta:
„Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De când m-am culcat?
O șoapta de sus
Aieva mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa
Pân-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soțioară,
Cea-ntâi surioară
Care s-a ivi
Mâini în zori de zi
Aducând bucate
La soț ori la frate.
Deci dacă vroți
Ca să isprăviți
Sfânta mănăstire
Pentru pomenire,
Sfânta mănăstire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toți să jurăm

Și să ne legăm
Taina s-o păstrăm:
Ș-orice soțioară,
Orice surioară
Mâini în zori de zi
Întâi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim
În zid s-o zidim!"

III

Iată-n zori de zi
Manea se trezi,
Ș-apoi se sui
Pe grad de nuiele
Și mai sus, pe schele,
Și-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai! Ce zărea?
Cine că venea?
Soțioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Și îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băutură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Și plângând zicea:
„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale
S-o-ntoarcă din cale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceru-ntuneca
Și curgea deodată

Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Și umflă șiroaie.
Dar oricât cădea
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Și s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Inima-i plângea,
Și iar se-nchina,
Și iar se ruga:
„Suflă, Doamne-un vânt
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoiaie,
Munții să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!”
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt
Un vânt pe pământ
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia
Și amar de ea,
Iată c-ajungea!

IV

Meșterii cei mari
Calfe și zidari,
Mult înveselea
Dacă o vedea,
Iar Manea turba,
Mândra-și săruta,
În brațe-o lua,

Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și, glumind, zicea:
„Stai, mândruța mea,
Nu te speria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim!”
Ana se-ncredea
Și vesel râdea.
Iar Manole ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân’ la gleznișoare,
Pân’ la pulpișoare.
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Ajungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge!”
Iar Manea tăcea
Și mereu zidea.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân’ la gleznișoare,
Pân’ la pulpișoare,
Pân’ la costișoare,
Pân’ la țâțișoare.
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plângea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole
Meștere Manole!

Zidul rău mă strânge,
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge!”
Manole turba
Și mereu lucra.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân’ la costișoare,
Pân’ la țâțișoare,
Pân’ la buzișoare,
Pân’ la ochișori,
Încât, vai de ea,
Nu se mai vedea,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
„Manole, Manole
Meștere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Viața mi se stinge!”

V

Pe Argeş în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă vine
Ca să se închine
La cea mănăstire,
Falnică zidire,
Mănăstire naltă
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Şi se-nvelea
Şi astfel grăia:
„Voi, meşteri zidari,
Zece meşteri mari!
Spuneţi-mi cu drept,
Cu mâna la piept,
De-aveţi meşterie
Ca să-mi faceţi mie
Altă mănăstire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă!
Iar cei meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Cum sta pe grindiş,
Sus pe coperiş,
Vesel se mândreau
Ş-apoi răspundeau:
„Ca noi, meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Alţii nici că sânt
Pe acest pământ!
Află că noi ştim
Oricând să zidim
Altă mănăstire
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă.
Domnu-i asculta
Şi pe gânduri sta,
Apoi poruncea

Schelele să strice,
Scări să le ridice.
Iar pe cei zidari,
Zece meşteri mari,
Să mi-i părăsească
Ca să putrezească
Colo pe grindiş,
Sus pe coperiş.
Meşterii gândeau
Şi ei îşi făceau
Aripi zburătoare
De şindrili uşoare,
Apoi le-ntindeau
Şi-n văzduh săreau
Dar pe loc cădeau,
Şi unde picau
Trupu-şi despicau.
Iar bietul Manole,
Meşterul Manole,
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea
Din zid că ieşea
Un glas năduşit,
Un glas mult iubit
Care greu gemea
Şi mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meştere Manole!
Zidul rău mă strânge,
Țâţişoara-mi plânge,
Copilaşu-mi frânge,
Viaţa mi se stinge!”
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvârtea,
Şi de pe grindiş,
De pe coperiş,

Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fântâna lină,
Cu apa puțină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!

TEXT ȘI INTERPRETARE

Balada *Monastirea Argeșului* este una dintre cele trei mituri fundamentale ale ființării poporului nostru. Alături de *Miorița*, *Traian și Dochia* sau *Toma Alimoș*, această baladă dezvăluie o concepție specific românească despre rostul și destinul uman, raportul dintre existență și artă, dintre viață și moarte. Tradiția folclorică ne sugerează că este vorba de construirea bisericii de la Curtea de Argeș. Nu este cunoscut numele adevărat al arhitectului acestei biserici. Putem doar presupune că cel care în baladă este Meșterul Manole, acela va fi fiind, iar Negru-Vodă ar fi întemeietorul Țării Românești care descălecăse în acest teritoriu venind din Țara Făgărașului la mijlocul secolului al XIV-lea.

Motivul jertfei zidirii, al sacrificiului suprem, acceptat de artistul creator, este cheia acestei balade. Destinul implacabil al lui Manole și al soției sale Ana este reflectat în baladă în versuri de o tulburătoare simplitate. Drama Meșterului este puternic potențată de contradicția existentă între aspirația sa de a realiza opere și mai desăvârșite și cea a domnitorului de a împiedica o asemenea tentativă pentru a putea astfel să dețină el, singur, gloria și faima produse de o asemenea operă.

Creatorul aspiră în permanență spre absolut. El nu poate să fie niciodată satisfăcut pe deplin de ceea ce a realizat. Meșterul Manole se identifică aievea cu imaginea artistului creator, mistuit de dorința de a da viață unor opere care să dăinuie peste timp.

Balada începe cu alegerea locului pe care va trebui să fie ridicată mănăstirea. Locul este ales foarte minuțios de către Negru-Vodă, voievod ambițios și hain. Totul ce construia ziua Meșteru Manole, noaptea se dărâma. Pornind de la un vis pe care-l are, Manole este nevoit să le destăinuie meșterilor săi că pentru a vedea lucrul împlinit, este nevoie de o jertfă, de un sacrificiu uman (conform unor superstiții din Balcani). Deci, în ziduri trebuia construită o ființă umană, pentru ca ele să fie mai trainice. De aici pornește ideea principală a baladei.

Ana, soția lui Manole este cea care, înfruntând ploaie și furtună, vine

la ei prima. Devotamentul și grija pentru soț sunt mai puternice decât obstacolele care-i ies în cale. Înnebunit de durere, Manole este nevoit să o zidească de vie în pereții bisericii. Din zid răsună glasul sfâșietor al Anei, dar din această durere copleșitoare se naște o clădire frumoasă și sfântă, iar meșterul se vede oarecum împlinit. La întrebarea lui Negru-Vodă dacă va mai putea zidi și altele tot atât de frumoase, Manole răspunde că este gata să construiască și altele, mai frumoase și mai mătețe. Dar Negru-Vodă nu acceptă aceasta și poruncește să fie doborâte schelele, iar meșterii să fie lăsați să moară de vii pe acoperiș. Manole nu poate primi această moarte și, asemenea lui Dedal și Icar, se aruncă în văzduh. În locul în care a căzut s-a ivit un izvor. Izvorul este un simbol al continuității, deci Manole va trăi veșnic prin ceea ce a creat. Obligat să accepte un sacrificiu aproape imposibil, el se afirmă și domină cu superioritatea talentului său. Pentru Marele Meșter, mai presus de iubire și de familie este idealul creator și munca istovitoare, până la sacrificiu, pentru împlinirea idealului său artistic.

REFERINȚE CRITICE

„... Din orice categorie de fapte am aduna, însă, documentarea, acestea vor prezenta între ele o izbitoare asemănare de structură. Balada Meșterul Manole, legenda dărâmării castelului din Țara Galilor, ritualul de construcție din timpurile vedice, mitul cosmogonic – faptele acestea, atât de diverse aparținând unor vârste atât de îndepărtate, sunt reductibile la un arhetip: nimic nu poate dura până nu i se conferă un suflet.” Mircea Eliade

EXERCITII. APLICAȚII

1. Spre deosebire de alte balade populare, acțiunea din *Monastirea Argeșului* în varianta culeasă de Vasile Alecsandri poate fi localizată și chiar plasată într-un timp relativ precis. Concretizarea aceasta, evident ficțională, artistică aduce o notă emoțională și dramatică. Precizați, prin deducție, locul și timpul acțiunilor din baladă.
2. Analizați subiectul baladei. Înscrieți în caiete momentele-cheie.
3. Determinați tema și motivul central al textului citit. Argumentați că balada poate fi interpretată ca o legendă.
4. Identificați și recitiți fragmentele din baladă în care este descris momentul alegerii locului pentru mănăstire. Ce semnificație are acest loc? Motivați-vă răspunsul.
5. Înscrieți în caiete personajele principale ale baladei și analizați

trăsăturile lor de caracter.

6. Care este visul lui Manole? Cum se realizează acest vis? Argumentați-vă răspunsul.
7. Identificați în textul balade figurile de stil cunoscute de voi. Înscrieți câteva dintre ele în caiete.
8. De ce Meșterul Manole este un arhetip? Argumentați-vă răspunsul.
9. Realizați o paralelă între baladele populare *Monastirea Argeșului* și *Miorița*. Ce este comun și prin ce diferă aceste două mituri? Comentați în acest context motivul morții ritualice, a celei de sacrificiu.
10. Memorizați un fragment din balada studiată.
11. Pregătiți o comunicare pe tema balada *Monastirea Argeșului* – mit al jertfei pentru creație.
12. Sacrificarea femeii iubite este interpretată, în general, ca jertfă supremă. Discutați și exprimați-vă părerea referitor la aceste lucruri.

EVALUARE

1. Tema baladei *Monastirea Argeșului* este definită ca „jertfa creației”, „sacrificiul în numele frumosului”. Cu toate acestea, în textul baladei, voluminos și bogat în conținut, întâlnim o serie de alte „microteme”. Identificați-le și explicați-le.
2. Criticul George Călinescu include *Monastirea Argeșului*, alături de *Miorița*, *Zburătorul*, *Traian și Dochia* printre miturile fundamentale româno-enești. Confirmați mesajul implicit al unui „mit fundamental”, care ne reprezintă ca popor capabil, de dragul unui lucru frumos, să sacrifice timpul, sănătatea, viața. Aduceți exemple din viața apropiaților ori cunoscuților care se sacrifică de dragul frumosului.
3. Redactați un eseu pe tema: „Împletirea motivelor în mitul despre Meșterul Manole”.

Simbolul arhetipal

Cuvântul **arhetip** aparține lui Jung, care a teoretizat faptul că ființele umane au un inconștient colectiv, care este un depozit al experiențelor repetate constant ale umanității un fel de izvor nesecat gata de a reproduce mereu și mereu aceleași, sau unele similare, idei mitice.

Această memorie împărtășită a experiențelor a rezultat într-o rezonanță a conceptelor care transcend timpul, locul și cultura. Jung a denumit aceste personalități arhetipale de la cuvântul grecesc archetypon.

ETIMOLOGIE

Cuvântul **arhetip** derivă din latinescul archetypum, dar mai ales și din grecescul arkhetypon – ce înseamnă primul format, modelul. Arkhe – prim, original + typos – model, tipologie, suflu.

REȚINEȚI!

Arhetipul este un simbol vizual sau energetic al imprimărilor subconștiente care există în psihicul fiecărei ființe umane.

Unele sunt ușor de înțeles în timp ce altele aduc în ființa noastră mesaje subliminale care ne ajută să ne reamintim sensul vieții noastre pe pământ și ceea ce se ascunde în spatele iluziei realității.

Arhetipurile pot să transmită, adesea, mesaje pe care informațiile verbale sau scrise nu le pot transmite.

Un arhetip este un model generic, idealizat al unei persoane, obiect sau concept din care derivă, sunt generate sau emulate mai multe circumstanțe. În psihologie, un arhetip este un model al unei persoane, personalități sau comportament. În sens strict lingvistic, un arhetip este un exemplu definitoriu al unui tip de personalitate.

Primele scrieri în limba română

Cel mai vechi document păstrat scris în limba română este o epistolă datată 1521, trimisă de Neacșu de la Câmpulung judeului de la Brașov, Hans Benkner.

Cultura română a fost puternic influențată de creștinism de la începuturile sale, chiar *Sfântul Apostol Andrei, Cel dintâi chemat* fiind propovăduitor al Sfintei Scripturi în aceste locuri. Cu toate acestea, primele scrieri religioase apar din Biserica Ortodoxă, aduse în țară de către slavi. De aceea, cele mai devreme efectuate traduceri ale cărților în limba română au fost textele religioase ale Bisericii Slavone ale secolului al XV-lea. Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voronețeană, Psaltirea Hurmuzaki și Codicele Voronețean sunt texte rotacizante, a căror traducere a fost alcătuită în partea sud-vestică a țării, iar copiile au fost efectuate în Moldova.

Prima carte imprimată în România a fost o carte religioasă în slavonă, în 1508, *Liturghierul* lui Macarie, iar prima carte imprimată în limba română a fost *Catehismul de la Sibiu din 1544*, care însă s-a pierdut. Prima tipăritură care s-a păstrat este *Evangheliarul* slavo-român al lui Filip Moldoveanul (Sibiu, 1551–1553). Prima tipăritură română cu litere latine este culegerea de *Cântece religioase calvine* din 1560 a

episcopului român Pavel Tordasi. Alte traduceri grecești și slavone au fost tipărite în secolul al XVI-lea. Dosoftei, un moldovean publica în Polonia în 1673, a scris cele mai vechi poezii românești cunoscute.

Primele eforturi de a publica *Biblia* în limba română au început în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, cu tipărirea în 1582 în Orăștie a Paliei de la Orăștie – o traducere a primelor cărți ale Vechiului Testament – de Diaconul Șerban (fiu al Diaconului Coresi) și Marien Diacul. Palia a fost tradusă de Episcopul Mihail Tordasi et al., iar traducerea a fost verificată pentru corectitudine, folosindu-se traducerile Bibliei existente în limba maghiară.

Întreaga *Biblie* a fost publicată în limba română abia la sfârșitul secolului al XVII-lea, când călugării de la mănăstirea Snagov, de lângă București, au tradus și tipărit o biblie în română în 1688 (*Biblia de la București*). Această ediție are la bază traducerea Vechiului Testament făcută de Nicolae Milescu între anii 1661–1668.

Primul text în limba română

În anul 1521 la Câmpulung-Muscel, vechea capitală a Țării Românești, a fost redactat primul document scris, compact și unitar, din câte sunt cunoscute până astăzi în limba română: Scrisoarea lui Neacșu ot Dlăgopole (Câmpulung Muscel). Scrisoarea conține un secret de mare importanță, avertizându-l pe Johannes Benkner, judele Brașovului, despre o invazie a turcilor asupra Ardealului și Țării Românești ce tocmai se pregătea la sudul Dunării.

Autorului este un Neacșu Lupu din Câmpulung. Cu numele întreg îl cunoaștem încă din timpul domniei lui Vlad cel Tânăr (1510–1512), dintr-un document care îl menționează ca având un proces de datorii cu negustorii brașoveni. Se pare că el însuși făcea negoț cu mărfuri turcești și avea oameni (printre alții chiar pe ginerele său, Negre, pomenit în textul scrisorii) anume de le petreceau din sudul Dunării prin Țara Românească și de aici în orașele din Transilvania. Așa s-ar explica legătura lui cu judele Brașovului care și-l făcuse corespondent informator în legătură cu manevrele armatelor turcești.

Destinatarul: Hans Benkner: Despre adresant, Ioan, Johannes ori Hans, Hanăș, Benkner, Bengner, Beagnăr – în funcție de pronunțiile română, germană sau maghiară ale acestui nume – știm că era județul

(primarul, primul magistrat, Burgermeisterul) cetății Brașovului. Documentele arată că ocupa această funcție și în 1511, dar și multă vreme după data primirii scrisorii de la Neacșu din Câmpulung, în 1545 și în 1559. (Putem însă presupune foarte bine că au fost doi Burgermeisteri ai Brașovului cu acest nume, tată și fiu, știut fiind că, în multe cazuri, magistratura cetății se moștenește). La 1559 sprijinea pe diaconul Coresi spre a tipări *Întrebarea creștinească*, care nu este altceva decât traducerea *Catehismului lutheran*. Împreună cu alți doi fruntași ai comunității săsești, Fuchs și Honterus (acesta din urmă fiind celebrul predicator și cărturar, militantul cel mai activ al lutheranismului), întemeiasă la Brașov o „moară” de hârtie, prima întreprindere de acest fel de pe teritoriul românesc. Știa bine românește și încuraja scrisul în limba română, îndemnând pe români la îmbrățișarea lutheranismului, cum aflăm din Cronicon Fuchsis-Lupinae Oltarium (editată de J. Trausch în 1848). În acest sens, Coresi îl și pomenește în predosloviea Evangheliarului de la 1560.

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung

„Mudromu I plemenitomu, i cistitomu i bogom darovanomu jupan Hanăș Bengner ot Brașov mnogo zdravie ot Nécsu ot Dlăgopole”. (Preaînțeleptului și cinstitului, și de Dumnezeu dăruitului jupân Hanăș Bengner din Brașov multă sănătate din partea lui Neacșu din Câmpulung, n. n.).

I pak (și iarăși) dau știre domnie tale za (=despre) lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au eșit den Sofiia, și aimintea nu e, și se-au dus în sus pre Dunăre. I pak să știi domniia ta că au venit un om de la Nicopole de miie me-au spus că au văzut cu ochii lor că au trecut ciale corăbii ce știi și domniia ta pre Dunăre în sus. I pak să știi că bagă den toate orașele câte 50 de omin să fie de ajutor în corăbii.

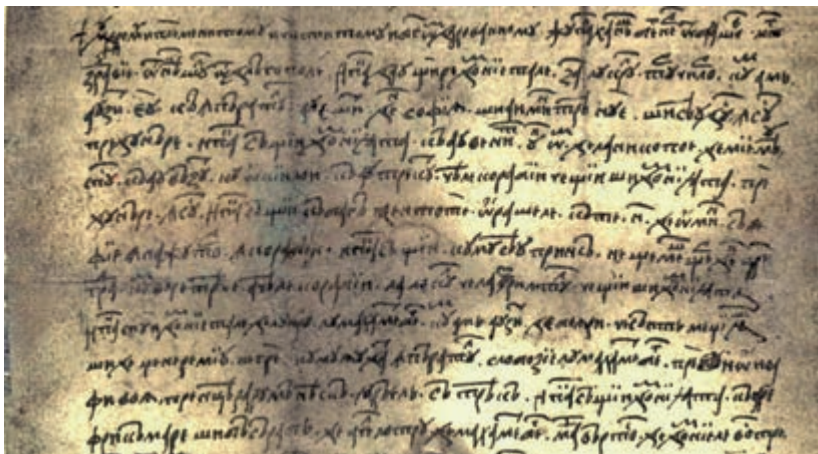
I pak să știi cumu se-au prins nește meșter(i) den Țarigrad cum vor trece ceale corăbii la locul cela strimtul ce știi și domniia ta.

I pak spui domniie tale de lucrul lui Mahamet beg, cum am auzit de boiari ce sunt megiiăș(i) și de generemiiu Negre, cum i-au dat împăratul sloboziie lui Mahamet beg, pe io-i va fi voia, pren Țeara Rumânească, iară el să treacă. I pak să știi domniia ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet beg, mai vârtos de domniile voastre. I pak spui domniietale ca mai marele miu, de ce am înțeleș și eu. Eu spui domniietale iară domniata ești înțelept și aceste cuvinte să ții domniata la tine, să nu știe umin mulți, și domniile vostre să vă păziți cum știți mai bine. I bog te veselit. Amin.” (Și Dumnezeu să te bucure. Amin).

Ipoteze și argumente

Se emite în mod curent afirmația că primele scrieri în limba română, datând de la începutul sec. al XV-lea, sunt așa-numitele „texte rotacizante” sau „texte maramureșene” și că acestea au fost scrise undeva într-o mănăstire din Maramureș, fără alte precizări.

Dar, în raport cu exigențele științifice, susținerea argumentată a afirmației întâmpină o serie de reale dificultăți, care nu pot fi ignorate.

Anume:

a) Nu se păstrează nicăieri nicunul dintre originalele acestor texte, deci lipsește cumva chiar obiectul cercetării.

b) Se păstrează doar un număr de patru texte, celebre de altfel, zise „texte rotacizante” (*Codicele voronețean*, *Psaltirea voronețeană*, *Psaltirea Hurmuzaki* și *Psaltirea scheiană*), despre care se știe cu certitudine doar că sunt copii făcute după manuscrise mai vechi și se presupune că procesul de copiere pentru unele texte s-a efectuat la mănăstirile din Moldova, în speță la Voroneț, unde unele dintre aceste documente vechi au fost descoperite în a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

c) Aceste patru texte sunt copii, faptul este evident din cuprinsul lor, dar nu există nicăieri în aceste texte referiri care să-l indice pe copist, manuscrisul după care s-a copiat, nici locul și data unde s-a realizat copierea.

d) Nu există dovezi directe privind circulația/trecerea textelor rotacizante din Maramureș la Moldova.

e) De ce primele traduceri ale cărților bisericești în limba română ar fi fost făcute în Maramureș, în secolul al XV-lea, și nu altundeva și altcândva?

Obiecțiile de mai sus sunt de fapt chestiuni de metodă științifică, de îndoială metodică de tip cartesian, proprie încercărilor de a fundamenta

o știință cât mai riguroasă cu putință, dar care pot fi în parte depășite prin analiza detaliată a subiectului. Faptul că nu se mai păstrează niciunul dintre originalele acestor texte, supranumite de către lingviști nu doar „texte rotacizante” ci și „texte maramureșene”, nu înseamnă nicidecum că aceste originale nu ar fi existat. Copiile sunt numite, pe drept, „texte maramureșene” în virtutea faptului că acestea conservă o particularitate lingvistică de ordin fonetic, rotacismul, specific sub-dialectului/graiului maramureșean, dar nu și celui moldovean. Rotacismul nu este cunoscut, nu a fost semnalat în performarea curentă și nici atestat istoric în graiul local din zona Moldovei, dar era încă uzual, era viu în Maramureș, adică era performat natural de către generațiile vârstnice și neștiutoare de carte, respectiv ne expuse la influențele livrești și mediatice, până în urmă cu două-trei decenii. Este de notorietate publică faptul că în Maramureș se zicea până recent (poate se mai pronunță și azi de către unele persoane mai înaintate în vârstă): „cer sărin” în loc de cer senin, „nimăru” în loc de nimănu, „verin” în loc de venin, „gerunt’e” în loc de genunchi ș.a.m.d.

Putem, așadar, considera rotacismul ca pe un dat specific local și localizabil cu precizie, ca pe o marcă indelebilă specifică graiului și scrisului vechi maramureșean, o marcă proprie textelor originale, după care pot fi recunoscute indubitabil și copiile, indiferent unde s-ar fi realizat acestea, în întreg arealul limbii române. Apoi, mai sunt vizibile în textele rotacizante și unele urme ale influenței lingvistice maghiare (de exemplu: „gioc” în loc de joc, „gios” în loc de jos etc.), influențe prezente în graiul maramureșean, dar care istoricește nu s-ar fi putut exercita în Moldova.

Manuscrisele supranumite „texte maramureșene” sau „texte rotacizante”, copii după originalele pierdute provenind din Maramureș, intitulate după locul în care au fost descoperite sau după numele donatorilor, sunt următoarele:

a) *Codicele voronețean* (descoperit de către prof. I. Crețu în 1871 în Mănăstirea Voroneț și publicat la 1885 de G. Sbierea; manuscrisul este incomplet și conține o parte din Faptele Apostolilor, începând de la cap. 18 până la final, precum și Epistola Sf. Iacob și cele două Epistole ale Sf. Ap. Petru);

b) *Psaltirea Scheiană* (după numele donatorului Sturza Scheianul; cuprinde psalmii lui David, plus o serie de cântări și rugăciuni, dintre care unele se regăsesc în Vechiul Testament, iar altele sunt adausuri de rugăciuni uzuale realizate de către autori necunoscuți);

c) *Psaltirea Voronețeană* (descoperită de către Simion Florea Marian în 1882 în podul Mănăstirii Voroneț; manuscris incomplet, care

cuprinde textul slavon al Psaltirii, alături de traducerea în limba română);

d) *Psaltirea Hurmuzaki* (după numele donatorului, istoricul bucovinean Eudoxiu Hurmuzaki; reprezintă un alt text al Psaltirii, diferit de *Psaltirea Scheiană* și cea *Voronețeană*, despre care specialiștii susțin că ar fi fost tradus tot în Maramureș, la aceeași mănăstire ca și celelalte).

Toate aceste texte, copiile nu originalul, judecând după data fabricării hârtiei pe care au fost copiate, sunt datate de către savanți ca fiind realizate în prima jumătate a sec. al XVI-lea.

Umanismul

Termenul de **Umanism** (din latină: *humanitas* = omenie, umanitate) are două semnificații:

- Poziție filozofică care pune omul și valorile umane mai presus de orice, orientându-se în special asupra omului ca individ. Omul constituie astfel valoarea supremă, este un scop în sine și nu un mijloc.

- Umanismul implică un devotament pentru căutarea adevărului și moralității prin mijloace umane, în sprijinul intereselor umane. Axându-se pe capacitatea de autodeterminare, umanismul respinge validitatea justificărilor transcendente cum ar fi dependența de credință, supranaturalul sau textele pretinse a fi revelații divine. Umaniștii susțin moralitatea universală bazată pe condiția umană ca loc comun, sugerând că soluțiile problemelor sociale și culturale umane nu pot fi provincialiste.

- Mișcare spirituală care stă la baza Renașterii, apărută în Italia în secolul al XIV-lea și care s-a extins în mod progresiv în Europa apuseană până în secolul al XVII-lea. Ea este marcată de reîntoarcerea la textele antichității greco-romane, care servesc ca modele ale modului de viață, de gândire și de creație artistică.

Umanismul renescentist sublinia superioritatea literaturii latine și grecești și în special valorile ei în materie de morală personală și publică.

Născut după un ev mediu al epidemiilor, al cruciadelor, al inchiziției și al dogmei, al sărăciei și al umilinței născute din lipsirea de libertate și din blocarea accesului la cultură (la tainele textelor scrise), umanismul propune o dislocare a imaginii lui Dumnezeu din antrul Universului, unde va fi așezat omul care trebuie acceptat în virtutea condiției sale de humă, adică în virtutea calităților și defectelor sale în egală măsură.

REȚINEȚI!

Umanismul reprezintă o mișcare de afirmare liberă a personalității umane, un curent cultural apărut în timpul Renașterii italiene (sec. XV) care-și propunea așezarea omului în centrul tuturor căutărilor de ordin filozofic, poetic, istoric, moral, retoric sau lingvistic.

Umanismul românesc

Umanismul românesc valorifică tradiția culturală a Antichității în scopul demonstrării originii romane a poporului nostru și a originii latine a limbii române.

În spațiul autohton de civilizație, umanismul a avut o dezvoltare specială, legată de redescoperirea romanității noastre și de comunitatea surselor de limbă și de cultură cu multe țări europene. Legăturile celor mai de seamă voievozi ai noștri din secolele al XV-lea și al XVI-lea cu papii și principii umaniști s-au datorat, întâi, necesităților istorice, observându-se o incipientă comuniune de spirit europeană pentru apărarea valorilor creștine și spiritual-laice ale bătrânului continent, aflat deja față în față cu agresiunea turcească și a mahomedanismului (a păgânismului).

Primii reprezentanți de seamă ai Umanismului românesc sunt: domnitorul Negoe Basarab, (care prin *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* realizează o sinteză românească de înțelepciune medievală) și cărturarul Udriște Năsturel; în Transilvania, în același timp se afirmă Nicolaus Olahus.

Umanismul românesc este preponderent legat de istoriografia în limba română, care s-a născut odată cu ridicarea noii boierimi la confluența veacurilor al XVI-lea și al XVII-lea, ca o consecință a renunțării la uzul limbii slavone în actele de cancelarie și a tendinței marilor feudali de a subordona puterea domnească. Un rol însemnat în dezvoltarea istoriografiei, mai ales a celei moldovenești, l-a jucat umanismul târziu al școlilor iezuite din Polonia, cunoscut de viitorii cronicari în mod direct. Umanismul tardiv a afectat concepția cronicarilor în privința rolului educativ al istoriei, a importanței personalităților în devenirea unui popor, a concepției despre război și glorie în sensul sporirii renumelui individual al monarhilor și principilor Europei. Ideea apartenenței poporului român și a limbii sale la ginta latină, aceea a originii comune și a legăturilor de neam și limbă între toți românii, a integrării idiomului nostru în familia lingvistică romanică, alături de îndemnul la studiul limbii latine și al autorilor

clasici trebuie puse, de asemenea, pe seama influenței umanismului.

Același curent cultural și literar a influențat stilul cronicarilor, oferindu-le modele de întocmire și redactare savantă a letopisețelor. Fraza lui Miron Costin, influențată de construcția latină, se distinge prin claritate, precizie și naturalețe.

Scrisul cronicăresc s-a născut dintr-o necesitate stringentă: provinciile românești parcurseseră veacuri de istorie, care riscau să fie înecate în uitare. Prima intenție a istoricilor-cronicari a fost să recupereze trecutul: „ca să nu să înece a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat...” (Gr. Ureche); „ca să nu să uite lucrurile și cursul țării...” (Miron Costin).

În viziunea umaniștilor noștri, un popor fără istorie, care își ignoră trecutul, nu va ști să-și construiască prezentul și nici să-și imagineze viitorul. Un astfel de popor nu are conștiință, nici forță vizionară, asemănându-se „fiarelor și dobitoacelor celor mute și fără minte” (Gr. Ureche). Așadar, istoria unui neam este purtătoarea unor valori educative și scrierea ei devine o responsabilitate integral asumată: „Eu voi da samă de ale mele, câte scriu” (Miron Costin).

În celebra *Predoslovie* la opera cu cel mai pronunțat caracter umanist pe care a redactat-o, *De neamul moldovenilor*, Miron Costin critică vehement activitatea copiștilor iresponsabili care modificaseră cronica originală a lui Grigore Ureche, afirmând că moldovenii ar fi provenit din tâlharii Romei exilați pe teritoriul Daciei, făcând, în acest mod, „neamul de ocară”. Miron Costin e convins că „a scrie ocară vecinică unui neam” înseamnă a-i leza mândria devenirii istorice.

Ideile, atitudinile, sentimentele – evidențiate atât în *Predoslovie*, cât și în opera propriu-zisă despre etnogeneza românilor – nu sunt doar ale lui Miron Costin, ci aparțin tuturor cronicarilor: patriotismul discret, dar clar exprimat, preocuparea față de originea noastră romanică, dar și convingerea de sorginte umanistă că românii trebuie să iasă din întunericul neștiinței, conștiința că scrisul lor este dator să slujească adevărul (devenind un act de responsabilitate istorică), sentimentul unei continuități (prin contribuția fiecăruia) a efortului de „a scoate la știrea tuturor” istoria poporului român.

Ion Neculce îmbină relatarea istorică și ficțiunea pilduitoare (în cele 42 de legende așezate înaintea cronicii propriu-zise, sub titlul *O samă de cuvinte*), devenind un evocator autentic al trecutului și, când povestește întâmplări la care el însuși a luat parte, găsind accente elegiace sau dramatice ale unui memorialist neîntrecut. Ironia este calitatea principală a expunerilor lui Ion Neculce, cronicar moralist, ca și Miron Costin, dar cu o vădită predispoziție spre jovialitate.

Cronicarii munteni (anonimi sau cunoscuți) sunt mai puțin individualizați decât cei moldoveni, dar au o pronunțată fizionomie colectivă, toți fiind vehement polemici, pamfletari, împingând riposta până la invectivă. S-a afirmat că, din punct de vedere documentar, se cuvine maximă precauție în judecarea cronicilor muntene, părtinitoare față de anumiți voievozi. Din punct de vedere literar, însă, tocmai subiectivitatea, tendința spre satiră și șarjă caricaturală fac din autorii acestora veritabili scriitori. Cel mai vehement dintre istoriografii munteni este Radu Popescu, cronicarul oficial al domnitorului Nicolae Mavrocordat, ale cărui pamflete vor fi valorificate, apoi, în literatura română, de Ion Heliade-Rădulescu, N. D. Cocea sau Tudor Arghezi.

O figură aparte printre cronicarii munteni o reprezintă stolnicul Constantin Cantacuzino, care a studiat la Pavia, însușindu-și ideile umaniste. În *Istoria Țării Românești*, discutând despre cucerirea romană în Dacia, stolnicul-cărturar insistă, dintr-o perspectivă umanistă, asupra rolului civilizației aduse de coloniștii care „prea mari oameni au fost și atâta întru viteji au fost ispitiți, educați și aleși, și atât întru înțelepciunea lumească de iscusiți, cât nice un neam, nice o limbă pe lume, niciodată ca ei n-au stătut”. În opinia intelectualului instruit și rafinat, conceptul de civilizație are un sens pur umanist: civilizată – în accepția lui Constantin Cantacuzino – este omul „supus și cuprins” în „legi și dreptăți”, omul care trăiește după anumite norme ale societății (numită de el „soțiere”), nu acela care dă frâu liber instinctelor ca „varvarul” (Barbarul).

Tot un umanist a fost și Nicolae Milescu, traducător în limba română al *Bibliei* (al cărui manuscris a fost ulterior folosit de frații Șerban și Radu Greceanu, traducătorii Bibliei de la București, în 1688) și autor al unui faimos *Jurnal de călătorie*, scris în limba slavonă și intitulat *Descrierea Chinei*.

Cu opera lui Nicolae Milescu apare altă direcție de dezvoltare a literaturii române vechi, consecință firească a orientării religioase și istoriografice precedente: direcția superioară estetic a literaturii de concepție și de imaginație. Ea s-a concretizat artistic în două specii noi, eseul și romanul, ambele reprezentate de un singur autor, voievodul Moldovei, mai târziu consilier intim al țarului Petru cel Mare, Dimitrie Cantemir. Eseul lui Cantemir, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul*, a fost redactat în limbile elină (greaca veche) și română, apărând la Iași în 1698. Volumul este un mic tratat de etică, realizat după tehnica dialogurilor platoniciene, pe tema fortuna labilis (soarta schimbătoare), citând chiar și versuri din poemul *Viața lumii*, de Miron Costin.

Romanul *Istoria ieroglifică*, al lui Cantemir, scris la Constantinopol, în 1705, este o fabulă alegorică, personajele aparținând lumii animale, sub ale căror măști se ascund protagoniștii certurilor dintre casa domnitoare a Țării Românești, în frunte cu Brâncoveanu *Corbul* și aceea a Moldovei, conduse de Cantemir însuși *Inorogul*. Făcând dovada culturii sale clasicizante, savantul român împrumută procedeul tehnic din Etiopica lui Heliodor, decorurile fabuloase din Halima, măștile din Bestiarii și cugetări din Homer, Hesiod, Horațiu, Sfântul Augustin. Deși epicul este sărac și adesea sufocat de încifrarea întâmplărilor adevărate în hieroglife și de ascunderea fizionomiei eroilor sub nume de animale reale sau himerice, în schimb darul de a construi portrete grotești, caricaturale ființelor satirizate, fantezia umoristică și gustul proiecțiilor fantastice sunt tot atâtea aspecte ale talentului unui scriitor veritabil, ale unicului scriitor propriu-zis din literatura română veche. O altă lucrare reprezentativă este *Descrierea Moldovei*, în care eruditul domnitor prezintă pentru prima dată științific una din țările romane; de asemenea, se afirmă drept primul care valorifică folclorul ca știință. Moldova descrisă de Cantemir devine o matrice a spiritualității românești, un teritoriu ideal. Ultima sa lucrare, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, scrisă în limba română, este opera unui umanist care demonstrează, pe baza a peste 150 de izvoare, nu numai romanitatea și continuitatea românilor în Dacia, dar și rolul urmașilor acestora, de apărători ai civilizației europene în fața invaziilor barbare tătărăști și turcești: „De le vom căuta firea, inima și cea eroicească vitejie, aieve este că a hotarilor românești împotriva sirepelor neamuri tătărăști, ca niște ziduri de aramă puși și nebiruiți apărători s-au socotit”.

Fiind un spirit încrezător în forța providenței, D. Cantemir opinează, precum Nicolae Bălcescu mai târziu, că această misiune a fost hărăzită poporului român de o rațiune superioară a progresului: „Acea de sus pronie, purtând de grijă mântuiții acestor crivățene noroade, cu neamul româno-moldo-vlahilor ca cu un zid prea vârtos și nebiruit să se fi slujit, spre carile împotriva a vrăjmașe săriturile păgânilor punându-i cu pieptul lor, întregi încă, până acum și în scaunile sale înfipti și odihniți să-i fie păzit”.

Umanismul și renașterea ne-au redat sentimentul comunității de civilizație, limbă și cultură cu țările Europei Apusene, conștiința unității teritoriale a provinciilor românești, idealuri din care ne-am tras învățămintele duratei noastre ca neam, permanență spirituală și ca misiune istorică.

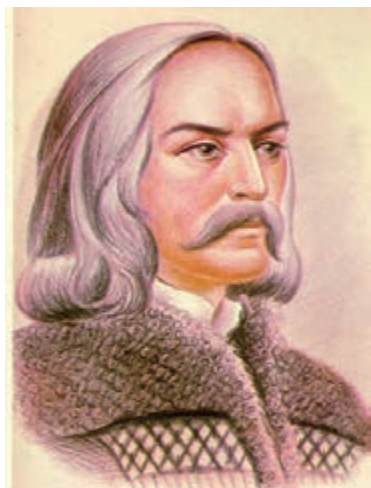
Proza istoriografică medievală

Evul Mediu românesc a cunoscut o dezvoltare a prozei asemănătoare cu cea ce s-a petrecut în întreaga Europă. Limbile naționale vorbite și chiar scrise au fost folosite în același timp cu existența limbilor de cult religios, considerate limbi de cultură. Dacă în Europa catolică aceasta era latina, în spațiul românesc ortodox s-a folosit slavona, dar și limba greacă veche și latină.

Limba slavonă, adusă în bisericile românești de călugării misionari din sudul Dunării, a fost introdusă în Biserică prin texte religioase aduse din această zonă. Au fost mai întâi copiate, apoi, prin contribuția unor cărturari de renume (Mitropoliții Varlaam, Simion Ștefan, Antim Ivireanul etc.) au fost traduse în limba română. Tipăriturile lui Coresi la Brașov au pătruns în bisericile din toate provinciile românești și au stabilit limba noastră literară. Prin urmare, într-o primă perioadă, ca și în Apusul Europei, cartea s-a aflat sub egida Bisericii, influențele umanismului și clasicismului făcându-se simțite în activitatea culturală a epocii. Cu secolul al XVII-lea cartea se desprinde de Biserică și pătrunde în cultura laică, istoriografică a unor mari cărturari precum Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino. În paralel cu istoriografia se dezvoltă și alte genuri de proză: proza oratorică, proza savantă, proza de ficțiune.

În proza medievală se pot descoperi elemente importante ale literaturii artistice – proza narativă, descriptivă și proza dialogată.

Grigore Ureche (1590 - 1647)

Unul dintre cei mai mari cărturari români din prima jumătate a secolului XVII este cronicarul Grigore Ureche. Istoricul și scriitorul Grigore Ureche ne-a lăsat moștenire cronică originală în limba română „*Letopisețul Țării Moldovei*”. Această cronică se deosebește în mai multe privințe de cele scrise în secolele XV–XVI. În primul rând „*Letopisețul Țării Moldovei*” este scris nu în limba slavonă, ci în limba română, pentru prima dată în istoria cronografiei țării. În al doilea rând, spre deosebire de letopisețele slavo-

moldovenești din secolele XV-XVI, cronica lui Grigore Ureche nu a fost scrisă la comandă, ci din proprie inițiativă. În al treilea rând, „*Letopisețul Țării Moldovei*” nu mai era scris de un prelat bisericesc, cum se făcuse de atâtea ori până atunci, ci de o persoană laică, reprezentantă a marii boierimi, cu înaltă funcție în aparatul de stat al Moldovei.

Grigore Ureche se trăgea dintr-o veche familie boierească. Nu întâmplător unii istorici încearcă, nu fără temeieri documentare, să-i urmărească arborele genealogic până la un „*Ureache*” contemporan cu Ștefan cel Mare și Sfânt. Tatăl cărturarului, Nestor Ureche, era un mare boier moldovean, care pe parcursul vieții sale a ocupat în repetate rânduri înalte dregătorii în sfatul domnesc al Țării Moldovei, acumulând de-a lungul anilor moșii întinse. La începutul anilor 90 ai secolului XVI, în anumite împrejurări politice nefavorabile, Nestor Ureche, împreună cu familia sa a fost nevoit să se refugieze în Țara Leșească, cum era numită pe atunci Polonia, unde s-a aflat cu întreruperi mai multă vreme. În această țară cu bogate tradiții culturale și cărturărești și-a făcut studiile la școala Frăției ortodoxe din Lvov, al cărei membru devenise ceva mai târziu (1612) tatăl său, iar după alți cercetători, poate chiar la unul din colegiile iezuite din Polonia, cum a procedat mai târziu Miron Costin, urmașul său direct în ale scrierii istoriei naționale.

Ajuns la maturitate, Grigore Ureche a devenit o personalitate cu o rară cultură umanitară, cu un vast orizont cărturăresc pentru timpul său, cunoscând în afară de limba maternă, limbile latină, poloneză, slavă veche. După mai mulți ani de studii și ședere în Polonia, tânărul Grigore Ureche se întoarce în patrie către 1617, unde se află mai mulți ani în umbră. Abia în 1627 Grigore Ureche devine al treilea logofăt, pomenindu-se astfel în anturajul apropiat al domnilor Moldovei. Ajunge apoi în cele mai înalte dregătorii de stat, între care și în cea de mare vornic al Țării de Jos pe timpul domniei lui Vasile Lupu (cu începere din 1643), funcție pe care o deține până la sfârșitul vieții.

Grigore Ureche a lăsat posterității o singură dar deosebit de valoroasă operă istoriografică: „*Letopisețul Țării Moldovei, ce când s-au descălicat țara și cursul anilor și de viața domnilor care scrie de la Dragoș Vodă pînă la Aron vodă*”, numit mai frecvent „*Letopisețul Țării Moldovei*”. Cronica cuprinde perioade de la întemeierea Statului Moldovenesc în 1359 până la domnia lui Aron Vodă (1594), când se întrerupe brusc, probabil din cauza morții cărturarului, deși acesta avea intenția de a ajunge cu descrierea evenimentelor până în timpul domniei contemporanului său Vasile Lupu. Din nefericire, letopisețul lui Grigore

Ureche nu s-a păstrat în original, ajungând până la noi prin câteva copii mai târzii, care au fost destul de mult refăcute prin diferite adaosuri, numite interpolații ale copiștilor de mai târziu – Simion Dascălu, Misail Călugăru și Axinte Uricaru. Se mai cere arătat totuși că unii cercetători îl exclud pe Misail Călugăru din numărul interpolatorilor. Pierderea manuscrisului autograf al autorului a făcut ca *Letopisețul Țării Moldovei* să devină cunoscut posterității datorită mai ales unei copii-redacții a cronicii efectuate prin anii 60 ai secolului XVII de către Simion Dascălu. Această împrejurare a făcut ca problema paternității scrierii în cauză să fie pusă sub semnul întrebării în literatură de specialitate. Astfel diverși cercetători l-au considerat drept autor al acestui letopiseț pe Grigore Ureche, Nestor Ureche, tatăl cronicarului, Simion Dascălu în aceeași măsură drept coautori pe Grigore Ureche și Simion Dascălu.

Pentru a scrie letopisețul său, Grigore Ureche a folosit pe larg nu numai izvoare interne moldovenesti, ci și străine, în special cele ale istoricilor polonezi și transilvăneni. Dintre izvoarele interne, cel mai important după cum reiese din cronică este *Letopisețul Moldovenesc*, o sursă narativă complexă. Dintre autorii polonezi au fost în mod critic folosite mai ales operele istoricilor M. Bielski și ale fiului său I. Bielski, ale lui M. Kromer și M. Miehovski, diverse lucrări cu caracter informativ și enciclopedic, care aveau circulație pe acele timpuri în aria de cultură poloneză, în care pătrunseră masiv și cartea vest-europeană.

De rând cu izvoarele scrise, Grigore Ureche a folosit pe larg și tradiția populară orală, amintirile tatălui său, ale boierilor bătrâni din anturajul familiei sale. Autorul a utilizat toate aceste informații în mod critic, cerându-le și trecându-le prin rațiunea și inima sa. Cărturarul a știut să aleagă cu grijă adevărul istoric și să-l aștearnă pe hârtie într-o limbă frumoasă și înțeleasă.

UNIVERSUL OPEREI

În *Letopisețul Țării Moldovei* sunt descrise evenimentele mai principale din istoria Moldovei, pe parcursul a circa două secole și jumătate. Autorul îți începe cronica cu o „*Predislovie...*”, în care arată importanța cunoștințelor despre trecut, a istoriei ca domeniu de cunoaștere (știință), despre originea romanică (latină) a poporului român și a limbii sale, despre unitatea și rădăcinile comune ale tuturor românilor.

Referitor la perioada de început a istoriei Țării Moldovei și la evenimentele de la mijlocul și a doua jumătate a secolului XIV, autorul cronicii nu dispune decât de date cu totul și cu totul sumare, cunoscând destul de aproximativ chiar și numele primilor voievozi moldoveni în

ordinea care au urcat la tron. Doar cu începere din timpul domniei lui Alexandru cel Bun știrile incluse în *Letopiseț* devin mai ample.

Locul central în cronică îl ocupă, fără dubii, epoca glorioasă a lui Ștefan cel Mare, lupta eroică a poporului împotriva cotropitorilor străini și mai ales împotriva celor otomani. Un număr destul de mare de compartimente ale cronicii sunt dedicate perioadelor de domnie a voievozilor care au urmat după Ștefan cel Mare. Pagini interesante și pline de învățăminte sunt dedicate fiilor lui Ștefan cel Mare – Bogdan III-lea cel Grozav și Orbu (1504–1517), Petru Rareș (1527–1538; 1541–1547), precum și altor domni cum ar fi Alexandru Lăpușneanul (1522–1561; 1564–1568), Ioan Vodă cel Viteaz (Cumplit) (1572–1574), Petru Șchiopul (1574–1577; 1578–1579; 1582–1591) etc.

Ca reprezentant al mării boierimi moldovene, Grigore Ureche descrie evenimentele, faptele și acțiunile diferitelor personalități din istoria țării sale prin prisma reprezentărilor sale, a clasei sociale din care făcea parte, așa încât uneori întâlnim aprecieri de-a dreptul tendențioase. În același timp, trebuie de menționat faptul că același cronicar tinde să-și scrie opera de pe poziții obiective, ale intereselor patriei, ale luptei împotriva cotropitorilor stăini și ale luptei de eliberare națională – scop nobil, care se impune cu deosebită acuitate în timpul vieții celebrului cronicar. *Letopisețul Țării Moldovei* este scris într-un limbaj fluent, deosebit de plastic și înțeles, fiind un apreciat monument de limbă și literatură medievală românească. În epocile următoare (a doua jumătate a secolului XVII – începutul secolului XIX) cronica lui Grigore Ureche a avut o răspândire destul de mare în manuscris, contribuind la formarea multor generații de cărturari și de luptători pentru neatârnarea patriei.

Paralel cu asemenea importante aspecte cum sunt glorificarea trecutului Țării Moldovei, lupta contra invadatorilor străini, perioada de domnie a lui Ștefan cel Mare, etc., în cronica sa Grigore Ureche acordă atenție și unui subiect cum ar fi obârșia poporului român și a limbii sale. Datorită studiilor făcute, mai cu seamă în mediul cultural polonez, cronicarul moldovean a cunoscut în de aproape cultura umanistă europeană a epocii, iar cunoașterea limbii și a culturii latine l-a ajutat, după cum observă P.P. Panaitescu, neobositul cercetător al operei lui Grigore Ureche, pe celebrul nostru cărturar să-și dea seama de apropierea dintre limba latină și limba română, ceea ce l-a condus la înțelegerea unității de origine și de limbă a poporului român. Aceasta l-a și făcut să afirme în capitolul despre limba moldovenească cu deplină convingere, că „*de la Rîm ne tragem*”, aducând drept exemplu cuvintele:

carne, găină, muiare, părinte, al nostru; cu echivalentul lor latin, „...și altile multe din limba latină, că de ne-am socoti pre amăntu, toate cuvintele le-am înțelege". Ideea este continuată în capitolul „Pentru Țara Ungurească de Jos și Ardealul de Sus”, în care se constată că în Transilvania locuiesc „și români peste tot locul, de mai multu-i țara lațită de români de câtu de unguri”. Iar ca un fel de concluzie la cele arătate mai sus, Grigore Ureche conchide că „rumânii, cîți se află lăcuitori la Țata Ungurească și la Ardeal și la Maramureșu, de la un loc sîntu cu moldovenii și toți de la Rîm se trag”. Analzând aceste extrem de importante pasaje din cronică pentru viziunea cronicarului nostru, același P.P. Panaitescu arată că această din urmă teză este cea mai importantă în concepția lui Grigore Ureche despre originea românilor, și că avem în fața noastră cea mai veche afirmație din Moldova despre unitatea neamului și în același timp despre originea sa comună, reprezentând o idee de mare valoare nu numai pentru epoca în care a trăit și a activat cărturarul.

Din anul 1845, când Mihail Kogălniceanu editează pentru prima dată opera cronicărească a lui Grigore Ureche și până în prezent, au apărut zeci de ediții, inclusiv la Chișinău, ale acestei monumentale lucrări. Pe această cale „Letopisețul Țării Moldovei” a căpătat o largă răspândire, intrând masiv și pentru totdeauna în patrimoniul de valori culturale ale poporului român.

Letopisețul Țării Moldovei

Letopisețul țărâi Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă

Predisliovia descălicării a Țării Moldovei dinceputul ei. Cartea este însemnată de Ureche vornicul din letopisețul cel latinescu izvodită

Vor unii Moldovei să-i zică că au chiebat-o Șitia sau Schithia pre limba slovenească. Ce Șitia coprinde loc mult, nu numai al nostru, ce închide și Ardealul și Țara Muntenească și câmpii preste Nistru, de coprinde o parte mare și de Țara Leșască. Chiebatu-o-au unii și Flachia, ce scriu létopisețile latinești, pre numele hatmanului

râmlenescu ce l-au chemat Flacus, carile au bătut războiul cu știti pre acéste locuri și schimbându-să și schimosindu-să numele, din Flachia i-au zis Vlahiia. Ce noi acésta nume nu-l priimim, nici-l putem da țărâi noastre Moldovei, ci Țării Muntenesti, că ei nu vor să dispartă, să facă doao țări, ci scriu că au fostu tot un loc și o țară și noi aflăm că Moldova s-au discălicat mai pe urmă, iar munténii mai dintăi, măcară că s-au tras de la un izvod, munténii întâi, moldovénii mai pre urmă, de păstorii nemerit, că umblându păstorii de la Ardeal, ce să chiiamă Maramoroș, în munți cu dobitoacile, au dat de o hiară ce să chiamă buor și după multă goană ce o au gonit-o prin munți cu dulăi, o au scos la șesul apei Moldovei. Acolea fiindu și hiara obosită, au ucis-o la locul unde să chiamă acum Buorénii, dacă s-au discălicat sat. Și hierul țării sau pecetea cap de buor să însemnează. Și cățea cu care au gonit fiara acéia au crăpat, pre carea o au chiiemat-o Molda, iară apei de pre numele cățélui Moldii, i-au zis Molda, sau cumu-i zic unii, Moldova. Ajjidirea și țării, dipre numele apei i-au pus numele Moldova.

Scriu alte istorii pentru țara noastră a Moldovei, cum au stătut pustie 600 de ai, trecând împărăția slăvitului și putérnicului Traian împărat, carele să cunoscú sémnele puterii lui pe unde au tras Troian peste multe țări și preste această țară, trecându oștile lui peste câmpi și preste ape. Atâția ai s-au aflat pustie, pân' în vrémea ce au vrut milostivul Dumnedzău a nu lăsarea acestú pământ făr' de oameni. Ce cu voia sfinții sale, îndemnându-să o samă de ficiori de domni den domniile ce au fost pre acéle vremi la Râm și cu oamenii lor den Maramurăș, viind preste munții ungurești și preste munții țărâi Moldovei, vânându heri sălbatece pân' au ieșit la apa ce-i dzice Moldoa, gonind un dzimbru, carele l-au și dobânditu la un sat ce să chiamă Buorenii, pre aceia apă. Ș-au pus acei ape numele Moldova, pre numele unii țânci ce s-au înecatu într-acea apă, ce o au chemat pre țâncă Molda și pre numele ei să dzice acmu și țărâi Moldova, pân' astădzi. Ieșindu la loc frumos și deșchis, socotindu cu toții că-i loc bun de hrană și plăcându-le tuturor, s-au întorsu înapoi iarăși în Maramurăș ș-au scos oamenii lor toți într-această țară.

Pentru limba noastră moldovenească

Mulți scriitorii au nevoit de au scris rândul și povéstea țărâlor, de au lăsat izvod pă urmă, și bune și réle, să rămâie feciorilor și nep le fie de învățătură, despre céle réle să să ferească și să să socotească, iar dupre céle bune să urmăze și să să învețe și să să îndireptéze. Și pentru acéia, unii de la alți chizmindu și însemnând și pre scurtu scriind, adecă și răposatul Gligorie Uréche ce au fost vornic mare, cu multa nevoieță cetind cărțile și izvoadele și ale noastre și cele striine, au aflat cap și

începătura moșilor, de unde au izvorât în țară și s-au înmulțit și s-au lățit, ca să nu să înnéce a toate țările anii trecuți și să nu să știe ce s-au lucrat, să sa asemene fierălor și dobitoacelor celor mute și fără minte. Pre acéia urmând și chizmând, măcar că să află și de alții semnate lucrurile țării Moldovii, apucatu-s-au și dumnealui de au scris începătura și adaosul, mai apoi și scădérea care să véde că au venit în zilele noastre, după cum au fost întâiu țării și pământului nostru Moldovei. Că cum să tâmplă de sârgu de adaoge povoiul apei și iarăș de sârgu scade și să împuținează, așa s-au adaos și Moldova, carea mai apoi de alte țări s-au descălecat, de s-au de sârgu lățit și fără zăbavă au îndireptatu. Acéstea cercând cu nevointă vornicul Uréche, scie de zice că "nu numai létopisețul nostru, ce și cărți streine au cercat, ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deșarte, ce de dreptate, că létopisețul nostru cel moldovenescu așa de pre scurt scie, că nici de viața domnilor, carii au fost toată cârma, nu alége necum lucrurile denlăuntru să aleagă și pre scurt scriind și însemnând de la început până la domniia lui Pătru Vodă Șchiopul și s-au stinsu, că de acia înaintea n-au mai scris nimenea până la Aron Vodă.

Nici este a să mira, că scriitorii noștri n-au avut de unde strânge cărți, că scriitorii dentăiu n-au aflat scrisori, ca de niște oameni neașăzați și nemérnici, mai mult proști decât să știe carte. Ce și ei ce au scris, mai mult den basne și den povești ce au auzit unul de la altul. Iar scrisorile striinilor mai pe largu și de agiunsu scriu, carii au fost fierbinți și râvnitori, nu numai a sale să scie ce și céle striine să însemnéze. Și de acolo multe luund și lipindu de ale noastre, potrivindu vrémea și anii, de au scris acest létopiseț, carile de pre în multe locuri de nu să va fi și nemerit, gândescu că cela ce va fi înțeleptu nu va vinui, că de nu poate de multe ori omul să spuie așa pre cale tot pre rându, cela ce véde cu ochii săi și multe zmintéște, de au spune mai mult, au mai puțin, dară lucruri vechi și de demult, de s-au răsufat atâta vréme de ani? Ci eu, pe cum am aflat, așa am arătat."

De răsipirea țării dentăi

Află-să această țară să fie fostu lăcuit și alții într-înșua mai nainte de noi, de unde cetățile țării să cunoscu că-i lucru frâncescu, de au lăcuit oștile Râmului și au iernatu de multe ori, bătându-să uneori cu știti sau tătarii, uniori cu Bosna și cu Rumele și la perși trecându.

Ce fiindu în calea răotăților și stropșindu oștile, care de multe ori să făcea războaie pré acesta loc, cum încă sémnile arată, carile le vedem multe pretitindirile: movili mari și mici și șanțuri pre Nistru, pre Prut, prin codri, n-au mai putut suferi, ce s-au răsipit și s-au pustiit.

Cându s-au întors craiul înapoi

Într-acéia Albrihtu, craiul leșescu, fiindu de inimă rea bolnavu, au datu semnu de întorsu înapoi, de care semnu era toți bucuroși să-l auză, să să întoarcă de la atâta flămânziciune la casile lor. Și în 19 zile ale lui octomvrie, joi, s-au întorsu craiul de la Suceava și s-au apucatu de cale. Ci nu s-au întorsu pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era țara intreagă, spre Codrul Cozminului.

Simțindu décii Ștefan Vodă că craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru, îndată au trimis după dânsul de l-au pohtitu să nu ia pre acéia cale, spre codru, ci pre urmă, pre unde venise, că făcându într-alt chip, văzându țara paguba ce să va face de oastea leșască, nu vor răbda, ci vor vrea să-și apere ale sale, de unde toate să vor ațița de iznoavă spre vreun lucru rău, carile va strica și pacea. Ci craiul mai bucuros fusese să meargă di dreptul, să iasă în țara sa și n-au băgatu în samă, ci ș-au păzitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu înhierbântatu Ștefan Vodă de războiu, socotindu că are vréme de a-și răscumpărarea strâmbătatea sa dispre cela ce nu numai pacea cea véche o au călcat-o, care avusése domnii Moldovei cu craii leșăști, ce și jurământul și și pacea ce legase atuncea de curându, așezându-să să să întoarcă pe urmă pre unde și venise, décii îl ațița ajutoriul ce-i venise di pretitindirilea și oastea sa toată gata strânsă și odihnită, văzându dobânda di pre cei flămânzi și slăbiți, au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o înțineaze, ca să o poată porni asupra oștii, daca vor intra în pădure. Iară el cu toată oastea au intrat după dânșii și cu doao mii de turci. Și a patra zi i-au ajunsu în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a sfântulu marelui mucenic Dimitrie și lovindu-i de toate părțile și oborându copacii cei înținați asupra lor, multă oaste leșască au pieritu, unii de oșteni, alții de țărani, că le coprinsése ca cu o mreață calea, alții de copacii cei înținați. Așa pierzându pușcile, lăsându steagurile care toate le-au adunatu Ștefan Vodă și ei cine cum au putut, în toate părțile s-au rășchiratu prin păduri, de au scăpat puținii afară. Și însuși craiul cu puținii rămăsése, strângându-să s-au adunatu într-un ocol la sat la Cozminu. Și de acolo bulucindu-să au tras spre Cernăuți. Iară oastea lui Ștefan Vodă cu dânșii mergându împreună, să bătiia și să tăia. Ci și acei puținii ce ieșisă din codru n-ar fi scăpatu, de nu s-ar fi încurcatu ai noștri în carăle crăiești și în carăle altor boieri, de le-au datu vréme de au ieșit.

Și acolea veni véste lui Ștefan Vodă că vine și altă oaste leșască, într-ajutoriu craiului. Atuncea au chiebatu pre Boldur vornicul și i-au datu lui oaste de ajunsu și au trecut Prutul împotriva acei oști, sâmbătă sara.

Și duminică dimineața, octovrie 29 zile, le-au dat războiu și pre toți i-au răsipit îndată și i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu și cu norocul lui Ștefan Vodă și mare moarte și tăiere s-au făcut atuncea în oastea leșască, la locul ce să chiiamă Lănțeștii satul. Și nimica n-au știut craiul de venirea acei oști, nici de pierirea lor.

Și într-acéiaș duminică, trecându craiul Prutul la Cernăuti, iarăși fu lovit de oastea lui Ștefan Vodă, de i-au răsipit și i-au tăiatu, de-abia au scăpat însuși craiul cu puțină oaste de a sa. Décii trecând craiul spre țara sa, pre multe locuri i-au lovit ai noștri, ales pre craiul, că mazurii întorcându-să să dea războiu și să apere pre craiul și pre cei scăpați dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare, pre carile îl trimisese Ștefan Vodă împotriva acei oști leșăști ce venia într-ajutoriu craiului și mare moarte au făcut într-înșii. Și la sat la Șipinți puțini au scăpatu din oastea de era strânsă pre lângă craiul. Décii craiul cu multă nevoie strecurându-să, au tras la Sneatin și de acolo au slobozit oastea pre acasă de câtă rămăsese, iară el s-au dus la Liovu.

Când au sfințit Ștefan Vodă mănăstirea Putna

Deaca se în toarse Ștefan Vodă de la acel război cu noroc ce izbândi pre acei tătari, spre lauda acéia, mulțamind lui Dumnezeu, au sfințit mănăstirea Putna, carea era zidită de dânsul, septevrie 3 zile, întru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii

Domnului nostru Iisus Hristos. La care sfințenie multă adunare de călugări au fostu: Theoctistu mitropolitul și Tarasie episcopul dimpreună cu Iosif arhimandritul și igumenul Putnii, zicu că au fostu la liturghie arhiepiscopi și episcopi și preoți și diiaconi 64 la jirtăvnic.

Mănăstirea Putna, România

De moartea lui Ștefan Vodă celui Bun, vă leato 7012 (1504)

Nu multă vréme, daca s-au întorsu Ștefan Vodă de la Pocutiia la scaunul său, la Suceava, fiindu bolnav și slabu de ani, ca un om ce era într-atâtea războaie și osteneală și neodihnă, în 47 de ani în toate părțile să bătea cu toții și după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au muritu, marți, iulie 2 zile.

Fost-au acestu Ștefan Vodă om nu mare de statu, mândios și de grabu vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospéțe omorâea fără județu. Amintrilea era om intreg la fire, neléneșu, și lucrul său îl știia a-l acopieri și unde nu gândiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vâriia, ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăpțeze și pentru acéia raru război de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădédjdea, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitoților. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan Vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iese.

Iară pre Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna care, era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apărătură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti Ștefan Vodă, nu pentru sufletu, ce este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu.

Mormântul lui Ștefan cel Mare, Mănăstirea Putna, România

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan Vodă într-același anu iarnă grea și geroasă, câtu n-au fostu așa nici odinioară, și décii preste vară au fostu ploii gréle și povoaiie de ape și multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ștefan Vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țiiitoriu preste toată țara.

Iară cându au fost aproape de sfârșitul său, chiebat-au vlădicii și toți sfétnicii săi, boierii cei mari și alți toți câți s-au prilejitu, arătându-le cum nu vor putea ținea țara, cum o au ținut-o el, ci socotindu din toți mai putérnicu pre turcu și mai înțeleptu, au datu învățătură să să închine turcilor. Și décii au stătut la domnie fiu-său, Bogdan Vodă cel Grozav și Orbu.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Letopisețul lui Ureche, neterminat probabil din cauza morții autorului, prezintă istoria Moldovei începând de la descălecat (1359), până la a doua domnie a lui Aron Vodă. Conștient de romanitatea poporului și a limbii „moldovenești”, cronicarul încearcă să aducă argumente lingvistice, pentru că „de la Râm ne tragem”; „...de la râmleni, cele ce zicem latină, pâine, ei zic panis, carne, ei zic caro, găină, ei zicu galina, muiere, mulier...”

Lipsa documentelor fac ca lucrarea să fie mai mult o înșiruire de date și nume, în prima sa parte. *Letopisețul* este destinat în principal celor 47 de ani ai domniei lui Ștefan cel Mare. Perspectiva narativă este puternic influențată de faptul că domnitorul, devenit deja legendar, îi oferă cărturarului modelul unui autentic cavaler medieval cu aură de legendă. Același fapt inspiră pana artistică a autorului, care părăsește teritoriul arid al documentului istoric, linia de demarcație între adevăr pur și ficțiune artistică dispărând în unele momente. Desigur, Grigore Ureche creionează primele elemente de proză artistică.

Letopisețul Țării Moldovei se deschide cu o prefață în care autorul își motivează scrierea: să rămână „feciorilor și nepoților să le fie de învățătură”, ca să urmeze faptele bune ale strămoșilor și să nu mai repete greșelile acestora. De asemenea, folosind izvoare străine și românești pe care le citează, încearcă să lămurească începuturile Moldovei, insistând asupra latinității poporului și a limbii române, aducând argumente de ordin lingvistic. Dacă până la domnia lui Alexandru cel Bun, din lipsa documentelor, *letopisețul* este mai mult o înșiruire a domniilor și a domnilor, o parte întinsă a cronicii este consacrată domniei lui Ștefan cel Mare, prezentat ca un model de șef de stat medieval, a cărui calitate esențială este priceperea în arta războiului și dragostea de țară și de neam. Deși opera are în principal un caracter istoric, în spiritul umanismului medieval, în text apar numeroase pasaje care o apropie de literatura artistică. Sunt pagini narrative despre evenimentele prezentate ca fiind monumentale, portrete celebre (potretul lui Ștefan cel Mare), dialoguri convingătoare (în capitolul consacrat celei de-a doua domnii a lui Alexandru

Lăpușneanu). Limbajul folosit de cronicar este viu și presărat cu proverbe sau zicale de orginte folclorică cu ajutorul cărora autorul caracterizează o situație sau un personaj. În paginile primului dintre Letopisețele noastre apar numeroase pasaje de proză artistică care fac lectura plăcută chiar la o distanță atât de mare în timp.

REȚINEȚI!

Cronica este o lucrare cu caracter istoric, obișnuită mai ales în evul mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale (letopiseț, hronic).

EXERCITIIL APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din cronica lui Ureche și analizați textele din punct de vedere al vocabularului. Faceți o paralelă a limbajului arhaic din letopiseț cu limba română actuală.
2. Identificați personalitățile istorice prezentate de Grigore Ureche în Letopisețul Țării Moldovei. Vorbiți despre câteva dintre ele.
3. Ce perioadă din istoria Moldovei este prezentată de Grigore Ureche în cronica sa? Efectuați o comunicare despre cea mai importantă secvență istorică a acestei perioade.
4. Recitiți fragmentul din cronică în care autorul vorbește despre proveniența limbii și a poporului nostru.
5. Cum este prezentat Ștefan cel mare în cronica lui Grigore Ureche? Recitiți portretul Marelui Domnitor. Argumentați că acesta este un portret artistic.
6. Ce trăsături de caracter ale lui Ștefan cel Mare desprindem din descrierea făcută de autorul cronicii (în special, analizând lupta lui Ștefan cel Mare de la Dumbrava Roșie)? Argumentați-vă răspunsul.
7. Analizați modul în care privește Ureche intenția lui Albert de a invada Moldova, „... prin surprindere și prin minciună”. Extrageți pasajele din text care scot în evidență această atitudine.
8. Cum sunt prezentate evenimentele istorice, politice și familiale în cronica lui Ureche?
9. Apreciați de ce Grigore Ureche consideră că scrierea unui Letopiseț este importantă?
10. Redactați o compunere despre personalitatea domnitorului moldovean, pornind de la portretul pe care îl face cronicarul domnitorului Ștefan cel Mare.

Miron Costin (1633 - 1691)

1633 – se naște Miron, fiul lui *Ion* sau *Iancu Costin* (ridicat ca boier nou, mai întâi postelnic) și al *Saftei Scoarțeș*. Părintele său, care era, ca și Grigore Ureche, nobil polon, fusese protejat al domnului Miron Barnovschi-Movilă, rudă cu soția sa. Îl însoțise pe voievod la Țarigrad, unde acesta fu ucis în 1628 din cauza părilor vornicului Vasile Lupu. Eliberat din închisoare, hatmanul ia trupul decapitat și-l înmormântează. Numele ucisului îl va purta întâiul născut al acestui om neștiutor de carte, care deține moșii în Polonia, în apropiere

de Bar. În acest an are loc o invazie în Crăie a turcilor, care îi târăsc în luptă și pe munteni și pe moldoveni. Hatmanul Costin, pentru a-i face pe turci să se retragă, vestește că oști cazace vin în ajutorul leșilor. Viclesugul reușește, dar Abaza-pașa află adevărul și pune gând rău domnului și hatmanului. Moise Movilă Vodă și Iancu Costin fug în Polonia împreună cu familiile.

În anul 1634, fostul hatman ia în arendă moșia Nowosilka Nowa, aproape de Bar, iar în 1638, la recomandarea regelui, indigenatul polon lui Iancu Costin, *bărbat însemnat în Moldova* și fiilor săi, pentru însemnatele servicii aduse Crăiei, între care la loc de cinste se situează evitarea cuceririi de către Abaza-pașa și a cetății Camenița. De altfel, boierul moldovean se arată destoinic și în treburile diplomatice, mediind între reprezentanții polonezi și cei al Țarigradului, așa cum făcea și un frate al său, care locuia în Muntenia, de unde se presupune că venise și familia Costineștilor.

În anul 1647 tânărul Miron își începe studiile la colegiul iezuit de la Bar și le continuă la Camenița, remarcându-se atât prin inteligență, cât și prin noblețea trăsăturilor. Ca și Grigore Ureche, distinsul cărturar cunoaște profund valorile antichității, își însușește, pe lângă polonă și rusă, limbile latină și greacă. Iubește istoria, cunoaște retorică și poetică.

În anul 1650 moare *Iancu Costin*. În 1651 ca nobil polon, *Miron* este înrolat în armată și luptă împotriva cazacilor lui Bogdan Hmelnițki, răsculați contra polonilor, și a aliaților tătari ai acestora, la Beresteczko,

lângă Camenița, unde se retrăseseră elevii colegiului de la Bar. Către sfârșitul domniei lui Vasile Lupu anul 1653, *Miron* și frații săi revin în Moldova. Își începe ucenicia de viitor demnitar pe lângă vistiernicul Iordache Cantacuzino, pe care îl va elogia în *Letopisețul* său, arătând: „*Toma vornicul și Iordache visternicul, care capete de-abea de au avut cândva această țară sau de va mai avea*”. Acum primește și prima misiune diplomatică, fiind trimis la starostele Cameniței să obțină ajutor împotriva lui Gheorghe Ștefan, care amenință tronul șubrezit al lui Vasile Lupu.

Noul domnitor Gheorghe Ștefan îl numește sulger (boier care se ocupa de aprovizionarea cu carne a Curții și a oștii) în anul 1658 și îl trimite în misiune diplomatică în Țara Românească, spre a negocia un pact antiotoman cu Vodă Constantin Șerban Basarab.

Urcă rapid scara ierarhică și în anul 1659 devine paharnic, apoi pârcălab. Participă la campania împotriva lui Rakoczi în Transilvania. În anul 1661 domnitorul Istratie Dabija îl trimite în solie la Ioan Cazimir, regele Poloniei și în anul 1663 trece cu oastea lui Dabija Vodă prin Muntenia spre a lua parte la războiul turco-austriac și vede ruinele podului lui Traian.

I se acordă titlul de mare comis în anul 1664, apoi în 1667 Iliăș Alexandru Vodă îl înalță la rangul de vornic al Țării de Sus, în 1669 Gheorghe Duca Vodă îl numește mare vornic al Țării de Jos, rang acordat și lui Ureche, iar în 1671 este trimis de domnul Ștefan Petriceicu în solie la hatmanul Ioan Sobieski (viitorul rege al Poloniei), cu care Miron Costin avea strânse relații.

Începând cu anul 1672 – este perioada în care compune poemul filosofic *Viața lumii*.

Are loc vestita întâlnire cu marele vizir Ahmed Köpröli care, după cucerirea Cameniței, îl întreabă pe marele vornic dacă moldovenilor „*Pare-le lor bine că au luat împărăția Camenița, au ba?*” Patriotul Costin răspunde lapidar, dar clar, cum consemnează Neculce: „*Suntem noi moldovenii bucuroși să să lățască în toate părțile cât de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să să lățască.*”

Îl convinge pe vizir să renunțe la intenția de a ierna oastea otomană în Moldova, „*că-i țara săracă*”.

Începe traducerea scrierii *Origines et occasus Transsylvanorum* (Lyon, 1667) a lui Laurențiu Toppeltin de Mediaș.

În anul 1673 scrie *Psaltirea pre versuri tocmită* a lui Dosoftei îi sunt tipărite versurile despre originea românilor și *Apostroful*, iar în anul 1674, când Ioan Sobieski este ales rege, Dumitrașcu Cantacuzino, domnul Moldovei, îl face mare logofăt. Este trimis în misiune diplomati-

că la Constantinopol, apoi în Polonia.

În vremea domniei lui Antonie Ruset-Vodă, logofătul îl întâmpină pe Ioan Gninski, marele sol polon care îndeplinise misiuni diplomatice în Franța, în Danemarca și în Rusia, aflat în drum spre Poartă, pentru ratificarea păcii de la Zurawno. Cu acest prilej se pare că i-a înmănat *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei (Cronica polonă)*, dedicată prietenului său Marcu Matezynski. Scrisă în polonă sub formă de epistolă, încearcă demonstrarea romanității poporului nostru și a latinității limbii, având drept scop, nemărturisit direct, să-i determine pe polonezi să ne ajute spre a ne elibera din jugul otoman. Oferă astfel creștinătății, înaintea *Descrierii Moldovei* a lui Cantemir, posibilitatea să afle date despre istoria, geografia și organizarea politică a românilor.

Scrive Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace ...”, mult mai analitic decât acela al lui Ureche, pe care îl continuă (1675).

În 1680 Costin îi cere lui Sobieski să se ridice la luptă împotriva turcilor. La izbucnirea războiului între creștini și turci (1683), logofătul se află în tabăra otomană, dar se bucură de victoria lui Sobieski, văzând în aceasta începutul declinului Imperiului Otoman. La întoarcerea de la Viena, Duca Vodă și boierii săi sunt luați prizonieri de leși, dar cărturarul se bucură de protecția regelui și rămâne în țara adoptivă.

Boierii pribegiți în Polonia (1684) îi cer regelui Sobieski, printr-un memoriu redactat de diplomatul Costin, să elibereze Moldova de sub turci și să le garanteze drepturi similare celor ale șleahțicilor, limitând despotismul domnilor moldavi.

Tot din acest an datează „Istoria în versuri polone despre Țara Moldovei și Munteniei (Poema polonă)”, amplă scriere având 750 de versuri pe care o dedică binefăcătorului său, regele Sobieski – Ioan al III-lea. Este o operă artistică, având drept model poemele poloneze ale vremii, și drept scop obținerea sprijinului în luptă împotriva turcilor. Dă explicații cu parfum de legendă stemelor, recurge la ficțiune, îmbină narațiunea cu descrierea, de o mare frumusețe, a minunatului pământ românesc, dintr-o perspectivă aeriană parcă, anticipându-l pe Bălcescu, istoricul ce ne-a oferit fascinanta imagine a Ardealului.

În anul 1685 fratele său Velicico, revenit mai devreme în Moldova, îi transmite invitația domnului Constantin Cantemir de a se întoarce în țară. Știindu-l prieten cu polonezii, Vodă îl numește staroste de Putna, cât mai departe de granița Crăiei. Este în foarte bune relații cu bătrânul oștean neștiutor de carte, ajuns conducător al țării prin voia boierilor.

În 1686, are loc o nouă luptă cu turcii a lui Sobieski, moldovenii aflându-se în tabăra otomană. Acum are loc confruntarea regelui

Poloniei cu plăieșii de la cetatea Neamțu, descrisă de Negruzzi în schița sa istorică *Sobieski și românii*. Din această perioadă datează capodopera sa, *De neamul moldovenilor*.

Începând cu anul 1691, relațiile cu influențabilul domn Constantin Cantemir se deteriorează. Marele cărturar cade victimă intrigilor celor care-l manevrau pe Vodă și, goleşte de sub securea călăului, în apropiere de Roman, fără a se putea dezvinovăți. Evenimentul este relatat diferit de Dimitrie Cantemir în *Vita Constandini Cantemirii*, academicianul berlinez luând, în mod firesc, apărarea părintelui său și acuzându-i pe Costinești de complot, și de mai obiectivul Ion Neculce: *De ce Cantemir-Vodă, cum au înțeles acel sfat, din Ilie Frige-vacă, a boierilor, au și răpedzit într-o noapte boierinași d-è lui și slujitori, să-i prindză pe toți pe aciee...*

Opera

Viața Lumii – este prima sa operă originală, un poem filozofic pe tema *fortuna labilis*, scris cam în aceeași perioadă cu psalmii lui Dosoftei. În *Predoslovia voroavă la cititor* prezintă scopul lucrării: de a arăta în românește ce este stihul. Opera pune în circulație mai multe motive: timpul trecător și ireversibil, viața ca vis, amintirea, soarta nedreaptă. Unele versuri au avut un ecou considerabil în literatura noastră veche, fiind amintite în aproape toate compunerile lirice ale vremii: „A lumii cînt cu jale cumplită viața/ Cu griji și primejdii cum este și ața/ Prea subțire și-n scurtă vreme trăitoare/ O lume vicleană, o lume-nșelătoare.”

Finalul operei este moralizator: dacă viața lumii este o iluzie, singura consolare a omului este credința în Dumnezeu.

Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace, de unde este părăsit de Ureche – vornicul – continuă cronica lui Ureche din 1594 până în 1661, anul morții lui Ștefăniță Lupu. Opera are în ultima parte un caracter memorialistic. Tonul narațiunii este mai puțin senin, pentru că trăiește vremuri grele. Letopisețul s-a păstrat în 56 de copii manuscrise.

N. Manolescu, în *Istoria critică à literaturii române* desprinde următoarele trăsături ale operei:

a) caracter mai modern decît al cronicii lui Ureche: explică fenomenele istorice din punct de vedere economic, politic și social;

b) folosirea frecventă a dialogului: opera e plină de conversații fermecătoare și de replici extraordinare. Vasile Lupu, informat despre trădarea unui boier, exclamă: *În zadaru această slujbă acum; să-mi hie spus acestea pînă era în Iași logofătul.*

c) aplecarea spre culisele istoriei: comunică, atunci cînd știe, bârfele și stratagemele diplomatice, anticipîndu-l pe Neculce prin

portretele precise. Ștefan Tomșa al II-lea este un domnitor crud care ține pe lângă el un călău „pierzător de oameni”, credulitatea lui Vasile Lupu apare în antiteză cu ipocrizia sfetnicului său Gheorghe Ștefan etc;

d) stilistica frazei: fraza este lungă și plină de cadențe, cu verbul la sfârșit, după model latin.

De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor – lucrare neterminată, păstrată în 29 de copii manuscrise și publicată pentru prima dată de M. Kogălniceanu în 1852, are un caracter savant și o noblețe a ideilor care o va face cartea de căpătâi a Școlii Ardelene.

Predoslovie enumeră scopurile lucrării:

a) afirmarea etnogenezei pentru „lăcuitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenești și românii din țările ungurești, care toți un neam și odată descălecați sîntu”;

b) conștientizarea valorii documentului scris, care rămâne mărturie peste veacuri: „Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minții omenеști, scrisoarea...”. Românii trebuie să-și cunoască istoria, „toate alte țări știindu începuturile sale”;

c) dezmințirea ocărilor aduse de unii copiști ai cronicii lui Ureche, ca Simion Dascălul („om cu multă neștiință și minte puțină”) și Misail Călugărul, care afirmaseră că moldovenii sunt urmașii tâlharilor de la Roma exilați în Dacia;

d) refacerea istoriei Moldovei de la primul descălecat, completând astfel cronica lui Ureche;

e) elogiul scriiturii și al lecturii: „... căci nu este alta și mai frumoasă și mai cu folos în toată viața omului zăbavă decît cetitul cărților”.

Opera propriu-zisă este alcătuită din șapte capitole:

I. Prezentarea geografică și etnografică à Italiei;

II. Formarea Imperiului Roman;

III. Înfățișarea Daciei;

IV. Cucerirea și colonizarea Daciei de către Traian;

V. Mărturii arheologice despre originea poporului român;

VI. Mărturii filologice și etnografice;

VII. Încercarea de a completa răstimpul dintre colonizarea Daciei și întemeierea Moldovei.

Letopisețul Țării Moldovei

Prédoslovie adecă voroava cătră cititoriul

Fost-au gândul meu, iubite cititoriule, să fac létopisețul țărâi noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi, carele au fostu de Traian-împăratul și urdzisăm și începătura létopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vrémi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de

griji și suspinuri. Și la acestu fel de scrisoare gîndu slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplite vrémi și cumpănă mare pămîntului nostru și noaă. Deci priiméște, în ceasta dată, atâta din truda noastră, cît să nu să uite lucrurile și cursul țărîi, de unde au părăsit a scrie răpăosatul Uréche vornicul.

Afla-vei de la Dragoș-Vodă, din descălecatul țărâi cel al doilè, la létopisețul lui, pre rîndul său scrise domniile țărâi, până la Aron-Vodă. Iară de la Aron-Vodă încoace începe acesta létopiseț, carea ți l-am scris noi, nu cum s-ari cădè, de-amănuntul toate. Că létopisețele céle streine lucrurile numai ces mai însămnate, cum sintu războaiele, schimbările, scriu a țărâlor megiiase, iară céle ce să lucreadză în casa altuia de-amănuntul, adecă lucruri de casă, n-au scris. Și de locu létopiseță, de muldovanu scrisă, nu să află. Iară tot vei afla pre rîndu toate.

Și priiméște această dată această puțină trudă a noastră, care amū făcut, să nu să treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduință că și letopiseț întrég să aștepți de la noi de om avea dzile și nu va hi pus preavécinicul sfat puternicului Dumnedzău țărîi aceștia țenchiu și soroc de sfârșire.

Capul I

Încep. 1. Până la cumplita domniia lui Aron-Vodă (așe-i dzice acei domnii răpăusatul Ureche vornicul), ieste scris letopisețul țărîi de Ureche vornicul, început de la Dragoș-Vodă, carele au descălecatu din Maramureș această țară al doilè rîndu, după ce să pustiisă de tătari și fugisă toți lăcuitorii și a Țărâi Moldovei și Țărâi Muntenești în Ardeal. Iară întâiū descălecată de Traian, împăratul Rîmului, căruia împărat numele trăiește între noi pân astădzi cu șanțul cela ce să dzice Troianul.

Iară de la Aron-Vodă scris nu să află, nice de altul, nici de Ureche vornicul, ori că l-au împiedecat datoriiia oamenească, moartea, care multe lucruri taie și să să obîrșască nu lasă, ori că izvoadele lui au răsăritu, ce va hi mai scris și de la Aron-Vodă încoace. Deci, de unde au părăsit elū, începem noi, cu agiutoriu lui Dumnedzău.

Zac. 2. Domniei lui Aron-Vodă cu cale i-au dzis că au fostu cumplită, că așe au fostu, desfrânată domniia și nediriaptă foarte, cît de răul lui, ce

era fruntea boierilor fugisă mai toți în Țara Leșască.

Zac. 3. Să sfădiia și pre acele vremi domnii de Ardeal cu Crăiia Leșască, care de care să cuprindză țara, să fie suptu ascultarea sa. (Domnilor de Ardealu dzicem crai ungurești; eu să le dau acestu nume nu pociu, că ei crai nu sintu, ce direpți domni sau cnédzi. Iară și Ardealul tot de Crăiia Ungurească au fostu și tot o țară, ce după ce au ruptu o parte Împărăția Turcului, cu Buda și altă parte de crăiie au cuprinsu Neamțul cu Pojunul, unde sta și cununa Crăiei Ungurésti s-au osebit acestu unghiū și s-au așezat suptu cnédzi. Deci crai direptu Crăiei Ungurești ieste Neamțul, că la dînsiul ieste cununa Crăiei Ungurești cu Pojunul.)

Zac. 4. Ține domnia pre atunce la Ardealu Bator Jigmontu și aflîndu vrême pre voie a supunere țara cătră sine, s-au agiunsu cu boierii lui Aron-Vodă, carii era de casa lui, că li să urîsă și lor cu faptele lui Aron-Vodă, anume Ștefan Radul vornicul și Răzvanu hatmanul. Și cu știrea lor au trimis oști Bator și l-au luat pre Aron-Vodă cu toată casa lui și l-au dus la sine la Belgrad, unde și s-au firșit și viiața. Iară în locul lui pusesă pre Ștefan Radul vornicul domnū în Suceavă.

Zac. 5. La léși crăiia Jigmontu pre atunce, ficiorul craiului șvedzăscu, iară hatman mare era Zamoyschii. Vădzindū léșii c-au pus Bator de la sine domnū în Muldova și o scriia pe atunci léșii Muldova că ieste Crăiei Leșești soțiie, după niște legături ce făcusă léșii cu Ștefan-Vodă cel Bun la Colomiia și mai pre urmă cu Bogdan-vodă, după ce să împăcasă cu dînsul, n-au suferit pre Ștefan Radul-Vodă, ce îndată au trimis oști cu boierii carii era ieșiți în Țara Leșască, unii de răutățile lui Aron-Vodă, iară Movileștii, precumū scrie Ureche vornicul, încă cu Pătru-Vodă Șchiopul ieșisă în Țara Leșască, asupra lui Ștefan Radului-Vodă și l-au scos din țară. Și au pus domnū din partea sa pre Ieremiia Movila-Vodă cu alesul boierilor de țară, puindū deodată și pen toate cetățile țării slujitori de ai săi léșii. Fost-au acéstea în anul 7104 (1595).

Zac. 6. Împărăția Turcului luptă pre acéle vrémi pentru Crăiia Ungurească cu némții, pentru Buda, pentru Ostrogonul și Enicul. Iar vădzindū că cuprindū léșii Țara Moldovei, au orînduit pre Caazi Cherei-soltan, hanul Crîmului, și trimițîndu-i și 2.000 de iniceri; cătră 70.000 de oaste ce avea tătarască. (Vestit era acél han de războaie, care au avutu războiū și cu persii cu izbîndă în cîteva rînduri.) Îi trimisășă împărăția și steagul cu tuiuri de Muldova, să așeadză pre cine va socoti el la domnie, să fie din partea împărăției.

Zac. 7. Prindzindū veste léșii de clătirea lui Caazi Cherei-soltan la Muldova, cu rușine a fi socotindū să lasă pre domnū la sminteală, pus de dînsii, și era pe atunce și Crăiia Leșască în virtute, au orînduit și ei pre

Zamuyschii hatmanul, cum spune Hronica leșască, mai mult de 7.000 de călări și 3.000 de pedestri n-au avut (de nu-i laudă), fără slugile lor, ce au ei pururea, peste céia ce sintă slujitori în catastije.

Zac. 8. Octovrie 9 dzile, v leato 7104 (1595), au sosit Zamoyschii la Țuțora cu ostile lui și a doa dzi după sositul lui Zamoyschii, octovrie 10 s-au vădzut și străjile tătarăști, octovrie 11 au sosit și singur hanul cu toată oastea.

Zac. 9. N-au putut răbda leșii fără șanțuri, cât au vădzut atîta putere, ce ș-au întărit tabăra cu șanțuri pinpregiur și au făcut cu socoteala lui Zamoyschii hatmanul și denafară de șanțuri băști de pămîntă, de la șanțul taberii așe departe, cât agiunge glonțul pușcei. Și într-acéle băști au scos și Zamoyschii oastea leșască împrotiva grosimei cei tătarăști. Năvăliia tătarîi cu toată oastea asupra leșilor, ce leșii sta neclătiți și din băști da tunurile. Dosul iarăș să le ia, nu putea tătarîi de tabără și așea au stătut războiul într-acea dzi, toată dziua.

Zac. 10. A doa dzi, socotindă hanul cu meșterșug să depărtédză pre Leși de la șanțuri, au orînduit o samă de oști, să dea năvală la leși și să facă a fugi. Ce leșii, pricepîndă meșterșugul, sta între băști neclătiți și așea au stătut până la vremea de chindie. Atunce, și deprindzindă amu pre tătari și vădzindă că să temă și de foc tătarîi, i-au luat leșii în goană până la oastea cea supusă și cu acéia dacă s-au tumpinat, în loc au stătut și au ținut războiul, cât s-au mirat și hanul, mai puțină oaste fiindă leșii. Și de acolo, iară încet, sprijenindu-să de năvala tătarîlor, au venit iară la loc între băști, că trimisesă Zamoyschii totdeauna trâmbițele să dzică de întorsă.

Zac. 11. Nu dormiē Ieremiia-Vodă, ce, de ave și în leși nedejde, iară dindată au agiunsă la hanul și de atuncea céle 7 sate de țară, ce să dzicu hănești, li-au dat Ieremia-Vodă hanului și au legat și miere, să dea hanilor în toți ani cîte... <mii> cîntare și alte daruri. Și așea, cu nevoința lui Ieremiia-Vodă, au stătut între hanul și între Zamoyschii tractate, adecă legături de pace, dîndă și hanul zălog la leși și leșii la hanul, păn să va închide tocmala.

Zac. 12. Capetele de pace au fostă aceste: Ieremie-Vodă să fie domnă în țară, birnic împărății din an în an, după obicei, iară hanului să deadin an în an daruri și cîte... <mii> cîntare de miere și 7 sate să fie de căștele hanului în Bugeag. Oștile leșești să nu mai între în Țara

Muldovei. Sol de la leși să margă la Împărăția Turcului pentru întăritura păcii. Iară despre partea hanului era aceste ponturi: Steagul și tuiurile să le dea pe mîna lui Ieremii-Vodă și de la Împărăția Turcului să scoată dirés de domnie neschimbată în dzilele lui, ce-i dzic ei pe limba lor barat. Și să iasă din pămîntul Muldovei hanul până în patru dzile cu oștile lui. Și așa obîrșindu-să pace, hanul întâiu au purces cătră Crîm și Zamoyschii cătră țara sa, lăsindū pe lîngă Ieremia-Vodă pre Albertū Hanschii și pre Ian Potoțchii cu 3.000 de oameni, că să temē Ieremia-Vodă de unguri. Și așa au purces și Ieremia-Vodă și s-au așădzat la Suceavă. Războiul acesta la Țuțora este mai întâiu de acela, cîndū au perit Jolcovschii hatmanul leșescū. Vei afla și acela la rîndul său.

Zac. 13. Bine n-au ieșit Zamoyschii din Muldova, iară Bator Jigmontū alége pre Răzvan domnū în Muldova și orînduiește 12.000 de oaste unguerească, să margă asupra Ieremii-Vodă, dîndū vina lui Ștefan Radul-Vodă că au lăsat scaunul să cuprindză leșii cu blăstămăția lui.

Zac. 14. Luândū veste Ieremia-Vodă de pogorîtul ungurilor, precum au putut, au strînsū oastea țării și s-au gătit a stare cu războiū împotiva lui Răzvan. Într-o dumenecă era, cîndū au apropiat oștile unguerești de Suceavă. Și-au tocmit oștile Ieremia-Vodă asupra tîrgului, la sat la Aréni. Iară oastea leșască ce avē cu sine, o au tocmit mai la câmpū, despre Șchéia, pe suptū un mal, ce ieste alătura cu drumul Băiei. Singur Ieremia-Vodă fiindū în besérecă la sfînta leturghie, i-au dat știre, cum oștile lui Răzvan amu să vād și să apropiie de oștile țării. Ce n-au vrut să iasă din besérecă păn nu s-au săvîrșit sfînta slujbă. Și să agiungea amu hărății lui Răzvan cu oștile țării, cîndū au ieșit Ieremia-Vodă la oști den besérecă. S-au tîmpinat oștile de îmbe părțile și după cîtăva luptă între oști, au lovit leșii pe oastea unguerească din aripa despre Șchéia. Îndată îmbărbătîndu-să și fruntea oștilor, unde era Ieremia-Vodă, au înfrîntū pe unguri.

Zac. 15. Supt Răzvanū-Vodă au cădzut calul atuncea în războiū, ce încălecîndū pre altū calū, îndată au silit să oprească oastea unguerească și au opritu-oă și pusésă războiul iară la locū. Ce îndemnîndu-să iară oștile lui Ieremii-Vodă și amu și leșii în frunte, au început a fugi oastea lui Răzvan-Vodă, la care fugă l-au prinsū oștile lui Ieremii-Vodă și pre Răzvan și l-au adus la Ieremie-Vodă. Stă movila și acmu pe drumul Băiei de la Suceavă, care să pomenești Movila lui Răzvan până astădzi.

Zac. 16. Cît l-au adus pre Răzvan la Ieremie-Vodă, după cîtăva mustrare, i-au tăiat îndată capul și l-au pus într-un parū împotriva cetății. Iară pre unguri i-au gonit oștile până la munți, cu mare vărsare de sînge. Fost-au acesta războiū în anul 7104 (1595), dechevie 5 dzile. Așea s-au plătit și lui Răzvan răul ce făcusă și el lui Aron-Vodă.

Zac. 17. După acesta războiū și perirea lui Răzvan-Vodă, s-au aședzat domniē lui Ieremie-Vodă, fără grije. Nici Bator Jigmontū, domnul Ardealului, nu s-au mai ispitit să mai trimațe oști în Muldova, ce avîndū bănat pre lēși de paguba oamenilor săi cu Răzvan, au trimis soli cu jalobă la Rodolfū împăratul nemțescū, cumnatu-său și la papa de Rîm, jeluindū de mare pagubă ce i-au făcut lēșii în oastea lui, luptîndū el să dezbată țara de suptū mîna turcului, să cuprindză Țara Muldovei, să-i împreune și pre moldoveni cu sine împotriva turcilor, iar lēșii au împiedicat acestū lucru, spre scāderea creștinătăției, ce-au aședzat Moldova suptū birul turcilor, de suptū care bir amu era ieșită țara, cu nevoieța lui.

Zac. 19. Au trimis și craiul leșescū sol la papa, făcîndu-i știre că are el de grije Muldovei, să nu hie cu turci și mai denainte vreme fiindū suptū grija sa, cum și de curundū acmu pre Cazi Cherei-soltan l-au scos cu puterea sa din Țara Moldovei. Iară domnul de Ardeal, neavîndū putere să să apere pre sine, nu poate să apere Moldova de turci și de tătari, mai avîndū prilej de oști hiie cîndū Crăia Leșască.

Zac. 20. Aceste pricini avē ei în de sine pentru Moldova, iară Ieremie-Vodă domniia cu pace și cu lucruri aședzate pre acele vrēmi a țărîi, că ținea oști streine și pădzia și datorii sa ce avē spre împărăție.

Capul al doilea

Încep. 1. Țara Muntenească într-acesta an, vara, la mare răutăți era de turci, că din doao părți avîndū oști Împărăția Turcului asupra Crăiei Ungurești, o samă de oști despre Buda, iară altă oaste asupra Ardealului avē, că și împăratul nemțescū oștile lui într-acelea împotriva turcilor era orînduite. Iară aicea despre Ardeal Bator Jigmontū fiindū cumnat împăratului nemțescū, alte oști avea împotriva turcilor și luasă de la turci cîteva orașe de Crăie Ungurească, iară cătră Ardealū.

Zac. 3. Domnū era atunce la munteni de curundū Mihai-Vodă, acel vestit între domni, încă bine neaședzat după moartea Mihnei-Vodă. Vădzindū țara cuprinsă de turci, singur au năzuitū la Bator, domnul Ardealului si au trimis soli și la împăratul nēmțescū, dîndu-i știre că, cuprindzindū Sinan-pașea Țara Muntenească, prea lesne va putea să supuie și Ardealul.

Zac. 4. Dat-au Bator îndată oști într-agiutor lui Mihai-Vodă, vădzindū că să apropie de dînsul focul. Și durîndu-i inima și pre munteni pentru

moșiile sale, în puține vreme s-au strînsu si întăiū au împinsu ostile lui Sinan-pașea di pen orașe și apoi la Giurgiuū au stătut si la războiū de față Mihai-Vodă cu Sinan-pașea. Și au fostū războiul cu mare vărsare de sînge și după cîtăva luptă, au înfrîntū Mihai-Vodă oastea lui Sinan-pașea, cît si el singur pașea, să nu fie aflat îndemîna o luntre mică, cu care au scăpat peste Dunăre, ar hi cădzut la prinsoare. Și așe s-au curățit Țara Muntenească de turci într-acéia dată cu osîrdia lui Mihai-Vodă, însă avea și oaste némțască cu sine de la Batorū Jigmontū.

Zac. 5. După acesta război multe pagube au făcut Mihai-Vodă turcilor peste Dunăre, ardzindū și prădîndū satele, orașele, până aproape de Pravadiia. Fost-au acestea toate într-acela anū, v leato 7104 (1595) și apoi în anul 7105 (1596). Iară precum izbîndele dintiū a mulți au fostū mai pre urmă spre scădere, așea și acestui domnū, lui Mihai-Vodă, precum vei vedea povestea mai gios, la rîndul său. Neștiutoare firea omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă. Ce pentru un lucru sau doaă pre voie ce i să prilejescū, bietul om purcede desfrînatū și începe lucruri peste puterea sa și apoi acolo găsește perirea.

Zac. 9. Prea lesne au priimit Mihai-Vodă acestū lucru, ca un om de oști pururea poftitoriū și fără zăbavă au strînsu oastea Țării Muntenești, ca 30.000 și au intrat în Ardeal, până la Sibiiu și acolo s-au pus tabăra, așteptîndū pe Baste Giurgiu cu oștile nemțești.

Zac. 12. Vesāl și tare Mihai-Vodă după izbîndă, pre lesne cuprinde orașele pre sama sa și să închina și cetățile, dîndu-i nume de domnul lor, priimindū pen cetăți și oșteni de a lui. (De pe acéle vrémi are nume de-i dzic Mihai-crai.) Și au făcutū și episcopie la scaunul domnilor de Ardeal, la Belgrad. Iară capul lui Bator Andreieș l-au trimis pre solii săi la împăratul némțască, pentru care slujbă au trimis împăratul némțască daruri lui Mihai-Vodă și l-au făcut prințipe, adecă din domnii împărăției unul. Iară nu îndelungū au ținut Mihai-Vodă domniia țării aceea, cum nice împăratul nemțască au putut a aședza Ardealul în partea sa nici într-un chip, numai ce au fostū pricina de multe vărsări de sînge între creștini și au făcut turcilor îndemîna să poată a cuprinde locurile céle mai bune de Ardeal. Fost-au aceste în anul 7107 (1599).

Capul al treilea

Încep. 1. Stîndū Mihai-Vodă după aședzarea Ardealului, iară de aicé din țară, Ieremia-Vodă, îndemnatū de turci, au strînsu oaste și cîtă oaste avé și streină, au purces asupra Țării Muntenești. Și neavîndū cu nime nici un război nicăiure în Țara Muntenească, au mărșū la București si au aședzat domnū pe frate-său, pre Simionū-vodă. Lăsîndu-i oaste de a sa pe lîngă dînsul, singurū s-au întorsū la Suceavă.

Zac. 2. N-au fostū îndelungată domniia acéia a lui Simion-Vodă, că

înțelegîndu Mihai-vodă de cuprinsul Țării Muntenesti de Ieremia-Vodă, îndată au purces asupra lui Simion-Vodă, lăsîndu pînă cetățile Ardealului slujitori din oștile sale.

Zac. 3. N-au stătut Simion-Vodă împotriva lui Mihai-Vodă dendată, ce s-au dat spre marginea țării, spre Focșani, pentru agiutoriul de la frate-său, Ieremie-Vodă, de la care vinisă slujitori de Țara de Gios la Simion-Vodă. Și dacă s-au strînsu cîtăva samă de oști și la Simion-Vodă, au stătut și au așteptat pre Mihai-Vodă cu războiul la o vale ce se chiamă Milcovul cel Mare în Țara Muntenescă. (Are și altu nume grozav acel pîrîu și spun că de atunci). Și au stătut războiul cîteva ceasuri și apoi au pierdut Simion-Vodă războiul.

Zac. 4. După război, oastea, care încotro i-au fostu calea mai îndemîna, s-au răsipit, iară Simion-Vodă au năzuit la Suceavă, la frate-său, Ieremiia-Vodă. Ce nu s-au destulit Mihai-Vodă cu atîta, ce îndată, fără nimica zăbavă au tras oștile sale asupra lui Ieremii-Vodă, spre Suceavă, cu mare sirguială.

Zac. 5. La grabă ca acéie, neavîndu nimica pas, nice vreme de gătire Ieremiia-Vodă, numai ce i-au cătată a lăsa Suceava și a năzui spre Hotin. Așe-i pripise Mihai-Vodă de aproape pe Ieremie-Vodă, cît niște haiduci pedestri, cu cîteva cară, pre urma lui Ieremiei-Vodă, i-au agiunsu fruntea oștii a lui Mihai-Vodă și au stătut haiducii la război, apărîndu-se cîteva ceasuri. Ce dacă s-au mai înglotit oaste de-a lui Mihai-Vodă, i-au spartu pe haiduci, pre Jijie, la un sat anume Verbie, unde stă o movilă mare peste trupuri, apoi de Ieremiia-Vodă făcută. Și era așe de groaznic Mihai-Vodă și vestit de războaie în toate aceste părți, cît îndată ce au sosit la Suceavă, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului, la cetăți puindă oșteni de ai sei pedestrași. Singurū nici cu atîta n-au vrut să hie, ce de la Suceavă au purces gonind pre Ieremie-Vodă și pre Simion-Vodă pînă la Hotin.

Zac. 6. Cetatea Hotinului grijisă bine Ieremie-Vodă cu slujitori de ai săi nemți ce avea, iară el singur au trecut la leși pentru agiutoriul.

Pusesă Mihai-Vodă și un domnișorū, anume Marcul-Vodă, căruia numele nu să nice povestește, pentru scurtă vréme ce au avut acel domnișor și nu să află numele aceștii domnii la létopisăte streine.

Zac. 9. Mihai-Vodă cu toată osirdiia bătē cetatea Hotinului, glonțurile lui să cunoștē în zidiurile cetății pînă la suruparea cetății, avîndu nedejdea că dacă va lua și acéia cetate, va putea stăpîni prea lesne și Țara Moldovei.

Zac. 11. După ruptul săimului a leșilor, îndată au purces hatmanul și canțelarul Zamoyschii la tabără și apoi fără zăbavă s-au pornit cu oștile

împrotiva lui Mihai-Vodă. Vestit era acéia hatman la leși, căruiè faptele nici Conetpolschii hatmanul, amu din vacul nostru, n-au agiunsù.

Zac. 12. Prindzindù veste Mihai-Vodă că au purces oștile leșești asupra lui, au lăsat Hotinul și au purces spre Suceavă. Ieremie-Vodă cu Zamoyschii încă, dacă au oblicit de purcesul lui Mihai-Vodă, au lăsat drumul Hotinului și au trecut Nistrul la un satù Colodrubca, la ținutul Cernăuților și apoi Prutul la târgù la Cernăuți și au mărșu pe la Codrii Cozminului, la Suceavă, unde Mihai-Vodă întărise cetatea cu oamenii săi. Iară singur au tras spre țara sa, pentru să-și mai înglotească oaste și să mai obosască și pre leși.

Zac. 13. Aflîndù Zamoyschii cu Ieremiia-Vodă cetatea Sucevei grijită bine de oamenii lui Mihai-Vodă, au ales cu sfatul să nu facă zăbavă cu cetatea, ce să margă întinsù după Mihai-Vodă. Și așa au făcut, fără nemică zăbavă, au purces spre Țara Muntenească.

Zac. 14. Împărăția Turcului avîndu treabă tot cu némții pentru Crăiia Ungurească, bucuroasă era că să sfădește Ieremia-Vodă cu Mihai-Vodă. Așa s-au tras cuvîntul până astădzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Ieremie-Vodă, să facă oști asupra lui Mihai-Vodă și diresă, ce-i dzicù ei atșirif, de domniie vécinică lui și seminții lui.

Zac. 15. Simțîndù Mihai-Vodă că-i tot vinù asupra lășii cu Ieremie-Vodă, ș-au mai înglotit oastea și ș-au ales locul de a dare războiù lășilor, pe apa Teleajinului. Avè la acela războiù Mihai-Vodă 60.000 de oameni, unguri, munteni, sirbi; némți încă avè puțini. Și au tocmit oastea pre malul dincolo, călăreții au pus de îmbe părțile la arepi, iară pedestrimea cu pușcile au tocmitu-o tocma asupra vadului, unde era vadul. Și așa au așteptat pre leși, puind apa ca o piedecă între oști, până or deprinde oștenii lui acel fél de oaste și să vadză până încîtù sintù de sămeți lășii la războaie.

Zac. 16. Oastea lui Zamoyschii era la număr ales 30.000 de leși și 10.000 la Ieremie-Vodă de oaste de țară. Însă oastea leșască tot aleasă în leafă, că și lefecii cei vechi, ce le dzic ei lășii cvarciana, era toți cu Zamoyschii și lefecii noi, cari-i făcuse craiul, să-i fie împrotiva șvedzilor, tot era cu Zamoyschii, fără oameni de pe la domni, ginerii lui Ieremie-Vodă. De toată oastea cu Zamoyschii și cu Ieremie-Vodă 40.000 era, între carii era 4.000 de husari. Acél fel de oaste este tot în hierù, temeinică, oaste foarte și neînfrîntă, ales de oștile cum sintù ale noastre și muntenești.

Zac. 24. I-au dat știre lui Mihai-Vodă de pedestrimea lui că s-au spartù de la vad, și acolea iarăș nu era putințe să să înfrîngă oastea leșască numai ce au căutatù a da dos oștilor lui Mihai-Vodă. Însă nu de tot răsipa, ce cu tocmală, întorcîndu-se singur Mihai-Vodă cu capul său

unde era greu. Și tot așa au mărșă apărându-să până la un oraș ce să dzice Tîrgșor.

Zac. 25. Știindă Zamoyschii de Mihaiă-Vodă cine este la războaie, să nu să mai depărtédză oastea lui cea călăreață, temîndu-să cumva în goană de sminteală, au trimis trimbițași de au dzis de întorsă oștii și porunca la capete, numai să să întoarcă. Și s-au întorsă oastea leșască. Cădzut-au la acela războiă 1.000 de trupuri de îmbe părțile, iară vii prinși din oastea lui Mihai-Vodă mulți. Fost-au acestă războiă în anul 7108 (1600).

TEXT ȘI INTERPRETARE

Miron Costin a fost un mare cărturar și, deși viața sa curmată tragic a coincis cu o perioadă de restriște din istoria Moldovei, a lăsat un număr mare de scrieri atât în limba română, cât și în limba polonă.

Continuator al operei lui Grigore Ureche, el duce mai departe *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-Vodă până la Dabija-Vodă* (1595–1661). Perioada prezentată este tulburată de luptele pentru tron, domniile se schimbă des, se pun la cale diverse comploturi. Miron Costin are talent de povestitor care include în narațiunea sa dialoguri și portrete literare. Sunt remarcate ca personaje, Vasile Lupu, domnitor inteligent, cult și rafinat, dar ușor de păcălit mai ales de prietenii ipocriți, și Gheorghe Ștefan, arivis inteligent și fără scrupule care nu respectă legile prieteniei. Cronicarul nu dorește să fie obiectiv, el își exprimă direct sentimentele față de ceea ce povestește. Lucrarea neterminată *De neamul moldovenilor...* are un puternic caracter polemic și este îndreptată împotriva copiștilor manuscrisului lui Grigore Ureche care au inserat pasaje defăimătoare la adresa originii poporului român. El a scris această lucrare dintr-un profund sentiment de mândrie națională și, de aceea, caută cele mai variate și verificabile argumente pentru a susține originea latină nobilă a poporului român: arheologice, etnografice, lingvistice etc. Miron Costin are un mare respect pentru carte și, de aceea, cere imperios asumarea unei mari responsabilități celui care scrie, adresându-se „iscusitei oglinzi a minții omenești”.

Umanismul românesc, al cărui reprezentant este Miron Costin, este legat mai ales de istoriografia scrisă în limba română, care s-a afirmat în secolul al XVII-lea, când cronicarii au refuzat să folosească limba slavonă în actele de cancelarie, în textele religioase, în letopsețele și literatura laică.

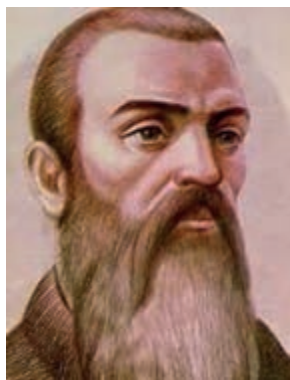
Miron Costin reprezintă în istoriografia românească imaginea cărturarului cu vederi largi, pregătit la universitățile latine din Polonia,

unde a asimilat o vastă cultură umanistă. Formulând necesitatea unei culturi naționale, nu doar în planul istoriografiei, ci în plan educativ și literar, Miron Costin re o reprezentare nouă cu privire la însemnătatea istoriei și a literaturii ca expresii ale conștiinței naționale.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din *Letopisețul* lui Miron Costin și identificați ideile principale ale autorului în ceea ce privește etnogeneza poporului român.
2. Ce perioadă din istoria Moldovei este prezentată de Miron Costin în cronica sa? Cum prezintă el această perioadă?
3. Care sunt cele mai reprezentative momente și personaje prezentate de Miron Costin în lucrarea sa? Înscrieți în caiete unele personalități istorice din cronica lui Costin.
4. Ce este comun și prin ce diferă cronica lui Miron Costin de cea a lui Grigore Ureche? Motivați-vă răspunsul.
5. Argumentați de ce viața lui Miron Costin a fost atât de tragică.
6. Care este mesajul central al poemului *Viața lumii*? Cum își exprimă autorul gândurile în acest poem?
7. Efectuați o analiză a limbajului din această operă.
8. Argumentați că Miron Costin nu este numai un cronicar, dar este și un scriitor, analizând expresivitatea limbajului în care a fost scrisă opera cronicarului.

Ion Neculce (1672 - 1745)

Ion Neculce s-a născut în anul 1672. Sub Antioh Cantemir a înaintat până la rangul de spătar, și, după ce a stat retras un timp, a fost făcut mare hatman de către Dimitrie Cantemir, la trecerea acestuia de partea lui Petru cel Mare și a luat parte la războiul rușilor cu turcii. După ce rușii au pierdut războiul, Neculce a trecut cu Cantemir în Rusia și a stat acolo câțiva ani, până la 1719, după care, întorcându-se în Moldova, a trăit la moșia sa din Boian, ocupând numai o dată, sub Constantin Mavrocordat, funcția de vornic. A murit după 1744, lucru ce se dovedește prin ultimele cuvinte ale cronicii lui, unde spune

că Constantin Mavrocordat, fiind scos din domnia Moldovei, nu a stat mazilit nici un an întreg, ci a fost numit în Muntenia, ceea ce s-a întâmplat în anul 1744.

În lucrarea sa *Istoria literaturii române*, istoricul Gheorghe Adamescu spune: „Neculce a fost un militar distins, iar Petru cel Mare l-a prețuit mult și i-a arătat o deosebită simpatie. Tot așa era privit și de familia lui Cantemir și de ceilalți boieri; de aceea când a voit să se întoarcă în țară, cu multă greutate a scăpat de insistențele lor. El însă a ținut cu orice preț să-și vadă țara și nu s-a temut că i se va întâmpla vreo nenorocire, vreo persecuție, ci, precum însuși zice, și-a pus nădejdea în Dumnezeu, care din toate l-a scăpat”.

Lucrarea de căpetenie a lui Neculce, în afară de compilarea cronicilor anterioare, este Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija Vodă până la domnia lui Constantin Mavrocordat. Lucrarea cuprinde evenimentele din 1662 până la 1743, la care a fost mai totdeauna părtaș sau le-a cunoscut de aproape. Cel mai probabil, cronicarul și-a început lucrul la Letopiseț după anul 1732, când avea deja cca 60 de ani.

În prefața lucrării, autorul relatează că până la Duca-Vodă el s-a condus de diferite izvoare aflate pe la alții, „iar de la Duca-Vodă cel bătrân înainte până unde s-o vedea, la domnia lui Ion Vodă Mavrocordat, nici de pre un izvor a nimănui, ce am scris singur dintru a mea știință, câte s-au tâmplat de au fost în viața mea. Nu mi-au trebuit istoric străin să cetesc și să scriu că au fost scrise în inima mea”.

Letopisețul este precedat de câteva file ce poartă titlul: *O seamă de cuvinte ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni și în letopisețe nu sunt scrise...* Aici se cuprind o serie de tradiții relative la diferiți domni și care ulterior au format subiectele legendelor și poemelor din literatura noastră modernă, precum: *Daniil Sihastru* de Bolintineanu, *Aprodul Purice* de Negruzzi, *Altarul mănăstirii Putna* de Alecsandri, *Cupa lui Ștefan* de Bolintineanu, *Dumbrava roșie* de Alecsandri, *Visul lui Petru Rareș* de Alecsandri ș.a. Aproape toți domnii, despre care vorbește Neculce în cursul cronicii sale, au câte un scurt portret sau câte o caracteristică.

Letopisețul Țării Moldovei

Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat (1662–1743)

Predislovie

Acest pământ al Moldovii n-au fost așezat de demult de oameni, să fie fost trăit într-însul cu pace, ce în câteva rânduri au fost și pustiiu. Deci pentru acee nu să află letopisețe scrisă de pământeni vechi. Ce de

la o vreme, de la descălecatul lui Dragoș-Vodă, târziu s-au apucat Urechi vornicul de au scris istoriile a doi istorici leșești. Și l-au scris până la domnia lui Aron-Vodă.

Apoi au mai făcut după Ureche vornicul și un Simion dascal, și un Misail călugărul, și un Evstratie logofătul, și iar l-au scris, cât au scris Ureche vornicul, până la Aron-Vodă. Numai aceștie, poate-fi, au fost oameni neînvățați, de n-au citit bine la istorii, că au defăimat pre moldoveni, scriind că sunt din tâlhari. Pentru aceasta dară nimene din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adevărate, audzite sau vădzute a lor, nu le pot oamenii crede.

Iară pre urma acestora s-au apucat dumnealui Miron Costin, vel-logofăt, de au făcut un letopisățu. Și cât n-au putut istovi Miron logofătul l-au istovit fiu-său, Nicolai Costin, logofăt, și l-au scris di-nceputul lumii, arătând cine au trăit pre acest pământ, cu mărturii a istorici sreini. Și l-au scris până la Dragoș-Vodă, și de la Dragoș-Vodă l-au scris di pe izvodul lui Ureche vornicul până la Aron-Vodă. Însă mult l-au mai împo-dobit, mai frumos, și Miron logofătul și fiu-său Nicolai Costin. Iar mai înainte nu să mai găsește scris de Miron sau de fiu-său Nicolai. Poate-fi, de ar fi și scrise de Nicolai logofătul, dar or fi poate tănuite, și până acmu la ivală n-au ieșit.

Iară de la Dabije-Vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Țara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor. Însă până la Duca-Vodă cel bătrân l-au scris di pe nește izvoade ce au aflat la unii și alții și din audzitele celor bătrâni boieri; iară de la Ducă-Vodă cel bătrân înainte, până unde s-a vidè, la domnia lui Ion-Vodă Mavro-cordat, nici de pre un izvod a nemărui, ce au scris sângur, dintru a sa știință, cât s-au tâmplat de au fost în viața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein, să citească și să scrie, că au fost scrisă în inima sa. Deci vă poftescu, cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeiu mieu, să priimiți, să nu gândiți că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce, precum s-au tâmplat, cu adevăr s-au scris. Doar niscaiva veleaturi a anilor de s-or fi greșit, iară celelalte întru adevăr s-au scris.

Mai socotit-au și din letopisățul lui Evstratie logofătul și a lui Simion dascalului și a lui Misail călugărului nește cuvinte câteva, de nu le-au lăsat să nu le scrie, ce le-au scris, măcar că dumnealui Miron logofătul și cu Nicolai fiu-său nu le-au scris, și-i ocărește. Și să cade să-i ocărască, unde face că sunt moldovenii din tâlhari. Bine face că-i ocărește și dzice că sunt basne. Iar pentru Dumbrava Roșie, cum că au arat-o Bogdan-Vodă cu leșii, Miron logofătul au lăsat de n-au scris. Dar acee dzicū să nu fie basnă. Și pentru neamul Movileștilor, și cum li s-au numit acest nume, dintru Ștefan-Vodă cel Bun, Moghila, iar nu-i basnă. Și altele

multe n-or fi știut istoricii streini, ca să le pomenească toate. Deci o samă de istorii mai alese și noi nu le-am lăsat să nu le scriem. Însă nu le-am scris la rândul lor, ce s-au pus de o parte, înaintea domnii Dabijii-Vodă s-au scris. Ce cine va vrè să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăși bine va fi, cine cum îi va fi voia, așa va face. Că mulți istorici streini, de alte țări, nu le știu toate câte să fac într-alt pământu. Tot mai bine știu cei de locū decât cei streini, însă ce să face în viața lor, iară nu în delungate vremi, iar istoriile celi vechi mai bine le știu istoricii, că le au scrisă, iară nu audzite.

Deci, fraților cetitorilor, cu cât veți îndemna a ceti pre acest letopisățu mai mult, cu atâta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cinste.

O samă de cuvinte

O samă de cuvinte ce suntu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni, și în letopisețu nu sunt scrise, ce s-au scris aice, după domnia lui Ștefăniță-Vodă, înaintea domnii Dabijii-Vodă. Deci cine va ceti și le va crede, bine va fi, iară cine nu le va crede, iară va fi bine; cine precum îi va fi voia, așa va face.

I. Ștefan-Vodă cel Bun, luund domnia Moldovii și viind turcii în dzilele lui să treacă în Moldova la Galați, i-au bătut foarte rău pre turci și au luat și Cetatea Albă și Chilia de la turci. Apoi mai pe urmă iar le-au luat turcii aceste doao cetăți. Și în câteva rânduri s-au bătut Ștefan-vodă cu turcii. Iar când s-au bătut la Războieni, atunce s-au aședzat turcii cu Ștefan-Vodă. Și le-au dat hotar și olat Bugeacul și au făcut pace. Și turcii apoi au adus tătarî din Crâm și i-au aședzat în Bugeac, carii stau și până astădz, precum au aședzat și la Hotin Lipcani.

II. Ștefan-Vodă cel Bun multe războaie au bătut. Și așe să aude din oameni vechi și bătrâni că, câte războaie au bătut, atâte mănăstiri cu biserici au făcut.

III. Ștefan-Vodă cel Bun, când s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ștefan-Vodă dintr-un vârvu de munte ce este lângă mănăstire. Și unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu. Și este mult locu de unde au tras până în mănăstire. Pus-au și pe trii boierenași de au tras, pre vătavul de copii și pre doi copii din casă.

Deci unde au cădzut săgeata vătavului de copii au făcut poarta, iar unde au cadzut săgeata unui copil din casă au făcut clopotnița. Iar un copil din casă dzicu să fie întrecut pe Ștefan-Vodă și să-i fie cădzut săgeata într-un delușel ce să cheamă Sion, ce este lângă mănăstire. Și este sămnu un stâlp de piatră. Și dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar întru adevăr nu să știe, numai oamenii așe povestescu. Fost-au și bisericuță de lemnu întru acel delușel și s-au răsipit, fiind de lemnu. Și așe au fost făcut mănăstirea de frumoasă, tot cu aur poleită, zugrăvală mai mult aur decât zugrăvală, și pre dinlăuntru și pre denafară, și acoperită cu plumbu. Și dzic călugării să fie fost făcut și sfeșnicile cele mari și cele mici și policandru și hora tot prisne de argint, și pe urmă să li fie luat un domnu și să fie făcut alteli de sprije, care le-am apucat și noi. Iar stricându-să un clopot mare la mănăstire și făcând călugării clopotul a doa oară, au pus aceste toate ce scriu mai sus în clopot, ca să fie mai mare.

Lăsat-au Ștefan-Vodă cel Bun la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui și un păhar, ce vorbiè călugării la mănăstire că este de iaspis, ce era în chipul marmurii albe și al farfurii, ca să fie întru pomenire la sfânta mănăstire. Și arcul l-au fost trăgând cu vârtej. Și la vremea lui Constantin Cantemir-Vodă, fiind răscoale, au vinit niște căzaci cu leși, cu moldoveni joimiri, vrând ca să jecuiască ce ori găsi în mănăstire. Deci

fiind un turnu cu bună tărie, nu putè să jecuiască. Deci au dzis călugărilor să dè turnul, că nu vor lua a mănastirii nemică. Iar călugării necredzind, nu vrè să dè turnul. Iar acei căzaci cu leși și cu moldoveni îndată au aprinsu mănăstirea, iar călugării, vădzând că aprind mănăstirea, îndată au dat turnul. Atunce, îndată, având puști de apă, acei căzaci, leși și moldoveni au stânsu focul. Deci atunce au jecuit tot din turnu ce au fost a boieri și a neguțitori, iar a mănastirii n-au luat nemică, fără numai

arcu lui Ștefan-Vodă. Iar păharul au fost până la a triia domnie a lui Mihai Racoviță-Vodă. Și scoțindu-l din turnu un egumen, pre anume Misail Chisiliță, și vrând să să fălească, au băut la masă cu acel păhar a lui Ștrfan-vodă, cu niște slugi boierești, ce era zlotăș. Și bând mult cu acel păhar, s-au îmbătat și, fiind beți, au stricat un lucru scumpu domnescu și de minune ca acela.

IV. Ștefan-Vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mărșu să

intre în Cetatea Neamțului. Și fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să intre și i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strângă oaste, că izdânda va fi a lui. Și așe, pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus și au strânsu oaste.

Iară împăratul turcescu au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamțului. Și au suit pușcile deasupra unui munte pre despre Moldova. Și au început a bate Cetatea Neamțului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamțu închis în cetate. Și vădzind că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ștefan-Vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniță, pre dânsul, că el va mântui cetatea de acel greu. Deci, slobodzindu-l pre acel neamțu de la închisoare, s-au și apucat acel neamțu de au îndreptat pușcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avè nevoie cetatea. Și au și lovit în gura unii pușci turcești, de au sfărmat-o. Și au început a bate în corturile turcilor, cât și boldul de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai putut sta turcii întru acel vârvu de munte, de unde avè cetatea nevoie, ce numai le-au căutat a să da în laturi de la acel locū. Iară Ștefan-Vodă, mergând de la Cetatea Neamțului în sus pre Moldova, au mârșu pe la Voroneț, unde trăie un părinte sihastru, pre anume Daniil. Și bătând Ștefan-Vodă în ușa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aștepte Ștefan-Vodă afară până ș-a istovi ruga. Și după ce ș-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ștefan-Vodă. Și s-au ispovedit Ștefan-Vodă la dânsul. Și-au întrebat Ștefan-Vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii: închina-va țara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au

și purces Ștefan-Vodă în sus pe la Cernăuți și pre la Hotin și au strânsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Și au purces în gios. Iar turcii, înțălegând că va să vie Ștefan-Vodă cu oaste în gios, au lăsat și ei Cetatea Neamțului de a o mai bate și au început a fugi spre

Dunare. Iar Ștefan-Vodă au început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-au trecut de Dunăre. Și întorchându-s-înapoi Ștefan-Vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voronețul. Și au pus hramul bisericii Sfântul Gheorghie.

V. Ștefan-Vodă cel Bun, când s-au bătut cu Hroit ungurul, precum dzică unii la Cașen, iar letopisățul scrie că s-au bătut la Șcheie pe Siretiu, au fost cadzută calul cu Ștefan-Vodă în războiu. Iară un Purice aprodul i-au dat calul lui. Și nu putè în grabă încăleca Ștefan-Vodă, fiind om mică. Și au dzis Purice aprodul: „Doamne, eu mă voi face o moviliță, și vino de te sui pe mine și încalecă”. Și s-au suit pe dânsul Ștefan-Vodă și au încălecat pre cal. Și atunce au dzis Ștefan-Vodă: „Sărace Purece, de-oi scăpa eu și tu, atunci ți-i schimba numeli din Purice Movilă”. Și au dat Dumnedzeu și au scăpat amândoi. Și l-au și făcut boier, armaș mare, pre Purece. Și dintru acel Pureci aprodul s-au tras neamul Movileștilor, de au agiunsu de au fost și domni dintru acel neam. Dar și aprodzii atunce nu era din oameni proști, cum sunt acum, ce era tot ficiori de boieri. Și portul lor: era îmbrăcați cu șarvanele, cu cabanițe. Așè trebuie și acum să să afle slugi, să slujească stăpânului, și stăpânul să miluiască pre slugă așè.

VI. Când au aședzat pace Ștefan-Vodă cel Bun cu leșii, fiind Ion Tăutul logofăt mare, l-au trimis sol la leși. Și au dăruit craiul leșescu Tăutului aceste sate la margine: Câmpul Lungu rusescu, Putila, Răstoaceli, Vijnița, Ispasul, Milie, Vilavce, Carapciul, Zamostie, Vascăuții, Voloca. Toate acestea le-au dăruit craiul leșescu Tăutului logofătului. Și au pus hotar apa Cirimușul, întru o duminică dimineața.

VII. Ștefan-Vodă cel Bun, vrând să margă la biserică întru o duminică dimineața, la liturghie, în târgu în Vasluiu, și ieșind în polimari la curțile domnești ce era făcute de dânsul, au audzit un glas mare de om strigând să aducă boii la plug. Și mirându-să ce om este acela să are duminica, și îndată au trimis în toate părțile, ca să-l găscă pre acel om, să-i aducă la dânsul. Și l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, arând la o movilă ce să cheamă acum Movila lui Purcel. Că pe acel om încă îl chema Purcel. Și ducându-l pre acel om la Ștefan-Vodă, l-au întrebat Ștefan-Vodă: el au strigat așè tare, și pentru ce ară duminica? El au dzis că au strigat el să aducă boii la plug, și ară duminica, că este om sărac, și într-alte dzile n-au vrut frate-său să-i dè plugul, și acum duminica i-au dat. Deci Ștefan-Vodă au luat plugul fratelui celui bogat și l-au dat fratelui celui săracă, să fie a lui.

VIII. Ștefan-Vodă cel Bun și cu fiul său Bogdan-Vodă, de multe ori au avut războaie cu leșii. Și multe robii au făcut în Țara Leșască, cât au pus pe leși în plug de-au și arat cu dânșii, de au sămănat ghindă, de au făcut dumbrăvi pentru pomenire, ca să nu să mai acolisască de Moldova: Dumbrava Roșie la Botășeni și Dumbrava Roșie la Cotnari și Dumbrava Roșie mai gios de Roman. Și leșii încă nu tăgăduiescu, că scrie și în cronica, în letopisățul lor. Numai mă mier de Miron logofătul, cum au

acoperit acest lucru de nu l-au scris. Și așe vorbăscu oamenii, că, când au fost arând cu dâșii, cu leșii, i-au fost împungând cu strămurările, ca pre boi, să tragă. Iar ei să ruga să nu-i împungă, ce să-i bată cu biciușcile, iar când îi bătè cu biciușcile, ei să ruga să-i împungă.

IX. Când au murit Ștefan-Vodă cel Bun, au lăsat cuvânt fiiului său, lui Bogdan-Vodă, să închine țara la turci, iar nu la alte neamuri, căci neamul turcilor sunt mai înțălepti și mai puternici, că el nu o va putè ține țara cu sabia, ca dânsul.

X. După ce au luat Bogdan-Vodă domnia, au și triimis pre Tăutul logofătul sol la turci, când au închinat țara la turci. Și așe vorbăscu oamenii, că l-au pus viziriul de au ședzut înaintea viziriului pre măcat, și n-au fost având mestei la nădragi, că, trăgându-i cibotile, numai cu colțuni au fost încălțat. Și dându-i cahfè, nu știè cum o va bè. Și au început a închina: „Să trăiască împăratul și viziriul!”. Și închinând, au sorbit felegeanul, ca altă băătură.

XI. Când au pus țara întâi domnu pre, el nu era acasă, ce să tâmplase cu măjile lui la Gălăți, la pește. Și au triimis boierii și mitropolitul haine scumpe domnești și carătă domnească cu slujitori, unde l-ari întâmpina să-l aducă mai în grabă la scaon, să-l puie domnu. Deci el, întorcându-să de la Gălăți, au fost agiunso la Docolina, de au mas acolo cu dzece cară, câte cu șase boi carul, pline de pește. Și piste noapte au visat un vis, precum dealul cel di cee parte de Bârlad și dealul cel di-ncoaci era de aur, cu dumbrăvi cu totul. Și tot sălta, giuca și să pleca, să inchina lui Rareș. Și deșteptându-să din somnu dimineța, au spus visul argaților săi, celor ce era la cară. Iar argații au dzis: „Bun vis ai visat, giupâne, că cum om sosi la Iași și la Suceavă, cum om vinde peștile tot“. Și au și îngiugat carăle dimineța, și au purces Petru-Vodă înaintea carălor. Și când s-au pogorât în vadul Docolinii, l-au și întâmpinat gloata. Și au început a i să închina și a-l îmbrăca cu haine domnești. Iar el s-au zimbit a råde și au dzis că „de mult așteptam eu una ca aceasta să vie“. Și când au purces de acolo, argații lui au dzis: „Dar noi ce-om face, doamne, cu carăle cu pestile?“ Iar el au dzis: „Să fie carăle cu pește, cu boi cu tot, a voastre. Și viniți după mine, să vă fac cărți de scuteală, să nu dați nemică în dzilele mele“.

XXXVII. Ghica-Vodă, de neamul lui fiind arbănaș, copil tânăr au purces de la casa lui la Țarigrad, să-ș găsască un stăpân să slujască. Și cu dânsul s-au mai luat un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului 1. Și mergând amândoi dempreună la Țarigrad, multe vorbe bune au vorbit: de vor găsi pită, să să caute unul pre altul. Și au dzis Ghica-Vodă: „Tu ești turcu, poți să agiungi să fii om mare, și ce mi-i face pre mine atunce?“ Iar turcul au dzis atunce: „De voi fi eu om mare, te voi face de

vii fi mai mare în Chipru, giudecătoriu.“ Și mergând în Țarigrad, s-au despărțit unul de altul, să-ș caute stăpâni.

Deci copilul cel de turcu au nemerit la un agă, ce era de curtea împărătească. Și au slujit așe din stăpân în stăpân, până au agiunsu de era pașe. Și fiind pașe sărac, avè un priietin musaip împărătescu. Și mergè totdeauna la vorbă la acel musaip împărătescu. Și pre acee vreme să tâmplasă de era multe zorbale în Țarigrad, de nu să mai putè aședza Poarta. Deci Chiupruliolul au dzis cătră acel priietin musaip de casa împărătească: „De m-ar pune pre mine viziriu, aș potoli eu zorbaleli aceste“. Iar împăratului i să supărasă cu zorbaleli, și să miera ce va face, și întreba sfat și pre unul și pre altul. Și aflând vreme acel musaip împărătescu, au spus împăratului că „este un pașe sărac, și el dzice să-l pui măria ta vizir, că a potoli toate gâlcevile aceste, pre careli îl cheamă Chiupruliolul“. Deci împăratul îndată l-au adus și l-au pus viziriu. Și cum l-au pus viziriu, îndată au și pus și au strigat oastea, și pre de altă parte au început a tăie capetili celor vicleni, până i-au spăriiat, de au aședzat toate zorbaleli. Și au rămas viziriu lăudat la turci, precum s-au vădzut și să vede și până astăzi neamul lui.

Iară Ghica-Vodă, intrând în Țarigrad, au nemerit la capi-chihăile moldovenești de au slujit, apoi au vinit la Moldova cu neșitorie, apoi la Vasilie-Vodă, lipindu-să de curte, fiind și Vasilie-Vodă tot de un neam, arbănaș. Și vrând și Dumnedzeu, au agiunsu de au fost capichiaie la Țarigrad și vornic mare aici în Moldova. Deci tâmplându-să atunce, la vremea lui Gheorghii Ștefan-Vodă, de au fost la Poartă cu alți boieri, viziriul vădzându-l l-au și cunoscut cine este. Iar Ghica-Vodă nu-l cunoștè pre viziriul. Deci viziriul Chiupruliolul au și chemat pre haznatariul lui și i-au dzis în taină: „Vedzi cel boieriu bătrân moldovan ce este la Divan? Să-l iei și să-l duci la odaia ta, până s-a rădica Divanul, și apoi să-l aduci la mine în taină cum trebuiește“. Iar Ghica-Vodă, după ce îl luasă dintre ceielalți boieri, să spăriiasă tare, că nu știè povestea ce este. Și după ce s-au rădicat Divanul și l-au adus la viziriul, l-au îndrebat viziriul ce om este și de unde este, și au dzis: „Cunoști-mă pre mine, au ba?“ Iar Ghica-Vodă s-au spus de unde este de locul lui, iar a cunoaște pre viziriul nu-l cunoștè. Atunce viziriul Chiupruliolul s-au spus și au dzis: „Ții minte ce am vorbit când viniiam amândoi pre cale?“ Și au dzis: „De ai uitat tu, dar eu n-am uitat, și iată că te voi face domnu în Moldova; numai să taci mālcom“. Iar Ghica-Vodă au și mǎrsu de i-au sărutat mâna și s-au rugat atunce pentru stăpânu-său, să-l lasă să fie domnu, să nu-l mazilească. Iar viziriul au răspunsu: „Acmu deodată îl las să fie, iar mai pre urmă cuvântul meu gios nu l-oi lăsa, ce te voi face pre tine“. Și pre urmă, chemând la Poartă pre Gheorghii Ștefan-Vodă, și nevrând

Gheorghii Ștefan-Vodă să margă, au pus pre Ghica-Vodă domnu în Moldova, după cum scrie letopisățul. Așe au fost povestea ieșirii acestor doi oameni, Chiuprului viziriului și Ghicăi-Vodă, că unde este voia lui Dumnedzeu să biruiescu toate firili omenești.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Letopisețul lui Ion Neculce înfățișează una dintre cele mai dramatice epoci ale istoriei Moldovei: epoca de prăbușire a domniilor moldovenești și începutul domniilor fanariote. El cuprinde perioada de la Istratie Dabija Vodă (1661) până la a doua domnie alui Constantin Mavrocordat (1775).

Cronica sa este consacrată predominant scurtei domnii, de numai nouă luni, a lui Dimitrie Cantemir, căruia i-a fost prieten fidel și sfetnic apropiat. Sprijinindu-l pe domn în alianța creștină încheiată cu țarul Petru cel Mare, Ion Neculce, participant la lupta de la Stănilești (1771), împărtășește și amărăciunea exilului în Rusia, împreună cu Dimitrie Cantemir. Dincolo de întâmplările narate, se simte atitudinea subiectivă a cronicarului (Ion Neculce povestește la persoana I), care depărtându-se de datele seci ale unei istorii cu caracter științific, este mai aproape de proza literară. Neculce execută un portret lierar deosebit al lui Dimitrie Cantemir, scoțând în evidență atât trăsăturile generale ale acestui domnitor, cât și cele individuale. Deosebit de interesant este și potretul spătarului Nicolae Milescu, precum și cel al lui Petru cel Mare. În acest fel, potretele istorice devin portrete literare.

Letopisețul lui Ion Neculce se deschide cu o culegere de 42 de legende istorice sub titlul *O samă de cuvintece sunt audzite din om în om, de oameni vehi și bătrâni și în Letopiseți nu sunt scrise*. De la început, autorul nu își asumă garantarea autenticității a ceea ce se relatează în aceste legende: „*Cine va ceti și le va crede, bine va fi, iar cine nu le va crede, iar va fi bine; cine precum îi va fi voia, așia va face*”.

Sursele de inspirație sunt diverse (folclor, cronici străine, note istorice, ecouri ale poemelor medievale occidentale). Legendele nu sunt lucrări cu o structură epică asemănătoare: unele au construcții epice ample și cu potențial artistic evident, altele sunt note scurte despre o personalitate sau un eveniment.

Cronica lui Ion Neculce este scrisă într-o limbă populară vorbită, având un stil mlădios și plin de lirism, amintindu-ne uneori de cel al lui Creangă. Descrierile pe care le realizează cronicarul sunt pătrunse de puternice sentimente pe care le trezesc gândurile și speranțele pentru Moldova. Oralitatea stilului este sugerată de

adresările directe către cititor, de zicalele și proverbele folosite, în special, la caracterizarea personajelor („...*capul plecat nu-l prinde sabia*”, „*mielul blând sughe două maice*”, „*calul râios găsește copacul scortos*”, ș.a.). Majoritatea dintre aceste probe circulă și astăzi în limba noastră. Opera lui Ion Neculce a stat în atenția cercetătorilor nu numai datorită aportului său la crearea literaturii artistice, ci și datorită calităților deosebite ale limbii folosite, pornind de la limba populară, din care preia structuri plastice cu ajutorul cărora poate sublinia dramatismul unor situații, pitorescul unor figuri istorice sau poate caracteriza atitudini. Exprimarea sa artistică a fost sursa declarată de inspirație pentru limbajul artistic folosit de Mihail Sadoveanu.

REFERINȚE CRITICE

„Când citești cronica lui Neculce, un nume îți năvălește numaidecât în minte: Creangă... În Neculce se înfăpuiește cu un veac înainte acel amestec de cultură de târgoveț și de înțelepciune țărănească... Cu Creangă el are împreună ingenuitatea șireată, acel tip de a se socoti neghiob, crezându-se totuși deștept, proverbialitatea, filozofia bătrânească, minunarea, văietătura și în fine acel lucru învederat, dar inanalizabil, ce se cheamă darul de a povesti...” George Călinescu

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți câteva dintre legendele Lui Ion Neculce și rezumați una dintre ele.
2. Identificați în textele citite nuanțele de portretizare pe care face autorul unor personalități. Cum sunt prezentate aceste personaje?
3. Care este îndemnul lui Ion Neculce adresat generațiilor ce vin? Recitați acest fragment. De ce credeți că acest îndemn este important și actual chiar și astăzi? Argumentați-vă răspunsul.
4. Cum este prezentat Ștefan cel Mare în opera lui Neculce? Faceți o paralelă între descrierea efectuată de Grigore Ureche și cea a lui Neculce.
5. Ce figuri istorice mai apar în cronica lui Ion Neculce? Înscrieți-le în caiete.
6. Care este locul lui Dimitrie Cantemir în Letopisețul lui Neculce? Cum este prezentată această personalitate? Ce l-a unit pe autor cu Dimitrie Cantemir?
7. Care dintre cele mai sângeroase lupte din istoria Țării Moldovei este descrisă în cronica lui Ion Neculce? Ce știți despre această luptă?

Realizați o informație referitor la unele aspecte ale acestei lupte și înscrieți-o în caiete.

8. Analizați cronică la Ion Neculce din punct de vedere al limbajului. Ce forme ale limbii folosește autorul? Faceți o paralelă între cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce sub aspectul limbajului folosit.
9. Pegațiți o comunicare despre una dintre personalitățile istorice amintite de Neculce în cronică sa și citați-o în clasă. Faceți referire la perioada istorică corespunzătoare.
10. Citiți și alte legende istorice și discutați-le în comun. Ce este specific pentru legenda istorică, în general?

Legenda

Legenda, spre deosebire de basm, este strâns legată de un element cheie și se concentrează pe un loc, un obiect, un personaj, o poveste, se explică originea unor ființe, plante sau animale, desfășurarea unor momente istorice sau faptele unor eroi etc. Legendele combină fapte reale cu întâmplări imaginare, atât cele posibile cât și cele complet ireale. Ele au servit de obicei pentru a explica geneza sau producerea unor fenomene sau evenimente.

REAMINTIȚI-VĂ!

Legendă (din latină *legenda* înseamnă „lucruri de citit”) este o povestire fantastică cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală. Legenda este o narațiune populară în proză sau în versuri, în care se împletesc realitatea și ficțiunea.

În limbajul comun, termenul a devenit sinonim mitului și se referă la ceva a cărei existență nu a fost niciodată dovedită.

Particularități:

- a) amestec de adevăr, fantastic, credințe populare;
- b) dimensiuni relativ reduse.

Tipuri:

1. După conținut:

a) etimologice (explicative) – explică proveniența elementelor de floră, faună, cosmos: ex.: Legenda ciocârliei de V. Alecsandri, Stigletele de M. Sadoveanu;

b) mitologice sau religioase (s-au dezvoltat în cadrul literaturii apocrife) – scurtă istorie a personajelor sau faptelor religioase: ex.: Alixandria, Varlaam și Ioanaș etc;

c) istorice (explică prin fapte imagineare evenimente și personaje istorice): ex.: Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare, Mircea cel Mare și solii de Dumitru Bolintineanu, Monastirea Putna, Codrul Cosminului de Miron Costin.

2. După autor:

a) populară – aparțin folclorului: ex.: Soarele și luna, Legenda albinei.

b) cultă (s-a inspirat ca tematică și structură din legenda populară):

ex.: Lostrîța de Vasile Voiculescu, Dumbrava Roșie de Vasile Alecsandri.

3. După formă:

a) în proză: ex.: Stejarul din Bozești de Eusebiu Camilar.

b) în versuri: ex.: Dan, căpitan de plai de Vasile Alecsandri.

REȚINEȚI!

Legenda istorică este o povestire fantastică în proză sau în versuri cu elemente istorice reale transmisă prin forma orală, care explică prin fapte imagineare evenimente și personaje istorice.

AFLAȚI MAI MULT!

Legenda istorică

Codrul Cosminului de *Dimitrie Bolintineanu*

I

Vânturile negre, într-a lor turbare,
Nu bat fața mării fără încetare;
Iar tu, dragă țară, pace nu mai ai!
Nu se șterse bine sângele pe plai
Și alt râu de sânge mâine o să-l ude!
Mâine, alte lupte! Alte doruri crude!
Fiii tăi trec viața sub armele lor;
Pruncii lor îi uită, părăsiți în dor!
Iată, vântul luptei geme cu turbare!
Un minut, o, țară, câtă dezmiardare!
Crude au sa fie luptele ce vin!
Dar nepieritoare fi-vor cel puțin;
Ale tale lupte, splendide, sublime,
Te-or scăpa de moarte pe viitorime!

II

— „Nu a geme numai și-a vărsa suspine
E lăsat la inimi nobile, sublime!

Plângerea purcede din suflet robit
Unei vieți trândave ce l-a umilit!
Cel brav nu s-abate când cel rău îl frânge,
Ci cu arma-n mână se îmbată-n sânge."
Astfel strigă Ștefan și cu bravii săi
Pleacă cu urgie la Cosmin în văi.
Au intrat polonii pe văi la Cosmin;
Între două măguri ei coboară lin.
Soarele răsare; focul splendid luce,
P-armele lor mândre cade și străluce.

Liberă de grijă, moarte sau robie,
Inima lor zboară către bucurie.
Gândul lor întrece pasurile lor,
Către dulcea țară alergând cu dor.
Dar mai sus de măguri cei din țară vin,
Herăstrez stejarii câți pe râpi se-nclin;
P-ale lor tulpine aninați îi lasă;
Iar mai jos de dânșii armiiile pasă.
Un semnal, și-aceste cete vor pieri.
Soarele dispare... Ceru-ngălbeni! ...
Muntele tresare! Trăsnete, mugiri,
Șuierări bizare, vaiete, răcniri
Să ridic în aer, cresc, se variază,
Și, din munte-n munte, trec, se repetează,
Brazilii vechi ca lumea peste tot s-abat,
Cad din râpă-n râpă; orișunde bat,
Stâncile, pe cale, gem, trăsnesc și saltă,
Se sfărâmă, pleacă, bubuiesc, tresaltă...
Cerul și pământul parcă se lovesc,
Parcă se confundă și se nimicesc.
Și-unde se revarsă pe văile-adânci,
Alți munți se formează din copaci și stânci.
Muntele rămâne negru dezvelit;
Râul schimbă cursu-i, geme năbușit;
Caii, cavalerii, cetele făloase,
Armele iau forme crude și hidoase,
Râuri largi de sânge din pământ țâșnesc,
Codri-n fum și-n umbră saltă, clocotesc!...
Ștefan însă vine cu a lui armie.
Ce mai e cu viață, sfărâmă c-urgie.

Dimitrie Cantemir (1673 - 1723)

Dimitrie Cantemir s-a născut la 26 octombrie 1673, în localitatea Silișteni din comuna Fălciu, azi comuna Dimitrie Cantemir din județul Vaslui, în partea de sud a orașului Huși. A fost fiul lui Constantin Cantemir și al Anei. La 15 ani a fost nevoit să plece la Constantinopol (1688–1690), unde a stat 17 ani, ca zălog al tatălui său pe lângă Înalta Poartă, înlocuindu-l pe Antioh, devenit ulterior domn al Moldovei.

În perioada martie – aprilie 1693, după moartea tatălui său, a fost domn al Moldovei, dar Înalta

Poarta nu l-a confirmat, astfel încât s-a întors la Constantinopol pentru a-și continua studiile. Cu prilejul unui război turco-austriac, a efectuat o călătorie în Europa Centrală, ajungând și în Banat, la Timișoara. A avut astfel ocazia să se convingă de unitatea lingvistică a poporului român. Antioh, fratele mai mare, și-a însușit întreaga moștenire, lăsându-l într-o situație precară. Din 1695 a fost capuchehaie la Constantinopol, al fratelui său Antioh, acesta fiind ales domn.

S-a căsătorit cu fiica lui Șerban Cantacuzino, Casandra, care i-a dăruit doi copii, Maria și Antioh (viitorul poet, scriitor și diplomat rus Antioh Dimitrievici Cantemir (1709–1744).

Turcii l-au înscăunat pe Dimitrie Cantemir la Iași în 1710, având încredere în el, dar noul domn-cărturar a încheiat la Luțk în Rusia, în 2 aprilie-13 aprilie 1711, un tratat secret de alianță cu Petru cel Mare, în speranța eliberării țării de sub dominația turcă. În politica externă s-a orientat spre Rusia. În subsidiar, s-a afirmat chiar faptul că ar fi încercat alipirea Moldovei la Imperiul Rus, așa cum făcuse și Ucraina. A fost un adept al domniei autoritare, adversar al atotputernicei mari boierimi și a fost împotriva transformării țăranilor liberi în șerbi.

După numai un an de domnie (1710–1711), s-a alăturat lui Petru cel

Mare în războiul ruso-turc și a plasat Moldova sub suzeranitate rusească. După ce au fost înfrânți de turci în Lupta de la Stănilești – ținutul Fălciu pe Prut, neputându-se întoarce în Moldova, a emigrat în Rusia, unde a rămas cu familia sa. A devenit consilier intim al lui Petru I (Petru cel Mare) și a desfășurat o activitate științifică rodnică. Lângă Harkov i s-a acordat un întins domeniu feudal și a fost investit cu titlul de Principe Serenissim al Rusiei la 1 august 1711.

A murit pe moșia sa Dimitrievka la Harkov în 1723 și a fost înmormântat în Rusia. Actualmente, osemintele sale se odihnesc în Biserica Trei Ierarhi din Iași.

Dimitrie Cantemir – cărturar

A fost primul român ales membru al Academiei din Berlin în 1714. În opera lui Cantemir, influențată de umanismul Renașterii și de gândirea înaintată din Rusia, s-au oglindit cele mai importante probleme ridicate de dezvoltarea social-istorică a Moldovei de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Opere principale

Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul, scrisă în română și tipărită la Iași în 1698. Această operă este prima lucrare filozofică românească. În această lucrare întâlnim disputele medievale despre timp, suflet, natură sau conștiință. Dimitrie Cantemir sugerează superioritatea omului asupra celorlalte viețuitoare, face din om un stăpân al lumii, susține superioritatea vieții spirituale asupra condiției biologice a omului, încearcă să definească concepte filosofice și să alcătuiască o terminologie filosofică.

Imaginea tainică a științei sacrosante 1700, lucrare filosofică în care încearcă să integreze fizica într-un sistem teist, un fel de împăcare între știință și religie, între determinismul științific și metafizica medievală. Cantemir manifestă un interes deosebit pentru astrologie și științele oculte, sacre, specifice Renașterii.

Istoria ieroglifică, scrisă la Constantinopol în română (1703–1705). Este considerată prima încercare de roman politic-social. Cantemir satirizează lupta pentru domnie dintre partidele boierești din țările române. Această luptă alegorică se reflectă printr-o dispută filosofică între două principii, simbolizate de Inorog și Corb. Lucrarea cuprinde cugetări, proverbe și versuri care reflectă influența poeziei populare.

Istoria Imperiului Otoman (Istoria creșterii și descreșterii curții otomane), redactată în latină (*Historia incrementorum atque decrementorum Aulae Othomanicae*) între 1714 și 1716. În această lucrare, Dimitrie Cantemir a relatat istoria imperiului otoman și a analizat cauzele care ar fi putut duce la destrămarea sa. A insistat și asupra posibilităților popoarelor asupra de a-și recuceri libertatea. Lucrarea a fost tradusă și publicată în limbile engleză, franceză și germană.

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor, scris mai întâi în latină dar tradus apoi de autor în română (1719–1722), cuprinde istoria noastră de la origini până la descălecarea. Susține ideea cronicarilor: originea comună a tuturor românilor. Pentru scrierea acestei lucrări, Dimitrie Cantemir a consultat peste 150 de izvoare române și străine în limbile latină, greacă, polonă și rusă.

Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei), scrisă în latină (1714–1716), când trăia în Rusia, la cererea Academiei din Berlin.

Descrierea Moldovei cuprinde trei părți:

1. Prima parte este consacrată descrierii geografice a Moldovei, a munților, a apelor și a câmpiilor. Dimitrie Cantemir a elaborat prima hartă a Moldovei. A prezentat flora și fauna, târgurile și capitalele țării de-a lungul timpului.
2. În partea a doua a lucrării este înfățișată organizarea politică și administrativă a țării. S-au făcut referiri detaliate la forma de stat, alegerea sau îndepărtarea din scaun a domnilor, la obiceiurile prilejuite de înscăunarea domnilor sau de mazilirea lor, de logodnă, nunți, înmormântări.
3. În ultima parte a lucrării există informații despre graiul moldovenilor, despre slovele folosite, care la început au fost latinești, după pilda tuturor celorlalte popoare a căror limbă încă e alcătuită din limba cea română, iar apoi înlocuite cu cele slavonești. Lucrarea prezintă interes nu numai pentru descrierea geografică sau politică bine documentată, ci și pentru observațiile etnografice și folclorice. Dimitrie Cantemir a fost primul nostru cărturar care a cuprins în sfera cercetărilor sale etnografia și folclorul.

Descrierea Moldovei

Partea întâia, a geografiei

CAP. I. Despre numirile vechi și cea de astăzi a Moldovei

Toată țara pe care o numim astăzi Moldova, împreună cu ținuturile învecinate de către apus, au fost dintr'un început stăpânite de cuceritorii celor trei părți ale lumii, Sciții, dar fără să aibe locuințe sta-

tornice, ci strămutându-se, după datina lor, dintr'un loc într'altul. După mai multe numiri ce deteră acestor țări, hoardele lor care urmau unele după altele, Grecii chieară pe locuitorii țării, când Geți, când Daci; în fine, sub stăpânirea Romanilor, le ziseră Daci peste tot. Iar după ce Decebal regele acestora, fu învins prin vitejia lui Nerva Traian, Dacii fiind toți, parte stinși, parte răspândiți în toate părțile, toată țara lor fu prefăcută în provincie romană, dată cetățenilor romani și împărțită în trei părți, numite: *Ripense, Mediterana și Alpestre*.

Decea dintâi ținea o parte a țării ungurești și țării românești, Transilvania se numea Mediterana și în fine, partea cea mai mare a Moldovei noastre dintre Dunăre și Prut, împreună cu marginile învecinate țării românești, Alpestre. Iar după ce mai la urmă începu să scadă domnia Romanilor, Moldova fu adesea călcată de barbari, de Sarmati, Huni și Goți și coloniile romane se văzură nevoite a se trage la munți și a-și căuta scăparea în contra furiei barbarilor în partea muntoasă, în Maramureș. Apărați aci prin greutatea locurilor în curs de câteva secole, trăind sub legile și domniilor lor, în fine, văzând cât crescuse numărul locuitorilor, Dragoș, fiul lui Bogdan, își propuse să treacă munții spre răsărit sub chip de vânătoare, însoțit de vreo 300 oameni. În această călătorie dete din întâmplare peste un bou sălbatic, căruia Moldovenii îi zic bour, și luându-l la goană, descinse la poalele munților. Iar o tânără cățea de vânat ce avea, pe care o iubea foarte mult și-i zicea Molda repezindu-se asupra fiarei, aceasta se aruncă în valurile unei ape curgătoare, unde vânătorii o uciseră cu săgețile lor, iar cățeaua ce o urmărea cu fuga și 'n apă, se 'necă în repedele ei unde. În memoria acestei întâmplări, Dragoș numi râul Moldova; locul unde se întâmplase aceasta, dete numele gintei sale Roman; iar capul bourului voi să rămână semn al noului său principat.

Cercetând apoi locurile cele mai apropiate și descoperind acolo câmpuri mănoase, cu râuri adăpate, orașe, cetăți întărite, dar lipsite de locuitori, spune toate acestea compatrioților săi și-i invită să ocupe un pământ atât de fertil.

Nu fără multă voie bună urmează tinerețea română pe Domnul său, trece munții în cete numeroase, se așează în aceste locuri aflate cu acest chip minunat și se 'nchină lui Dragoș aflătorul lor, ca celui dintâi Domn

al acestor locuri. Astfel, această țară intrând iarăși în stăpânirea vechilor ei posesori, pierzând domnia Romei, perdu și numele roman și dacic și dela râul Moldova se numi Moldova, atât de străini cât și de indigeni. Dar numirea aceasta încă nu rămase pretutindeni. Căci Turcii, intrând adeseaori în Moldova pentru țările vecine ce ocupară în Europa, pe Moldoveni îi numiră la început Ak Ulach.

Iar după ce Bogdan, închină țara conform ultimei voinți a părintelui său, Ștefan-cel-Mare, Otomanii, după datina ce au de a da țărilor numele domnitorilor săi, numiră pe Moldoveni Bogdanli, iar vechea numire rămase până azi în limba Tătarilor. De altă parte, vecinii Poloni și Ruși numesc pe Moldoveni Valachi, adică Italieni, iar pe Români, Munteni, adică oameni de peste munte.

CAP. II. Despre situațiunea Moldovei, marginile ei cele vechi și cele de astăzi și despre clima ei

Moldova se 'ntinde în lat dela gradul 44°, 54', până la 48° și 51'.

Lungimea ei nu este determinată, dar cei mai mulți partea ei occidentală care atinge Transilvania, o așează la 45°, 39', iar cealaltă extremitate, care formează. un unghi ascuțit lângă Alba Iulia

sau Cetatea Albă, cum o numesc locuitorii, la 53°, 22', precum se poate vedea din chartă. Dealtmintrea, fiindcă o parte a țării, cea despre Transilvania, e muntoasă, iar ceace se întinde spre Ucraina Poloniei, spre Basarabia și spre Dunăre, e șes, clima nu pretutindeni este aceeași.

În partea muntelui suflă vântul mai rece, dar și mai sănătos, iar în partea câmpului, mai cald, dar mai puțin princios sănătății.

Cu toate acestea însă Moldova nu cunoaște multe boale, zic aceasta în asemănare cu alte țări mai călduroase; câte odată, dar rar, e cercetată de pestă și de friguri rele. Experiența a arătat că pesta nu se naște din vițierea aerului, ci observăm că ea pătrunde 'n țările noastre, uneori din Polonia, unde mai aspru domnește, alte ori prin rasele egiptene și constantinopolitane care debarcă în portul Galați. Frigurile rele d'aici sunt de altă natură ca în celelalte părți ale Europei. În genere sunt foarte tari și aproape pestilențiale, așa încât cei prinși de friguri mai toți mor a treia zi, rari care o duc șapte zile și prea puțini se reînsănătoșesc. Și atât este de lipicioasă această boală, încât locuitorii mai mult se tem de dânsa decât de ciumă și se feresc și de amicii cei mai intimi prinși de această boală. Dacă locuitorii nu ajung adânci bătrânețe, cauza nu poate fi alta, decât ori repezile schimbări ale temperaturii ori traiul vieții, ori vreo slăbiciune firească a puterilor. Prea rare ori vei găsi om de șaptezeci de ani, d'abia vreunul de optzeci. Dar viața și-o petrec mai mult cu sănătate, și astfel scurttimea vieții le este compensată că, atât cât au de trăit, trăesc mulțumiți și nesupărați de boalele care răpesc cea mai mare parte a fericirii omenești. (...)

Înăuntrul acestor margini Moldova coprinde cale de 237 ore sau 711 miliarde italiene, calcul ce oricine ușor poate face consultând alăturata chartă geografică. Iar mai înainte, până a nu fi Basarabia ocupată de oștire turcească și tătarască, coprirea Moldovei era de 247 ore și 822 mil.

Moldova se'nvecinește la apus cu Transilvaniei și cu României, la miază-noapte cu Poloniei, la miazăzi cu Turciei.

Cu toți aceștia aveau a se lupta ager Moldovenii, pe când își apărau încă libertatea. Despre aceste lupte iată cum vorbește un scriitor polon

demn de credință: „Acești Moldoveni prin natura, datinele și limba lor nu diferă mult de Italieni, sunt oameni feroci, dar de o mare virtute, nici este vr'un alt neam, care având o țară așa de mică, să se lupte pentru gloria resbelului cu atâta bărbăție, cu atâți inimici deodată, ori că aceștia îi fac resbel, ori că se apără contra lor”. Mai adaugă apoi zicând: „Ei sunt așa de viteji, în cât cu toate aceste neamuri cu care se mărginesc, în același timp făcu resbel neîncetat și eșiră învingători, pentrucă Ștefan care pe timpul părinților noștri domnia în Dacia, bătu și învinse într'un mare resbel, mai în aceeași vară, pe Baiazet Turcul, pe Matia Ungurul și pe Ion Albert Polonul”. (Ovichoviu, annol 5 an. 1552).

Dar mai în urmă după ce țara Moldovei căzu sub puterea Turcilor, nu mai fu cercată de alte rezbele, afară de acelea îndreptate în contra Turcilor, având cu aceștia aceeași amici și aceeași inimici. Numai Tătarii Nogai, cărora Turcii le dedeseră Basarabia spre locuire, devastară Moldova prin desele lor incursiuni și'n mijlocul păcei, aducând-o în mizeria în care se află și astăzi.

Partea a doua, politicească

CAP. I. Despre ocârmuirea stăpânirii Moldovenesti

Cela ce voește să facă o descriere politică pentru Moldova, trebuie după cum gândesc, întâi să cerceteze chipul și mijlocirea cu care se ocârmuește, pentrucă aflăm, că încă și oamenii cei mai învățați au greșit în descrierea ei. Mărturiile cele lumina te ale istoricilor celor vechi, nici de cum nu ne lasă să fim la îndoială cum că toată Dacia, când era încă a Romanilor, nu numai că s'a ocârmuit de stăpânitorii Românești, ci încă și despre legile lor; iar după căderea Monarhiei, ne mai trimitând Romanii întru dânsa nici oști, nici ocârmuitori; și bejenarii Românești ne mai putând suferi năvălirile cele multe ale barbarilor, pentrucă nu avea nici ostași, nici ocârmuitori, se vede că au fost nevoiți ca să-și pue loru'și stăpânitorii dintre dânșii, după pilda vecinilor lor; însă închipuirea stăpânirii aceștia nu se înțelege luminat, pentrucă istoria tutulor popoarelor de pe vremile acelea este întunecată, ci numai aceasta este știut, că locuitorii Moldoveni, cari venise dela Italeia și după aceea ș'au căutat scăparea lor prin munți, pentru năvălirile Sciților și a barbarilor, au avut însuși Craii sau Domnitorii lor. Dela Crai se trage Ioan cel Românesc, carele a fost așa de vestit, precum arată Nechita Honieat și tatăl lui Dragoș I, carele a sfătuit pe strămoșii noștri să se întoarcă iarăși înapoi în patria lor cea veche, primind și dregătoria domniei sale dela cel ce a venit în Moldova după dânsul. Ai săi următori au ocârmuit cu atâta de mare socotință stăpânirea care o dobânda ei prin alegerea boerilor, încât, măcar că pentru puterea și mărirea țării nu

era asemenea cu cei mai mulți principii creștinești, dar nici unii dintr'aceia nu avea a porunci nimica asupra supușilor lor.

Pompele împărătești cu care se slăvesc stăpânitorii cei mai mari, nu le lipsia lor nici una și în țară nu avea pe nimeni asupra lor afară numai de Dumnezeu și legea și nici la o stăpânire străină nu era nici închinați, nici supuși. Războiul, pacea, viața, moartea și averea tuturilor supușilor lor era numai la însuși voia lor și la toate aceste avea să poruncească după plăcerea lor, fără de a avea ei împotrivire dela cineva, măcar de urma cu dreptate sau cu strâmbătate.

Încă și împăratul grecesc Ioan Paleologul, pe vremea soborului dela Florenția a dăruit lui Alexandru celui bun coroana Crăească împreună cu numele de Despot. Și a pricinuit acestui domn ridicarea vrăjmașului asupra lui, pentru care fiind el nevoit să-și isbândească împotriva vrăjmașului acelaia, a poruncit de a apuca tot neamul arme în mâini; și cu acest chip nu numai că s'a păzit și s'a apărat Moldova numai singură de către năpădirea megieșilor ei, ci încă și de către tulburarea Turcilor, lățindu-se încă și hotarele mult mai înăuntru în țările vrăjmașilor ei, adică în vremea stăpânirii lui Ștefan V, celui mare. Însă stăpânirea lui a fost o prea scurtare de vreme pentru Moldova, întru care a stâmpit de a mai crește; și a început când și când a scădea, până când a căzut mai la urmă în stările cele mai sereimane întru care o vedem acum. Căci sub Bogdan un fiu al său, de odată s'a stins raza cea de frunte a slavei Moldovenești, voia de a mai face război și a lega pace, jurând el împăratului turcesc jurământul credinței, făgăduindu-i să plătească pe tot anul patru mii de galbeni semn de închinăciune. Iară o bucată de vreme tot a rămas o umbră a slavei ei vechi și se părea că republica ar fi mai mult supt paza Turcilor decât sub supunerea lor; poate pentru că Turcii nu voia să tulbere cugetele cele ce încă nu era de tot plecate a le supușilor lor celor noi și purta frică că de-i vor purta ca pe niște robi le vor fi la vedere vrăjmași și rescolnici; iar apoi după ce s'a stins neamul cel vechi al Drăgoșeștilor cu Ștefan VIII, fiul lui Petru Voevod Rareș, apoi lăcomia de cinste a celor mai mari cari-i făcea gâlceavă pentru stăpânire, a dat prilej Turcilor ca să mai mărească birul Moldoviei și să o mai prade încă și de slobezenea care mai avea până atunci.

Și mai după vreme a ridicat de tot și puterea de a mai alege pe Domn, pe care o mai avea boerii, trimițând în scaunul acesta pe alți domni străini cari li se părea lor, pe cari îi scotea și apoi iarăși îi puneă; amestecând așa una cu alta, încât a căzut la urmă sub Otomani puterile cele mai înalte, care le avea domnii mai înainte. Aici nu se poate să nu zicem, că și o seamă din cei străini lacomi de cinste, nu au fost pricină la această stricăciune, cari numai ca să aibă nume de domni, nu socotea

întru nimic a tăgădui Turcilor orice și a se lipsi de toate ale lor și apoi neputând trăi numai din dările cele obicinuite, se afla siliți ca să stârnească alte chipuri de sarcini și să le arunce asupra țării.

Și într'acest chip Moldova care își luase asuprași întâi numai un jug singur și nu prea greu, a fost silită pe urmă să-l poarte îndoit, atât de la Turci, cât și dela domnii cei străini. Și ca să zic de toate pe scurt; înțelepții împărați ai Turcilor, ș'au oprit pentru dâșii în vremile aceste tulburate toate acele ce au socotit că le sunt trebuincioase; iar aceia de unde n'avea ei să nădăduiască nici o dobândă, a lăsat-o domnilor, ca să mulțumească cât de puțin cugetele cele iubitoare de cinste a le acelor ce voia să se facă domni.

Puterea de a începe război și a face pace, a lega alianții și a trimite soli cu trebuința republicei pe la stăpânirile de prin prejur, s'a oprit stăpânitorilor Moldovei; însă li s'a îngăduit toată volnicia și mai tot aceeași putere care avea ei și mai înainte, a pune legi, a pedepsi pe supușii lor, a face boeri, sau și a le lua boeria, a arunca biruri încă și a pune arhierii împreună și altele de acestea.

CAP. II. Despre alegerea Domnitorilor

Fiindcă am vorbit de puterea Domnilor Moldovinești, cere orânduiala ca să scriem oareși ce mai pe larg și pentru alegerea lor cea veche și cea de acum.

Lenevirea celor ce au fost mai înainte de noi, cărora le sta mai mult la inimă să facă fapte bune, decât să scrie, este vinovată la aceasta, de nu putem spune nimica cu adevărită pentru vremile cele dintâi ale neamului nostru; iară dacă se vor ținea în seamă prepusulurile, atuncea poate că nu se zice fără de cale, cum că Domnia Moldovenească a fost moștenitoare în vremile vechi și cum că puterea alegerei n'a aflat loc fără numai atuncea când era stins de tot neamul Domnesc.

Și osebit de temeiul acesta, cumcă la toate popoarele cele de frunte ale Europei a fost tot acestași obicei pe vremile acele, se mai întărește zicerea aceasta și prin arătarea aceasta care nu este grea adică catastihul Domnilor celor dintâi care arată luminat, că rar s'a pus în stăpânire altul strein, până când mai era vreo stâlpăre de neamul celui mai dinainte; și ca să se poată vedea mai bine aceasta, socotesc că nu va fi de prisos ca să arat aici de rând pe toți Domnii Moldovei, până pe vremile noastre.

CAP. VI. Despre Boieriile Moldovinești și despre stările lor

Fiindcă până aici am pomenit de multe ori pentru boierii Moldovei, dupre cum și în capetele următoare avem să vorbim încă și mai de multe ori, socotim a fi de folos ca să arătăm cetitorului celui iubitor de știință și pentru boieriile lor. Ei se numesc în limba țării Boieri, care

nume este împrumutat dela slavoni, prin schimbarea cuvântului celui drept slavonesc, boleariu, cu care popoarele slavonești obișnuia în vremile vechi a numi cu acest nume pre toți magnații lor.

Ivirea boierilor lor este neștiută și întunecată, pentru lenevirea istoricilor Moldovenesți.

Numai atâta cât adeverează pildele noroadelor celor de prin prejur, a Serbilor și a Bulgarilor, cumcă slujbele lor sunt cu mult mai vechi decât descălecarea Moldovei.

Însă stăpânitorii acei de mult ai Moldovei, nu împărția dregătoriile cele mai de frunte ale curții, pre la boierii lor așa cum se urmează acum și sunt așezate de Alexandru I cel bun, după ce a primit el dela Ioan Paleologul, numele de Despot și coroană crăiască, voind ca să-și întocmească toată curtea sa, duple obiceiurile curții Împărătești.

Și aceasta o va crede fieștecarele prea lesne, numai de va alătura cu amăruntul boieriiile ceste de acum ale Moldovenilor, cu acele ce era mai nainte la împărății Grecești, pre care le-a scris Curopalat și Gheorghe Codin într'o carte osebită, căci va afla la amândouă tot un nume și tot o slujbă a boierilor celor mari, care atât la Divan stau lângă Domn, cât și prin ținuturi împlinesc poruncile lui și slujesc curții. Drept aceia ei se împărțesc acum în Moldova, ca și odinioară la Greci, în boieri de sfat și în boieri de Divan.

Boierii de sfat, adecă aceia cari sunt în trebile țării sfetnicii cei din lăuntru ai Domniei, sunt acești șapte. Adecă:

1. Logofătul cel mare este înaintea tuturor celorlalți și la toate sfaturile este Prezident și Director, carele întâi pune înaintea celorlalți sfetnici, pricina aceea pentru care este să facă sfat din porunca Domnească. Și după ce aude el hotărîrea fieștecăruia, înștiințează pre Domn pentru hotărîrea ce s'a făcut. Iar când este trebuință, ca să fie Domnul rugat în numele tuturor boierilor pentru oarecare pricină, apoi numai singur el poate să facă acea arătare și pentru aceea i s'a și dat nume Grecesc, Logofetis. El mai are și trebuința hotărîtului și desfacerea pricinilor, atât pentru stăpânirea țărinilor, cât și pentru datoria ce este la munca lor și curtenii încă sunt sub stăpânirea lui, adecă aceea cari nu au ajuns în starea boierească; și pentru semnul boieriei lui, poartă la grumazi gherdan cu lanț de aur și în mâna sa toiag aurit; și când era Moldova încă deplin în floarea sa, era sub această boierie și oblăduirea cetății Moncastron, ce se zice acum Acherman. Însă după ce au luat Turcii cetatea dela Moldoveni, i s-a dat zăciueala din ținutul Cernăuțului.

2. Vornicul de țara de jos, poartă grijă la curtea Domnească, pentru toate trebile aceștii provincii și are sub sineși toate curțile cele

dregătorești, ce sunt în partea aceasta a țării și înaintea lui se aduc toate pricinile lor cele de judecata politicească. El răspunde la pricinile cele de osândire și poate să hotărască pedeapsa morții la tâlhari, la ucigași și la prădătorii de biserici și la alți făcători de rele și fără de a întreba pre Domn. Pentru semnul boieriei lui, poartă toiag aurit; și odinioară când se ținea Basarabia de Moldova, era asupra lui oblăduirea cetății Chilia, iară decând s'a luat Basarabia dela Moldoveni, i s-a dat Bârladul sub stăpânire, însă pentrucă el trebuie să fie neconținut la curte, dupre slujba ce are, pune în locul său pre alți doi din boieri.

3. Vornicul de țara de sus, are asemenea putere în provincia sa, ca și vornicul de țara de jos și încă poartă în mâini toiag aurit, pentru cinstea boieriei lui și sub stăpânirea sa este ținutul Dorohoiului.

4. Hatmanul sau arhistratigul a toată oastea. Această dregătorie o avea în vremile împăraților Grecești, ispravnicul cel mare al curții împărătești. El este căpitenia tuturor Călărașilor și are sub stăpânirea sa toată oastea cea cu leafă, atât călărimea cât și pedestrima. Are oblăduirea asupra ținutului Sucevii și când merge la curte poartă în mâini toiag aurit.

5. Postelnicul cel mare. El orânduiește toate în curtea domnească și are sub sine pre toate slugile cele dinlăuntru ale curții și pre călărașii cari sunt orânduși pentru poșta Țarigradului și a Crămului, ce să numesc Beslii. La sfatul cel de taină, nu are el nici loc de șidere, nici cuvânt de răspuns; însă de multe ori este și el primit, ori cu învoeala celorlalți, sau din porunca Domnească și atuncea trebuie să-l socotească vechil în locul Domnului și are purtare de grijă, ca ceilalți sfetnici cât de curând și dupre voința Domnului să hotărască pricinile cele mai pătrunzătoare ale țării. El are oblăduirea Iașului și este cel mai ales judecător al locuitorilor lui și la curte poartă toiag de argint.

6. Spătariul cel mare, este orânduit asupra celor purtători de spata Domnească și are stăpânire peste jumătate din ținutul Cernăuțului și la praznicile cele mari ce se zic Despotice, se îmbracă. În haină de fir și cu un turban cu pietre scumpe și la vremea în care ascultă Domnul Dumnezeasca Liturghie, sau șeade la masă, poarta spata Domnească.

7. Paharnicul cel mare, la praznicile cele mari, dă el întâi Domnului paharul cu vin și are suh sineși pre ceilalți paharnici, și toate viile domnești sunt în purtarea sa de grijă, silind ca să se lucreze cu rânduială și să se culeagă la vreme, și pentru aceea toți vierii stau sub stăpânirea lui și nimeni nu este slobod în toată țara să-și culeagă viea, până nu va lua voie dela dânsul prin oarecare dar mic, care voie să dă mai ales la 14 zile ale lunii lui Septembrie și aceasta îi aduce lui destul venit; și osebit de acestea are și stăpânire asupra ținutului Cotnarii.

8. Cu acești șapte sftetnici se mai socotește și Visternicul cel mare. Acesta strânge banii venitului Domnesc și plătește acolo unde i se poruncește de Domn și are sama cheltuelilor și a veniturilor și toți scriitorii visteriei ce se zic dieaci de visterie, trebuie să asculte de poruncile lui și numai pentru că are la mâna sa, cheile dela casa sfatului de taină, pentru aceea se socotește și el al optulea între sftetnici, însă nu are între dâșii nici loc de ședere nici cuvânt. Iară când este la sfat și vre o pricină de-ale visteriei, atuncea și el șeade dimpreună, însă nu pentru ca să fie și el sfătuitor, ci numai ca să asculte poruncile celorlalți și să le împlinească.

După acești opt sftetnici, urmează boierii de Divan, cari se osebesc în trei stări. Starea întâi, ce se numesc boierii mari, sunt aceștia:

1. Stolnicul cel mare. Este orânduit peste culmea domnească și preste oamenii ei, și orânduiește bucatele pentru masa Domnească, pre la sărbători și la alte veselii ale curții, și le încrede pre dâșele prin gustare și stă la masă până la al treilea pahar, și osebit de alte băuturi, i se mai dă dela kuhnea Domnească, și cele trebuincioase pentru masă.

2. Comisul cel mare, are în purtarea de grijă toate grajdurile și tacâmurile cailor, slugile lor, fierarii și carățașii. Și este orânduit preste Braniște, un șeș pentru fânaș ce este lângă Prut, și poartă grijă de se cosește pre dâșul fânul pentru grajdul Domnesc și de acoloa este hotărât pentru dâșul, un venit știut. Preste acestea, mai are încă la câte trei ani, câte 20 taleri, dela fiște care moară cu dubac, de care sunt pe Prut îndestul de multe.

3. Medelnicerul cel mare, la praznicile și veseliile cele mari, dă Domnului de spălat înainte de masă și are jumătate din venitul dela Ștefănești.

4. Clucerul cel mare, carele s'ar putea zice și ispravnic mare al Curții, este asupra tuturor cămărilor domnești, întru care se păstrează legumile, untul, mierea, brânza, sarea și altele ca acestea și poartă grijă ca să se strângă toate la vremea lor și să se păstreze bine și dă din trânșele când este de trebuință și când îi poruncește Domnul. Domnii i-au rânduit lui zeciuelele oilor care le țin locuitorii țărani de pe lângă munte.

5. Sardarul (Kampiducs) ce se înțelege general leitenant, după obișnuirea limbelor Europei; este mai mare poruncitor peste călărimea din ținutul Lăpușnei, a Orheiului și a Sorocii; și apără țara care este între Prut și întru Nistru și între Basarabia, de năvălirile Tătarilor de Krăm și de Bugeac.

6. Serdarul cel mare; este asupra casapilor și are datorie ca să aibă purtare de grijă, să fie vite de tăiat pentru masa Domnească și să

împărtească carnea, pre la cei ce au tain din Curte.

7. Jitnicerul cel mare; strânge grâul care este pentru trebuința Domnească și poartă grijă ca să se pue prin jitnițe!

8. Pitarul cel mare; este asupra pitarilor, și poartă grijă ca să fie făină și să se facă în toate zilele pâine proaspătă, atât pentru masa Domnească cât și pentru ceialalți tainții.

9. Șetrarul cel mare; are purtare de grijă pentru corturile Domnești și la drum pentru armele cele mari și cele mici, așază taberile, și are adică slujbă atâta ca un Feldțaiig-maister, cât și ca un General cvartir maister.

10. Armașul cel mare; este poruncitor celorlalți armășei care sunt ca la vreo 60. Când este cineva judecat la moarte atuncea are el datorie, ca să poarte grijă pentru plinirea hotărârei Domnești. Preste aceasta mai are el purtare de grijă și pentru temnițe și pentru tubulhana, adică muzica Enicerilor.

11. Logofătul al doilea; este în locul Logofătului celui mare; și când are acela împiedecare de alte trebi mai mari, atuncea orânduște el pe acesta în locul său, ca să hotărască arăturile și moșiile.

12. Ușerul sau portarul cel mare; este asupra celorlalți ușeri, și poartă grijă pentru Capigi-bașa și alte Agale, ce se trimit de Vizirul dela Curtea Împărătească.

13. Aga; ia aminte pentru străjle din Iași și este poruncitor peste Segbanii de scuteală, cari slujesc fără de leafă, numai pentru ca să fie slobozi de bir. El hotărăște pricinile cele mai mici ale locuitorilor din Iași și dacă întâlnește el pe ulițe pe vreun om necuvios, sau beat, îl pedepsește pe unu ca acela pe loc, măcar să fie ori unde. Peste acestea săvârșește el toate acelea ca și un Enicer Aga la Turci.

14. Postelnicul al doilea; isprăvește slujba Postelnicului celui mare și ia aminte peste toată curtea. Însă slujba lui cea mai aleasă este, ca să ducă în lăuntru la Domn pe boierii cei mari, cari sunt scoși din slujbe și pe ceialalți dregători ai țării și când are vreunul dintre dânșii ca să se roage pentru ceva la Domn, atuncea el are datorie ca să ducă în lăuntru cererea lor, și să le aducă răspuns înapoi.

15. Logofătul al treilea, sau Secretarul Domnesc; pecetluște scrisorile Domnești cu pecetea cea mică, le scrie și le dă la Domn ca să le iscălească și este orânduist peste cămară și peste uricari, adică scriitorii de hrisovuri. Isprăvește pricinile Mănăstirilor și duce în lăuntru la Domn pe Mitropolitul, pe Episcopi și pe ceialalți bărbați bisericești. Și când vin soli de pe la alte curți, atuncea el are purtare de grijă pentru dânșii, ca să li să facă țeremoniile după obiceiul curții și poartă la sine în lanț de aur pecetea, cu care pecetluște el anaforalele, sau hotărârile cele de judecată pe care le iscălește Logofătul cel mare cu mâna sa.

16. Căpitanul de Darabani, ocârmuește pe darabani, care nume este alcătuit din cuvântul cel nemțesc, taraban; și se înțelege pedestrași cari străjuesc la Curtea Domnească, el cearcă străjăle ziua și noaptea, le rânduește și le schimbă; și când lipsește Aga din oraș, este el deplin în locul lui.

Postelnic
Constantin Brâncoveanu

Vornic

Vistier
Ienăchiță Văcărescu

Toți boierii acești de sus pomeniți sunt starea I-a și se numesc boieri mari. Și osebit de cinstea care le o dă lor oficia sau dregătoria lor, mai au încă și această putere, ca în toată Moldova pe unde sunt cu așezarea, să judece pe supușii lor și să le hotărască pricinile. Însă boierii de starea a II-a și de starea a III-a, nu au puterea aceasta.

Sardarul, Logofătul al II-lea, și Logofătul al III-lea, Postelnicul al II-lea, cum și Căpitanul de Darabani, măcar că sunt sub ascultarea altora și au asemenea slujbe ca și boierii cei mari, cari au tot aceleași dregătorii și ar fi mai mult să se socotească în starea a doua; însă pentru că slujbele lor le dau mai multă cinste, decât ale aceluia din starea a II-a și pentru că în toate zilele sunt mai mult pe lângă Domn, pentru aceea au șederea lor între boierii din starea dintâi.

Partea a treia,

pentru starea bisericească și a celor învățați în Moldova

Lenevirea celor mai nainte de noi, este singură pricina, de nu putem să spunem acum, ce fel de religie au avut locuitorii Moldovei mai nainte până a nu răsări soarele dreptății în părțile noastre, iară de vom voi să credem cum că Dacii cei vechi, s'au tras din Schiți, duple cum zic împreună și toți istoricii cei ce ne sunt nouă cunoscuți; atuncea gândesc că și prepusul acesta, va fi adevărat, adecă cumcă și ei s'au închinat tot la aceiași idoli, de cari mărturisea hronicile Rusești că s'au închinat și Schiții, adecă la Perun, zeul tunetului; Volos, al dobitoacelor; Pohvist, al văzduhului; Lado al veseliei; Cupalo, al săcerișului, și la alți idoli ca

aceștia, precum: Osliado, Corza, Dașuba, Striba, Semargle și Mocoza.

Și se vede că și Romanii, pe cari nici un popor nu i-au întrecut cu eresurile, nu numai că n'au părăsit slujba cea veche a idolilor, ci încă au mai înmulțit-o și cu de ai lor. Și aceasta va crede prea lesne fieștecarele, numai de își va aduce aminte pentru Romani, cumcă ei ori și când biruia vreo țară, jertfea atât la idolii neamului celui biruit, cât și la ai lor, ba încă și când au biruit ei Egiptul adecă pre Maica cea roditoare a idolilor, au și luat cu sine mulți idoli de acolo și aducându-i la Roma au jertfit împreună și acelora.

La aceasta se mai adaugă și această credință, care avea toți cei ce era plecați cu totul asupra slujbei idolești; încât nu numai fiecare țară, ci încă și fiecarele casnic avea idol de casă păzitor vieței sale și credea că poartă grije osebită pentru dâșșii și cela ce nu se împăca cu dâșșii nici țara sa nu putea să și-o stăpânească cu norocire, nici în casa sa nu putea să trăească cu pace. Însă în vremea în care a secat în Moldova eresul păgânesc și s'a primit legea creștinească, nu arată istoricii nici c'o mărturie luminată; ci se socotește cu părere, că întâi sub stăpânirea marelui Constantin s'au început în Dacia la vedere deprinderea religiei creștinești; pentrucă în vremea lui Constantie fiul marelui Constantin, avea amândouă Daciile arhieriei săi, după cum adeverează Tipicul soborului de la Sardiea. Și se poate ca și în vremea de mai nainte să vor fi plecat mulți a urma steagului lui Hs.; prin învățăturile cele sângerate ale Mucenicilor. Iară acum tot neamul se ține de biserica răsăritului și nu are cugete streine nici pentru o închietură a credinții și nu părăsește nimic din cele ce sunt poruncite de biserică și nu face nimica ce este oprit de dânsa. (...)

CAP. III. Despre Mănăstirile din Moldova

Toate mănăstirile din Moldova sunt așezate întocmai și urmează canoanelor acelora care sunt scrise pentru Monahi, de sfântul Vasile.

Mănăstiri mari cu Arhimandriți, sunt numai patru, iară mai mici cu Egumeni, sunt mai mult de două sute și mai pre atâtea și schituri, pe care le au sub stăpânire mănăstirile acestea.

Acestea sunt unele închinat și altele slobode. Acelea sunt închinat la Ierusalim, sau la Sinai, sau la sfântul Munte.

Căci, în Moldova s'a făcut obicei, când cineva din Domni sau din boieri face vreo mănăstire, atuncea își împărțește toată averea sa întocmai copiilor săi și mănăstirii, adecă, pre câtă parte la fieștecarele din copii, pre atâta dă el și mănăstirii și dacă se teme ca nu cumva după moartea sa să se strice și să se răsipească mănăstirea, atuncea o închina el la o mănăstire mai mare, la care socotește el din părțile ce am arătat și atuncea Arhimandriții mănăstirilor acelora, se îndatoresc ca să iee

asupra-le purtare de grijă pentru mănăstirea aceia și să privigheze, ca să aibă monahii purtări bune și cinstite, dar și din venitul mănăstirei numai atâta lasă în urmă cât socotesc că este de trebuință pentru hrana fraților, iară pre celălalt venit îl ia pentru trebuința mănăstirei celei mari și-l trimit acolo pre tot anul.

La mănăstirile cele slobode trebuie frații singuri să-și are și să secere și în ceasurile care sunt slobode de trebile cele Duhovnicești, trebuie să muncească cu mâinile la cele ce li se poruncește de către Egumenul, adecă la vii, la țarini și la grădini și să strângă rodurile acestora pentru folosul mănăstirei. Toate mănăstirile dau pe an dajdie la Domnie, după mărimea moșiilor, ce au sub stăpânire, iară Mitropolitul și Episcopii, nu dau nimic și Monahii toți atâta sunt de ascultători la canoanele sfântului Vasile, încât mai bucuroși ar muri de o sută de ori, decât să bage în gura lor carne măcar odată fiind chiar sfătuiți și de vre-un doctor și din mănăstire afară nu ies nici odinioară, fără numai atuncea când sunt trimeși de Egumenii săi, sau cu altă trebuință a sa, însă cu blagoslovenie.

Economia casii e asupra celor mai bătrâni și mai vechi și primirea oaspeților care se păzește pre la toate mănăstirile este foarte de lăudat, căci nemernicind orice strein, creștin, jidov, turc, sau armean, nu numai că au datorie să-l primească cu bucurie, ci încă și un an deplin, dacă voește să șează, trebuie să-l hrănească după putința mănăstirei, cu cinste și fără de cârtire, împreună și pre toți cei ce sunt cu dânsul și dobitoacele sale.

CAP. IV. Despre limba sau graiul Moldovenilor

Istoricii arată osebite cugete pentru alcătuirea limbii Moldovenești, mulți dintre dânșii zic că este alcătuită cu schimbare din limba latinească, fără de a fi împrumutată și dela alte limbi; iară alții zic, că este din cea italienească. Însă noi vom arăta temeiul despre amândouă părțile, ca să poată cetitorul să înțeleagă adevărul mai cu amăruntul.

Aceia cari zic că limba Latinească este maica cea adevărată a limbei Moldovenești, se razimă pe aceste temeiuri; adecă zic:

I. Că bejenarii Romanеști, au venit în Dacia cel mult mai nainte până a nu se strica limba Romanilor în Italia, prin năvălirile Goților și ale Vandalilor; și cumcă nici unii din istorici nu arată că s'ar fi întors ei iarăși înapoi la Italia în vremea când stăpânea barbarii și pentru aceia locuitorii din Dacia n'au avut de unde să-și schimbe limba lor cea veche.

II. Cumcă Moldovenii nici odinioară nu s'au chemat Italieni, precum s'au chemat alți Romani în multe locuri după aceea, ci totdeauna ș'au ținut numele său cel vechiu, pe care îl avea toți Romanii, când era Roma cetatea a toată lumea, măcar că aceasta nu stă împotriva, căci Ungurii și Leșii îi numesc pe dânșii Vlah; care nume obișnuesc neamurile acestea

să-l dea și Italianilor. Iară eu mai bucuros cred, că neamurile acestea fiind învecinate și mai cunoscute cu Moldovenii, întâi Moldovenilor au dat acest nume Vlah și apoi mai pe urmă la Italia; însă nu l'au luat dela Italia ca să-l dea Moldovenilor.

III. Că. adevărul cea mai cu temei pentru zisul acesta, sunt cuvintele cele multe curat Latinești, care încă tot se obișnuesc în limba Moldovenească, care în cea Italienească nici odinioară nu se află; iară cuvintele acelea pe care le au adăogit în limba Italienească, Goții, Vandalii și Longobarzii, nici cum nu se află la Moldoveni.

Și pentru ca să arătăm mai luminat am pus aicea aceste cuvinte:

Latinește	Italienește	Moldovinește
Incipio	Comincio	Încep
Albus	Bianco	Albu
Civitas	Cita	Cetate
Dominus	Signore	Domn
Mensa	Tavola	Masa
Verbum	Parola	Vorba
Caput	Testa	Capul

REFERINȚE CRITICE

„Dimitrie Cantemir nu mai rămâne, ca cei mai mulți dintre cronicari, omul unei singure cărți, el scrie istorie, geografie, face versuri și compune proză, leagă între dânsle diferitele preocupări printr-o încercare de sinteză metafizică, trage concluzii politice și sociale din faptele trecutului și ale prezentului, se îndreaptă cu curiozitatea lui creatoare spre muzică, matematică, fizică. S-a rostit pentru caracterizarea acestei figuri a trecutului nostru cuvântul: excepțional...”

(Istoria literaturii române, vol.I., București, 1970, pag. 557)

TEXT ȘI INTERPRETARE

Dimitrie Cantemir este cea mai complexă personalitate din istoria literaturii noastre vechi: scriitor, istoric, om de știință și de stat, de renume europeană încă din secolul al XVIII-lea.

Fiu și frate de domnitor, el însuși domn al Moldovei pentru scurtă vreme, Dimitrie Cantemir este recunoscut ca personalitate remarcabilă în cultura română și cea universală. Savant poliglot, format la Școala Patriarhiei din Constantinopol, a avut multe preocupări intelectuale:

filozofice, istorice, geografice, literare etc. Acestea s-au materializat în scrieri extrem de importante și diverse, în limba latină și română, constituind o listă bibliografică de invidiat pentru acele timpuri. Operele sale scrise în limba română au contribuit la dezvoltarea prozei românești. Una dintre cele mai importante lucrări științifice ale lui Dimitrie Cantemir este *Descrierea Moldovei* – lucrare monografică, urmată de o hartă amănunțită și foarte exactă a Țării Moldovei. Ca model pentru întocmirea scrierii sale, Cantemir a folosit lucrările unor cronicari poloni, ale unor geografi greci, dar și Letopisețele lui Grigoe Ureche și Miron Costin.

Descrierea Moldovei se împarte în trei părți. Prima parte este geografică, a doua politică, a treia tratează despre literatură, biserică, limbă și școli. Partea geografică cuprinde date despre originea poporului român, granițele, munții, râurile, pădurile și câmpiile, împărțirea pe ținuturi a Moldovei, precum și partea economică a țării.

În partea a doua, cea politică, sunt prezentate ideile politice, originea feudală a statului, domniile, dregătorii și boierime, armata acestui stat, relațiile politice interne și externe. Ideile politice și sociale, prezentate aici, își găsesc expresia cea mai clară. Întâlnim lupta lui Dimitrie Cantemir pentru un stat domnesc centralizat și împotriva anarhiei boierești, lupta pentru independența țării împotriva turcilor prin alianța cu Rusia. Încercarea de fixare a unor note ale caracterului național din capitolul Despre obiceiurile moldovenilor merită o deosebită atenție. Printre calități se remarcă ospitalitatea și veselia, printre defecte – aroganța, irascibilitatea, lipsa de moderație și nestatornicia. Deosebit de interesante sunt datele despre dansuri, ceremoniile de nuntă și logodnă, ritualul funebru și zeitățile mitologice: Drăgaica, Sânzienele, Ursitele, Stahia etc. Dintre specile literare sunt numite doina, bocetul, colinda și descântecul. În partea a treia Dimitrie Cantemir include capitole despre religie și biserică, originea limbii și asemănarea ei cu alte limbi romanice. Cartea se încheie cu o hartă desenată de Dimitrie Cantemir, care este, de fapt, prima hartă a Moldovei. Lucrarea lui Dimitrie Cantemir a fost scrisă în limba latină. O traducere rusă a fost făcută la Moscova în anul 1789. Tălmăcirea românească s-a făcut peste mai mult de un secol dela moartea autorului și a apărut cu titlul *Scrisoarea Moldovei* de la Mănăstirea Neamț în 1825.

EXERCITIIL APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din opera lui Dimitrie Cantemir și redați pe scurt fiecare capitol. Faceți o paralelă între limbajul operei date și cel al

cronicilor citite anterior.

2. Cum este prezentată din punct de vedere geografic Moldova în lucrarea lui Cantemir? Argumentați-vă răspunsul cu citate din text.
3. Cum sunt descrise tradițiile și obiceiurile poporului nostru în *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir? Ce însemnătate atribuie autorul acestei cărți culturii și istoriei noastre? Motivați-vă răspunsul.
4. Care sunt dregătoriile boierilor din Țara Moldovei? Ce funcții aveau ele? De ce autorul acordă o atenție deosebită acestei părți?
5. Analizați structura lucrării lui Dimitrie Cantemir? De ce credeți că anume aceste aspecte ale țării au fost prezentate de autor?
6. Care este însemnătatea lucrării lui Dimitrie Cantemir pentru noi? Argumentați-vă răspunsul.
7. De ce credeți că lucrarea lui Cantemir are un caracter monografic? Motivați-vă răspunsul.
8. Cum este făcută paralela între limba română și cea latină în *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir? Cu ce scop credeți a fost efectuat acest lucru?
9. Citiți individual romanul lui Dimitrie Cantemir *Istoria ieroglică* și discutați-l în clasă. Explicați semnificația titlului acestui roman. Prezentați-l pe Cantemir ca romancier.
10. Pregătiți o comunicare despre Dimitrie Cantemir Cu titlul „Dimitrie Cantemir – personalitate marcantă a culturii românești”.

11

EVALUARE

1. Scriind *Letopisețul Țării Moldovei... de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă*, Grigore Ureche realizează un limbaj individualizat, în care se îmbină impulsul nativ de a crea un stil cărturăresc și străduința de a nu depăși orizontul de așteptare al contemporanilor. Redactați un text în care să analizați aceste lucruri, demonstrând că autorul exprimă idei fine și aluzii subtile, sentimente și trăiri interioare, dar surprinde și evenimente istorice în desfășurare și realizează secvențe epice de un dinamism uluitor.
2. Continuând să scrie *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, Miron Costin gândește ființa umană sub semnul aceleiași particularități existențiale. Demonstrați această ipoteză într-o comunicare despre specificul creației lui Miron Costin.
3. Ion Neculce redactează letopisețul său pentru generațiile viitoare. Redactați un text argumentativ în care să demonstrați că opera lui Ion Neculce devine un bun exemplu de urmat pentru Creangă și Sadoveanu.

4. Umanismul cronicarilor se caracterizează prin reflecția filozofică asupra condiției umane. Argumentați această idee.

Anton Pann **(1797 – 1854)**

Anton Pann (născut: Antonie Pantoleon-Petroveanu; data nașterii incertă, între 1796–1798, Sliven, Imperiul Otoman, azi Bulgaria – d. 2 noiembrie 1854, București, Țara Românească) a fost un poet, profesor de muzică religioasă, protopsalt, compozitor de muzică religioasă, folclorist, literat și publicist român, compozitor al muzicii imnului național al României.

Anton Pann s-a născut în preajma anilor 1796–1798 în localitatea Sliven din Bulgaria, pe atunci raia turcească, un târg însemnat așezat la poalele versantului sudic al munților Balcani, pe malul stâng al râului Tundza. Tatăl se numea Pantoleon sau Pantaleon Petrov („vreun Pandelescu sau Pantelimon”, cum sugerează într-un studiu Tudor Vianu) și era de meserie căldărar. George Călinescu afirma că prin tatăl său, Anton Pann era român de origine: „Cunoașterea miraculoasă a limbii noastre e un semn că era român (valah curat ori cuțovlah), sau că venise aici în fragedă copilărie”. Numele tatălui, Pantoleon Petrov, a devenit în românește Petroveanu, iar fiul și-a păstrat numele de Antonie Pantoleon Petroveanu (Petrovitul), cu care își semna manuscrisele până în 1837.

Tatăl său moare înainte de vreme, în 1806, lăsând în urmă o văduvă și trei orfani. În aceste condiții grele, văduva Tomaida împreună cu cei trei băieți, trece în Basarabia și se stabilește la Chișinău, unde intră (la vârsta de 10 ani) în corul Bisericii mari din această localitate până în 1812. Aici își fixează vocația de psalt și învață limba rusă. Cei doi frați, înrolându-se în armia rusească, sfârșesc eroic în 1809 la asaltul Brăilei împotriva turcilor. În iarna anului 1812, ajunge, împreună cu mama sa,

**Statuia lui Anton
Pann în Râmnicu Vâlcea**

la București. Deși avea numai 16 ani, înțelesese lecțiile dureroase ale vieții și ale războiului. Sărac și fără cunoștințe intră printre localnici, datorită vocii lui îngerești, mai întâi paraclisier la biserica Olari și cântăreț II (defteriu) la biserica „Cu Sfinți” de pe Calea Moșilor. Tot acum, Antonache (cum era alintat de mamă în copilărie), devine și ucenic al dascălului grec Dionisie Fotino. Astfel, dornic să-și îmbogățească cunoștințele, se înscrie „ca auditor” la „școala de muzichie” deschisă de Fotino, „scriitor erudit și compozitor muzical”, cunoscător perfect al muzicii orientale (1769–1821).

În 1816 părăsește această școală și se înscrie la școala deschisă de dascălul Petru Efesiul, unul din grecii pricepuți în muzica eclesiastică, care i-a transmis nu numai cunoștințele de bază ale artei muzicale, școală care funcționa pe lângă biserica Sf. Nicolae Șelari. Aici învață și meșteșugul tiparului, în tipografia aceluiași Petru Efesiul, iar în 1819 ajunge „director” al tipografiei și tipărește pentru întâia dată un Axion în românește, care, din nefericire, nu s-a păstrat în nici un exemplar. În 1819, scaunul arhieresc din Capitală e ocupat de Dionisie Lupu, om luminat care inițiază o adevărată campanie de „autohtonizare” a vieții eclesiastice. Astfel, în 1820, la numai 23 de ani, Anton Pann este numit de Prea Sfințitul Dionisie Mitropolitul în comisia pentru traducerea cântărilor bisericești din grecește în românește, folosindu-se de noua semiologie hrisantică, dovadă că devenise un nume cunoscut în viața muzicii bisericești a epocii.

Tot în 1820, Anton Pann se căsătorește cu o fată săracă, pe nume Zamfira Agurezan. Din această căsătorie va avea un fiu, Lazăr, ajuns destul de târziu preot la Biserica Sfântul Visarion din București.

În timpul anului 1821 Anton Pann se refugiază la Brașov, după modelul boierilor, adăpostindu-se pe lângă biserica Sf. Nicolae din Schei, unde cânta la strană. Aici îl va cunoaște pe Ion Barac, celălalt colportor, traducător și tipograf de cărți populare din orașul de sub Tâmpa, cu care va lega o strânsă prietenie. După înăbușirea Zaveriei, revine în București în primăvara anului 1822.

Reîntors în București, Anton Pann își continuă activitatea de tălmăcire a melodiilor de strană. Concomitent, Ieromonahul Macarie reușește să tipărească la Viena în anul 1823 primele cărți de cântări bisericești în limba română: *Teoreticonul*, *Anastasimatarul* și *Irmologhionul*, în tipografia călugărilor mechtariști (armeni).

În anul 1823 ajunge profesor de psaltichie la școala de cântări bisericești de pe Podul Mogoșoia (astăzi Calea Victoriei).

În anii 1826–1827 își va desfășura activitatea ca „dascăl de muzichie” la școala de pe lângă Episcopia Râmnicului și cântăreț la biserica „Buna

Vestire” din Râmnicu Vâlcea. Nu se cunoaște în ce împrejurări a ajuns în acest oraș; este foarte probabil să fi fost transferat aici disciplinar din pricina divorțului de prima soție sau la insistențele episcopului Neofit, sprijinitorul său la tipărirea cărților de cântări pe care le va da la lumină după anul 1840. În timpul șederii la Râmnicu Valcea, Anton Pann a locuit în imobilul din strada Știrbei Vodă (azi Muzeul memorial „Anton Pann”), aflat pe acea vreme la marginea orașului, pe drumul Cheii și al Olăneștilor. Este cea mai veche clădire din Râmnicu-Vâlcea, care mai păstrează stilul acestă de construcție curat românesc, cu specificul zonei vâlcene.

În activitatea sa de la Episcopie, Anton Pann a avut ca scop principal românizarea și modernizarea muzicii bisericești, dovadă fiind manuscrisele redactate, constând în cântări specifice cultului ortodox: polieleuri, axioane, doxologii. În același timp, preda lecții de muzică maicilor de la mănăstirile „Dintr-un Lemn” și „Surupatele”.

În anul 1830 deschide seria tipăriturilor sale cu conținut religios și laic. Acum va tipări lucrarea Versuri musicești ce se cântă la nașterea Mântuitorului nostru Is.Hs. și în alte sărbători ale anului. Aici se intitulează „profesorul de muzică al Școlii Naționale din București”. În afară de colinde și cântece de stea, lucrarea nu conține și melodiile propriu-zise, ci numai indicația de glas pe care se cântă aceste texte. În continuare, va publica alte cărți care conțin cântece de lume (Poesii deosebite sau cântece de lume, 1831) și lucrări cu caracter moralizator.

În anul 1838, moare mama sa, Tomaida. Rămânând singur pe lume, decide să se căsătorească din nou, de data aceasta cu o tânără de numai 18 ani, pe nume Ecaterina, fiica Aniței a lui Asanache, fost vinicer domnesc. În ciuda opoziției părinților, care vedeau diferența mare de vârstă dintre cei doi (26 de ani), căsătoria a avut loc la data de 10 februarie 1840, naș fiindu-i pitarul Tudorache Sfetescu. În această perioadă de revenire la normalul vieții de familie, Anton Pann ajunge prim cântăreț la Biserica Albă, unde va locui temporar, împreună cu soția sa, după care se vor muta în casa din mahalaua Bradului.

Perioada anilor 1840–1854 va fi prolifică sub aspect editorial-tipografic, autorul reușind să tipărească unele culegeri religioase și folclorice, să adauge multe alte lucrări și, în același timp, să ofere stranei românești, toate cărțile de cântări bisericești.

După douăzeci de ani de așteptare reușește să tipărească Noul Doxastar, tomul 1, în tipografia lui Constantin Pencovici, cu binecuvântarea noului mitropolit al Ungrovlahiei, Neofit, ales în scaun în iulie 1840. La scurt timp după înscăunarea mitropolitului Neofit, Anton Pann îi adresează o scrisoare în care îi dezvăluie îndelungata sa

muncă de traducere și tălmăcire a principalelor cărți ale străine, Doxastarul serdarului Dionisie Fotino, Irmologhionul sau Catavasierul grabnic și Heruvico-Chinonicarul.

Neavând sprijinul financiar necesar tipăririi acestor cărți, intenționa să ceară sprijinul mitropolitului Moldovei, Veniamin Costachi, însă, episcopul Chesarie al Buzăului l-a sfătuit să aștepte numirea unui nou mitropolit la București. Psaltul cere sprijinul mitropolitului Neofit la tipărirea Noului Doxastar, acesta decizând să se tipărească 30 de exemplare pentru Mitropolie și 10 exemplare pentru Episcopia Râmnicului.

În anul 1842, protopsaltul înaintează o cerere prin care solicită cu rugăminți mitropolitului Neofit să-l numească profesor de muzică la seminarul sfintei Mitropolii, ce urma să-și înceapă cursurile. Prin rezoluția din 26 iunie este numit în locul lui Constantin Chiosea, care încetase din viață.

În vara anului 1844 îl găsim la mânăstirea Tismana, ca oaspete al părintelui arhimandrit Spiridon, căruia îi dedică, în manuscris, slujba Adormirii Maicii Domnului. Această lucrare cu conținut didactic stă în strânsă legătură cu activitatea sa de profesor de seminar.

În anul 1846, va tipări: Poezii populare, Cântece de stea, ediția a III-a, Irmologhiu-Catavasier, Epitaful și Heruvico-Chinonicarul. Toate acestea, au fost scrise cu alfabet chirilic, în limba română, pe hârtie ordinară și de Olanda, cu diferența de preț convenită. Pentru Anton Pann, tipărirea de cărți nu era doar o treabă de negustorie, ci mai ales un mijloc de a-și răspândi lucrările sale de psaltichie, cu ajutorul cărora școlarii să poată înainta și să ajungă la o știință temeinică și folositoare, iar cântăreții să nu neglijeze cântarea ci să se desăvârșească în meșteșugul musichiei.

În anul 1847, tipărește unsprezece cărți, șase „politicești” și cinci cu cântări bisericesti, respectiv: Heruvico-Chinonicar, tomul I și II; Prescurtare din Bazul muzicii bisericesti și din Anastasimatar; Rânduiala Sfintei și Dumnezeieștei Liturghii și Păresimier.

În anul 1848, anul revoluției de la Islaz, activitatea sa editorial-tipografică este mult mai redusă, reușind să dea la lumină doar patru cărți, dintre care două laice, una cu caracter religios, Cântece de stea, ediția a IV-a și Privighierul, care cuprinde cântările Vecerniei și Utreniei. În paralel cu munca didactică, o va desfășura și pe aceea de cântăreț la biserica Kretzulescu, unde reușise să formeze un cor de tineri, plătiți cu câte 20 de lei pe lună.

Activitatea sa didactică a încetat în perioada 1848–1849, seminarul fiind închis și deschis ulterior, în anul 1851. În toată această perioadă va

fi privat de anumite sume de bani, reprezentând leafa pe anii 1848, 1849 (cu doar șase luni) și 1850.

În 24 mai 1851, când s-a redeschis seminarul, Pann află cu uimire că nu mai figurează printre profesori, în locul său fiind numit, la clasa I de psaltichie ierodiaconul Calistrat, iar la clasa a doua de cântări, ierodiaconul Ironim. Tot acum va tipări un Tipic bisericesc, tradus din grecește împreună cu preotul Ioan Călărășanu de la Biserica Lucaci, dat la lumină în tipografia sa, cu binecuvântarea mitropolitului Nifon.

În anul 1852 tipărește alte cărți cu conținut politicesc. După o întrerupere de cinci ani, anul 1853 va fi benefic sub aspectul cărților muzicale bisericești. Acum va da la lumină tomurile II și III ale Doxastarului, tălmăcit din grecește în românește, după cel scris în sistema veche, al seradului Dionisie Fotino; Epitaful sau Prohodul Domnului, ediția a II-a, prelucrat și dat la lumină cu binecuvântarea mitropolitului Nifon și Antifoane ce se cântă la ecteniile serii, dimineții și ale Sfintei Liturghii.

În ciuda greutăților întâmpinare în ultimul său an de viață, 1854, reușește să tipărească mai multe cărți politicești și încă cinci lucrări de muzică bisericească: Mica gramatică teoretică și practică (cu caracter didactic), Irmologhiu-Catavasier, ediția a II-a, unde adaugă un model de recitare a Apostolului și a Evangheliei; Noul Anastasimatar, tradus și compus după sistema cea veche a serdarului Dionisie Fotino, La Sfânta Liturghie a lui Ioan Gură de Aur și La Sfânta Liturghie a Marelui Vasile.

Povestea vorbei

Primăvară-ntâia oară roazele când înfloresc,
C-un fir merse la-mpăratul grădinaru-mpărătesc,
Care cu plăcere multă-n mâina sa cum l-a luat,
Totdodată fără veste la un deget l-a-nțepat
Și întâia sa plăcere ce asupra-i o avea
I s-a-ntors în supărare, cu acel gust n-o privea;
Cum și către grădinarul zise: — Iacă un cusur
Care n-ar fi cuviință ca să-l aibă un răsuri;
Tu cam te pricepi la multe măestrii grădinărești,
Ș-astă roză ghimpi să n-aibă n-ai putea s-o altuiești?
— Ba să poate, împărate, — grădinarul a răspuns —
Și grădinăria are câte un secret ascuns.
— Nu știu, — împăratul zise — asta este treaba ta,
Fă-l ca să-i lipsească ghimpii și un dar vei căpăta.
Grădinarul dar să duse, puse-ndată, altui,
Să se prinză și să crească îndestul se nevoi;

În sfârșit el cu secretu-i a văzut c-a izbutit
Și mergînd la împăratul duse un fir înflorit;
Care-n mâina sa luîndu-l, foarte bine i-a părut
C-a putut să-l altuiască după cum a fost cerut,
Dar la nas când îl duse, zise către grădinar:
— Ce fel? Acum văz că n-are cel mai mic miros măcar!
Grădinarul îi răspunse:
— Împărate, să trăiești,
Orce lucru firea-și schimbă când vei sta să-l altuiești,
Și nimic iar nu se poate ca să n-aibă vrun cusur,
Arburi, plante, flori și oameni, astfel și acest răsor,
Care or ca-ntâi să-nghimpe și să fie cu miros,
Or nici miros să n-aibă și să fie neghimpos.
Fiecare poartă câte un răvaș în spate.
Pe al altuia îl vede și pe al său nu-l vede.
Fiecare să ține mai cuminte decât altul.
Fiecăruia i se pare că copilul său e mai frumos, d-ar fi cât de urâcios.
Și ce e frumos poartă și ponos.
Fiecare trage spuză pe turta lui
Lesne a judeca pe altul.
Că nu te pricepi să împarți un pai la doi boi.
Și că
Cu ce dascăl lăcuiește
Așa carte-alcătuiește.
Așa e lumea asta:
Râde om de om și dracu de toți.
Dracu râde de porumbe negre și pe sine nu se vede.
Gura lumii numai pămîntul o astupă.
Fiecare să leagă unde îl doare.

Despre vorbire iarăși

Din vorbă în vorbă, vorbă se deschide.
Din vorbă în vorbă iese adevărul.
Din vorbă se face fapta și din fapta vorba.
Cuvântul e ca vîntul, nu să ajunge nici cu armăsarul, nici cu ogarul.
De multe ori limba taie mai mult decât sabia.
Limba oase n-are și oase sfăramă.
De aceea pune-ți frâu la gură și lacăt la inimă
Căci gardul are ochi și zidul urechi.
Vorba rea se duce ca glonțul.

Povestea vorbii (fragment)

Despre cusururi sau urâciuni
Aideți să vorbim degeabă,
Că tot n-avem nici o treabă.
Fiindcă
Gura nu cere chirie,
Poate vorbi orce fie.
De multe ori însă
Vorba, din vorbă în vorbă
Au ajuns și la cociorbă.
Ș-atunci vine proverbul:
Vorba pe unde a ieșit
Mai bine să fi tușit.
De aceea
Când vrei să vorbești, la gură
Să aibi lacăt și măsură.
Adică:
Vezi bârna din ochiul tău
Și nu vorbi p-alt de rău.
Spre pildă:
Când vei vorbi de mucos,
Nici tu să fii urduros.
Că nu e mai urât când cineva
Face pe frumos că e ponevos
Și pe cel urât că e aurit.
Altul iar
Trîntește cuvîntul tronc,
Ca cloșca când face clonc.
Și se pomenește vorbind:
Frumoasă noră dobîndiși,
Dar se uită cam piazîș.
Și că
După ce e neagră, o cheamă și Neagă;
După ce e mută, apoi e și slută.
Sau
Urât meșter a croit-o,
Rău ciocan a ciocănit-o.
Sau
Bun ciocan te-a ciocănit,

Că frumos te-a potrivit.
Și
Urât tată a avut,
Să-i semene l-a făcut.
Sau
Fă-mă, tată, ca să-ți seamăn
Ca frate cu frate geamăn.
Dar însă
A semănat crastaveți
Și au răsărit scăieți.
Sau că
Tata avea armăsar,
Dar el a ieșit măgar.
Și așa,
Cu vorbe îmbolditoare
Îl atinge unde-l doare.
De aceea niciodată
Chelului despre chelie
Să nu-i spui vro istorie.
Și
Cu pleșuvul când vorbești
Tivgă să nu pomenești
Și nici
Să nu rîzi de măgar cumva,
Că poate îl încaleci cîndva.
Totdauna
Gura care e-mpuțită
Altui e nesuferită,
Că dacă
Mie-mi miroasă a floare,
Dar altuia a putoare.
Și în scurt,
Noi râdem de unul-doi
Și patruzeci rîd de noi.
Pentru că
Nu este răsursă să n-aibă
cusur.

Despre pedanți sau copilăroși

Pomul se cunoaște din roadă
Și omul din mintea neroadă.
Că el
Nici în cap ce nu-ți pocnește
A vorbi se pomenește.
Și trîntește vorba,
Hodorog-tronc! ca o roată
De la o moară stricată.
Și
Tot înșiră la gogoși,
Spuind despre moși păroși.
Și vorbește neisprăvite,
La-nșiră-te mărgărite.
Adică:
Să ni se arate va
Că ar fi știind ceva.
Dar se cunoaște
Omul prost din vorbuliță
Și nuca din ușurință.
Pentru că
Judecata-i e oloagă,
Că-i lipsește-n cap o doagă.
Om în trup destul de mare
Și minte de copil are.
Știe vorbe să îndruge
Parcă tot la țâță suge.

Știe ca calul prost
Să ia hamul de rost.
E bătut la cap
Tocma ca un țap.
Știe sfătuiri să dea
Cât știe și baba mea.
Ar vrea să facă și el,
Dar nu știe în ce fel.
Și el rosti de să plăti.
Povestea ăluia:
Zile înșirate, fire încurcate,
Pânză rău țesută și vreme pierdută
S-o lovi, nu s-o lovi,
Na-ț-o frântă că ț-am dres-o.
Unde chiorăște și unde lovește.
Cel copilăros totdauna.
Gîndește-n mintea-i adîncă
Numai el pâine mănîncă,
Și alții mănîncă paie
Ca vitele din copaie.
Dar însă
Vorba-n colțuri și rotundă
Fără cercuri se înfundă.

Povestea vorbei

Doi precupeți tineri se-ntovărășiră
Și după negoțu-și prin țară ieșiră.
Colindând prin sate în lungă lor cale,
Odată-nserară la un sat p-o vale,
Și să mîie noapte au tras împreună
La o casă care le-au părut mai bună,
Unde-n bătătură le ieși-nainte
Un bătrîn de treabă și foarte de cinste.
Îi priimi bine, îi băgă în casă,
Și ei îi cerură întâi și-ntâi masă.
Zicându-i: — Tătuță! suntem flămânzi tare,
Fă bine,-ngrijește de ceva mîncare.

Bătrînul le zise: — Şedeți, fiți în pace,
Că despre mîncare vom face ce-om face.
Pînă cînd dar masa moșul să le puie,
De vro veste nouă întrebă să-i spuie.
Vorbind una-alta cu toții-mpreună,
Ca și unii-alții cîndva cînd s-adună,
Ieșind din ei unul afară la treabă,
Moșul găsind vreme pe cellalt întrebă
Zicîndu-i: — Jupâne! voi frați sunteți poate,
Că vă văz prea bine semănînd la toate?
Tovarășu-i zise cu scîrbă într-însul:
— Aș! n-aș mai vrea frate să am și ca dânsul,
Că atât doar are, chip și trup ca omul,
Dar poți să-i dai paie ca și la tot boul.
Vorbind ei, sosește cel ieșit afară
Și îndată vorba între ei schimbară.
Puțin daca trece și acestlalt iese,
Moșul iarăși, care curios fusese,
Asemeni ș-acestui face întrebare:
— Jupâne! — zicîndu-i — frați sunteți îmi pare?
Că semănați, uite, la chip cu-ntregime,
Potriviți întocma și la înălțime.
Ș-acest iar răspune: — Ai greșală, tată,
Să-mi fie el frate n-aș vrea niciodată,
Că e măgar mare, care nu mai simte,
Să-i pui să mănânce tărâțe-nainte.
Auzind bătrînul aceste cuvinte,
Către unul-altul nedîndu-și ei cinste,
Se scoală îndată, caută copaie,
Merge și o umple pînă sus cu paie,
Mai ia încă ună, se duce cu dînsa,
Apucă și pune tărâțe într-însa,
Și cu amîndouă intrînd el în casă
Le puse-nainte pe pat fără masă.
Ei, văzînd aceasta, îl întreb dodată:
— De ce ne pui aste înainte, tată?
— Pofțiți, — el răspunse — că vă dau eu încă,
Boul și măgarul de aste mănâncă.
Iar ei începură-n ochi să se privească
Și unul de altul fața să-și roșască.

Bătrînul atuncea gura-și întremează
Și învățătura astfel își urmează,
Zicând: — Copii tineri! rău să nu vă pară
De această glumă ce-o fac astă-seară,
Că, cât are omul în lume viață,
Tot mereu învață și nu se învață;
Și voi de aceasta aveți trebuință,
Numai d-ați lua-o cu bunăvoință.
Deși nu-s atîta înțelept, cuminte,
Dar tot poci a zice două-trei cuvinte.
De sînteți tovaroși or frați, eu n-am treabă
Cum vreți puteți zice la cine vă-ntreabă.
Decît zic, e bine că omul vrodată
P-alt să nu defaime, să-i puie vro pată,
Și mai mult p-acela care-l însoțește
Sau altfel cu dînsu-mpreună trăiește.
Că cine-i de treabă cu prost nu s-adună,
Cinstea cu ocară nu pot fi-mpreună.
Cine își defaimă contovaroșia
Își arată însuși necuvioșia.
Ca el prin urmare lumea-l prețuiește.
A umbla pe sine mai bun să se facă,
Defăimînd pe altul nu poate să placă.
Că e o zicală mai de toți vorbită:
„Omul la om trage și vita la vită.“
Atunci luînd moșul copăile date,
Le puse-nainte pîine și bucate
Și îi cinsti bine după cuviință,
Făcîndu-i el astfel greșala să-și simtă.
Carii cât trăiră tot îl pomeniră
Și aceasta însuși ei o povestiră.

Povestea vorbeii

Doi călători într-o vreme merindele isprăvind
Și lîngă un sat p-o vale cu caii lor poposind,
Zise unul: — Tu șezi, vere, și mai ia seamă de cai,
Că eu mă duc l-acea casă să cer o pîine încai,
Că d-alde alte bucate crez că aici nu gasim,
Ci cu ce vom putea astăzi să ședem și să prînzim.
Mergînd el, vede muierea în mâini cu un făcăleț
Stînd, judecîndu-și bărbatul cu răstiri, cu grai semeț;

Iar bărbatu-i se vârâse pe supt pat, de frica ei,
Și se bocea cu glas mare, ca pruncii cei mititei.
Călătorul, de la ușă această scenă privind,
Între multa lui mirare zise muierei grăind:
— Ucigă-te crucea, drace! (Și se închina mereu.)
Ia stăi, femeie, așteaptă, ce faci, pentru Dumnezeu!
Cum poți tu să-ți bați bărbatul? Oaie e el, vacă, țap?
Au nu știi că el îți este dat ție să-ți fie cap?
— Tocma d-aceea — ea zise — de-mi voi bate capul eu,
Cui ce-i pasă? Că poci face ce voi vrea cu capul meu:
De-l voi lovi de perete or de vreun bolovan,
La aceasta n-are treabă să mă judece Nan, Bran;
Dar tu ce cauți aicea, ia cară-te din ăst loc,
C-apoi încarc făcălețul în spinarea ta pe loc.
— Am venit — el îi răspunse — ca să te rog de ceva,
Să ne dai turtă or pâine, de vei fi avînd cumva,
Că am isprăvit merindea ce o aveam pentru drum,
Nici ață n-am tras prin gură de aseară pân-acum.
— Piei d-aci! — zise muierea — dacă ai fost cerșetor,
Ce ai venit la casa mea să te faci judecător?
Și cu zicerea această, asupra-i se repezi,
Ca să-l facă mai cu poftă în acea zi a prînzi;
Care de nu fugea-ndată, precum venea ea să dea,
Vro cîteva făcălețe în spinare-i grămădea.
Ducându-se el în fugă și la celalt ajungînd,
Câte i se întîmplase le spuse toate pe rînd;
Iar tovarășul său rîse și-și zise: — Geaba trăiești!
Nu știi să te porți, frăție, cu firile omenesti;
Și cu tine mor de foame! Dar șezi tu, eu să mă duc,
Și să vezi acum îndată bucate cum îți aduc.
După ce zise el astfel, plecă și-acolo mergînd
Găsi pe muierea încă pe bărbatu-și judecînd.
Stînd el și privind din ușă, zise: — Ba prea bine, zău!
Ești bună de-l lași să plîngă și-îngădui să-ți stea buzău;
Dar nu ca la satul nostru, când îl vede supt pat tras,
Ți-l îmboldește și-îl bate până nu mai scoate glas,
Ba încă îi poruncește și îi zice hotărât
Să-i cînte și cocoșește cum stă acolo vîrât.
Cum îl auzi muierea, lăsă acel făcăleț
Ș-începu să-l îmboldească cu un băț mai lunguleț,
Dând și strigînd către dânsul: — Dar nu taci, mă, n-auzi tu?

— Nu tac, fă, nu — el răspunse către ceea ce-l bătu —
Că nu-s muiere ca tine, ci-s inimă de voinic,
Bate-mă oricît îți place, că asta eu tot o zic.
— Iartă-l, — îi zise streinul — e sirmanul nătărău!
Nu știi că este o vorbă, degeaba bați fierul rău!
Tu îi zici rasă, el tunsă, și niciodată nu poți
Prostia cea din născare din capul lui să o scoți.
Pe când zicea el acestea, femeia stînd și ascultînd
Se-ntoarse către bărbatu-i și-și zise cu cuvînt blînd:
— Ai văzut tu om de treabă, cuminte și înțelept?
Ai auzit vorbe bune? Asculți cum judecă drept?
De ce nu avesei, Doamne, parte d-astfel de bărbat,
Să mă las el să mă bată, iar nu eu să stau să-l bat?
Văzînd streinul acuma că femeia s-a-mblînzit,
Socoti că este vremea să-și capete de prânzit
Ș-îi zise: — Te-aș ruga, dragă, de ți să-ntâmplă cumva
Vro bucățică de pâine, or turtă, or altceva,
Să-ți faci pomană cu mine, că și-aseară n-am cinat,
Am avut ceva merinde, dar cu drumul s-au mâncat.
— Bucuros, ea îi răspunse și scoase turta pe loc,
Îi dete totdeodată și friptura după foc.
— De vei — urmă ea a-i zice — aici să șezi să prânzești,
Îți dau lapte dulce, acru și zmântână de poștești.
— Ba, ba destul — el îi zise — și îți foarte mulțămesc,
Calu-mi este la pășune și-acolo merg să prânzesc.
Așa el de la femeia prînzulețul câștigînd
Și la tovarășul care îl adăsta ajungînd,
— Iacă prietine, — zise — dacă știi cum să te porți,
Bucățica chiar din gura lupului poți să o scoți.
De aceea zice:
Cu o lingură de miere mai multe muște prinzi decât cu o bute de oțet.
Nu te amesteca nepoftit în vorba altora.
Că
Nepoftitul scaun n-are.
Unde nu-ți fierbe oala, nu-ți băga lingura.
Nu te amesteca ca mărarul în toate bucatele.
De multe ori gluma înjură muma.
Și
Gura aduce ură.
Nu vorbi pe dintregul ca baba chioară.
Că să găsește vreunul de

Îți umflă ceafa de pumni și spatele de ciomege.
Și
Pân'la împăratul, rabzi încăieratul.
Ș-apoi
Bătaia și ocară nu se întoarce niciodată.
Șarpele, până nu-l calci pe coadă, nu să-ntoarce să te mușce.
Furnica cât e de mică și tot, dacă o calci pe picior, capul își rădică și te
pișcă.
Însă
Să vorbească și nea Chilom, că și el e om.
Dar
Toată paserea pe limba ei piere.

Povestea vorbei

O slugă flecară pe unde slujise
Toți tot îl bătuse și tot îl gonise,
Încît dintr-aceasta prea rău ajunsese,
Hainele pe dânsul toate să rupsesse.
Un negustor astfel portul prost văzându-i,
Odată-ntâlnindu-l l-a-ntrebat, zicându-i:
— Ce o fi pricina de nu-ți merge bine?
Că eu te știu încă de copil pe tine,
Bețiv, curvar nu ești, cărți nu joci, îmi pare,
Cum putuși ajunge-n așa proastă stare?
De ce nu-ți vâri capul la vrun om de treabă
Și tot umbli razna pe drumuri degeabă?
— Jupâne, — el zise — nu-mi e altă vina
Decît căci spui dreptul e toată pricina.
Minciuna nu-mi place, vorbesc adevărul.
D-aceea orunde mă pisez ca mărul
Și mă dau îndată pe poartă afară,
De nu-mi gădesc locul și pacea în țară.
Îi zise lui omul, auzind aceste:
— Că spui adevărul nici un rău nu este,
Așa slugă mie chiar îmi trebuiește
Și de vei, d-acuma vin' de te tocmește.
Să tocmiră-ndată și se învoiră,
În două-trei vorbe zapisu-ntăriră.
Deci îl luă omul ca să-l procopsească
Și plecă cu dînsu-n piaț să târguiască.
Cumpără, îi dete un codru slănină

Și într-o hîrtie puțină făină,
Zicându-i: — Na, du-le acestea acasă
Și ză să gătească ceva pentru masă.
El, dacă se duse la a sa stăpînă,
Să uită la dînsa, dîndu-i-le-n mîină,
Și văzând că cată cam pieziș din fire,
Începu să-i zică ei și să se mire:
— Aolio! cu cauți chiar ca o găină,
C-un ochi la făină și alt la slănină!
Ea cum îl aude, luând furca, sare
Ș-âl încarcă bine cu ea pe spinare,
Strigând: — Auzi vorbă! auzi fleac odată!
Tocma un ca tine de min' joc să-și bată!
Afară! afară! slugă blestemată,
Să nu-mi calci în curte, că-ți sparg capu-ndată.
El fugind pe poartă în drum se oprește,
Iacă și stăpînul său îl întâlnește.
Îl întrebă: — Ce e? Că l-a gonit zise,
Scărpinîndu-și locul unde îl lovise.
— Dar de ce pricină? — stăpînul întrebă —
Pe bună dreptate, or așa, degeabă?
— Văz eu, — el răspunse — e cum se vorbește:
Cine spune dreptul loc nu-și mai găsește.
Auzind stăpînul din ce i-a fost plânsul,
Începu să zică astfel către dînsul:
— Ba nu-ți e, sirmene, niminea de vină,
Ci gura-ți, flecara, este de pricină;
Să spui adevărul altă să-nțelege,
Nu de unul ș-altul omul să se lege;
Gura ta te bate ș-o să te mai bată
Daca ea îți este flecară odată.

Despre minciuni și flecării

Omul care e flecar
Troncănește ca un car.
Îl auzi numai:
Hodorog-tronc! vorba îndată,
Ca moara cînd e stricată.
El
Pentr-un șoarece se-nnoadă

Și jură că n-are coadă.

Și

Încornorează țânțarul
De ți-l face cât magarul.

Sau

Vei, nu vei, el cu d-a sila
Minciuna are și ea pe unde să trece.

Povestea ăluia:

Umblă la grădinar crastaveți să vînză,
Și lui de dînșii îi este acră rânza.

Minciuna ca glonțul în apă se afundă
Și îndată ca frunza iese în undă.

Și

Sulița orșiuinde

Nu să poate ascunde.

Dar însă

Mincinos pe mincinos nu poate înșela.

Face musca cât camila.

Și

Purecile când îi placea
Cât un elefant îl face.

Da însă

Cu minciuna or prînzești, or
cinezi,

Pe amândouă nu le
închelbezi.

Căci

Vremea cu încetul poate
Să le descopere toate.

Și mai vârtos

Povestea vorbeii

Un mincinos stînd odată zise altui mincinos:

— Prietine, vezi tu turnul acel nalt și luminos?

— Da, acesta îi răspunse; și iar îl întrebă el:

— Dar vezi tu tocma în vârful-i cum umblă un șoricel?

— Ce mai minciună cu coarne, — zise prietinel său —

Că eu abia zăresc turnul, necum șorecelul tău;

Însă îl auz prea bine cum umblă-n tropot, încât

Parc-ar bubui o tobă ș-ar avea clopot la gât.

— Te crezi acel îi răspunse, văzîndu-se înfundat,

Fiindcă nu-și găsi omul cu minciuni de înșelat.

După proverbul ce zice:

A umblat cât a umblat,

Dar acum i s-a-nfundat.

Despre minciuni iarășii

Câte le zice omul sînt toate vorbe.

Și minciuna este vorbă.

âDar

Vremea descoperă adevărul.

A mînca usturoi și gura a nu-ți puți nu se poate.

âÎnsă

O minciună bine ticluită plătește mai mult decît un adevăr.

Cu o minciună boierească treci peste granița nemțească.
Când vede omul nevoia, vorbește cum nu-i e voia.
Dar și
Cine a mințit o dată nu să mai crede când spune și adevărul.
Își mănâncă credința, ca țiganul biserica.
Cine se învață mincinos, când spune adevărul, se bolnăvește.
Insă
Cine poartă plosca cu minciunile nu o duce mult.
Își sparge dracu opincile.
Tigva nu merge de multe ori la apă, că or să sparge, or crapă.
Cu gogoși de tufă nu se-nnegresc sprâncene.
Mai bine șezi strîmb și vorbește drept.
Dacă nu știi să văpsești, nu te pune să mânjești.
Mai lesne de a vorbi adevărul decît minciuna.

Povestea vorbii

Un țigan furase două găște grase
Și să le ascunză-n desagi le băgase
Gîndind întru sine ce minciuni să zică
De-l va-ntâlni-n cale vreun român.
Merse dar cât merse, îl și-ntâlni-n grabă
Un român c-o bîță și stînd îl întreabă,
Zicînd: — Spune, ce ai în desagi, țigane?
El răspunse: — Icea am niște ciocane.
— Dar dincolo ce ai? El întîi mințise,
Dar greșindu-i gura: — Altă gâscă, zise.
Gura păcătosului adevărul vorbește.
Și-a pierdut cumpătul ca găina umbletul.
L-a luat gura pe dinainte.
Minciuna are loc și ea pe unde se trece.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Nota specifică a scrierilor lui Anton Pann este, sub raportul limbii, oralitatea oglindită în transcrierea nuanțată a limbajului popular, așa cum l-a auzit autorul. Această operă care premerge scrierilor lui Creangă, Caragiale, Delavrancea completează lingvistic informațiile noastre despre limba română de pe la 1840–1850. Mai mult decît atât: dincolo de aspectul limbajului popular, se întîlnesc în aceste scrieri influențele cărturărești din epocă, neologisme de dursă occidentală care au început să se fixeze în epocă după 1820.

Aspectul popular, fiind dominant în opera lui Anton Pann, firește că registrul cel mai pitoresc, mai nuanțat, foarte întins al cuvintelor și construcțiilor limbii vorbite interesează ca document istoric, atestând o evoluție a culturii prin unele confruntări dintre vechi și nou.

Un mod secular de a înțelege poezia (ca exercițiu retoric) îl avem în creația lui Anton Pann, ale cărui broșuri sintetizează, într-un fel, întreaga poezie scrisă până la el, constituindu-se într-un „muzeu înșolit de antichități” al poeziei românești. Calitățile și defectele scrisului lui Pann le găsim bogat ilustrate în *Culegere de proverbe* sau *Povestea vorbii*, tipărită în 1852. Este, înainte de toate o lucrare cu destinație educativă, versul fiind privit ca instrument eficient de vehiculare a ideilor. Lucrarea are un pronunțat caracter umoristic. Convins că prin râs se pot îndrepta moravurile, Anton Pann urmărește cu obstinație efectul comic, realizându-l însă prin mijloace rudimentare (caricatură, parodiarea graiului dialectal). Găsim aici mai multe fabule, iar unele narațiuni versificate au acea rost alegoric. Anton Pann confecționează istorioare accesibile pentru a ilustra orice temă: cel mai des sunt ridiculizate lenea, prostia, necumpătarea, beția, frica. Este vorba de un simplu bricolaj intelectual, fabulele acestea neapropiindu-se de cele ale lui Grigore Alexandrescu.

George Călinescu vedea în această operă o „comedie a cuvintelor pure și în același timp o comedie umană integrală”. Lucrarea ne atrage prin vesurile pe care le receptăm uneori ca proză artistică, pasaje din vechile letopisețe.

Anton Pann rămâne unul dintre cei mai inventivi scriitori români sub aspectul vocabularului, comediograf instinctiv al cuvântului. *Povestea vorbii* e o înlănțuire de expresii paremilogice, urmate de anecdote versificate pe cele mai diverse teme. Introducerea la primul capitol sugerează deja însușirea de căpetenie a autorului care este ușurința de a vorbi în proverbe, trecând de la unul la altul, dar și conștiința gratuității care este deja semnul artei. Multe din aceste proverbe ne sunt cunoscute, dar câte unul e surprinzător: de exemplu acela din care se vede că poporul aseamănă în secolul lui Pann, și poate și mai înainte, vorba goală cu o cocioabă, cu un vătrai de lemn, adică nefolositor. Povestirile care completează această pură proverbialitate, sunt, câteodată, pline de haz. Una despre prostie, de exemplu, conține o probă de umor absurd: proștii au uitat dacă tovarășul lor, care s-a băgat în vizuina ursului, avea sau nu cap, căci a ieșit din vizuină fără cap.

Anton Pann este comparat de criticul Nicolae Manolescu cu Ion Creangă, prin tematica pe care o abordează, dar și prin formularea gândului expus prin diverse mijloace lexicale și gramaticale. Criticul

menționează, de asemenea, că unele nuanțe din lucrarea lui A. Pann le regăsim mai târziu în poezia lui Nichita Stănescu și cea a lui Tudor Arghezi. Anton Pann este considerat o oglindă a epocii de tranziție în care a trăit. Este poetul cel mai caracteristic prin prelungirea vechiului spirit care-l abandona puțin câte puțin. Pann este conservatorul acestui spirit și antologatorul producțiilor care-l ilustrau. Una dintre acestea va rămâne lucrarea *Povestea vorbii*. Fără a fi contemporan (în plan poetic) cu Heliade Rădulescu, Gârlova sau Alexandrescu, Anton Pann indică fidel gustul literar al marelui public în acea epocă. El este poate singurul poet român care nu datorează nimic vreunei școli literare.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din lucrarea *Povestea vorbii* de Anton Pann și comentați conținutul lor.
2. Analizați versurile poetului sub aspectul limbajului folosit. Identificați arhaismele, cuvintele populare și cele neologice utilizate de autor.
3. Ce puteți spune despre tehnica poeziei lui Anton Pann? Analizați aceste fragmente din punct de vedere al versificației.
4. Care sunt defectele, viciile despre care vorbește autorul în opera sa? Numiți câteva dintre ele și înscrieți-le în caiete.
5. Ce proverbe găsim în textul poeziei lui Anton Pann? Selectați câteva dintre ele și înscrieți-le în caiete.
6. Care este mesajul principal transmis de autor prin intermediul operei sale? Formulați câteva idei în acest context și înscrieți-le în caiete.
7. Ce idei moralizatoare desprindem din lucrarea lui Anton Pann? Motivați-vă răspunsul.
8. Cum se prezintă creația lui Anton Pann în contextul literaturii noastre naționale? Argumentați-vă răspunsul.
9. Pregătiți o comunicare despre activitatea și rolul pe care l-a avut opera lui Anton Pann în dezvoltarea literaturii române moderne.
10. Realizați o compunere în baza unui proverb care vi s-a părut cel mai sugestiv din lucrarea lui Anton Pann.
11. Încercați să alcătuiți câteva proverbe. Alcătuiți cu ele enunțuri.

Literatura din Georgia

Șota Rustaveli

(cca. 1160/1166 - 1216)

Șota Rustaveli (în georgiană: შოთარ Rustaveli) a fost un poet georgian din secolele XII-XIII. El este unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai literaturii georgiene. Este cunoscut mai ales datorită operei *Viteazul în blană de tigru* (ვეფხისტყაოსანი, *Vepxist'q'aosani*), poem epic național georgian.

În cinstea lui Rustaveli au fost denumite Teatrul național dramatic din Georgia, Institutul teatral din Tbilisi, Institutul de cercetare științifică a literaturii georgiene de pe lângă Academia de Științe a Georgiei, vârful Șota Rustaveli din Caucazul Mare, strada din Ierusalim pe care se află Mănăstirea Sfintei Cruci, principalul bulevard și o stație de metrou din Tbilisi și multe alte străzi din orașe ale Georgiei și din alte țări ex-sovietice.

Viteazul în piele de tigru

Cântul I

Fost-a împărat odată peste țara arăbească Rostevan,
Deprins cu slavă și dreptate să domnească.
Și viteaz fiind și darnic, i se duse numele.
Până se trezi că pleata i-au bătut-o brumele.

Și avea numai o fată, mândră stea noptatică!
Cinc-ar cuteza s-o cânte? Înțelepții poate câ!
Câți aevea îi văzură chipul dinaintea – le,
Le răpea pe loc copila inima și mințile!

Cum o vede mare, craiul hotărăște să adune
Sfetnicii la tron și falnic: „O, vizirii mei, – le spune. –
Soarele dacă asfinte, noaptea neagră stă să vină.
Bezna când îți paște urma. Ce folos de-așa lumină?”

Ruja, cât e de măiastră, tot se scutură și moare,
Iar în locul ei o altă rujă tânără răsare
Nu-i meteahnă mai cumplită decât bătrânețele!
Fiicei vreau să-i las domnia și vă cer povețele!”

Au spus sfetnicii: „Mărite! Noi, cu voia ta, știm una:
Fie luna cât de pală, steaua nu întrece luna!
Lasă ruja ta măiastră în grădină să se treacă –
Altă nu cunoaștem floare în dulceață s-o întreacă.

Dar suntem într-o părere hotărârea ta e dreaptă.
Tinatina, soare mândru, fi-va doamnă înțeleaptă
Și va sta la cârma țării. Precum tu ai stat mereu
Puiul tot un sânge are, de-i leoaică, de e leu!”

Și era un făt la curte, capul oastei din hotare
Aftandil viteazul, sprinten și frumos ca rupt din soare.
Și căzându-i dragă fata, bucuria nu-i fu proastă
Când a fost să afle veste că domnia o adăstă.

I-a pus tron cu ajutorul marelui vizir Sograt
Și mulțimi au prins să vină fără număr la palat.
S-au ivit, sunând din trâmbiți, șiruri lungi de oști alese
Să se plece cu credință mândrei, tinerei crăiese.

Și în scaun craiul-tată pe domniță o așază.
Sceptrul greu în mâini i-l pune, fruntea i-o încoronează.
Crainici au vestit din trâmbiți, vesel au sunat chimvale,
Și mulțimea adunată s-a plecat măriei sale.

Dar domnița tot suspină, varsă lacrimi șiroaie,
Ard obrajii ei ca doua ruje pline de văpaie.
„Potolește-te, – îi zice craiul-tată. – Lumea strânsă
Nu se cade să o vadă pe crăiasa țării plânsă!

Vezi cum soarele prefiră aur cald pe geana zării?
Fie-ți inima asemeni pentru neamurile țării!
Fii și darnică, și dreaptă, harul inimii împarte,
Și te vor slăvi supușii și acum, și peste moarte”.

La povața părintească și-a plecat urechea fata,
Pus-a slugile s-aducă din hazna averea toată.
A deschis sipele pline cu scumpeturi. Un tezaur.
Cai focoși au scos grăjdarii, toți cu frâiele de aur.

Fata craiului din scaun se ridică zâmbitoare,
Împărțind la cei de față scule și mărgăritare.
Mulți oșteni slăviți în lupte s-au făcut cu pungă plină.
Mulți săraci au strâns avere, toată viața să le țină.

Miniatură dintr-un
manuscris din 1646 al
eposului
*Viteazul în piele de
tigru* de Rustaveli

Joacă soarele în scapăt, ziua aurul și-a stins.
Cade iar pe gânduri craiul, povâmindu-și capul nins.
„Jale neagră il frământă, – zis-a Aftandil viteazul. –
Cum să facem noi, vizire, să-i întoarcem iară hazul?”

Amândoi se pun la cale, toarnă vinul în pocale
Și se duc de se închină domnului, măriei sale.
Murmură șiret vizirul: „Spune, doamne, ce te doare
Și ce umbră urâcioasă ți-a cernit privirea oare?”

Te mârhește dărnicia fetei tale poate, ori
Ești cu gândul la tezaur, după el mi te omori?
Poate nu făcea domniței să-i lași tronul și domnia?
Nu cumva să-ți risipească și să-ți vânture moșia!”

„Ai vorbit semeț, vizire, – zis-a craiul arabesc.
– Dușmanul, nici el nu crede că la aur lăcomesc.
Decât sufletul îmi plânge după vremuri de vechime –
Meșteșugul meu de arme nu-l mai știe altul nimeni.

Mi-e domnița mărturie pentru ce mă doare foarte:
De fecior, urmaș în scaun, n-am avut,
Voia domnului pe semne să n-am feți voinici drept reazăm.
Singur unul capul oastei să-mi mai samene cutează.

Auzind așa, zâmbește fătul mândru și frumos
„Mai cutezi să-ți râzi de mine?” – zice craiul mânios.
Ș-a răspuns viteazul: „– Doamne, rogu-te de îndurare.
Pentru slovă neascunsă să nu-ți faci obidă mare.

Lasă lauda deșartă, ești greșit dacă socoți
Că la hartă voinicească nu-ți găsești în lume soți.
Mi s-a înfrățit în luptă brațul cu oțelul rece.
Dacă nu te pui potrivă, la vânat să ne întrecem!”

Spune vesel craiul: „Fie”! ci mai bine mută-ți gândul.
Să nu-ți pierzi din semeție, tot lovind în gol de-a rândul!
Vezi să nu pățești rușine, precum tot învinsul poate,
Că te pun să-mi umbli cu cupul gol trei zile încheiate!”

Craiul, luminat la față, își găsește iarăși hazul.
Și zâmbește și vizirul, și se bucură viteazul.
Dacă văd și văd mesenii, cheful iar pornesc la toartă,
Crâmpoțesc berbecii rumeni, harnic cupele deșartă.

Când în soarele răsare zorii se ivesc tiptil,
Pe un cal frumos ca neaua se arată Aftandil.
Joacă aurul cealmalei peste dalbul lui obraz,
Joacă armele și sună, cumpănindu-se în pas.

Bulucesc arcași mulțime, iscodind câmpia largă
Iar prin sihla de pe vale ciuta sprintenă aleargă.
Se deșiră lanț hăițașii și tot vin și vin călări
Și tot sună lung din trâmbiți, stârnind fiara din cărări.

Iată că răsare craiul, îmboldindu-și scurt fugarul,
Și în cale i se pleacă tot oșteanul și pândarul.
Vin curtenii cu alaiul, vin călări pe cai fugarnici,
Să-i dea tolbă la nevoie, să adune prada harnici.

„La vânat! – Strigat-a craiul. – Bată mâna pricepută!”
Zbârânit-au două arcuri ș-au căzut și cerb și ciută.
S-a stârnit în trâmbe colbul, s-au pornit furtuna caii,
Fuge crunt sălbătăciunea peste câmpuri și zăvoaie.

Țipă tot mai scurt săgeata și se năruie jivina.
Crâncen sângeră câmpia, tremură sub cai colina.
Și cum vin ca o furtună vânătorii amândoi,
Iată-și domolesc fugarii pe un mal scurmat de ploii.

Câmpul a rămas în urmă, codrii cresc în fața lor.
Fiara vie se ascunde în desiș ocrotitor.
Craiul zis-a: „Eu sunt fruntea! ți-a rămas fâgada goală”.
„Ba sa ierți”, – făcu viteazul fără urmă de sfială.

Au vorbit așa în glumă, să-și ucidă așteptatul,
Iar în vremea asta robii socoteau de zor vânatul.
În sfârșit adună craiul și întreabă slujitorii:
„Astăzi cui i se cuvine norocita, vânătorii?”

„Doamne, – i se pleacă robii, taie-ne acum pe dată,
Aftandil viteazul însă e mai ager la săgeată!
Cea din coarda ta trimisă a mușcat ades pământul.
Pe când mândrul cap de oaste a pălit in plin de-a rândul”.

Cum aude craiul vestea, pe viteaz că mi-l cuprinde
Umbra neagră de pe față fără urmă se desprinde.
Sună crainicii din trâmbiți de popas și de odihnă.
Codrul le întinde poala, apa susură în tihnă.

Cântul II

Și cum stă voinicul, ochii par în veci că nu mai seacă.
Peste strai vârgată blana unui tigru îl îmbracă.
Ține el gârbaci în mână înfîrat din cap la coadă,
Iar la șoldul lui în voie pe-o curea atârnă spada.

Lung la el privește craiul cu mirare peste seamă
Și trimite rob să-i spună că măria sa îl cheamă.
Se apropie trimisul cu sființă și cu frică,
Dar străinul nu-l aude, grele lacrimile-i pică.

Nici îi pasă de poruncă, nici la rod nu ia aminte,
Dus pe gânduri, în țărână rouă picură fierbinte.
Solul galben cum e ceara mai îngaimă de poruncă,
Dar străinul tace molcum și nici slovă nu-i aruncă.

Pleacă robul. Craiul nostru, mistuind în el otravă,
Doisprezece robi alege dintre cei mai de ispravă.
Zice el: „E rândul vostru. Vă știu vrednici la virtute.
Mi-l aduceți și în săbii, dacă nu e chip pe vrute”.

Auzind străinul zgomot, a rostit încet: „Vai mie”.
Nu-i arată însă chipul nici păsare, nici mânie.
Șterge ochii, cheamă calul. Tolba cearcă el și spada
Dar văzând că pleacă, robii peste dânsul vin grămadă.

Vai de steaua lor! Străinul crunt pe unul mi-l înșfacă.
Îl arunca peste alții și-i doboară ca în joacă.
Șuieră apoi gârbaciul, robii cad și sângerează.
Și fugind în spaimă caii fără de stăpân nechează.

Craiul turbă. Cu viteazul înspre el pornesc nălucă,
Ci străinul strânge șeaua, și încalecă de ducă.
Și cum stă pe cal merani, înălțându-și mândru statul,
Iată mări ca zărește oști în cap cu împăratul.

El atunci dă pinteni iute și se mistuie ca vântul,
Mai să-ți vie gând în minte că l-a înghițit pământul.
Răscolit-au valea toata pân în zori. Străinul nu-i.
Au îmblat în van oștenii și n-au dat de urma lui.

Amărât ca vai de lume, se întoarce bietul crai.
Stau neputincioși curtenii la durerea-i fără grai.

În etacul său sihastru împăratul șade mut.
Nu mai sună zvon de cântec, dulcea arfă a tăcut.

Ceasuri lungi se cern din vreme până craiul iar să iasă:
„Vino, vin, odoru taicii, mărgărita mea frumoasă!
Vină, picură-ți balsamul, căci tânjesc fără de veste.
Am văzut o nălucire ca din vremuri de poveste.

Un voinic, străin de țară, întâlnit-am în câmpie.
Chipul lui, precum un soare, n-am sa-l uit o veșnicie
N-a răspuns soliei mele, tot luptându-se cu chinul,
N-a venit să mi se plece, cum e dat la tot străinul.

În mânia mea cumplită robi să-l cetluie am pus,
Dar i-a frânt pe toți voinicul fără milă și s-a dus.
S-a topit ca o nălucă, izvorâtă din visare...
Gânduri grele mă frământă: Cine e să fie oare?

Zice fata: „Luminate! Slava ta lucește vie
Și la tronul tău de aur toate ți se pleacă ție.
Deci trimite lumii crainici peste tot să dea de știre
Vei afla cu vremea, doamne, de e om sau plăsmuire.

Îl găsim, de o să fie om în carne și în oase.
Iar de nu, e duhul negru de prin iaduri fioroase.
Ș-a venit la tine poate cu ispită diavolească...
Nu te pierde prea cu firea, crainicii au să-l găsească”.

Au plecat în patru vânturi crainicii lui Rostevan
Să-l ajungă și să-l afle pe voinicul năzdrăvan.
Trece anul – nici o veste. Numai iată, la soroc,
Crainicii aduc din lume știre fără de noroc.

„Doamne, mult amar de vreme cât am fost pe căi străine,
De voinic să dea cu ochii n-a avut norocul nimeni.
Cine stă să ne audă se mira în cale foarte:
Toată blana unui tigru n-am, văzut voinic să poarte!”

Zice craiul: „O copila! Ai dreptate negrăită!
Piaza rea umbla, pesemne, să mă ducă în ispită
Diavolu-și vârâse coada, năzuind a mă supune
Dar acum – afară tânga! Vie iară zile bune!”

Iar cu foc de nestemate ard luminile in ciucuri
Și ponesc și mic și mare cânturi iar și giumbușlucuri.

Iar petrece toată curtea, și scumpeturi iar împarte
Craiul țării, bun și darnic, și slăvit până departe.

Aftandil în vremea asta, dus pe gânduri, visător.
Stă cu arfa la poveste, picurând un vers de dor.
Ș-a venit la el un negru, sluga fetei, slugă dreaptă.
„Vino, doamne, mândrul soare în etac mi te așteaptă!”

Fătul straie noi îmbracă, straiul de minune-l prinde.
Aprig inima se zbate, când nădejdea o aprinde!
Însă tânăra crăiasă stă și-și deapănă mâhnirea.
A venit la ea viteazul și o soarbe cu privirea.

Zice el: „O, soare mândru, te apasă ce povară?
Nu știi ce aș face, numai să te văd voioasă iară!”
„Aftandil mai ții tu minte pe voinicul fără nume?
Mă tot zbućium zi și noapte: Cine e? Din care lume?”

Nu mi-e taină că ți-s dragă, chiar de nu mi-ai spus-o încă.
Fii dar slugă cu credință, află taina lui adâncă!
Dacă-i duhul rău, zdrobește-l, risipește-mi negru chinul!
Soarele-ți va duce dorul, cât va fi de lung dezbinul.

Caută-l trei ani de-a rândul. Fără veste vremea zboară.
Când se va sfârși sorocul, te întoarce iar în țară.
Aflandil, ci ia aminte, eu mă leg pe doru-mi viu:
Dacă vii cu veste bună, soață bună am să-ți fiu!”

Zice el: „Crăiasă mândră, luminoasă ca agata,
Dragostea mi-e mărturie, la porunca ta sunt gata.
Mi-ai întors lumina vieții, umbra morții negre pierde!
Bucuros sunt azi și pururi să-ți întorc în faptă vrerea”.

Aflandil și Tinatina s-au legat cu jurămintele.
Ochii ei ca doi luceferi iarăși scânteie fierbinte.
Vremea însă nu adastă, nu le dă răgaz, hapsână.
O, ce crudă-i despărțirea pentru-o inimă de tânăr!

Scurtă-i noaptea, două inimi când de dor aprins sunt pline
Aftandil porni cu zorii craiului să se închine.
Zice el: „Mă lasă, doamne să mă duc cu oaste tare
Și să fac ocolul țării din hotare în hotare.

Eu în numele crăiesei am să fiu cu bunii bun,
Iar pe cei porniți cu vrajbă îi astâmpăr, îi supun,

Voi păzi moșia țării, bunurile înzeci-voi
Și cu cinste, și cu daruri iar la tronul tău veni-voi!"

Zice craiul: „Drag viteze, vrerea căile îndrume-ți!
Îți ajunge voinicie pentru câte te încumeți!
Drag îmi ești și mult mă bucur și-ți doresc izbândă. Du-te!
Ci grăbește-te! Vai mie, dacă nu te văd mai iute!"

Se despart. Și zice fătul: „Dorul drag aline-mă!”
„Tinatina, Tinatina”, – îi șoptește inima,
Își alungă jalea fătul, slabă lacrima și-alungă,
Sare-n șa și se pornește pentru cale grea și lungă.

Cântul III

După zile multe iată-l în cetatea-i de născare.
A ieșit în drum să-l vadă și s-a strâns mulțime mare.
Abătut pășea viteazul către vechiul său castel.
Cum sosi, dădu poruncă: „Șermandin, să vină el!"

Era robu-i din pruncie, cam cu anii lui de-o seamă.
Ce de mic îl îndrăgise cu iubire fără seamăn.
„Șermandin, ascultă-mi păsul, află taina mea întreagă:
Plânge inima în mine, fata craiului mi-e dragă.

Ai aflat și tu pesemne de voinicul fără nume.
Eu, la vrerea Tinatinei, umblu să-l găsec prin lume.
De va fi să-i dau de urmă și să-i aflu și sălașul,
Am să-mi leg atunci pe viață cu domnița mea fâgașul.

Eu, de-mi va sluji norocul, pân vor trece anii trei,
Ma întorn și-i spun crâiesei că-i plinită voia ei.
Iar de nu mă voi întoarce, și în largul depărtării
De va fi să-mi afiu moartea, tu să nu mă dai uitării!"

Trece anul, altul vine, trei se deapănă la rând.
Umbla fătul drumuri multe, lipsuri multe îndurând.
L-au bătut și ploi, și vânturi, și sub cerul gol, afară.
Multe nopți, luptând cu foamea, i-a fost masul ca de fiară.

Străbătut-a lungă cale, multă scoarță pământescă.
Dar pe fătul fără nume n-a știut să mi-l găsească.
Și pierzându-și el nădejdea în râvnita fericire,
S-a uscat, s-a stins ca ruja la întâia fulguire.

Numai iată din pustie răsări cu strai vâlvoi
Un străin scăldat în sânge, însoțit de alții doi.
„Stați! – viteazul mi-i înfruntă, hoțomani de drumul mare!”
„Ba rugămu-te fierbinte să ne dai ajutorare!

În cetatea Hataeti capi vestiți suntem de oaste.
Am pornit la căprioare pe meleagurile aste.
Ș-am văzut pe drum de codru un voinic răpus de jale.
Îl purta un cal merani undeva pe lungă cale.

Am strunit alături caii, l-am oprit să-i dăm binețe,
El, strângând în pumn gârbaciul, ne-a crestat cumplit pe fețe.
Frate-meu atuncea zmulse spada, negru ca pământul,
Dar l-a fript cumplit străinul și s-a dus apoi ca vântul.

De cutezi să-i stai în față, pinteni să-i dai calului
Și-l ajungi curând în urmă în lăsatul malului”
Aftandil se uită, vede jos, în văi, încălărat,
Trece palid precum luna chiar voinicul căutat.

N-a fost vană căutarea, așteptarea n-a fost goală.
„Frați, – îi sfătuie viteazul, – sunteți morți de oboseală,
Iată foc, ceva merinde să mai prindeți la putere.
O, de-ați ști voinicul tainic de când inima mi-l cere.

Și cum zice și pornește și în gând așa socoate:
„Cine umblă să-l așină, fie gata pentru toate.
Cu mânie și cu vrajbă nu-i câștigi prietenia.
Mai cuminte e răbdarea și mai dreaptă viclenia.

Două nopți și două zile drumu-i lung și capăt nu e,
Iar voinicul, năzdrăvanul, merge trist pe cărăruie.
Doar a treia zi sub seară, răzbătând prin vad piepțis,
Calul, șiroind de apă, a ieșit pe-un repeziș.

Și sub stânci, la poală verde de tufare râmuroase,
La o gură de peșteră, pe un vraf de blănuri groase,
Suspina, luptând cu plânsul, o copilă abătută.
Dar văzându-l pe voinicul, se repede și-l sărută.

„O, Asmat, o soră dulce, am umblat o zi întreagă
Peste deal și văi zadarnic. Nu-i domnița noastră dragă!”
Și se zbcuimă voinicul, varsă lacrimi șuvoi.
Și așa, cuprinși alături, lăcrămează amândoi.

Cântul IV

Aftandil i-a spus: „Voinice! soare mândru, chip de leu!
Pe moșia arăbească am văzut lumina eu
Dragă mi-a căzut copila ce domnește peste țară
Dăinuie pe cuget noaptea, arde inima în pară!

Poate ții tu minte robii ce-am trimia să te aducă?
I-ai zdrobit pe loc năprasnic, și te-ai dus ca o nălucă!
Am cercat să-ți aflu urma, am umblat în van tot plaiul,
Se topea, văzând cu ochii, la castel, bărănel, craiul.

Și mi-a spus crăiasa: „Du-te, cu voinicul te adună
Și mă leg sâ-ți fiu soție, dacă vii cu veste bună.”
Și trei ani de pribegie iată sunt acum pe ducă.
Plânge inima stingheră și de jale se usucă.

Drum de codru, munți, pustiuri arzătoare,
Te-am aflat apoi pe tine, ca pe soarele răsare.
Și mă plec ursitei bune, și mă leg cu juruință:
Pană chiar în pragul morții sâ-ți fiu frate cu credință.”

„Doamne, – zice voinicelul cu nădejde tainică, –
Nu-i nimic mai sfânt pe lume ca frăția trainică!
Dor cu dor se înfrățește – lege veche precum firea.
Mult aș da să-mi spulber vina, să-ți întorc din nou iubirea.

Mă întrebi de ce de lume mă ascund și mă feresc
Și în blana unui tigru ca o fiară viețuiesc?
De-aș rosti o vorbă numai, aș cădea fără suflare,
Aprig trăsnetul din ceruri m-ar lovi fără cruțare!

Vin, Asmat, o, vin alături și cu apă de izvor
Răcorește-mi fruntea, stinge-mi arsă inima de dor.
Iar de nu-mi mai vin în fire și sfârșeala de nu-mi trece,
Singurul lăcaș de tihnă fie-mi dar mormântul rece”.

Și zicând așa, zvârlit-a pielea tigrului vârstată.
Și părea un soare mândru când din nouri se arată.
Și abia prindea a spune, că-l ardea fierbinte pară.
Sta puțin să se aline și pornea a spune iară.

Traducere de I. Crețu

Șota Rustaveli este unul dintre primii propagatori ai ideilor epocii sale, influențat de premergătorii săi Șah-namen și Firdousi. Tradiția arată că Șota Rustaveli a învățat la o școală bisericească, apoi și-a continuat studiile la mănăstirea Zorzma, desăvârșindu-le apoi în Bizanț.

Poemul *Viteazul în piele de tigru* este unica operă a lui Rustaveli care s-a păstrat în întregime și este o dovadă în plus că autorul a cunoscut foarte bine viața politică și socială, spiritul vremii sale și sufletul omenesc. Fiind o persoană bine instruită, cunoștea multă filozofie, operele lui Aristotel și Platon, precum și Biblia și Coranul. De multe ori, în opera sa el apelează la aceste cărți.

Personajele lui Șota Rustaveli sunt contemporanii săi. Eroii lui luptă în numele unor idealuri materiale pământești. Sentimentele predominante sunt dragostea și prietenia. Prietenia este cea care leagă în poem trei eroi de nații diferite: Tariel care este indian, Aftandil e arab și Pridom care este fiu al altui popor. Dar cu toate acestea, Rustaveli zugrăvește un tablou veridic al țării sale. În poem este expusă și concepția poetului despre monarhie și monarh. Dorința lui fierbinte este de a vedea în țara sa un monarh deștept, înțelept și iubitor de popor, dreptate și adevăr și al cărui cuvânt să devină lege pentru supuși. Ideea de patriotism însemna pentru poet în primul rând, apărarea țării, care trebuie să devină o datorie sacră a fiecărui om. Anume în jurul acestei idei se cristalizează ideile filozofice ale lui Șota Rustaveli în acest poem. O altă idee care o promovează autorul în poemul dat este ideea divină a luptei între bine și rău, cu perspectiva biruinței binelui asupra răului. Prin personajele sale Tariel, Aftandil și Pridon, autorul ne prezintă niște cavaleri ai dreptății, simboluri ai înțelepciunii și triumfului.

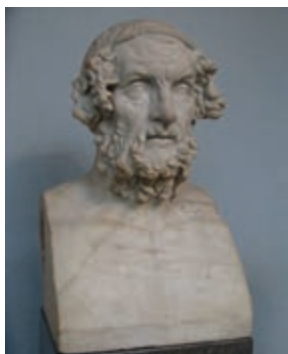
Poemul are o construcție în stilul romanelor cavalerești de aventuri. Eroii principali sunt idealizați, iar puterea lor este dumnezeiască. Sunt puternici, neînfricați, deștepți, aprigi și drepți. Ei sunt tipuri umane calitative, întruchipare a oamenilor vii, cosângenii ai autorului. Tariel este simbolul vitejiei, Aftandil – al dârzeniei, iar Pridon – al abnegației și desăvârșirii. Toate biruințele lor sunt obținute în colaborare, mereu împreună. Aftandil este unul dintre personajele cele mai visătoare, el fiind întruchiparea cavalerului rătăcitor. El refuză orice bunuri materiale, mizând doar pe propriile forțe și pe ajutorul celui de sus. Tinatin, iubita lui, este înzestrată cu un spirit mai practic, fiind mult mai calculată. Ea apare ca conducător al statului arab. Un personaj deosebit este Rostevan, împăratul – tatăl lui Tinatin. El este simbolul suveranului

Înțelept, iubit de poporul său și de cei apropiați. Întreg poemul lui Șota Rustaveli este pătruns de idei profunde, prin care autorul ne transmite suflul vremii sale. *Viteazul în piele de tigru* este o capodoperă a Renașterii georgiene care a traversat milenii pentru a fi foarte actual și astăzi. Poemul a fost tradus în zeci de limbi și este considerat monument al literaturii universale.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți datele din biografia lui Șota Rustaveli și caracterizați epoca în care a trăit autorul.
2. Vorbiți despre această epocă, folosind date din istorie. Ce reprezentanți ai acestei epoci mai cunoașteți?
3. Ce idei renascentiste ale epocii sale prezintă Șota Rustaveli în poemul *Viteazul în piele de tigru*?
4. Ce concepție avea Șota Rustaveli despre monarhie și în special despre monarhi?
5. Care sunt personajele poemului *Viteazul în piele de tigru*? Selectați-le și înscrieți-le în caiete.
6. Cu ce trăsături sunt înzestrate personajele lui Șota Rustaveli? Efectuați o scurtă caracteristică a fiecăruia dintre ele.
7. De ce credeți că eroii lui Rustaveli sunt de naționalități diferite? Argumentați-vă răspunsul.
8. Cum este prezentată eroinea lui Șota Rustaveli – Tinatin? De ce anume ea a ajuns împărăteasă a statului arab?
9. Realizați o comunicare în care să vorbiți despre importanța literară și istorică a poemului lui Șota Rustaveli *Viteazul în piele de tigru*.

Homer

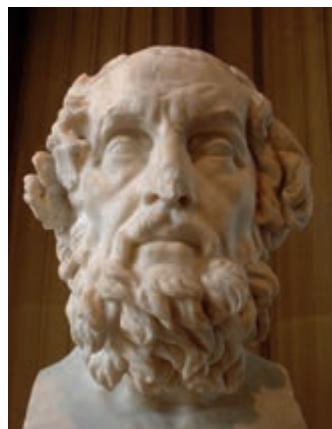
Homer (gr. Ὅμηρος *Hómēros*) a fost un poet și rapsod grec legendar, căruia i se atribuie scrierea *Iliadei* (Ἰλιάς) și *Odiseei* (Ὀδύσσεια). În antichitate, i-a fost atribuit uneori întregul Ciclu Epic, care includea și alte poeme despre Războiul troian, precum și poeme tebane despre Oedipus și fiii săi. Alte opere, precum corpul *Cântecelor religioase homerice*, mini-epopeea comică *Batrachomyomachia* (Βατραχομυομαχία,

„Războiul dintre broaște și șoareci”) și epopeea *Margites* i-au fost atribuite, însă în prezent aceste fapte sunt privite cu incertitudine.

Tradiția spune că Homer ar fi fost orb, iar diferite orașe ioniene își revendicau locul de naștere al poetului, însă mai departe biografia sa este aproape necunoscută. Există o dezbatere intelectuală considerabilă în privința existenței lui Homer ca persoană reală, unii considerând că acesta ar fi fost un nume dat unuia sau mai multor poeți orali ce cântau materiale de epopee tradiționale. În mod repetat s-a dezbătut dacă același poet era autorul atât al *Iliadei*, cât și al *Odiseei*; cam toți istoricii au căzut de acord, însă, în privința datării operei *Batrachomyomachia*, a *Cântecelor religioase homerice* și a epopeilor ciclice, acestea fiind scrise ulterior capodoperelor *Iliada* și *Odiseea*.

Majoritatea savanților sunt de acord că *Iliada* și *Odiseea* au suportat un proces de standardizare și rafinare începând cu secolul VIII î.Hr.. Un rol important în această standardizare pare-se a fost jucat de către tiranul atenian Hipparchus, care a reformat recitarea poeziei homerice la festivalul panathenaic. Mulți clasiști consideră că această reformă trebuie să fi implicat producerea unui text scris canonic.

Primul filolog care a examinat critic epopeile lui Homer, punând în discuție unicitatea autorului epopeilor antice *Iliada* și *Odiseea* a fost Friedrich August Wolf. Alți învățați, însă, își mențin convingerea în veridicitatea existenței lui Homer. Atât de puține lucruri se cunosc sau au fost bănuite despre viața sa, încât o glumă populară spune că poemele „nu au fost scrise de Homer, ci de o altă persoană cu același nume” și savantul clasic Richmond Lattimore, autor al unor traduceri poetice în engleză bine primite ale ambelor epopei, a scris o lucrare cu titlul: „Homer: Cine era Ea?”. Samuel Butlerea fost ceva mai direct, imaginând o tânără siciliană drept autoarea *Odiseei* (dar nu și a *Iliadei*), o idee speculată mai departe de către Robert Graves în romanul său *Fiicele lui Homer*.

În limba greacă numele său este *Homēros*, care se traduce "ostatec". Există o teorie cum că numele său ar fi provenit dintr-o societate poetică numită *Homeridae*, care tradus literal înseamnă "fiii ostaticilor", respectiv descendenții prizonierilor de război. Cum acești oameni nu erau trimiși la război din pricina incertitudinii în privința loialității lor pe câmpul de luptă, ei nu puteau fi uciși în bătălie. Astfel, erau însărcinați să memoreze stocul de poezie epică a regiunii și

evenimentele trecute, până la timpul sosirii unui învățat ce le putea scrie. Majoritatea clasiциștilor sunt de acord că, indiferent dacă a existat sau nu un astfel de rapsod pe nume „Homer”, poemele homerice sunt un produs de tradiție orală, o tehnică veche de generații ce a fost moștenirea colectivă a multor poeți-cântăreți (*aoidoi*). O analiză a structurii și vocabularului *Iliadei* și *Odiseei* arată că poemele conțin fraze bine conturate ce se repetă; chiar și versuri întregi sunt repetate. Se poate ca *Iliada* și *Odiseea* să fi fost poeme orale formulate, compuse pe loc de către poet folosind o colecție de versuri și fraze tradiționale pe care le memorase? Milman Parry și Albert Lord au relevat faptul că o tradiție orală atât de elaborată, străină culturilor literare de astăzi, este tipică epopeelor într-o cultură exclusiv orală. Cuvintele cruciale sunt „oral” și „tradițional.” Parry a început cu „tradițional”. Părțile mari de text care se repetă, spunea el, au fost moștenite de către poetul-cântăreț de la predecesorii săi și au fost folosite de poetul în compunere. El a numit aceste bucăți de limbaj repetat „formule”.

Există loc de dezbatere pentru perioada exactă când poemele au înfiripat forma lor fixă. Soluția tradițională este "ipoteza transcrierii", în care un „Homer” non-literat dictează poemul său unui scrib în secolul VI î.Hr. sau mai devreme. Homeristi mai radicali, precum Gregory Nagy, susțin cu tărie că un text canonic al poemelor homerice ca „scriptură” nu a existat până în perioada elenistică. (secolele III - I î.Hr.).

Epopeile *Iliada* și *Odiseea* sunt sinteze ioniene ale cântecelor eroice și baladelor dintr-o perioadă arhaică, reunind date din stadiul matriarhatului până prin secolul al VIII-lea î.Hr. și chiar începutul secolului al VII-lea. Acestea cuprind o materie epică bogată, centrată în principal pe legenda războiului troian. Sunt inserate diverse mituri și legende. Personajul principal, Odiseu, întruchipează idealul uman al eroului și echilibrul între înțelepciune și forța fizică.

Este remarcabil simțul compoziției, vizibil în tehnica închegării subiectului în jurul evenimentului unic sau în folosirea planurilor paralele. Sunt utilizate mijloace de încetinire a acțiunii în vederea obținerii efectului emoțional.

Sistemul epic este alcătuit din modele și tipare narative arhaice, reperabile mai cu seamă în dialoguri și discursuri și este concurat de

narațiunea la persoana I, de investigații psihologice, monologuri. Limbajul se caracterizează printr-o extraordinară varietate semantică și complexitate a frazei.

Părintele mitului grec, Homer este la rândul lui un personaj aproape mitic: incredibila cantitate de informații vehiculate în Antichitate în legătură cu el, adesea în contradicție unele cu altele, demonstrează că din biografia sa se cunoșteau foarte puține detalii certe și că elementul de legendă l-a depășit rapid pe cel istoric.

Odiseea **Cantul I**

Muză, povestește-mi despre bărbatul mult iscusit care, după ce a dărâmat zidurile sfinte ale Troiei, a rătăcit vreme îndelungată prin cetățile multor neamuri și le-a iscodit obiceiurile. În lupta lui, ca să-și scape viața și să-și aducă acasă tovarășii, multe neazuri a mai tras pe mare, și la urmă, oricât s-a străduit, tot n-a izbutit să-i mântuie, că nepoții s-au apucat să mănânce boii Soarelui, și zeul nu i-a mai lăsat să se întoarcă. Zeițo, mândră fiică a lui Zeus, din toate întâmplările astea povestește-ne și nouă ceva.

Pe când ceilalți viteji scăpaseră cu viață din război și de pe mare și se aflau pe la vetrele lor, el singur se topea de dorul casei și al nevastei, căci îl oprise într-o peșteră adâncă zeiască nimfa Calipso, cu gândul să-l ia de bărbat. Dar când, după trecerea de ani, i-a venit vremea sa se întoarcă acasă în Itaca chiar și acolo printre ai săi, l-au așteptat grele vremuri. (...)

Atena cu ochii albaștri, grăi atunci:

– Tată, fiu al lui Cronos, cel mai puternic dintre zei! O moarte dreptă

l-a izbit pe Egist și la fel să mă piară oricine va face ca dânsul. Dar când mă gândesc la istețul Ulise, mi se sfâșâie inima! Sărmanul! Câte neazuri trage departe de ai lui, într-o insulă scaldată în ape, care se ridică împădurită din mare!

Aici șade Calipso, fiica lui Atlas, zeul care cunoaște adâncurile mării și proptește stâlpii înalți ce despart cerul de pământ. Îl ține pe bietul Ulise stors de lacrimi și încearcă să-l farmece prin vorbe frumoase și înșelătoare, că doar o uita de Itaca. Dar el arde de dorul de a vedea cum se înalță fumul de pe acoperișurile din țara lui și vrea mai bine să moara. Și tu rămâi împietrit, zeu al Olimpului! Nu ți-a fost drag când îți aducea jertfe lângă vasele argienilor, pe câmpia întinsă a Troiei de ești atât de mânios pe dânsul, puternice Zeus?

– Copila mea, îi răspunde Adunătorul de nori, ce cuvinte ți-au scăpat din gură! Cum l-aș uita pe vrednicul Ulise?! Nu întrece el prin istețime pe toți muritorii? N-a adus el oare cele mai frumoase jertfe zeilor din cer? Dar Poseidon e mânios pe dânsul, că l-a orbit pe Polifem, cel mai puternic dintre ciclopi, fiul nimfei Toosa, fata lui Forcis, stăpânitor al mării neroditoare, care s-a împreunat cu Poseidon într-o peșteră adâncă. De atunci, deși-i cruță viața, Poseidon îl urgisește să

Atena

pribegească departe de țară. Noi să chibzuim însă cu toții întoarcerea lui, că Poseidon are să-și potolească mânia, doar nu ni se va putea împotrivi nouă tuturor.

La rândul ei, Atena cea cu ochi albaștri îi răspunde:

– Tata, fiu al lui Cronos, cel mai puternic dintre zei! Dacă întoarcerea lui Ulise e pe placul zeilor, să-l trimitem chiar acum la insula Ogigia pe Hermes, ca s-o înștiințeze fără zăbavă pe Nimfă.

Cu aceste vorbe, zeița își prinse sub picioare niște sandale cu totul de aur, ce o duceau ca o suflare de vânt peste valuri și peste întinsul pământului. Apucă o suliță cu vârful de aramă, mare, grea și destul de vânjoasă ca să frângă rândurile voinicilor pe care s-ar mânia zeița, fiica unui tată năvalnic. Și se repezi apoi, din înălțimile Olimpului, în țara Itacei, la poarta lui Ulise. În curțile lui, cu sulița de aramă în mână, pășea oaspetele Mentos, căpetenia tafienilor. Acolo îi găsi ea pe îndrăzneții pețitori, care, tolăniți pe pieile boilor tăiați chiar de ei, petreceau în fața porților, în jocuri de noroc. Crainicii și paharnicii le potriveau cu zor în oale apa cu vinul; alții spălau cu buretele mesele și le acopereau apoi cu bucate și tăiau carnea îmbelșugată. Telemah, cel cu chip zeiesc, o zări întâi. El ședea mohorât printre pețitori și i se părea că-1 vede pe taică-său cum vine de unde era, să-i alunge pe pețitori pe la casele lor, să-și ia locul de cinste îi să fie iar stăpân în casa lui. Și pe când cugeta acesta o zări pe Atena. Mâhnit că străinul așteptase atât de mult în poartă, se repea. spre pndvor de-iluă dreapta, îi apucă sulița de aramă și-l întâmpină apoi așa.

– Fii binevenit printre noi, străine, iar după ce te vei sătura dinmasa noastră, să ne spui ce te aduce.

Cu astfel de vorbe o călăuzi, iar zeița îl urmă. De cum intră în casa cea înaltă, Telemah sprijini sulița de rastelu lustruit din fața unui stâlp, unde erau înșiruite o grămadă de sulițe ale viteazului Ulise, și o duse pe Atena la un jeț frumos acoperit cu pânze de in. Sub picioare îi puse un scăunel. Își trase și ei, un scaun alături, departe de pețitori, ca nu cumva străinului să nu-i tihnească cina alăturide zarva unor oameni atât de răi și ca el să-i poată vorbi despre tatăl său. O slujnică turnă dintr-un frumos ibnc de aur într-un lighean de argint apa cu care se spăla pe mâini, Le întinse emtinseapoi dinainte o masă lustruită, pe care, bucuroasă de oaspeți, o altă slujnică le puse pâine și bucate.

Vinurile sudice, fiind foarte tari și grase, se beau amestecate cu apă: trei-cinci părți de apă la două de vin; numai bețivii beau jumătate vin și jumătate apă din belșug, iar chelarul le aduse apoi tingiri pline cu fel de fel de fripturi și le puse dinainte pahare de aur, pe care un paharnic le umplea cu vin.

Curând sosiră și pețitorii trufași și se așezară în rând pe scaune și pe jețuri. Slujitorii le turnară și lor apă pe mâini, iar roabele îngrămădiră pâinea în coșuri. Băieții umpleau oalele cu vin, iar ei își întindeau mâinile și înfulecau bucatele puse dinainte.

După ce-și potoliră foamea și setea, nu se mai gândiră decât la cântece și jocuri, la desfătarea ospețelor. Un crainic aduse lăuta măreață a lui Femios, care, silit să cânte pentru pețitorii Penelopei, îi pișcă

coardele sonore și prinse a-i zice, în vreme ce Telemah stătea de vorbă cu zeița, cu capul plecat spre dânsa, ca să nu-i audă ceilalți: – Străine drag, nu știu de mi-i dojeni de ce am să-ți spun, dar le vine ușor oamenilor ăștia să nu se gândească decât la cântece și la viersul strunei, că doar ei toacă averea unui om ale cărui oase înălbite se macină de ploaie pe cine știe ce tărâm, ori sunt jucăria valurilor mării. Hei, de s-ar întoarce el acasă, cum ar voi nemernicii să aibă mai degrabă picioare iuți decât comori și haine aurite! (...)

– Iar Telemah răspunse:

– Străine, tu mi-ai vorbit cu dragoste de tată. N-am să-ti uit novața. Dar oricât ai fi de grăbit, mai rămâi, și nu te întoarce la corabie până nu-ți vei îmbăia trupul și răcori inima. Și numai după ce te voi dărui cu un dar frumos, ca pe oaspeții iubiți, vei putea pleca.

Dar Atena îi răspunse:

– Nu mă sili să rămân, că mă zoresc, iar darul ce-ți spune inima să-mi dai, mi-l vei da când mă voi întoarce, și îl voi lua cu mine acasă. Oricât de frumos ar fi, am să-ți dau și eu unul la fel.

Cu aceste vorbe, Atena pieri în văzduh ca un pescăruș. Telemah își simți în inimă o îndrăzneală, o putere zeiască, iar amintirea lui Ulise i se trezi mai vie în minte și se înduioșa la gândul că sub chipul străinului se ascunsese poate un zeu. Chipeș și el ca zeii, se duse apoi la pețitori, pe care îi fermeca lăuta lui Femios. Ședeau în jurul lui de-1 ascultau, tăcuți, cum cânta jalnica întoarcere a grecilor de la țărmurile Troiei, pe care le-o sorocise Pallas Atena.

– Femios, tu mai știi și alte cântece minunate, cunoști isprăvile oamenilor și ale zeilor, slăvite de poeți. Mai zi-le unul, ca să-și bea vinul în tăcere, dar nu mai cânta cântecul ăsta, ce-mi sfâșie inima. O jale fără margini mă obidește, atât îmi pare de rău după omul pe care nu-l pot uita și căruia i s-a dus vestea în Elada și până la Argos. (...)

Ciclopul Polifem

Suflând în urma corăbiei, vântul îl mână în insula Ciclopilor, pământ nearat și nesemănat și totuși hărăzit de zei cu daruri înzecite decât dobândesc muritorii cu sudoarea frunții, în pajiștile înflorite tot anul, pășteau turmele de capre și de oi. Inima lui Ulise, îmboldită de vreun zeu dușmănos, era dornică peste măsură să cunoască seminția înfricoșătoare a ciclopilor, să afle cum trăiesc făpturile care nu ascultă

de legi și nici de zei nu se tem. El opri corăbiile într-o insulă depărtată, ci numai corabia sa aruncă odgoanele pe insula Ciclopilor.

Plecă apoi Ulise cu o ceată de doisprezece inși, purtând în brațe urcioare de vin vechi și tare, prada luată de la ciconi. Iată-i acum pe toți la gura peșterii în care sălășluia Polifem! Cum ciclopul nu se afla acasă, ei intrară și priveau cu luare-aminte la mulțimea de urcioare așezate cu rânduială. Dai' iată-1 și pe uriașul Polifem în pragul peșterii, cu o claiă mare de ramuri pe spinare. El trânti la pământ legătură, iar zgomotul căderii îngrozi pe ahei, care se furișară prin cotloanele peșterii. Polifem așeză la gura peșterii o stâncătat de grea, de n-ar fi putut-o urni o sută de oameni. Apoi aprinse focul din vreascuri și, la lumina flăcărilor, zări fețele îngrozite ale oaspeților săi nepoftiți.

– Cine sunteți voi, străinilor pe care dorința de jafuri vă aduce în casa mea? strigă Polifem. Toți încremeniră, ci numai Ulise cuteză sa iasă la iveală, proptindu-se în fața ciclopului.

– Nu suntem furi, răspuse el, ci luptători de pe țărmul Troiei. Pribegind pe mare, ne plecăm la picioarele tale și te rugăm să ne găzduiești, dacă te temi de Jupiter.

Dar ciclopul se răsti la el:

– Se vede că nu ești teafăr, străine, dacă mă ameninți pe mine cu zeii din Olimp. Ciclopul sunt mult mai presus decât zeii. Dai' unde v-ați lăsat corăbiile cu ceilalți tovarăși? Întrebă ciclopul, îndulcindu-și deodată glasul ca viclenie. Sunt și ei pe aici pe aproape, sau marea dușmănoasă i-a înecat?

Ulise îi răspuse cu prefăcută jale:

– Vai, bunule Polifem, furtunile stârnite de Neptun au sfărâmat corăbiile noastre, iar corăbierii sunt pradă jivinelor mării; numai noi, câți ne vezi, am ajuns la tine, plutind pe rămășițele vaselor.

În tăcere, uriașul întinse mâinile fioroase și apucă doi soldați. El le zdrobește capetele de o stâncă, îi ronțăie în dinți, cu oase cu tot, apoi se culcă cu fața în sus și adoarme. Ulise l-ar ucide în somn cu paloșul, dar știe că ciclopul nu mor. Și chiar de-ar fi zburat sufletul lui în infern, de bună seamă că și aheii ar fi putrezit acolo, în fata stâncii uriașe.

În zori, ciclopul se trezi flămând, mai înghiți doi oșteni și porni la câmp, așezând pietroiul greu în fața peșterii. Către seară, mână din nou în peșteră turmele de oi, apoi alți doi oșteni îi potoliră foamea. Ulise dădu ciclopului să bea din vinul vechi și tare, adus cu urciorul de la corabie, Polifem bău până se ameți, apoi prinse chef de vorbă:

– Care e numele tău străine ?

– „Nimeni” e numele meu, răspuse Uhse, ticluindu-și bine treburile.

– Îți mărturisesc din inimă că nu am băut niciodată un vin atât de

bun. Tie, Odiseu, îti voi da dovadă de mulțumirea mea. Pe tine te voi înghiți cel din urmă.

Așa grăind, ciclopul se culcă pe spate și adormi, iar Ulise apucă degrabă un țăruș ascuțit pe care-l vârî în foc. Și cum ciclopul avea un singur ochi în mijlocul frunții, către ochiul acesta îndreptă Ulise vârful țărușului aprins, îl înfipse adânc și-l răsuci cu putere. (...)

Ciclopul își aduse aminte atunci de o veche povestire că un muritor viclean și isteț îi va scoate într-o zi ochiul. La acest gând, otrava mâniei i se revărsă în sânge, căci el aștepta și se ferea de vreun uriaș spăimântător, iar nu de un omuleț neînsemnat ca Ulise, pe care l-a lăsat să doarmă noaptea lângă el în peșteră.

– Trebuia să-ți sucesc gâtul din prima seară! mormăi Polifem, aruncând altă stâncă uriașă spre corabie. Nemaiputând-o ajunge, Polifem se rugă plângând de puternicul său tată, zeul Neptun-Poseidon:

– Zeule care cutremuri apele și pământul, tu care te lauzi că-mi ești părinte și că eu sunt fiul tău, ascultă-mi rugămintea! Ulise, distrugătorul cetăților sfinte, fiu al lui Laerte din Itaca, să nu-și mai vadă niciodată moșia părintească! Iar dacă soarta se împotrivește rugăminții mele, fa ca Ulise să ajungă acasă cât mai târziu vei putea! Și chiar atunci când va ajunge, să nu se afle pe vasul său, nici cu tovarășii săi de luptă, ci singur, pe o corabie străină, dus de milă! In casa lui, să intre pe o ușă dosnică și să fie întâmpinat de neînduplecați dușmani!

Ulise își regăsi celelalte corăbii și porniră împreună la drum.

*(George Andreescu, Iliada. Odiseea. Eneida.
Biblioteca școlară, Editura Ion Creangă, 1979)*

Ziua răzbunării

Îndemnată de Minerva, regina Penelope aduse în mijlocul peștorilor un arc uriaș, o torbă de săgeți și douăsprezece inele pe care eroul nu le luase cu sine la Troia.

– Luați seama, rosti ea, la vorbele mele, prinți trufași, voi, care în lipsa bărbatului meu ați pus stăpânire pe casa și averile sale! A sosit și ziua în care va trebui să ascult porunca pe care mi-a dat-o la plecare. Pe acela dintre voi care va izbuti să întindă arcul lui Ulise și să străbată cu săgețile zburătoare cele douăsprezece inele înșirate aici la pământ îl voi urma în casa lui. Voi părăsi locașul în care am intrat întâia oară în zilele celei mai fragede tinereți, ca să las fiului meu averea sa.

Păstorul Eumeu ia arcul și săgețile din mâna reginei. Plângând, el le așează pe masă. Filetes, păstorul credincios, plânge și el, iar astfel stârnește mânia lui Antinous, care strigă:

– Țărănoi nerozi, de ce urlați? Vreți să vă creadă regina plini de credință? Nu vă temeți, că doar n-a venit Ulise ca să îndoiaie arcul. Eu

cred că printre noi nici unul nu va face aceasta. Astfel grăi Antinous, gândindu-se la peștorii ceilalți, căci în sinea lui se și credea învingător.

Rând pe rând încearcă prinții toți să îndoiaie arcul, dar coarda țeapănă ca de oțel nu se supune brațelor lor plăpânde, Antinous și Eurimac, socotindu-se mai tari, așteaptă să încovoiaie cei din urmă arcul. Dar când le vine rândul, nici ei nu sunt în stare să-l clintească, și rămân uimiți de puterea eroului care odinioară mânuia arcul din lemn de corn ca pe o jucărie de copil. Curajul le pierde și cu toții stau îngroziți, ca nu cumva să se întoarcă Ulise acasă. (...)

... Eumeu aduse armele și le puse în mâna lui Ulise. Regina Penelope ieși din sală, pe când Ulise își cerceta armele. Peștorii, văzându-l cum le întoarce pe toate părțile, își ziseră că străinul e, fără îndoială, un negustor de arme.

Dar Ulise încovoiaie deodată arcul și, în spaima peștorilor, străbătu cu săgețile ușoare toate cele douăsprezece inele înșirate în curte. (...)

Zeița Minerva se ivește înarmată, cu înfățișarea bătrânului Mentor, dascălul lui

Telemac. Ea îl îmbărbătează pe Ulise înconjurat de gloata dușmanilor înarmați. Prefăcută în rândunică, zeița se așează sus pe grindă, rânduind loviturile de suliți. Ceata peștorilor scădea văzând cu ochii, în dosul grămezii de leșuri care creștea tot mai mare. Minerva, din înălțime, clătește cu putere scutul greoi, iar zăngănitul armei împietri de groază pe dușmanii lui Ulise. Ei erau secerăți ca spicele de mâna secerătorului. (...)

Ulise ieși din sală, se scaldă, se pieptănă, iar Minerva îi dădu iarăși înfățișare de tânăr. Dar cine să creadă ea măcar de astă dată Penelopa va sări de gât soțului ei? Ea îl privea cu luare-aminte, îl cunoștea, dai încă nu știa ce să creadă. Ca să încerce pe Ulise îl întrebă:

– De ce nu spui slugilor să aducă patul nostru de nuntă și să-l încarce cu blănuri și pânze?

– Cum poate cineva aduce patul? strigă Ulise. Doar l-am făcut cu mâna mea din trunchi de măslin retezat mai sus de pământ. Și l-am făcut așa, pentru ca niciodată ca și el, căsătoria noastră să nu se mai dezlege. Auzindu-l, Penelope își îmbrățișa soțul cu drag și toate îndoielele i se risipiră.

– Nu te supăra pe mine, dragul meu, zise ea, dar dacă Elena ar fi fost mai prevăzătoare, ar fi simțit îndată că zeii vor s-o batjocorească. Ea n-ar fi fugit cu Paris, dacă s-ar fi gândit la viitor.

Ulise plecă fruntea înțelegător și o sărută. Noaptea îi trimise pe toți la culcare, iar în zori Ulise plecă la țară, la tatăl Laerte. Luă cu dânsul pe Telemac și pe cei doi păstori credincioși, cu toții bine înarmați. Ușile

palatului fură zăvorite, iar femeile toate se încuiară în camerele de sus. Ca să nu-i vadă nimeni, Minerva învălui pe Ulise și ceata sa într-un nor luminos, și astfel ei ajunseră nevăzuți la tatăl Laerte.

(George Andreescu, *Iliada. Odiseea. Eneida. Biblioteca școlarului, Editura Ion Creangă, 1979*)

TEXT ȘI INTERPRETARE

Dacă *Iliada* este epopeea timpurilor eroice vechi, de invazii și cuceriri, *Odiseea* este epopeea unei epoci mai noi, care începe să se afirme prin secolul al IX-lea, caracterizată prin perfecționarea navigației și desfășurarea comerțului maritim al grecilor.

La această dată grecii au învățat meșteșugul construirii corăbiilor de la cretani. Clasa nou formată – a conducătorilor militari, a proprietarilor de pământuri și de sclavi – va susține comerțul maritim, în vederea găsirii de noi pământuri, de metale necesare armelor și uneltelor de muncă sau de articole de lux – aur, mirodenii sau țesături scumpe. Vâslarii erau recrutați dintre sclavi, dar și dintre țăranii sărăciți, fenomenul sărăcirii poporului fiind în repetate rânduri consemnat în capodopera acestei perioade.

Într-un anumit sens, *Odiseea* este istoria poetică a cuceririi mărilor de către greci. Este o continuare și o completare a *Iliadei*, pe care însă nu o egalează nici ca valoare morală, nici ca formă dramatică.

După terminarea războiului troian, Ulise – Odiseu, persecutat de zeul mărilor, rătăcește pe mări fără să izbutescă să ajungă acasă, în Itaca. În timp ce, acolo, soția sa Penelopa îl așteaptă, asaltată de pețitori, iar fiul său Telemac caută să afle vești despre el, Ulise părăsește insula nimfei Calipso. Pe drum o furtună îl aruncă pe insula feacilor. La curtea regelui acestora, foarte bine primit, eroul își povestește aventurile. Cu ajutorul lor ajunge în Itaca, fără să fie recunoscut decât într-un târziu – și după multe dovezi – de Penelopa. Cu ajutorul lui Telemac îi învinge pe pețitori și își reia regatul.

În *Odiseea* găsim drama familiară a navigatorului rătăcit. Personificare a dorinței grecilor de a cunoaște și a stăpâni pământuri noi, Ulise este animat de o pasiune mai puțin tumultuoasă decât Ahile. Până în cele din urmă reușește să-și realizeze dorința pentru că este curajos și îndemnatic, tenace și abil, chiar șiret când este nevoie, reprezentând pentru oamenii epocii sale idealul omului practic și activ. Ulise reușește, întruchipând astfel însuși triumful rațiunii și perseverenței, triumful omului. Aceasta face ca ansamblul de fapte petrecute în jurul său să se ridice, deși sunt uneori fapte mărunte „strict

intime, de fiecare zi, până la nivelul măreției epice. Ulise capătă în acest fel, o înaltă valoare morală și poetică. Alături de el, Penelopa este realizată ca o eroină de o frumusețe lirică, duios simbol al fidelității conjugale.

Ca și *Iliada*, *Odiseea* este construită pe motivul unei situații morale: dorul de casă al pribeagului urgisit. Structura poemului însă, natura personajelor, a acțiunii, a conflictelor, a stilului, totul deosebește cele două epopei. Valoarea artistică a *Odiseei* este de alt ordin decât cea a *Iliadei*. prin această epopee Homer deschide un drum larg fanteziei. Decorul vast al mării nesfârșite, noutatea și pitorescul ținuturilor descrise, farmecul pe care îl exercită necunoscutul – totul e de natură de a seduce imaginația cititorului.

Viziuni fantastice, cu ciclopi antropofagi, cu sirene primejdioase, cu monștri marini, cu sinistra împărăție a morților, pe de altă parte insule cu nimfe, țări cu oameni fericiți, cetăți cu ospete, cântece și dansuri – toate acestea transpun subiectul în planul basmului. Sub acest aspect *Odiseea* pune din plin la contribuție imensul material de mituri, povestiri, legende și tradiții create de imaginația vechilor popoare răsăritene ale Mediteranei.

Elementele miraculoase abundă în lucrare la tot pasul. Trebuie remarcat însă că, adeseori ființele miraculoase sunt tratate în lumina adevărului uman. Un exemplu ni-l oferă ciclopul Polifem, care, ca născocire a fanteziei, impresionează imaginația cititorului; în același timp însă, prin reacțiile sale cu care îl înzestrează autorul, ciclopul reține interesul întocmai ca un personaj pur uman.

Ceea ce aduce nou *Odiseea* lui Homer este finețea povestirii, naturalețea scenelor de viață obișnuită, prezentarea unor termeni familiari a moravurilor, descrierea oamenilor și lucrurilor prin aspecte și trăsături în detaliu exact notate. Prin aceasta *Odiseea* aduce în literatură poezia vieții banale, familiale, de fiecare zi.

Stilul de exprimare al *Odiseei* este mai puțin pompos decât în *Iliada*. Vocabularul este modern și ales de preferință din registrul vorbirii curente și al vieții zilnice. Tendința de exprimare lirică este mai evidentă decât în cealaltă epopee, autorul recurgând deseori la diverse figuri de stil.

Poemele homerice *Iliada* și *Odiseea*, din care s-au inspirat adeseori nu numai artiștii antici, ci și artiștii veacurilor ce au urmat, își păstrează o excepțională valoare umanistă pentru că aduc în scenă o lume în care centrul de gravitate îl constituie omul.

Acțiunea *Iliadei* este axată pe evoluția sentimentului unui erou, Ahile, în timp ce acțiunea *Odiseei* scoate în evidență desfășurarea permanentă

a altui erou – Ulise, luptând și biruind. De aceea opera lui Homer este una din primele și cele mai de seamă temelii ale culturii umaniste europene. „Homer este cea dintâi mare personalitate a omenirii care înclină în favoarea umanismului cumpăna dintre divin și uman”.

(C. Papacostea)

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți integral epopeea lui Homer *Odiseea*. Redați conținutul operei.
2. Vorbiți despre Homer ca personalitate marcantă a culturii antice. Care este rolul lui Homer în dezvoltarea literaturii antice și ce influență a avut opera lui asupra literaturii de mai târziu?
3. Ce informații despre Grecia Antică desprindem din lucrările lui Homer. Vorbiți despre ele și comparați-le cu cele din istorie.
4. Ce aduce nou Homer în cultura antică prin epopeile sale? Motivați-vă răspunsul.
5. Care este structura poemului *Odiseea*? Ce evenimente distingem din structura compozițională a epopeii?
6. Care sunt personajele operei? Selectați-le și înscrieți-le în caiete. Repartizați-le în reale și fantastice.
7. Ce zei ai Olimpului sunt amintiți de autor în această epopee? Care este rolul lor în desfășurarea evenimentelor? Argumentați-vă răspunsul.
8. Caracterizați personajul principal al operei lui Homer în diverse ipostaze din epopee. Motivați de ce Ulise este un personaj-simbol.
9. Care este importanța epopeii *Odiseea* în dezvoltarea literaturii universale? Motivați-vă răspunsul.
10. Citiți individual *Iliada* lui Homer și faceți o paralelă între aceste două opere, scoțând în evidență valorile general-umane ale lor.
11. Demonstrați că lucrările lui Homer sunt epopei. Ce este specific pentru o epopee? Argumentați-vă răspunsul.
12. Pregătiți o comunicare despre rolul și însemnătatea lucrărilor lui Homer pentru cultura universală.

REȚINEȚI!

Poemul este o specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc., în care se povestesc fapte mărețe săvârșite de personaje însuflețite de sentimente nobile.

Este și o specie lirică sub forma unor proze scurte în care se renunță la caracteristicile tradiționale ale poeziei.

Exemple: *Cântarea României* de Alecu Russo, *Ferestrele* de Charles Baudelaire etc.

Epopaea

Cuvântul *epopee* provine din cuvântul *epos* semnificând o producție epică de mare amploare.

Epopaile se numără printre cele mai vechi opere literare care au supraviețuit până în zilele noastre. Ele au contribuit substanțial la formarea culturilor vechi, incluzându-le pe cele ale Sumerului, Greciei și Romei antice. Acestea, la rândul lor, au influențat puternic tradițiile culturale ale civilizațiilor ulterioare reverberând semnificativ până în prezent.

Epopaea este un poem epic de mari dimensiuni, în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, ale unui singur personaj, ale unui grup de oameni sau ale unui popor, dominate adesea de acțiuni cu totul ieșite din comun care se petrec în locuri stranii și depărtate, personaje extraordinare și/sau supranaturale.

Au supraviețuit fragmente substanțiale din Epopeea lui Ghilgameș, scrisă pentru prima dată pe tăblițe de lut în Sumeria, în jurul anului 2000 î.Hr. Ea povestește despre războinicul Ghilgameș și aspirația sa pentru adevăr și viață eternă. Cele mai vechi epopei complete, foarte diferite în spirit, au fost scrise în Grecia antică și i-au fost întotdeauna atribuite poetului Homer. Acestea sunt Iliada și Odiseea, opere atât de adorate de greci, încât aproape că ar putea fi numite cărți sfinte.

AFLAȚI MAI MULT!

ΙΛΙΑΣ

Μῆνιν ἄειδε, θεᾶ, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἄχαιοὺς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεύχε κόνεσσιν
οἰωνοῖσι τε πᾶσι· Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή·
ἔξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἄτρεϊδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

scris una, amândouă sau poate nici una dintre marile epopei grecești.

Este posibil ca ele să fi avut un sâmbure de adevăr care a fost

Homer

Legenda îl prezintă pe Homer ca pe un bard orb, recitându-și poeziile la curtea vreunui conducător și acompaniindu-se cu un instrument asemănător cu harfa, numit liră. Însă de fapt nu se știe nimic despre Homer și savanții încă nu au decis dacă el a

transmis pe cale orală și dezvoltat de generații întregi de barzi, înainte să fie scrise în jurul secolului al VIII-lea î.Hr. Scrierea putea fi făcută de unul sau mai mulți „Homeri”, care au prelucrat, au cizelat sau remodelat întâmplările.

Primele versuri ale Iliadei

Epopaile homerice se inspiră dintr-un șir de întâmplări (probabil în parte mitice, în parte istorie) care ar fi fost cunoscute oricărui grec. E vorba de originile, desfășurarea și consecințele Războiului Troian. Acesta a început când un prinț troian, Paris, a răpit-o pe Elena, soția regelui Menelau al Spartei. Agamemnon, fratele lui Menelau și mare rege al statului Micene, i-a recrutat apoi pe ceilalți conducători greci pentru a porni o campanie împotriva Troiei, pentru recăștigarea Elenei sau răzbunarea insultei. După un asediu eșuat de zece ani al orașului Troia, grecii și-au păcălit adversarii prefăcându-se că se retrag și lăsând în urmă un imens cal de lemn plin cu soldați. Locuitorii Troiei au dus calul în cetatea lor, triumfători, aducând asupra lor pieirea.

Diferite episoade din Războiul Troian și din evenimentele ulterioare (incluzându-le pe cele de după întoarcerea acasă a regilor greci victorioși) au fost folosite și refolosite în bogata literatură a Greciei. Iliada insistă asupra unui singur episod care a avut loc pe la sfârșitul lungului război. În acesta, Ahile, cel mai mare războinic grec, se ceartă cu Agamemnon și bombăne în cortul său, refuzând să lupte. În consecință, războiul ia o turnură proastă pentru greci, până când bunul prieten al lui Ahile, Patrocle, este ucis; înfuriat, Ahile se ridică la luptă, omorându-l în cele din urmă pe cel mai de temut războinic al troienilor, prințul Hector. În lumea homerică, zeii se amestecă liber printre ființele umane, luând partea diferitelor personaje, complotând și luptând unii împotriva altora. Aceasta se întâmpla mai ales în Odiseea, în care eroul, Odiseu (cunoscut și sub numele de Ulise), este ajutat de zeița Atena, dar stânjenit la fiecare pas de Poseidon, zeul mărilor. Având reputația celui mai înțelept dintre greci, se presupune că Odiseu a fost cel căruia i-a venit ideea calului de lemn. Odiseea relatează călătoriile și aventurile prin care a trecut Odiseu, încercând să se întoarcă acasă după căderea Troiei. Printre cele mai faimoase episoade se numără lupta sa pentru a scăpa de Polifem, ciclopul, întâlnirea sa cu vrăjitoarea Circe, care i-a transformat tovarășii în porci și bătălia abilă în care îi ucide pe toți peștorii care au hărțuit-o pe Penelopa, soția sa.

Vergiliu

mare poet roman, Vergiliu (Publius Vergilius Maro, 70–19 î.Hr.), a avut motive întemeiate să scrie o epopee avându-l ca personaj principal

pe Eneas, deoarece prin relatarea faptelor lui el cinstea măreția Romei. Încurajat de însuși împăratul Augustus, Vergiliu a creat o epopee „oficială” ce descria trecutul mitic, dar era și plină de referiri la splendidul prezent imperial în care trăia.

Eneida urmează în mod deliberat tradiția homerică în care zeii (de data aceasta zeii romani) intervin în treburile oamenilor. Eroul său hoinar este tulburat de zeița Junona, dar protejat de mama lui, Venus.

În cel mai faimos episod, el naufragiază aproape de Cartagina, unde Venus o face pe regina Didona să se îndrăgostească de el. Însă Jupiter, regele zeilor, îi ordonă lui Eneas să-și îndeplinească destinul și să părăsească Cartagina, iar Didona, cu inima frântă, se sinucide. După o vizită în lumea cealaltă, Eneas ajunge în Italia și ia parte la o serie de lupte și aventuri. În cele din urmă, se însoară cu fiica regelui din Latium. Aceasta asigură destinul imperial al Romei, deoarece, conform versiunii măgulitoare a lui Vergiliu, fiul lui Eneas, Iulus, este strămoșul familiei iuliene din care au provenit Iuliu Cezar și împăratul Augustus.

Eneas fuga din Troia incendiată, Federico Barocci, 1598, Galleria Borghese, Roma

Epopeile lumii antice (greco-romane) au avut o influență durabilă asupra culturii occidentale, fiind o sursă de inspirație pentru poezii, piese de teatru, opere și un număr mare de picturi și sculpturi. Opera „Ulise” (1922) a lui James Joyce, o complexă capodoperă modernă, folosește structura de întâmplări a Odiseii. Limba greacă și limba latină nu mai sunt atât de răpândite în școli, însă povestirile lui Homer și ale lui Vergiliu continuă să fie citite, în traducere, de milioane de oameni.

Parabola biblică

Istorie

Arca lui Noe a fost o corabie imensă, pe care, potrivit Bibliei, Noe ar fi construit-o la îndemnul lui Dumnezeu ca să își salveze familia și animalele terestre de marele potop. Despre întâmplările lui Noe se poate citi în Sfânta Scriptură, în pasajele 6-8 din cartea întâi a lui Moise („Facerea”), 38 Matei ori 27 după Luca. Dimensiunile corăbiei, prezentate în Biblie, erau următoarele: lungimea de trei sute de coți, lățimea de cincizeci de coți iar înălțimea de treizeci de coți, dimensiuni

care, conform cercetărilor istoriografice, echivalau cu 137 de metri lungime, 23 de metri lățime și 14 metri înălțime. Conform surselor biblice, construcția a fost realizată cu ajutorul așa zisului *lemn gofer*. Existența și proveniența acestui material necunoscut ingineriei maritime este pusă sub semnul întrebării de către cercetătorii biblici.

Comentatorii Bibliei spun că potopul a avut loc în jurul anului 3300 î.Hr. Comentatorii postmoderniști ai Bibliei spun că actuala versiune cunoscută a apărut în secolul V î.Hr. Evreii ortodocși, creștinii și musulmanii (adepti ai lecturii literale a Bibliei) resping varianta postmodernistă și spun că Noe este un personaj real și marele potop s-a întâmplat cu adevărat.

Povestiri asemănătoare cu cea descrisă în Biblie despre potop apar și în mitologia altor popoare antice, de pildă la sumerieni (în Epopeea lui Ghilgameș și într-o tăbliță denumită „Atra-Hasis”, ambele descriind circumstanțe similare potopului biblic) și la egipteni. Grecii Antichității au și ei o poveste similară cu cea biblică, anume povestea lui Pyra și Deucalion, evocată de Pindar în cea de-a noua Olimpică.

Povestea corăbiei este des întâlnită în scripturile religioase. Începând cu secolul al XVIII-lea s-au făcut cercetări de geologie și biogeografie în legătură cu arcă și potop. Având la origine o confuzie medievală provocată de proasta înțelegere a textului biblic original (semitic), s-au făcut numeroase săpături în Turcia, pe muntele Ararat, unde unii cred că Biblia spune că s-a oprit arca. În realitate textul biblic nu indică un munte anume, ci întreaga regiune muntoasă a Armeniei.

Potopul și salvarea lui Noe de către Dumnezeu sunt descrise în Biblie, în cartea întâi a lui Moise (Facere): „Văzând Domnul stricăciunea oamenilor, I-a părut rău că a creat omul, așa că a decis să distrugă tot ce a creat până atunci”. Dumnezeu a văzut că Noe este om bun și cinstit așa că s-a gândit să-l salveze pe el și pe familia lui, mai exact nevasta și fiii săi Sem, Ham și Iafet, împreună cu nevestele acestora. Domnul a poruncit lui Noe să ia din fiecare animal câte o pereche, din păsări câte șapte perechi și să-i ducă pe arcă, ca să fie din nou animale pe pământ și după potop. Se spune că potopul a durat 365 de zile, alții spun că au trecut 371 de zile până când arca a eșuat pe vârful muntelui Ararat. Alte 40 de zile au trecut până când apele s-au retras și munții au devenit vizibili. Noe a lăsat prima oară liber un corb, dar nu a găsit pământ uscat. După ce au trecut șapte zile, Noe a lăsat liber un porumbel care s-a întors cu o ramură. După alte șapte zile iar a lăsat liber un porumbel, care nu s-a mai întors. După un an și 10 zile de la începerea potopului, la pocunca divină, Noe împreună cu toți cei care se aflau în arcă au ieșit afară. După potop, Domnul i-a promis lui Noe că niciodată nu va mai

șterge omenirea de pe pământ cu apă, și a creat primul curcubeu pe cer. (Moise I. 9:11). În privința realității arcei și a veracității descrierii biblice a peripețiilor lui Noe, punctul de vedere științific-exprimat de geologie, de ex. – este că de când oamenii populează Terra (istoria recentă a planetei) planeta a cunoscut un potop global, drept pentru care Noe și arca lui descrisă în Facere sunt reali la fel și uriașii sau șerpilor vorbitori ai Facerii (Genezei), măgarii vorbitori ai Numerilor, vrăjitoarele Ieșirii (Exodului), peștii uriași cu pânțele locuibile ale lui „Iona” sau demonii Evangheliilor. Credibilitatea mitului biblic al potopului lui Noe nu a fost ruinată, acum aproape două secole, când au fost făcute descoperirile în geologie și (doar puțin timp mai târziu) din biologie.

Arca a avut lungimea de 140 de metri, lățimea de 23 de metri și înălțimea de 14 metri. Avea un singur geam și o singură ușă aflată la mijlocul corăbiei. Corabia a fost construită din lemn de gofer (chiparos), era împărțită în cămăruțe, tencuită cu smoală pe dinăuntru și pe dinafară. (Geneza 6,14) Arca avea trei punți, sau trei nivele, ceea ce i-a mărit rezistența. Suprafața totală a punților era de 8.900 m². A fost construită probabil din chiparos, un arbore rășinos, deci rezistent la apă, fiind etanșată pe interior și exterior cu un strat de catran (Geneza 6:14–16). Nu se spune cum a îmbinat Noe bârnele. Însă, înainte de relatarea despre Potop, Biblia vorbește despre făuritori de unelte de aramă și de fier (Geneza 4:22). În orice caz, și în prezent se folosesc cuie de lemn la construirea unor ambarcațiuni de lemn.

Arca avea compartimente, o ușă pe lateral și un Țohar înalt de un cot, care, după cât se pare, era un acoperiș mansardat, având probabil niște deschizături pentru ventilație și lumină. Relatarea biblică nu menționează însă nici un fel de chilă ori proră, nici pânze, vâsle sau cârmă. De fapt, același cuvânt ebraic redat prin „arcă” este folosit și pentru a descrie coșulețul dat cu smoală în care a fost pus micuțul Moise de mama lui pentru a pluti pe apele Nilului. – Exodul 2:3, 10. Arca avea o lungime de șase ori mai mare decât lățimea și de zece ori mai mare decât înălțimea. Din punct de vedere istoric, povestea Potopului și a *Arcei lui Noe* face parte din seria de mituri și legende biblice. Mitul biblic al Potopului este cel mai recent (prima jumătate a mileniului întâi î.e.n.) dintre miturile potopului în Orientul Mijlociu: cel mai vechi dintre ele fiind cel sumerian, datat la finele mileniului trei î.e.n. În legătură cu știrile din presa populară (toate fără fundament științific) despre descoperirea pe muntele Ararat a resturilor Arcei lui Noe (adică a resturilor unui artefact enunțat într-un mit!), cei mai serioși cercetători resping orice posibilitate ca lemnul unei

ambarcațiuni construită acum mii de ani să fi supraviețuit până azi, în timp ce guvernul turc susține că deține dovezi în legătură cu grupuri de indivizi care escaladează muntele pentru a plasa lemn pe înălțimi, doar pentru a-l „descoperi” mai târziu.

Încă din antichitate lectorii atenți ai Bibliei au avut dificultăți în acceptarea descrierii înțelese în cheie literalistă a poveștii potopului lui Noe. Contemplând imposibilitatea evidentă a umplerii Arcei cu toate speciile de viețuitoare, Preafericitul Augustin alegea, de exemplu, să considere că asta nici nu e nevoie, pentru că oricum unele viețuitoare apar singure din pământ (o reluare a „generării spontane” cu care Aristotel explica apariția vieții), justificându-și convingerea cu versetul 24 din Facere capitol I („Să scoată pământul ființe vii, după felul lor: animale, târâtoare și fiare sălbatice după felul lor”. Și a fost așa.”). Lărgirea graduală a cunoștințelor făcea ca problema cea mai serioasă în materie de credibilitate a poveștii biblice a potopului să fie teza globalității inundației, și încă din secolul al V-lea unii creștini au emis rezerve în această privință, tradiția evreiască înregistrând și ea încă de la începuturi obiecții ale rabinilor sau erudiților iudaismului nonsacrificial în privința credibilității ideii de potop global.

Chiar de la început, povestea biblică a Potopului lui Noe a reprezentat un exemplu didactic, înțelegându-se repede că ceea ce relatarea Facerii ne spune nouă în modernitate nu era neaparat și ceea ce pricepeau cei care erau contemporanii eroilor mitici ai acestor relatări. Relatarea biblică, derivată fiind din tradițiile mesopotamiene legate de inundații catastrofale și care la rândul lor se inspirau din fenomene naturale locale, a căpătat o nouă interpretare o dată ce și în creștinism textul original în ebraica biblică a început să fie cunoscut și studiat de manieră rațională și luându-se în fine în considerare toate subtilitățile limbii. S-a putut constata faptul de altfel evident că în Biblie nu întotdeauna când se afirmă globalitatea sau totalitatea unui lucru sau fenomen, aceasta chiar e înțeleasă sau sugerată de autori a fi una în sens propriu, așa cum se înțelege ea azi. Ideea că Biblia vorbește în Facere de un potop global nu numai că nu ține seama de subtilitățile expresiei literare veterotestamentare, ea ridică totodată și o multitudine de probleme insurmontabile care ruinează complet credibilitatea relatării.

Concluzia trasă de cercetători e că pentru reputația Bibliei și a autorilor ei cea mai favorabilă interpretare actuală e să considerăm că aceasta descrie un potop local, fiind din acest punct de vedere o șansă că textul însuși nu indică spre actualul și prea-înaltul munte Ararat ca loc al opririi arcei după potop, așa cum în mod neglijent înțeleg unii.

Arca lui Noe Capitolul 1

1. La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul.
2. Și pământul era netocmit și gol. Întineric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor.
3. Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Și a fost lumină.
4. Și a văzut Dumnezeu că este bună lumina, și a despărțit Dumnezeu lumina de întineric.
5. Lumina a numit-o Dumnezeu ziua, iar întinericul l-a numit noapte. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua întâi.
6. Și a zis Dumnezeu: „Să fie o tărie prin mijlocul apelor și să despartă ape de ape!” Și a fost așa.
7. A făcut Dumnezeu tăria și a despărțit Dumnezeu apele cele de sub tărie de apele cele de deasupra tăriei.

8. Tăria a numit-o Dumnezeu cer. Și a văzut Dumnezeu că este bine. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a doua.
9. Și a zis Dumnezeu: "Să se adune apele cele de sub cer la un loc și să se arate uscatul!" Și a fost așa. și s-au adunat apele cele de sub cer la locurile lor și s-a arătat uscatul.
10. Uscatul l-a numit Dumnezeu pământ, iar adunarea apelor a numit-o mări. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
11. Apoi a zis Dumnezeu: "Să dea pământul din sine verdeață: iarbă, cu sămânță într-însa, după felul și asemănarea ei, și pomi roditori, care să dea rod cu sămânță în sine, după fel, pe pământ!" Și a fost așa.
12. Pământul a dat din sine verdeață: iarbă, care face sămânță, după felul și după asemănarea ei, și pomi roditori, cu sămânță, după fel, pe pământ. Și a văzut Dumnezeu că este bine.

13. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a treia.
14. Și a zis Dumnezeu: „Să fie luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pe pământ, să despartă ziua de noapte și să fie semne ca să deosebească anotimpurile, zilele și anii.
15. Și să slujească drept luminători pe tăria cerului, ca să lumineze pământul. Și a fost așa.
16. A făcut Dumnezeu cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare pentru cârmuirea zilei și luminătorul cel mai mic pentru cârmuirea nopții, și stelele.
17. Și le-a pus Dumnezeu pe tăria cerului, ca să lumineze pământul,
18. Să cârmuiască ziua și noaptea și să despartă lumina de întuneric. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
19. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a patra.
20. Apoi a zis Dumnezeu: "Să mișune apele de vietăți, ființe cu viață în ele și păsări să zboare pe pământ, pe întinsul tăriei cerului!" Și a fost așa.
21. A făcut Dumnezeu animalele cele mari din ape și toate ființele vii, care mișună în ape, unde ele se prădesc după felul lor, și toate păsările înaripate după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
22. Și le-a binecuvântat Dumnezeu și a zis: „Prăsiți-vă și vă înmulțiți și umpleți apele mărilor și păsările să se înmulțească pe pământ!
23. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a cincea.
24. Apoi a zis Dumnezeu: „Să scoată pământul ființe vii, după felul lor: animale, târătoare și fiare sălbatice după felul lor". Și a fost așa.
25. A făcut Dumnezeu fiarele sălbatice după felul lor, și animalele domestice după felul lor, și toate târătoarele pământului după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că este bine.
26. Și a zis Dumnezeu: „Să facem om după chipul și după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul!"
27. Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie.
28. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți; și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ și peste tot pământul!"
29. Apoi a zis Dumnezeu: „Iată, vă dau toată iarba ce face sămânță de pe

toată fața pământului și tot pomul ce are rod cu sămânță în el. Acestea vor fi hrana voastră.

30. Iar tuturor fiarelor pământului și tuturor păsărilor cerului și tuturor vietăților ce se mișcă pe pământ, care au în ele suflare de viață, le dau toată iarba verde spre hrană. Și a fost așa.
31. Și a privit Dumnezeu toate câte a făcut și iată erau bune foarte. Și a fost seară și a fost dimineață: ziua a șasea.

Capitolul 6

1. Iar după ce au început a se înmulți oamenii pe pământ și li s-au născut fiice,
2. Fiii lui Dumnezeu, văzând că fiicele oamenilor sunt frumoase, și-au ales dintre ele soții, care pe cine a voit.
3. Dar Domnul Dumnezeu a zis: „Nu va rămâne Duhul Meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sunt numai trup. Deci zilele lor să mai fie o sută douăzeci de ani!”
4. În vremea aceea s-au ivit pe pământ uriași, mai cu seamă de când fiii lui Dumnezeu începuseră a intra la fiicele oamenilor și acestea începuseră a le naște fii: aceștia sunt vestiții viteji din vechime.
5. Văzând însă Domnul Dumnezeu că răutatea oamenilor s-a mărit pe pământ și că toate cugetele și dorințele inimii lor sunt îndreptate la rău în toate zilele,
6. I-a părut rău și s-a căit Dumnezeu că a făcut pe om pe pământ.
7. Și a zis Domnul: „Pierde-voi de pe fața pământului pe omul pe care l-am făcut! De la om până la dobitoc și de la târătoare până la păsările cerului, tot voi pierde, căci Îmi pare rău că le-am făcut”.
8. Noe însă a aflat har înaintea Domnului Dumnezeu.
9. Iată viața lui Noe: Noe era om drept și neprihănit între oamenii timpului său și mergea pe calea Domnului.
10. Și i s-au născut lui Noe trei fii: Sem, Ham și Iafet.
11. Pământul însă se stricase înaintea feței lui Dumnezeu și se umpluse pământul de silnicii.
12. Și a căutat Domnul Dumnezeu spre pământ și iată era stricat, căci tot trupul se abătuse de la calea sa pe pământ.
13. Atunci a zis Domnul Dumnezeu către Noe: „Sosit-a înaintea feței Mele sfârșitul a tot omul, căci s-a umplut pământul de nedreptățile lor, și iată Eu îi voi pierde de pe pământ.
14. Tu însă fă-ti o corabie de lemn de salcâm. În corabie să faci

despărțituri și smolește-o cu smoală pe dinăuntru și pe din afară.

15. Corabia însă să o faci așa: lungimea corăbiei să fie de trei sute de coți, lățimea ei de cincizeci de coți, iar înălțimea de treizeci de coți.
16. Să faci corăbiei o fereastră la un cot de la acoperiș, iar ușa corăbiei să o faci într-o parte a ei. De asemenea să faci într-însa trei rânduri de cămări: jos, la mijloc și sus.
17. Și iată Eu voi aduce asupra pământului potop de apă, ca să pierd tot trupul de sub cer, în care este suflu de viață, și tot ce este pe pământ va pieri.
18. Iar cu tine voi face legământul Meu; și vei intra în corabie tu și împreună cu tine vor intra fiii tăi, femeia ta și femeile fiilor tăi.
19. Să intre în corabie din toate animalele, din toate târătoarele, din toate fiarele și din tot trupul, câte două, parte bărbătească și parte femeiască, ca să rămână cu tine în viață.
20. Din toate soiurile de păsări înaripate după fel, din toate soiurile de animale după fel și din toate soiurile de târătoare după fel, din toate să intre la tine câte două, parte bărbătească și parte femeiască, ca să rămână în viață împreună cu tine.
21. Iar tu ia cu tine din tot felul de mâncare, cu care vă hrăniți; îngrijește-te ca să fie aceasta de mâncare pentru tine și pentru acelea".
22. Și a început Noe lucrul și precum îi poruncise Domnul Dumnezeu așa a făcut.

Capitolul 7

1. După aceea a zis Domnul Dumnezeu lui Noe: "Intră în corabie, tu și toată casa ta, căci în neamul acesta numai pe tine te-am văzut drept înaintea Mea.
2. Să iei cu tine din toate animalele curate câte șapte perechi, parte bărbătească și parte femeiască, iar din animalele necurate câte o pereche, parte bărbătească și parte femeiască.
3. De asemenea și din păsările cerului să iei: din cele curate câte șapte perechi, parte bărbătească și parte femeiască, iar din toate păsările necurate câte o pereche, parte bărbătească și parte femeiască, ca să le păstrezi soiul pentru tot pământul.
4. Căci peste șapte zile Eu voi vărsa ploaie pe pământ, patruzeci de zile și patruzeci de nopți și am să pierd de pe fața pământului toate făpturile câte am făcut".
5. Și a făcut Noe toate câte i-a poruncit Domnul Dumnezeu.

6. Noe însă, când a venit asupra pământului potopul de apă, era de șase sute de ani.
7. Și a intrat Noe în corabie și împreună cu el au intrat fiii lui, femeia lui și femeile fiilor lui, ca să scape de apele potopului.
8. Din păsările curate și din păsările necurate, din animalele curate și din animalele necurate, din fiare și din toate cele ce se mișcă pe pământ
9. Au intrat la Noe în corabie perechi, perechi, parte bărbătească și parte femeiască, cum poruncise Dumnezeu lui Noe.
10. Iar după șapte zile au venit asupra pământului apele potopului.
11. În anul șase sute al vieții lui Noe, în luna a doua, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii acesteia, chiar în acea zi, s-au desfăcut toate izvoarele adâncului celui mare și s-au deschis jgheburile cerului;
12. Și a plouat pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți.
13. În ziua aceasta a intrat Noe în corabie și împreună cu dânsul au intrat Sem, Ham și Iafet, fiii lui Noe, femeia lui Noe și cele trei femei ale fiilor lui.
14. Din toate soiurile de fiare de pe pământ, din toate soiurile de animale, din toate soiurile de vietăți ce mișunau pe pământ, din toate soiurile de zburătoare, din toate păsările, din toate înaripatele.
15. Și din tot trupul, în care se afla duh de viață, au intrat cu Noe în corabie, perechi, perechi, parte bărbătească și parte femeiască.
16. Și cele ce au intrat cu Noe în corabie din tot trupul au intrat parte bărbătească și parte femeiască, precum poruncise Dumnezeu lui Noe. Și a închis Domnul Dumnezeu corabia pe din afară.
17. Potopul a ținut pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți și s-a înmulțit apa și a ridicat corabia și aceasta s-a înălțat deasupra pământului.
18. Și a crescut apa mereu și s-a înmulțit foarte tare pe pământ și corabia se purta pe deasupra apei.
19. Și a sporit apa pe pământ atât de mult, încât a acoperit toți munții cei înalți, care erau sub cer.
20. Și a acoperit apa toți munții cei înalți, ridicându-se cu cincisprezece coți mai sus de ei.

21. Și a murit tot trupul ce se mișca pe pământ: păsările, animalele, fiarele, toate vietățile ce mișunau pe pământ și toți oamenii.
22. Toate cele de pe uscat, câte aveau suflare de viață în nările lor, au murit.
23. Și așa s-a stins toată ființa care se afla pe fața a tot pământul, de la om până la dobitoc și până la târâtoare și până la păsările cerului, toate s-au stins de pe pământ, și a rămas numai Noe și ce era cu el în corabie.
24. Iar apa a crescut mereu pe pământ, o sută cincizeci de zile.

Capitolul 8

1. Dar și-a adus aminte Dumnezeu de Noe, de toate fiarele, de toate animalele, de toate păsările și de toate vietățile ce se mișcă, câte erau cu dânsul în corabie; și a adus Dumnezeu vânt pe pământ și a încetat apa de a mai crește.
2. Atunci s-au încuiat izvoarele adâncului și jgheburile cerului și a încetat ploaia din cer.
3. După o sută cincizeci de zile, a început a se scurge apa de pe pământ și a se împuțina.
4. Iar în luna a șaptea, în ziua a douăzeci și șaptea a lunii acesteia, s-a oprit corabia pe Munții Ararat.
5. Apa a scăzut mereu până în luna a zecea; iar în ziua întâi a lunii a zecea s-au arătat vârfulurile munților.
6. După patruzeci de zile, a deschis Noe fereastra, pe care o făcuse la corabie.
7. Și a dat drumul corbului, ca să vadă de a scăzut apa pe pământ. Acesta, zburând, nu s-a mai întors până ce a secat apa de pe pământ.
8. Apoi, după el a trimis porumbelul, ca să vadă de s-a scurs apa de pe pământ.
9. Porumbelul însă, negăsind loc de odihnă pentru picioarele sale, s-a întors la el, în corabie; căci era încă apă pe toată fața pământului. Și a întins Noe mâna și l-a apucat și l-a băgat la sine, în corabie.
10. Și așteptând încă alte șapte zile, a dat iarăși drumul porumbelului din corabie,
11. Și porumbelul s-a întors la el, spre seară, și iată avea în ciocul său o ramură verde de măslin. Atunci a cunoscut Noe că s-a

scurs apa de pe fața pământului.

12. Mai zăbovind încă alte șapte zile, iarăși a dat drumul porumbelului și el nu s-a mai întors.
13. Iar în anul șase sute unu al vieții lui Noe, în ziua întâi a lunii întâi, secând apa de pe pământ, a ridicat Noe acoperișul corăbiei și a privit, și iată se zbicise fața pământului.
14. Iar în luna a doua, la douăzeci și șapte ale lunii acesteia, pământul era uscat.
15. Atunci a grăit Domnul Dumnezeu lui Noe și a zis:
16. „Ieși din corabie tu și împreună cu tine femeia ta, fiii tăi și femeile fiilor tăi.
17. Scoate de asemenea împreună cu tine toate vietățile, care sunt cu tine, și tot trupul, de la păsări și până la animale, și toate vietățile ce se mișcă pe pământ, ca să se împrăștie pe pământ, să se prăsească și să se înmulțească pe pământ”.
18. Atunci a ieșit Noe din corabie; și împreună cu el au ieșit fiii lui, femeia lui și femeile fiilor lui;
19. Toate fiarele, toate animalele, toate păsările și toate câte se mișcă pe pământ, după felul lor, au ieșit din corabie.
20. Apoi a făcut Noe un jertfelnic Domnului; și a luat din animalele cele curate și din toate păsările cele curate și le-a adus ardere de tot pe jertfelnic.
21. Iar Domnul Dumnezeu a mirosit mireasmă bună și a zis Domnul Dumnezeu în inima Sa: „Am socotit să nu mai blestem pământul pentru faptele omului, pentru că cugetul inimii omului se pleacă la rău din tinerețile lui și nu voi mai pierde toate vietățile, cum am făcut.
22. De acum, cât va trăi pământul, semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea nu vor mai înceta!”

Capitolul 9

1. Și a binecuvântat Dumnezeu pe Noe și pe fiii lui și le-a zis: „Nașteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți!
2. Groază și frică de voi să aibă toate fiarele pământului; toate păsările cerului, tot ce se mișcă pe pământ și toți peștii mării; căci toate acestea vi le-am dat la îndemână.
3. Tot ce se mișcă și ce trăiește să vă fie de mâncare; toate vi le-am dat, ca și iarba verde.

4. Numai carne cu sângele ei, în care e viața ei, să nu mâncați.
5. Căci Eu și sângele vostru, în care e viața voastră, îl voi cere de la orice fiară; și voi cere viața omului și din mâna omului, din mâna fratelui său.
6. De va vărsa cineva sânge omenesc, sângele aceluia de mână de om se va vărsa, căci Dumnezeu a făcut omul după chipul Său.
7. Voi însă nașteți și vă înmulțiți și vă răspândiți pe pământ și-l stăpâniți! "
8. Și a mai grăit Dumnezeu cu Noe și cu fiii lui, care erau cu el, și a zis:
9. „Iată Eu închei legământul Meu cu voi, cu urmașii voștri.
10. Și cu tot sufletul viu, care este cu voi: cu păsările, cu animalele și cu toate fiarele pământului, care sunt cu voi, cu toate vietățile pământului câte au ieșit din corabie;
11. Și închei acest legământ cu voi, că nu voi mai pierde tot trupul cu apele potopului și nu va mai fi potop, ca să pustiască pământul".
12. Apoi a mai zis iarăși Domnul Dumnezeu către Noe: „Iată, ca semn al legământului, pe care-l închei cu voi și eu tot sufletul viu ce este cu voi din neam în neam și de-a pururi,
13. Pun curcubeul Meu în nori, ca să fie semn al legământului dintre Mine și pământ.
14. Când voi aduce nori deasupra pământului, se va arăta curcubeul Meu în nori,
15. Și-Mi voi aduce aminte de legământul Meu, pe care l-am încheiat cu voi și cu tot sufletul viu și cu tot trupul, și nu va mai fi apa potop, spre pierzarea a toată făptura.
16. Va fi deci curcubeul Meu în nori și-l voi vedea, și-Mi voi aduce aminte de legământul veșnic dintre Mine și pământ și tot sufletul viu din tot trupul ce este pe pământ!"
17. Și iarăși a zis Dumnezeu către Noe: „Acesta este semnul legământului, pe care Eu l-am încheiat între Mine și tot trupul care este pe pământ".
18. Iar fiii lui Noe care au ieșit din corabie, erau: Sem, Ham și Iafet. Iar Ham era tatăl lui Canaan.
19. Aceștia sunt cei trei fii ai lui Noe și din aceștia s-au înmulțit

oamenii pe pământ.

20. Atunci a început Noe să fie lucrător de pământ și a sădit vie.
21. A băut vin și, îmbătându-se, s-a dezvelit în cortul său.
22. Iar Ham, tatăl lui Canaan, a văzut goliciunea tatălui său și, ieșind afară, a spus celor doi frați ai săi.
23. Dar Sem și Iafet au luat o haină și, punând-o pe amândoi umerii lor, au intrat cu spatele înaintea și au acoperit goliciunea tatălui lor; și fețele lor fiind întoarse înapoi, n-au văzut goliciunea tatălui lor.
24. Trezindu-se Noe din amețeala de vin și aflând ce i-a făcut feciorul său cel mai tânăr,
25. A zis: „Blestemat să fie Canaan! Robul robilor să fie la frații săi!”
26. Apoi a zis: „Binecuvântat să fie Domnul Dumnezeu lui Sem; iar Canaan să-i fie rob!”
27. Să înmulțească Dumnezeu pe Iafet și să se sălășluiască acesta în corturile lui Sem, iar Canaan să-i fie slugă”.
28. Și a mai trăit Noe după potop trei sute cincizeci de ani.
29. Iar de toate, zilele lui Noe au fost nouă sute cincizeci de ani și apoi a murit.

Parabola talanților **Sfânta Evanghelie după Matei** **Capitolul 25**

1. Împărăția cerurilor se va asemăna cu zece fecioare, care luând candelile lor, au ieșit în întâmpinarea mirelui.
2. Cinci însă dintre ele erau fără minte, iar cinci înțelepte.
3. Căci cele fără minte, luând candelile, n-au luat cu sine untdelemn.
4. Iar cele înțelepte au luat untdelemn în vase, odată cu candelile lor.
5. Dar mirele întârziind, au ațipit toate și au adormit.
6. Iar la miezul nopții s-a făcut strigare: Iată, mirele vine! Ieșiți întru întâmpinarea lui
7. Atunci s-au deșteptat toate acele fecioare și au împodobit candelile lor.
8. Și cele fără minte au zis către cele înțelepte: Dați-ne din

untdelemnul vostru, că se sting candelile noastre.

9. Dar cele înțelepte le-au răspuns, zicând: Nu, ca nu cumva să nu ne ajungă nici nouă și nici vouă. Mai bine mergeți la cei ce vând și cumpărați pentru voi.
10. Deci plecând ele ca să cumpere, a venit mirele și cele ce erau gata au intrat cu el la nuntă și ușa s-a închis.
11. Iar mai pe urmă, au sosit și celelalte fecioare, zicând: Doamne, Doamne, deschide-ne nouă.
12. Iar el, răspunzând, a zis: Adevărat zic vouă: Nu vă cunosc pe voi.
13. Drept aceea, privegheați, că nu știți ziua, nici ceasul când vine Fiul Omului.
14. Și mai este ca un om care, plecând departe, și-a chemat slugile și le-a dat pe mână avuția sa.
15. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi, altuia unul, fiecăruia după puterea lui și a plecat.
16. Îndată, mergând, cel ce luase cinci talanți a lucrat cu ei și a câștigat alți cinci talanți.
17. De asemenea și cel cu doi a câștigat alți doi.
18. Iar cel ce luase un talant s-a dus, a săpat o groapă în pământ și a ascuns argintul stăpânului său.
19. După multă vreme a venit și stăpânul acelor slugi și a făcut socoteala cu ele.
20. Și apropiindu-se cel care luase cinci talanți, a adus alți cinci talanți, zicând: Doamne, cinci talanți mi-ai dat, iată alți cinci talanți am câștigat cu ei.
21. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău.
22. Apropiindu-se și cel cu doi talanți, a zis: Doamne, doi talanți mi-ai dat, iată alți doi talanți am câștigat cu ei.
23. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău.
24. Apropiindu-se apoi și cel care primise un talant, a zis: Doamne, te-am știut că ești om aspru, care seceri unde n-ai

- semănat și aduni de unde n-ai împrăștiat.
25. Și temându-mă, m-am dus de am ascuns talantul tău în pământ; iată ai ce este al tău.
 26. Și răspunzând stăpânul său i-a zis: Slugă vicleană și leneșă, știai că secer unde n-am semănat și adun de unde n-am împrăștiat?
 27. Se cuvenea deci ca tu să pui banii mei la zarafi, și eu, venind, aș fi luat ce este al meu cu dobândă.
 28. Luați deci de la el talantul și dați-l celui ce are zece talanți.
 29. Căci tot celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce n-are și ce are i se va lua.
 30. Iar pe sluga netrebnică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților.
 32. Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre.
 33. Și va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga.
 34. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii.
 35. Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit;
 36. Gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine.
 37. Atunci dreptii Îi vor răspunde, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând și Te-am hrănit? Sau însetat și Ți-am dat să bei?
 38. Sau când Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat?
 39. Sau când Te-am văzut bolnav sau în temniță și am venit la Tine?
 40. Iar Împăratul, răspunzând, va zice către ei: Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut.
 41. Atunci va zice și celor de-a stânga: Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui.

42. Căci flămând am fost și nu Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost și nu Mi-ați dat să beau;
43. Străin am fost și nu M-ați primit; gol, și nu M-ați îmbrăcat; bolnav și în temniță, și nu M-ați cercetat.
44. Atunci vor răspunde și ei, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând, sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în temniță și nu Ți-am slujit?
45. El însă le va răspunde, zicând: Adevărat zic vouă: Întrucât nu ați făcut unuia dintre acești prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut.
46. Și vor merge aceștia la osândă veșnică, iar dreptii la viață veșnică.

REAMINTIȚI-VĂ!

Parabola este o narațiune care transmite într-un mod accesibil adevăruri ezoterice (care sunt destinate unui număr restrâns de inițiați într-o doctrină religioasă sau filozofică) și are un scop didactic, adică conține o învățătură.

Parabolele biblice sunt cele mai cunoscute parabole prin forța vădit modelatoare pentru viața sufletească a omenirii în ansamblul ei.

Simboulul este un procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări.

Simbolul este un semn convențional sau grup de semne convenționale folosit în știință și tehnică și care reprezintă sume, cantități, operații, fenomene, formule etc.

Simbol matematic – semn care reprezintă noțiuni, obiecte sau operații matematice.

Simbol chimic – mod convențional de notare a atomilor elementelor chimice folosit în scrierea formulelor și a ecuațiilor chimice.

Simbolul credinței – rugăciune care reprezintă expunerea succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine; Crezul.

Termenul de **personaj** provine de la frațuzescul „personnage”, care, la rândul său, își are originea în latinescul „persona”, cu sensul de „mască de teatru”, apoi „rol”. În Evul Mediu acest termen denumește un „demnitar eclesiastic” – persoana care juca un rol important, remarcabil în societate. Personajele unei opere literare sau dramatice sunt oameni, transfigurați artistic, care sunt implicați în acțiunea relatată.

În ficțiune, autorii folosesc mai multe tipuri de personaje pentru a-și spune poveștile. Personajele îndeplinesc diferite roluri în narațiune, Personajele sunt de mai multe tipuri:

Personajele principale sau centrale sunt vitale pentru dezvoltarea și rezolvarea conflictului. Cu alte cuvinte, intriga și acțiunea se învart în jurul acestora.

Personajele secundare ajută la completarea personajelor principale și ajută la derularea evenimentelor.

Personajele dinamice se schimbă în timp, de obicei, în urma rezolvării unui conflict central sau după ce se confruntă cu o criză majoră. De obicei, personajele dinamice tind să fie personajele principale mai degrabă decât cele secundare, pentru că rezolvarea conflictului este rolul major al personajelor centrale.

Personajele statice nu se schimbă în timp; personalitatea lor nu se transformă și nici nu evoluează.

Personajele complexe sunt oameni cu stări conflictuale și contradictorii.

Personajele plate sunt opusul celor complexe. Această personalitate literară este notabilă pentru o singură trasatură principală.

Personajele pot fi caracterizate atât direct cât și indirect. Indirect pot fi caracterizate din limbaj, fapte, comportament și relația cu alte personaje sau caracterizate direct de către autor care face un succint portret fizic.

REȚINEȚI!

Personaj-simbol este un personaj cu valoare de simbol.

Personaj simbolic poate fi oricare dintre ele, a carei existență reprezintă o idee majoră sau aspect al societății.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți parabolele de mai sus și rezumați conținutul lor. Alegeți din textul parabolilor termenii care sugerează o primă imagine a ideilor principale din aceste parabole.
2. Parabola are un fir narativ. Identificați personajele, acțiunea, timpul și locul desfășurării acțiunii în aceste parabole.
3. Care sunt semnificațiile cu valoare morală transmise prin aceste parabole? Motivați-vă răspunsul. Prin ce sunt importante parabolele biblice?
4. Prin ce se individualizează personajele parabolei? Ce detalii v-au impresionat cel mai mult? Ce semnificație are sintagma „*Arca lui Noe*”?
5. Ce trăsături general umane sunt sugerate în *Parabola talanților*? Argumentați-vă răspunsul.
6. Identificați cuvintele-simbol din parabolele citite. Înscrieți-le în caiete și explicați-le. Ce semnificație au ele?
7. Ce învățături desprindem din aceste parabole? Formulați câteva idei și înscrieți-le în caiete.
8. Ce știți despre termenul de parabolă? În ce context poate fi utilizat acest termen? Motivați-vă răspunsul.
9. Citiți și alte parabole biblice și lierare și discutați-le în clasă. Faceți o paralelă între parabola biblică și cea artistică.
10. Realizați o compunere, bazându-vă pe un mesaj ce l-ați desprins din parabolele citite. Dați-i un titlu.

LITERATURA ROMÂNĂ SECOLELE XIX – XX Literatura de la 1848

Termenul de pașoptism desemnează mișcarea democratică și revoluționară care precede în Țările Române revoluția de la 1848 și pregătește Unirea Principatelor din 1859. Literatura acestei epoci, numită și epoca pașoptistă (1821–1859), se distinge prin anumite tendințe dominante: militantism civic, în direcția eliberării naționale; evocarea tradițiilor istorice ale națiunii; valorificarea largă a literaturii populare.

Dintre toate formele culturii, literatura este considerată, în această perioadă de afirmare „calea cea mai ușoară și mai scurtă pentru renașterea nației”. (*G. Barițiu*)

Pe întreaga perioadă a literaturii pașoptiste se produce o coexistență de curente literare. Peste tendințele preromantice, predominante ca orientare literară, se suprapun cele clasice și realiste

(Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri).

Esteticile se întrepătrund, ajungându-se, adeseori, la manifestare aproape concomitentă: teoretizări în spiritul clasicismului, meditații pe teme cultivate de preromantism, proza de tipul epicului obiectiv în paralel cu romanul social.

Dintre toate, direcția națională în cultură și literatură este consolidată teoretic și larg explicită prin luarea în considerare a tuturor categoriilor care intră într-un sistem literar: scriitor, sferă de inspirație, mijloace artistice, public, cititor etc.

Acțiunea pașoptiștilor a generat o juxtapunere de planuri și de obiective, o coexistență de stiluri, curente de gândire, ideologii, direcții estetice de o mare diversitate: iluminism, raționalism, romantism, neoclasicism, umanism, realism etc.

Această perioadă de câteva decenii ilustrează dorința imensă a spiritului romantic de a se înscrie în cursa modernității, pentru a sincroniza cu ritmul lumii și al cultuii europene.

Costache Negruzzi (1808 - 1868)

Costache Negruzzi s-a născut în anul 1808 la Trifeștii Vechi (astăzi Hermeziu), din apropierea Prutului, lângă Iași, fiind fiul lui Dinu Negruzzi, de origine răzășească, ajuns boier în rang de paharnic, și al Sofiei Hermeziu (în 1809 mama sa s-a stins din viață).

Costache Negruzzi și-a început învățătura în greacă cu unul din dascălii greci mai cu renume pe atunci în Iași, iar să citească românește a învățat singur dintr-o carte a lui Petru Maior, precum însuși mărturisește într-un articol intitulat *Cum am învățat românește*, foarte interesant pentru detaliile pe care le dă asupra metodelor întrebuintate de profesorii din acea vreme. Izbucnind revoluția din 1821, a fugit în Basarabia cu tatăl său.

La Chișinău face cunoștință cu poetul rus Pușkin, care-i deșteaptă gustul pentru literatură și cu un emigrant francez de la care ia lecții de limba și literatura franceză. Din această perioadă datează primele sale încercări literare: *Zăbavele mele din Basarabia în anii 1821, 1822*.

După moartea tatălui său, intră copist la visterie, începând astfel viața politică, cum făceau toți fiii de boieri pe atunci. În acest timp publică câteva traduceri de poezii (*Mnemon* de Voltaire, *Prostia Elenei* de Marmontel), și câteva nuvele, care făcură mult efect. Îndemnat de scrierile patrioților de peste munți, studiază istoria și dă la lumină poemul *Aprodul Purice* ca un fel de protest indirect la adresa domnului și a boierilor din timpul său. Ales, în 1837, deputat de Iași în *Obșteasca obișnuită adunare*, instituită de Regulamentul Organic, apoi ca funcționar superior și ca director al teatrului (alături de Mihail Kogălniceanu și Vasile Alecsandri), se arată pătruns de idei liberale și doritor de progres. În 1840 este ales primar al orașului Iași.

Negruzzi nu ia parte la mișcarea din 1848 și mult timp rămâne retras din afacerile statului, reintrând mai târziu ca judecător, membru în Divanul domnesc (1857) și apoi, sub domnia lui Cuza, ca director al departamentului finanțelor, deputat și epitrop la Sf. Spiridon.

Se stinge din viață la 24 august 1868, și este înmormântat în cimitirul bisericii din Trifeștii Vechi.

Negruzzi debutează cu traducerea poeziei *Șalul negru* după Aleksandr Pușkin. Apoi întreprinde traducerea baladelor lui Victor Hugo, lucrare meritorie, pentru că a căutat să întrebuițeze un vers analog cu al poetului francez, vers greu de făcut în românește, mai ales în timpul când scria Negruzzi (ex. *Pasul de arme al Regelui Ioan*) și pentru că multe din ele exprimă foarte bine ideea autorului într-o românească curată. Dintre cele mai reușite se poate cita *Uriășul*. O altă traducere importantă este a satirelor lui Antioh Cantemir, din rusește, făcută împreună cu Alexandru Donici.

Negruzzi a scris și poezii originale, dar acestea nu sunt partea cea mai strălucită din opera lui. Cea mai însemnată lucrare în versuri e *Aprodul Purice*. Începutul e pastoral, tonul epic e păstrat câtva, dar interesul și calitățile poetice scad de la un moment dat – și de aici încolo este numai o cronică rimată.

Poemul începe prin a descrie starea liniștită a Moldovei, care

Casa, în care s-a născut Costache Negruzzi, Iași, România

scăpase de războaie. Hroirot, un general ungar al regelui Matias Corvin, aflând că Ștefan este departe de hotarele ungurești, hotărî să întreprindă o năvălire în principat ca să se răzbune împotriva lui Ștefan, care-l învinsese de multe ori. Pregătirile pe care încep să le facă ungurii sunt însă aflate de un român, care se găsea rătăcit prin armata dușmană. Acesta, îmboldit de iubirea de patrie, alergă la pârcălabul din Roman și-i spuse ce se uneltea între unguri. Pârcălabul trimite în pripă un curier la Ștefan și în același timp ia oarecare măsuri ca să întâmpine pe inamic, dacă ar sosi mai înainte.

Operele în proză sunt împărțite în trei grupe, botezate cu titlul general de Păcatele tinerețelor (1857). În prima intră *Amintirile din junețe*, câteva povestiri, din care unele cu caracter personal, de exemplu *Zoe* (1829) și *O alergare de cai* (1840), nuvele în care intriga e bine condusă și plină de interes, iar limba e românească și cu expresiuni nimerite. *Fiziologia provinciului* reprezintă poate cea mai bună fiziologie scrisă în limba română.

Tot în această grupă intră și povestea *Toderică, jucătorul de cărți* (1844), imitată cu destulă libertate după *Federico* de Prosper Mérimée. E vorba aici de un jucător de cărți care pierduse toată averea, și găzduind odată pe Iisus Hristos și pe Sfântul Petru, a obținut ca răsplată trei lucruri: cărțile pe care le avea în mână au fost dăruite cu putere ca totdeauna să-i aducă câștig lui Toderică, pomul de la ușa lui să fie așa ca oricine se va sui să nu se poată coborî fără voia lui Toderică, în fine un scaun de asemenea fu blagoslovit ca oricine va sta pe el să nu se ridice fără voia lui Toderică. Cu mijloacele acestea el făcu avere mare, scăpă în câteva rânduri de moarte și în fine, când muri, izbuti să intre în rai prin șiretenia lui.

Această glumă nevinovată, despre care însuși Negruzzi ne spune că s-a tipărit mai mult ca să umple coloanele revistei decât cu vreo pretențiune literară, supără grozav clerul și administrația din acel timp, 1844, încât îl trimiseră în exil la o mănăstire, iar revista *Propășirea* a fost suspendată.

Dintre fragmentele care alcătuiesc grupa a doua, cea mai însemnată lucrare este *Alexandru Lăpușneanul*, publicată în *Dacia Literară* în 1840, una din nuvelele de referință ale literaturii române. Nuvela se compune din patru părți, fiecare purtând un motto, care este tema ei. Iacob Eraclid, cunoscut sub numele de Despot Vodă, fusese ucis de Tomșa, care devenise domn al Moldovei; Alexandru Lăpușneanu, care mai domnise o dată, vine cu oști turcești ca să reintre în posesia tronului.

A treia grupă din scrierile lui Negruzzi o formează *Scrisorile*, peste 30 de bucăți. În unele se găsesc observări critice și satirice asupra

obiceiurilor societății; în alte notițe despre diferiți scriitori (Scavin, Alexandru Donici), în alte amintiri personale sau povestiri din istoria țării. Tonul este în genere glumeț, potrivit cu genul acesta chiar când tratează chestiuni serioase și tratează și asemenea chestiuni cum sunt cele privitoare la ortografie și la limbă. Scrisorile au fost publicate antum în volumul *Negru pe alb*.

Negruzzi ia parte la discuțiile cu Ion Heliade Rădulescu și cu ardelenii și înfățișează, chiar din primii ani ai acestei lupte, punctul de vedere cel mai cuminte. Scrisorile acestea sunt un bogat izvor de informații de tot felul, de care nu se poate lipsi cel care voințe să cunoască viața socială și culturală a epocii dintre 1838–1839.

Negruzzi s-a ocupat și de teatru. Știm că a fost unul din cei care au pornit mișcarea din 1840. Pentru aceasta a tradus din franceză și a scris și lucrări originale – slabe ca întocmire dramatică, dar cu pasaje satirice hazlii: *Cârlanii*, vodevil într-un act (1857) și *Muza de la Burdujeni* (1850), în care își propune să ridiculizeze pe puriști și neologiști.

Alexandru Lăpușneanul

I

Dacă voi nu mă vrei, eu vă vreau

Iacov Eraclid, poreclit Despotul, perise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanu, după înfrângerea sa în două rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pe răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pe care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri. Intrase în Moldova, întovărășit de șapte mii spahii și de vreo trei mii oaste de strânsură. Însă pe lângă aceste, avea porunci împărătești cătră hanul tătarilor Nogai, ca să-i deie oricât ajutor de oaste va cere. Lăpușneanul mergea alătura cu vornicul Bogdan, amândoi călări pe armasari turcești și înarmați din cap până în picioare.

— Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbândi-vom oare?

— Să nu te îndoiești, măria-ta, răspunse curtezanul, țara geme subț asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune cum i se va făgădui mai mare simbrie. Boierii, câți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedea că măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

— Să deie Dumnezeu să n-aibi nevoie a face ceea ce au făcut Mircea-Vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dânșii.

— Aceasta rămâne la înaltă înțelepciunea măriei-tale.

Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

— Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind acum cer voie să se înfățișeze la maria-ta.

— Vie, răspuse Alexandru.

Curând intrară sub cortul unde el ședea încungiurat de boierii și căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceștii erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spatarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru-vodă, se închinară până la pământ, fără a-i săruta poala după obicei.

— Bine-ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zâmbi.

— Să fii maria ta sănătos, răspuseră boierii.

— Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile țării și am venit s-o mântui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie.

— Să nu bănuiești, măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită și poate că măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sunt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țânțar armăsar. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește și m.ta să te întorci înapoi ca...

— Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspuse Lăpușneanul, a căruia ochi scântieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi și voi merge ori cu voia, ori fără voia voastră. Să măntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțăleg?

— Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi suntem datori a-ți spune adevărul. Boierii sunt hotărâți a pribegi la unguri, la leși și la munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști streine și vai de biata țară când vom avea războaie între noi și poate și măriei-tale nu-i va fi bine, pentru că domnul Tomșa...

— Ticălos nu poate fi acel ce s-au învrednicit a se numi unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

— Au doar nu sunt și eu unsul lui Dumnezeu? au doar nu mi-ați jurat și mie credință, când eram numai stolnicul Petre? Nu m-ați ales voi? Cum au fost oblăduirea mea? Ce sânge am vărsat? Care s-au întors de la ușa mea, fără să câștige dreptate și mângâiere? Și însă, acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha!

Râdea; mușchii i se suceau în răsul acesta și ochii lui hojma clipeau.

— Cu voia măriei-tale, zise Stroici, vedem că moșia noastră a să cadă de isnoavă în călcarea păgînilor. Când astă negură de turci va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni măria-ta?

— Și cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni ce aduci cu măria-ta? adăogi Spancioc.

— Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor pre care-i jupiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar au venit vremea să vă mulg și eu pre voi. Destul, boierii! Întoarceți-vă și spuneți celui ce v-au trimis ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanile lui surle și din pelea lui căptușeală dobelor mele.

Boierii ieșiră mâhniți; Moțoc rămase.

— Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanul.

— Doamne! Doamne! zise Moțoc, căzând în genunchi, nu ne pedepsiți pre noi după fărădelegile noastre! Adă-ți aminte că ești pământean, adă-ți aminte de zisa scripturei și iartă greșiților tăi! Cruță pre biata țară, Doamne! sloboade oștile aceste de păgâni; vină numai cu câți moldoveni ai pe lângă măria-ta și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clăti din capul înălțimei-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femeii și copii, vom rădica țara în picioare, vom rădica slugile și vecinii noștri. Încredi-te în noi!

— Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegând planul lui. Pesemne gândești că eu știu zicătoarea moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba“? Pesemne nu vă cunosc eu și pre tine mai vârtos? Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încă niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie; Îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinui. Stroici este un copil, care nu cunoaște încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate păsările ce zboară se mănâncă. Dar tu, Moțoace? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine? Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voi cruța, căci

îmi ești trebuitor, ca să mă ușurezi de blăstemurile norodului. Sunt alți trântori de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mâna, asemenea câinelui care, în loc să mușce, linge mâna care-l bate. El era mulțumit de făgăduința ce câștigase; știa că Alexandru-vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum el. Deputații erau porunciți de Tomșa, ca neputând înturna pre Lăpușneanul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe și dare de bani, să mijlocească mazilia lui. Dar văzând că el venea cu însuși învoirea Porții; pe de alta, sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomșa cerură voie să rămîie a-l întovărăși. Acesta era planul lui Moțoc ca să se poată lipi de Lăpușneanul. Voia li se dete.

II

Ai să dai seama, doamnă!

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia și Lăpușneanul nu întâlnise nici o împiedicare în drumul său. Norodul pretutindene îl întâmpina cu bucurie și nădejde, aducându-și aminte de întâia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-și dezvălui urâtul caracter. Boierii însă tremurau. Ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiiți: știau că norodul îi urăște, și pre domn că nu-i iubește.

Îndată ce sosise, Lăpușneanul porunci să împle cu lemne toate cetățile Moldaviei, afară de Hotin și le arse, vrînd să strice prin aceasta azilul nemulțămiiților, carii de multe ori, sub adăpostul zidurilor acestora, urzeau comploturi și ațâtau revolte. Ca să sece influința boierilor și să stârpească scuiburile feudalității, îi despoia de averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademeni și corumpe pre norod.

Dar nesocotind de ajuns planul acesta, îi omorea din când în când. La cea mai mică greșală dregătorească, la cea mai mică plângere ce i s-arăta, capul vinovatului se spînzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșalei lui, adevărate sau plăsmuite și el nu apuca să putrezească, când alt cap îi lua locul.

Nime nu îndrăznea a grăi împotriva lui, cu cât mai vîrtos a lucra ceva. O gvardie numeroasă de lefecii albanezi, serbi, unguri, izgoniți pentru relele lor fapte, își aflaseră scăpare lângă Alexandru, care, plătindu-i bine, îi avea hărăziți; iar oștile moldovene, sub căpitani creature a lui, le ținea pe margini; slobozând însă pre ostași pe la casele lor, le mărginise în puțin

număr. Întru o zi el se primbla singur prin sala palatului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moțoc, care intrase iar în favor și care ieșea, după ce îi înfăptoșase planul unei nouă contribuții. Se părea neastîmpărat, vorbea singur și se cunoștea că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, când o ușă laturalnică deschizîndu-se, lăsă să intre doamna Ruxanda.

La moartea părintelui ei, bunului Petre Rareș, care – zice hronica – cu multă jale și mâhnicieune a tuturor s-au îngropat în sf. monastirea Probota, zidită de el, Ruxanda rămăsese în fragedă vîrstă, sub tuturatul a doi frați mai mari, Iliăș și Ștefan. Iliăș, urmînd în tronul părintelui său, după o scurtă și desfrînată domnie, se duce la Constantinopol, unde îmbrătoșă mahometismul și în locul lui se sui pe tron Ștefan. Acesta fu mai rău decât fratele său; începu a sili pre străini și pre catolici a-și lepăda relegea, și multe familii bogate ce se locuiseră în țară pribegiră din pricina aceasta, aducând sărăcie pămîntului și cădere negoțului. Boierii care, cei mai mulți, era încuscriți cu polonii și cu ungurii, se supărară, și corăspunzându-se cu boierii pribegi, hotărâră pieirea lui. Poate ar fi mai întîrziat a-și pune în lucrare planul, dacă desfrînarea lui nu l-ar fi grăbit. „Nu hălăduia de răul lui nici o jupâneasă, dacă era frumoasă“, zice hronicarul în naivitatea sa. Într-o zi, când se afla la Țuțora, nemaiășteptând sosirea boierilor pribegi, boierii ce erau cu dânsul, ca să nu-l scape, au tăiat frânghiile cortului sub carele el ședea și, dând năvală, l-au ucis.

Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareș și pre dînsa boierii ucigași o hotărâseră a fi soție un oarecărui numit Jolde, pre care ei îl alesesără de domn. Dar Lăpușneanul, ales de boierii pribegi, întâmpinînd pre Joldea, îl birui și prinzându-l îi tăie nasul și-l dete la călugărie; și ca să tragă inimile norodului în care via încă pomenirea lui Rareș, se însură și luă el pre fiica lui.

Astfel gingașa Ruxanda ajunsese a fi parte biruitorului. Când intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unii soții, fiice și surori de domn.

Peste zobonul de stofă aurită, purta un benișel de felendreș albastru blănit cu samur, a căruia mînice atârnavu dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu petre scumpe; iar pe grumazii ei atîrnavu o salbă de multe șiruri de margaritar. Șlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb și

sprijinit cu o floare mare de smaragde. Părul ei, după moda de atuncea, se împărțea despletit pe umerii și spatele sale. Figura ei avea acea frumuseță care făcea odinioară vestite pre femeile României și care se găsește rar acum, degenerând cu amestecul națiilor străine. Ea însă era tristă și tânjitoare, ca floarea espusă arșiții soarelui, ce nu are nimic s-o umbrească. Ea văzuse murind pre părinții săi, privise pre un frate lepădându-și relegea și pre celălalt ucis; și mai întâi hotărâtă de obștie a fi soția lui Jolde (pre care nici îl știa), acum fusese silită de aceeași obștie, care dipoza de inima ei fără a o mai întreba, a da mâna lui Alexandru-vodă, pre care cinstindu-l și supuindu-i-se ca unui bărbat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cât de puțină simțire omenească.

Apropiindu-se, se plecă și-i sărută mâna. Lăpușneanul o apucă de mijloc, și rădicând-o ca pre o pană, o puse pe genunchii săi.

— Ce veste, frumoasa mea doamnă? zise el sărutând-o pre frunte; ce pricină te face astăzi, când nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-au trezit așa de dimineață?

— Lacrimilor jupâneselor văduve care se varsă la ușa mea și care strigă răsplătire la domnul Hristos și la sfânta născătoare, pentru sângele care verși.

Lăpușneanul, posomorându-se, desfăcu brațele; Ruxanda căzu la picioarele lui.

— O, bunul meu domn! viteazul meu soț! urmă ea, destul! Ajungă atâta sânge vărsat, atâte văduvii, atâta sărimani! Gândește că măria-ta ești prea puternic și că niște săraci boieri nu-ți pot strica. Ce-ți lipsește măriei-tale! N-ai cu nime război; țara este liniștită și supusă. Eu, Dumnezeu știe! cât te iubesc! și copiii măriei-tale sânt frumoși și tineri. Judecă că după viață este și moarte și că măria-ta ești muritor și ai să dai seamă! Pentru că, cu monăstirile nu se răscumpără sângele, ci mai ales ispitești și înfrunți pre Dumnezeu, socotind că făcând biserci îl poți împăca, și...

— Muiere nesocotită! strigă Lăpușneanul sărind drept în picioare și mâna lui, prin deprindere, se răzâma pe junghiul din cingătoarea sa; dar îndată, stăpânindu-se, se plecă și, rădicând pre Ruxanda de jos:

— Doamna mea! îi zise, să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu știu ce se poate întâmpla. Mulțamește sfântului mare mucenic Dimitrie izvorătorul de mir, a cărui hram se prăznuiește la biserica ce noi i-am făcut la Pângărați, că ne-au oprit de a face un păcat, aducându-ne aminte că ești mama copiilor noștri.

— De așa ști că mă vei și omorî, nu pot să tac. Ieri, când voiam să intru, o jupâneasă cu cinci copii s-au aruncat înaintea rădvanului meu și m-au

oprit arătându-mi un cap țintuit în poartea curții; „Ai să dai seamă, doamnă! îmi zise, că lași pre bărbatul tău să ne taie părinții, băbbații și frații... Uită-te, doamnă, acesta-i bărbatul meu, tatăl copiilor acestora, care au rămas săraci! Uită-te!“ și îmi arăta capul sângeros și capul se uita la mine grozav! Ah! Stăpâne! de atunci neîncetat văd capul acela și mi-e tot frică! Nu pot să mă odihnesc.

— Și ce vrei? întrebă Lăpușneanul zâmbind.

— Vreau să nu mai verși sînge, să încetezi cu omorul, să nu mai văd capete tăiete, să sare inima din mine.

— Îți făgăduiesc că de poimâne nu vei mai vedea, răspuse Alexandru-Vodă; și mîne îți voi da un leac de frică.

— Cum? ce vrei să zici?

— Mîne vei vedea. Acum, dragă doamnă, du-te de-ți vezi copiii și caută de casă cum se cuvine unei bune gospodine și pune la cale să ne gătească un ospăț, căci mîne dau masă mare boierilor.

Doamna Ruxanda ieși după ce iarăși îi sărută mîna.

Bărbatul său o pitreco pînă la ușă.

— Ei! pus-ai toate la cale? întrebă el, viind grabnic cătră armașul său, care intrase atunce.

— Tot este gata.

Dar oare vor veni?

— Vor veni.

III

Capul lui Moțoc vrem!

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la mitropolie, unde era să fie și domnul, ca să asculte liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru-Vodă, sfânta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purta corona Paleologilor și peste dulama poloneză de catifea roșie, avea cabanița turcească. Nici o armă nu avea alta decât un mic junghi cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zărea o zea de sîrmă.

După ce a ascultat sf. slujbă, s-a coborât din strană, s-a închinat pe la icoane și, apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s-a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele sfîntului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfîntului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strană, se înturnă către boieri și zise: „Boieri dumneavoastră! De la venirea mea cu a doua domnie și pînă astăzi, am arătat asprime către mulți; m-am arătat cumplit, rău,

vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m-a silit numai dorința de a vedea conținând gâlcevurile și vânzările unora și altora, care ținteau la răsipă țării și la peirea mea. Astăzi sânt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștiință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice mîntuitorul; „Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile“.

Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: „Să iubești pre aproapele tău ca însuși pre tine și să ne iertăm unii pre alții, pentru că sîntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos – își făcu cruce – să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșiților noștri.“

Sfârșind această deșănțată cuvîntare, merse în mijlocul bisăricii și, după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta și în stînga, zicînd:

— Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, măria-ta! răspunseră toți, afară de doi juni ce sta gînditori, răzâmați de un mormînt lîngă ușă, însă nime nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pre boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecînd, se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pre Alexandru-Vodă.

— Te sfătuiesc să nu te duci astăzi la dînsul la masă, răspunse celălalt; și se amestecară în norod. Acești erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că domnul se împăcase cu boierii și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor putea ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țăranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aștepta vreun bine, nici prepunea vreun rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru-vodă; cîrtea numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuița creditul ce-l avea la domn, spre împilarea gloatei. Căci, deși era necentenite jalobele obștiei pentru jăfuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu răspundea, sau nu le asculta.

Ceasul prînzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fieștecare de câte două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sînt puse pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că și prepuneau vreo cursă, dar odată

intrând, nu se mai putea înturna: căci porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se, boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, având în dreapta pre logofătul Trotușan și în stânga pre vornicul Moțoc. Începură a zice din surle: și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mîncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în cîteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mîncări grecești ferte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii și șervetele erau de filaliu țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și păharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pîntecoase, pline de vin de Odobești și de Cotnar și la spatele fieștecărui boier dvorea câte o slugă, care dregea. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mîncau și beau; boierii mîncau și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbînta; vinul își făcea lucrare. Boierii închinau și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundea lefeciii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula de la masă, când Veveriță ridică paharul și închinând zise:

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta! să stăpânești țara în pace și milostivul Dumnezeu să te întărească în gîndul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bîntui norodul...

N-apucă să sfirșească, căci buzduganul armașului, lovind-l drept în frunte, îl oborî la pămînt.

— A! voi ocărăți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțînd junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu sabiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul el luasă pre Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc, silindu-se a râde ca să placă stăpînului, simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțănind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sângeroasă. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stînjeni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spre ucidere, călăi și osândiți, luptându-se, unii cu furia deznădejdei, și alții cu aprinderea beției. Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau făr-a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni mureau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile mesii se făceau arme în mâna lor; unii, deși răniți, se încleștau cu furie de gâtul

ucigașilor și, nesocotind rănele ce priimeau, îi strângeau pân-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfârșit nu mai rămasă nici un boier viu. Patruzeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trînta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spârseseră și vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, văzându-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dasă larmă pe la casele boierilor; și invitând pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu protivire. Gloata se întărâta din mult mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoc, zise apoi înturnîndu-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mîntuit de răii aceștii și am scăpat țara de o așa râie?

— Măria-ta, ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mârșavul curtezan; eu de mult aveam de gând să sfătuiesc pre m.ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea măriei-tale au apucat mai nainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întârzie, zise Lăpușneanul curmând pre Moțoc, care se învâlmășea în vorbă. Îmi vine să poruncesc să deie cu tunurile în prostimea acea. Ha, cum socoți și dumneata?

— Așa, așa, să-i împuște cu tunurile; nu-i vreo pagubă c-or muri câteva sute de mojici, de vreme ce au perit atâța boieri. Da, să-i omare de istov.

— M-așteptam s-aud asemenea răspuns, zise cu oțărâre Lăpușneanul, dar să vedem întâi ce vror.

În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții și, făcând semn, strigă:

— Oameni buni! Măria-sa vodă întreabă ce vreți și ce ceriți? si pentru ce ați venit așa cu zurba?

Prostimea rămasă cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. Începu a se strânge în cete, cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. În sfârșit începură a striga:

— Să micșureze dăjdiile! — Să nu ne zapciască!

— Să nu ne mai împlinească! — Să nu ne mai jăfuiască!

— Am rămas săraci! — N-avem bani! — Ne i-au luat toți Moțoc!

— Moțoc! Moțoc! — El ne belește și ne pradă! — El sfătuieste pre

vodă! Să moară!

— Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvânt, găsind un eho în toate inimile, fu ca o schinteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas striga: „Capul lui Moțoc vrem“.

— Ce cer? întrebă Lăpușneanul, văzînd pre armașul intrînd.

— Capul vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum? Ce? strigă acesta sărînd ca un om ce calcă pe un șarpe; n-ai auzit bine, fîrtate! vrei să șuguiеști, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sînt aceste? Ce să faci cu capul meu? îți spun că ești surd; n-ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru-Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

Într-adevăr, ostașii nemaîmpotrîndu-se, norodul începuse a se cățara pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pe Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!“

— Oh! păcătосul de mine! strigă ticălosul. Maică preacurată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta și mă jur să fac o biserică, să postesc cât voi mai ave zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la monăstirea Neamțului!... Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște mojici. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți! Eu sînt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumatile, cum ziceai însuți cînd îmi spuneai că nu mă vrea, nici nu mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Sechele și mai pe urmă lăsându-mă si trecînd în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgîndu-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Încai lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și de copilașii mei! lăsați-mă să mă spoveduiesc!

Și plîngea, și țipa, și suspina.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! fii român verde. Ce să te mai spoveduiești? Ce-i să spui duhovnicului? că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luați-l de-l dați norodului și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-Vodă celor ce

pradă țara. Îndată armașul și căpitanul de lefecii începură a-l târî. Ticăitul boier răcnea cât putea, vrând să se împotrivească; dar ce puteau bătrânile lui mâni împotriva acelor patru brațe zdravane care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedeca de trupurile confrăților săi și luneca pe sângele ce se închegase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului, ducându-l pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care într-o clipală îl făcu bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru-Vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască măria-sa Vodă! răspunse gloata. Și mulțămindu-se de astă jertfă, se împrăștii.

În vreme ce nenorocitul Moțoc perea acest fel, Lăpușneanul porunci să rădice masa și să strângă tacîmurile; apoi pusă să răteze capetele ucișilor și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luînd capetele, le așază în mijlocul mesii pe încet și cu rînduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari deasupra, după neam și după ranguri, până ce făcu o piramidă de patruzeci și șapte căpăține, vârful căria se închia prin capul unui logofăt mare. Apoi, spălându-se pe mâni, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea și intră în apartamentul doamnei.

De la începutul tragediei acestia, doamna Ruxandra, neștiind nimic de cele ce se petrecea, era îngrijită. Ea nu putea afla pricina zgomotului ce auzise, căci, după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșeau din apartamentul lor și slujnicele nu puteau risca în mijlocul unei oștimi ce nu cunoștea ce este disciplina. Una din ele, mai îndrăzneată, ieșind, auzise vorbă că este zurba asupra lui vodă și adusese această veste stăpînei sale.

Buna doamnă, temându-se de furia norodului, era spăriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-au fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s-au fost luat la sfadă, dar s-au liniștit. Zicând aceste, luă pre Ruxandra de mână și o aduse în sală.

Întru vederea grozavii priveliști, ea slobozi un țipet strașnic și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zâmbind; în loc să se bucure, ea se sparie. Și luând-o în brațe, o duse în apartamenturile ei. Apoi

înturnându-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefecii și pre armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cânilor acestora, iar titvele să le înșire pre zid, zise lefecii. Iar tu, adresându-se către armaș, să-mi pui mîna pe Spancioc și pe Stroici.

Însă Stroici și Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonașii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneți celui ce v-au trimis, strigă cătră ei Spancioc, că ne vom vedea pân-a nu muri!

IV

De mă voi scula pe mulți am să popesc și eu!

Patru ani trecuseră de la scena aceasta, în vremea căroră Alexandru-Vodă, credincios făgăduinței ce dase doamnei Ruxandei, nu mai tăiese nici un boier. Dar pentru ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenesti, născoci feluri de schingiuri.

Scotea ochi, tăia mâni, ciuntea și seca pe care avea prepus; însă presupusurile lui erau părelnice, căci nime nu mai cuteza a cârti cât de puțin.

Cu toate aceste, era neliniștit, căci nu putuse pune mîna pe Spancioc și pe Stroici, care ședeau la Cameniță, așteptând și pîndind vreme. Deși avea doi gineri grafi cu mare influință la Curtea Polonei, era îngrijit de acești doi boieri, să nu invite pre poloni, care nu căutau decât pretexte, spre a intra în Moldavia; dar acești doi români erau prea buni patrioți ca să nu judece că războiul și venirea oștilor străine ar fi fost peirea patriei.

Lăpușneanul le scrisese în mai multe rânduri ca să vie, legându-se prin cele mai mari jurăminte că nu le va face nimic, dar ei știau cât prețuiește jurământul lui. Ca să-i privigheze mai de aproape, se mută în cetatea Hotinului, pre care o întări mai cu osăbire; însă aici se bolnăvi de lîngoare. Boala făcu răpezi înaintiri și în curând tiranul se văzu la ușa mormântului.

În delirul frigurilor, i se părea că vede toate jertfele cruziei sale, fioroase și amenințătoare, îngrozindu-l și chemându-l la judecata Dumnezeuului dreptății. În deșert se învîrtea în patul durerii, căci nu putea afla ragaz.

Chemând pe mitropolitul Teofan, pre episcopi și pre boieri și spuindu-le că se simte sosit la sfîrșitul vieții, își ceru iertare de la toți, umilindu-se; pe urmă îi rugă să le fie milă de fiul său Bogdan, pre care îl lasă moștean scaunului și să-l ajute căci, fiind în fragedă vîrstă, încungiurat de puternici vrăjmași, nu se va pute apăra nici pre sine, nici pre țară, de nu va fi unire între boieri și de nu vor ave dragoste și

supunere cătră domn.

— Cât pentru mine, urmă a zice, de mă voi și ridica din boala aceasta, sînt hotărât a mă duce la călugărire în monăstirea Slatina, unde să mă spășesc, câte zile îmi va mai lăsa Dumnezeu. Deci, vă rog, părinți arhieriei, de mă veți vedea aproape de moarte, să mă tundeți călugăr...

Nu putu vorbi mai mult. Convulsiile îl apucară și un leșin grozav ca moartea îi îngheță trupul, încât mitropolitul și episcopii, crezând că se sfârșește, îl călugăriră, puindu-i nume Paisie, dupre numele Petru, ce avea păn-a nu se face domn.

După aceasta, salutând pre doamna Ruxanda de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pre Bogdan de domn. Apoi îndată porniră stafete pe la boierii din țară și emigrați și pe la capitani oștilor.

Abia amurgise când Stroici și Spancioc sosiră.

Descălecând pe la gazde, alergară cu pripă la cetate. Cetatea era mută și pustie ca un mormânt de urieș. Nu se auzea deciț murmura valurilor Nistrului, ce izbea regulat stâncoasele ei coaste, sure și goale și strigătul monoton a ostașilor pe lungile lor lance. Suindu-se în palat, îi cuprinse nu puțină mirare neîntâlnind pre nime; în sfârșit, o slugă le arătă camera bolnavului. Voind să intre, auziră un mare zgomot și se opriră ca să asculte.

Lăpușneanul se trezise din letargia sa.

Deschizând ochii, văzu doi călugări stând unul la cap și altul la picioarele sale, neclintiți ca două statuie de bronz; se uită pe dânsul și se văzu coperit cu o rasă; pe căpătâiul său sta un potcap. Vru să rădica mâna și se împedecă în niște metanii de lână. I se păru că visează și iarăși închise ochii; dar redeschizându-i peste puțin, văzu aceleși lucruri, metaniile, potcapul, călugării.

— Cum te mai simți, frate Paisie? îl întrebă unul din monahi, văzându-l că nu doarme.

Numele acesta îi aduse aminte de toate cele ce se petrecuseră. Sângele într-însul începu a ferbe și, sculându-se pe jumătate:

— Ce pocitâanii sunt aceste? strigă. A! voi vă jucați cu mine! Afară, boaita! Ieșiți! că pre toți vă omor! Și căuta o armă pe lângă el, dar negăsind decât potcapul îl azvârli, cu mânie în capul unui călugăr.

Întru auzul strigărilor lui, doamna cu fiul ei, mitropolitul, boierii, slugile înțară toți în odaie.

Chiar atunci cei doi boieri veniseră și sta ascultînd la ușă.

— A! voi m-ați călugărit, striga Lăpușneanul cu glas răgușat și spărios; gîndiți că veți scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte! Dumnezeu sau dracul mă va însănătoșa, și...

— Nenorocite, nu huli! îl curmă mitropolitul; uiți că ești în ceasul morții! Gîndește, păcătosule, că ești monah; nu mai ești domn! Gîndește că prin hulele și strigările tale sparii pre astă femeie nevinovată și pre acest copil în care razemă nădejdea Moldaviei...

— Boaită fățarnică! adăogă bolnavul, zbuciumându-se a se scula din pat; tacă-ți gura; că eu, care te-am făcut mitropolit, eu te dezmitropolesc. M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu! Iar pre cățeaua asta voi s-o tai în patru bucăți împreună cu țâncul ei, ca să nu mai asculte sfătuirile boaitelor și a dușmanilor mei... Minte acela ce zice că sînt călugăr! Eu nu sînt călugăr, sunt domn! Sunt Alexandru-Vodă!... Săriți, flăcăi! Unde-s voinicii mei?... Dați! dați de tot! Eu vă poruncesc. Ucideți-i pre toți... Nici unul să nu scape. ...A! mănăduș!... Apă! apă! apă! — și căzu răsturnat pe spate, hîrcîind de turbare și de mînie.

Doamna și mitropolitul ieșiră. La ușă îi întîmpinară Stroici și Spancioc.

— Doamnă! zise Spancioc apucînd de mîna pe Ruxanda, omul acesta trebuie să moară numaidecît. Iată un praf, pune-l în băutura lui...

— Otravă! strigă ea, înfiorându-se.

— Otravă, urmă Spancioc. De nu va muri îndată omul acesta, viața mării-tale și a copilului acestui este în primejdie. Destul a trăit tatăl și destule a făcut. Moară tatăl ca să scape fiul.

O slugă ieși.

— Ce este? întrebă doamna.

— Bolnavul s-a trezit și cere apă și pre fiul său. Mi-au zis să nu mă duc fără el.

— Oh! vrea să-l omoare, răcni diuoasa mumă, strîngînd cu furie copilul la sân.

— Nu-i vreme de stat în gînduri, doamnă, adăogi Spancioc. Adă-ți aminte de doamna lui Ștefăniță-Vodă și alege între bărbat și între fiu.

— Ce zici, părinte! zise sărmana femeie, înturnându-se cu ochi lacrimători spre mitropolitul.

— Crud și cumplit este omul acesta, fiica mea; Domnul Dumnezeu să te povățuiască. Iar eu mă duc să gătesc tot pentru purcederea noastră cu noul nostru domn; și pre cel vechi, Dumnezeu să-l ierte și să te ierte și pre tine. Zicând aceste, cuviosul Teofan se depărtă.

Ruxanda luă un pahar de argint plin de apă, pre care-l aducea sluga; și apoi, mahinalicește și silită mai mult de boieri, lăsă să cadă otrava în el. Boierii o împinseră în camera bolnavului.

— Ce face? întrebă Spancioc pre Stroici, care crăpase ușa și se uita.

— Întrebă de fiul său — zice că vrea să-l vadă — cere de băut — doamna tremură — îi dă paharul — nu vre să-l iaie!...

Spancioc sări și scoase junghiul din cingătoare.

— Ba, îl ia, bea... Să-ți fie de bine, măria-ta!

Ruxanda ieși tremurândă și galbănă și, răzemându-se de părete:

— Voi să dați seamă înaintea lui Dumnezeu, zise suspinând, că voi m-ați făcut să fac acest păcat.

Mitropolitul veni.

— Să mergem, zise doamnei.

— Dar cine va căuta de nenorocitul acesta?

— Noi, răspunseră boierii.

— Oh! părinte, ce mă făcuși să fac! zise doamna cătră mitropolitul și se duse cu el plângând.

Amândoi boierii intrară la bolnav.

Otrava încă nu începuse a-și face lucrarea. Lăpușneanul sta întins cu fața în sus, liniștit, dar foarte slab. Când intrară boierii, el îi privi îndelung și necunoscându-i, îi întrebă cine sunt și ce voiesc?

— Eu sunt Stroici, răspunse acesta.

— Și eu Spancioc, adăogi celalalt; și aceea ce voim este să te vedem pân-a nu muri, cum ți-am făgăduit.

— Oh! vrăjmașii mei! suspină Alexandru.

— Eu sunt Spancioc, urmă acesta, Spancioc pre care ai vrut să-l tai, când ai ucis 47 de boieri și care a scăpat din ghearile tale! Spancioc, a cărui avere ai jăfuit-o, lăsându-i femeia și copiii să cerșătorească pe la ușile creștinilor.

— Ah! ce foc simt că mă arde, strigă bolnavul, apucându-se cu mâinile de pantece.

— Zi Acum slobozește, căci ai să mori. Otrava lucrează.

— Oh! m-ați otrăvit, nelegiuților! Doamne! fie-ți milă de sufletul meu! O, ce foc! Unde-i doamna? Unde-i copilul meu?

— S-au dus și te-au lăsat cu noi.

— S-au dus și m-au lăsat! m-au lăsat cu voi!

Oh! omorâți-mă, să scap de durere! Oh! înjunghe-mă tu, tu ești mai tânăr, fie-ți milă! scapă-mă de durerile ce mă sfîșie! înjunghe-mă! zise, înturnându-se spre Stroici.

— Nu-mi voi spurca vitejescul junghi în sângele cel pângărit a unui tiran ca tine.

Durerile creșteau. Otrăvitul se zbuçiuma în convulsii.

— Oh! strigă, îmi arde sufletul! oh! dați-mi apă... dați-mi ceva să beau!

— Iată, zise Stroici, luând paharul de argint de pe masă; au rămas drojdiile otrăvii. Bea și te răcorește.

— Ba; ba, nu, nu vreu, zise bolnavul strângând dinții.

Atunci Stroici îl apucă și-l ținu neclintit; iar Spancioc, scoțând cuțitul din teacă, îi descleștă cu vârful lui dinții și îi turnă pe gât otrava ce mai era în fundul paharului.

Lăpușeanul, mugind ca un taur ce vede trunchiul și securea ce a să-l lovească, voi a se-nturna cu fața spre părete.

— Ce, vrei să nu ne mai vezi? ziseră boierii. Ba, se cade spre osânda ta să ne privești; învață a muri, tu care știai numai a omorî. Și apucându-l amândoi, îl țineau nemișcat, uitându-se la el cu o bucurie infernală și muștrându-l.

Nenorocitul domn se zvârcolea în spasmele agoniei; spume făcea la gură; dinții îi scrâșneau și ochii săi sîngerăți se holbaseră; o sudoare înghețată, tristă a morții prevestitoare, ieșea ca niște nasturi pe obrazul lui. După un chin de jumătate ceas, în sfârșit, își dete duhul în mîinile călăilor săi.

Acest fel fu sfîrșitul lui Alexandru Lăpușeanul, care lăsă o pată de sânge în istoria Moldaviei.

La monastirea Slatina, zidită de el, unde e îngropat, se vede și astăzi portretul lui și a familiei sale.

„Prin nuvela *Alexandru Lăpușnenul*, Negruzzi devine primul scriitor epic de seamă al literaturii noastre”. **Tudor Vianu**

„Numele lui *Costache Negruzzi* este legat, de obicei, de nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul*, care ar fi devenit o scriere celebră ca și *Hamlet* dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale. Nu se poate închipui o mai perfectă sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică acută, de atitudini romantice și ntuție realistă... În lupta de exterminare a acestei aprige voințe de putere, *Lăpușneanul* apare omenesc ca orice om viu și întreg și impresia ultimă a cititorului e mai puțin un portret romantic, cât a a unei puternice creații pe deasupra oricărui stil de școală.” **George Călinescu**

Alexandru Lăpușneanul este o desăvârșită creație de valoare universală. Nu se poate închipui un portret mai viu într-un număr mai mic de gesturi și cuvinte memorabile, într-o compoziție mai simplă și în decoruri mai puține. Eliminând fatalitatea cronicarului, *Negruzzi* l-a făcut credibil fără a-l deposeda de aerul demoniac, fantastic, torționar, dimpotrivă conferindu-i acel liberalism, acea proporție a liniilor care e semnul creațiilor permanente clasice”. **Al. Piru**

Romantismul

Romantismul (numit și *Perioada Romantică*) a fost o mișcare artistică, literară și intelectuală apărută în Europa pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, atingând apogeul pe la începutul anilor 1800. În mare parte o reacție împotriva Revoluției Industriale, cât și împotriva normelor politice și sociale ale Iluminismului. Își face cel mai simțită prezența în artele vizuale, literatură și muzică, dar de asemenea a avut un impact și asupra istoriografiei, educației și istoriei naturale (științele naturii). Anumiți autori neoclasici alimentaseră deja un sentiment așa-zis romantic înainte de răspândirea sa efectivă, fiind numiți de aceea pre-romantici. Printre aceștia se află *Francisco Goya* și *Manuel Maria Barbosa du Bocage*.

Romantismul apare inițial în zona care va fi mai târziu *Germania* (mișcarea a avut și ea o importanță fundamentală în unificarea germană prin mișcarea *Sturm und Drang*) și în *Anglia*.

Romantismul s-a manifestat în forme diferite în diferitele arte și a marcat în special literatura și muzica (deși romantismul s-a manifestat în aceste arte mai târziu decât în altele). Când curentul a ajuns în școli, au apărut critici împotriva idealizării de către acesta a realității.

Datorită acestor critici a apărut mișcarea care va da naștere realismului.

Conform lui Giulio Carlo Argan în opera sa *Artă modernă*, romantismul și neoclasicismul sunt pur și simplu două fețe ale aceleiași monede. Pe când neoclasicismul caută idealul sublim, sub o formă obiectivă, romantismul face același lucru, prin subiectivizarea lumii exterioare. Cele două mișcări sunt legate, deci, prin idealizarea realității.

Primele manifestări romantice în pictură vor apărea când Francisco Goya începe să picteze la pierderea auzului. O pictură cu tematică neoclasică precum *Saturn devorându-și fiii*, de exemplu, prezintă o serie de emoții pentru spectatorul pe care îl face să se simtă nesigur și speriat. Goya creează un joc de lumini și umbre care accentuează situația dramatică reprezentată. Deși Goya a fost un pictor academic, romantismul va ajunge mult mai târziu la Academie.

Francezul Eugène Delacroix este considerat a fi *pictor romantic* prin excelență. Tabloul său *Libertatea conducând poporul* reunește vigoarea și idealul romantic într-o operă care este compusă dintr-un vârtej de forme. Tema este dată de revoluționarii de la 1830 ghidați de spiritul Libertății (reprezentați aici de o femeie purtând drapelul francez). Artistul se plasează metaforic ca un revoluționar din vârtej, deși vedea evenimentele cu o anumită rezervare (reflectând influența burgheză asupra romantismului). Aceasta este probabil opera romantică cea mai cunoscută.

Romantismul a apărut prima dată în literatura germană concomitent cu apariția clasicismului și interacționând cu acesta. La sfârșitul secolului al XVIII-lea a apărut și în literatura engleză, iar în anii 1820 în literatura franceză și rusă.

Una din caracteristicile romantismului este faptul că se împotrivesc clasicismului. Tema centrală a romantismului este idealul și dorința de libertate, individul și autoexprimarea sunt promovate în prim-plan. La romantici, personajele aparțin tuturor categoriilor sociale, nu există tipuri umane, ci individualități. Se pune accent pe individualitatea creatoare, afirmarea originalității și a sensibilității. Temele predilecte romanticilor sunt: iubirea, natura,

Libertatea conducând poporul,
Eugène Delacroix

istoria, folclorul autohton, condiția omului de geniu, moartea, singurătatea, revolta împotriva condiției umane.

Romanticii resping convenții în opera literară impuse de clasiști, cum ar fi regula celor trei unități: de loc, de timp, de acțiune, resping tipologia umană, alegerea personajelor din înalta pătură a societății. Romanticii sunt pasionați de mister, de exotic, au gust pentru macabru, creează personaje și situații excepționale.

Motive romantice, precum: lacul, codrul, izvoarele, stânca, teiul, salcia, luna, stelele, floarea, noaptea, visul, reveria.

Eul romantic evadează din realitate în vis, în fantezie sau în reverie, este evident interesul pentru mituri, simboluri.

Fundalul istoric este dat de dezamăgirea izvorâtă din Revoluția franceză, apoi războaiele napoleniene.

Caracteristicile generale ale literaturii romantice:

- prezența eului liric în textele literare, subiectivitatea trăirilor,
- exprimarea cu prioritate a sentimentului și sensibilității,
- libertatea creației, absența oricăror reguli sau constrângeri estetice (prezente la clasicism),
- întoarcerea spre trecut și adorația trecutului, în special al evului mediu și goticii,
- îmbogățirea limbajului poetic cu regionalisme, neologisme și stilistic,
- exprimarea specificului național în literatură,
- tendința de a prezenta istoria într-o lumină ideologizată, glorificarea eroilor și libertății,
- apar multe opere care au loc în peisaje, culturi, personaje și țări exotice care reflectă dorința de evadare din viața reală,
- descoperirea folclorului național,
- aspirația spre absolut (iubirea perfectă, libertatea deplină și cunoașterea totală),
- apar culegerile de basme și folclor național și includerea limbajului popular în literatură,
- teme romantice: viața, moartea, iubirea, libertatea, exotismul.

Nuvela istorică

REȚINEȚI!

Nuvela istorică este o nuvelă inspirată din trecutul istoric (cronici, lucrări științifice, folclor).

Caracteristici

- se distanțează de realitatea istorică prin apelul la ficțiune și prin viziunea autorului;
- are ca temă evocarea artistică a unei perioade din istoria națională, locul și timpul acțiunii fiind precizate;
- subiectul prezintă întâmplări care au ca punct de plecare evenimente consemnate de istorie;
- personajele au nume, unele trăsături și acțiuni ale unor personali-

tăți istorice, dar elaborarea lor se realizează prin transfigurare artistică, în conformitate cu viziunea autorului;

- reconstituirea artistică a epocii se realizează și prin culoarea locală (mentalități, comportamente, relații sociale, obiceiuri, vestimentație, limbaj), conferită de arta narațiunii și a descrierii.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Conformându-se cerințelor estetice ale epocii de la 1848 și îmbinând elementele clasice și moderne, de factură romantică, Costache Negruzzi publică, în 1857, volumul *Păcatele tinereților*, care conține mai multe secțiuni. Autorul s-a impus, însă, prin nuvelele sale istorice (*Sobieski și românii*, *Regele Poloniei și domnul Moldaviei*, *Cântec vechi*) și prin inițierea primului proiect de epopee națională (*Ștefaniada*), din care a realizat numai poemul *Aprodul Purice*. Dar creația artistică durabilă, care îl consacră, rămâne nuvela de inspirație istorică *Alexandru Lăpușneanul*, model estetic neîntrecut până astăzi și izvor de inspirație pentru scriitori precum D. Blintineanu, Al. Odobescu, B. Petriceicu-Hașdeu. Publicată în primul număr al revistei „Dacia literară”, din 1840, nuvela este considerată o ilustrare creatoare a programului anunțat de această revistă. Colaborator apropiat al mentorului acestei reviste, al lui M. Kogălniceanu, prozatorul se inspiră din cronicile lui Grigore Ureche și Miron Costin, din legendele lui Ion Neculce și din creațiile folclorice, toate apreciate drept manifestări autentice ale specificului național.

Din *Letopisețul* lui Grigore Ureche scriitorul a preluat evenimentele majore ale domniei lui Lăpușneanu, opinia defavorabilă a mari boierimi asupra domnitorului și câteva dintre replicile devenite emblematice pentru caracterizarea acestuia. În pagini memorabile, C. Negruzzi condensează întâmplările sângeroase petrecute vreme de cinci ani (între 1564 și 1569), cât a durat cea de-a doua domnie alui Alexandru Lăpușneanul. Totuși, autorul recurge la câteva licențe istorice, modificând unele date reale în scopuri artistice; astfel, vornicul Moțoc

nu mai trăia în momentul revenirii lui Lăpușneanul la tronul Moldovei; alături de el, fuseseră executați la Liov, în Polonia și boierii Spancioc și Stroici. Dar Moțoc constituie pentru Negruzzi prototipul intrigantului fără scrupule și al politicianului cinic, simbolizând boierimea feudală avidă de putere și trădătoare de neam. Spancioc și Stroici, printr-o viziune romantic-antitetică, îi reprezintă pe tinerii boieri patrioți, prigoaniți de tiran, însă dornici să-și elibereze țara.

Nuvela istorică are o construcție riguroasă în patru capitole, precedate de câte un motto ce esențializează întâmplările relatate:

I – „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau!...*”, simbolizând voința de neclintit a eroului de a recâștiga tronul țării cu orice preț; II – „*Ai să dai seama, Doamnă!...*”, conținând avertismentul premonitor, adresat de văduvele celor uciși Ruxandei, soția voievodului sângeros; III – „*Capul lui Moțoc vrem!...*” . exprimând dorința care concentrează ura poporului împotriva sfetnicului pe care îl acuză de inițierea tuturor fărădelegilor stăpânului său; IV – „*De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu!...*” , a doua replică de sorginte cronicărească, preferând o amenințare a eroului, aflat pe patul morții, la adresa celor care îndrăzniseră să-l călugărească, scoțându-l în acest mod din viața civilă. Patru dintre momentele subiectului literar narativ (expoziția, intriga, punctul culminant, deznodământul) corespund numărului egal de capitole, iar dezvoltarea acțiunii își face simțită prezența de-a lungul întregii opere. Finalul fiecărui capitol anunță întâmplările ce vor urma.

În centrul nuvelei, scriitorul îl așază pe Domnul Moldovei, toate celelalte personaje, ca și acțiunile prezentate fiind orientate spre reliefaarea caracterului acestuia. Apreciat constant drept un erou romantic, prin calități de excepție și defecte extreme, construit pe baza antitezei romantice, eroul lui Negruzzi este un personaj complex, bine individualizat.

George Călinescu aprecia, că „Lăpușneanul apare ca orice om viu și întreg și impresia ultimă a cititorului e mai puțin a unui portret romantic, cât a unei puternice creații pe deasupra oricărui stil de școală”. precum și faptul că „echilibrul între convenția romantică și realitatea individului e minunea creației lui Negruzzi”. Autorul se distanțează de cronică, utilizând dialogul, prin care pune în lumină mișcarea psihologică a personajului.

Faptele voievodului, ajuns din nou pe tronul Moldovei, campania de exterminare a boierilor trădători, iertarea pe care o cere, cu pocăință, boierilor, leacul de frică oferit gingașei și miloasei doamne, aruncarea lui moțoc în mâinile mulțimii furioase pun în lumină un domn absolut, un tiran al epocii medievale, care acționează pentru întărirea autorității

domnești și slăbirea boierilor. Negruzzi a înțeles astfel „spiritul cronicii române și a pus bazele unui romantism pozitiv, scutit de naive idealități”. (G. Călinescu)

Lucrarea *Alexandru Lăpușneanul* este considerată de critica literară capodoperă a nuvelisticii românești prin elementele și interferențele stilistice. Clasice sunt: unitatea de conținut, echilibrul părților și al întregului subiect epic, prezentarea riguroasă a evenimentelor, exprimarea solemnă și convingător moralizatoare. Realiste devin: finețea observării caracterelor umane, obiectivitatea și maniera impersonală a povestirii, descrierea fidelă și minuțioasă a decorului, a ținutelor vestimentare de epocă, a interioarelor medievale. Trăsăturile romantice ale operei literare vizează caracterul unui personaj de excepție pus în situații neobișnuite, adesea dramatice.

Deschizător de drumuri în literatura modernă, scriind la confluența unor stiluri culturale pe care le-a îmbinat într-un dozaj perfect și într-un limbaj concentrat, fără ornamente sau digresiuni, Costache Negruzzi a întruchipat un „clasic al romantismului”, în formularea perfectă a criticului Al. Piru.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți integral nuvela lui Costache Negruzzi și redați conținutul fiecărui capitol. Comentați mottoul fiecărei părți.
2. Argumentați veridicitatea scenei antologice a uciderii celor 47 de boieri.
3. Scoateți în evidență principalele trăsături ale celor două personaje în antiteză – Moțoc și Lăpușneanu – , susținând ideile cu secvențe reprezentative din textul nuvelei.
4. Remarcabilă, la Negruzzi, este capacitatea de a surprinde psihologia colectivă. Recitiți fragmentul în care sunt prezentate reacțiile norodului și identificați elementele care conturează imaginea gloatei înfuriate.
5. Identificați secvențe epice în care naratorul se abate de la obiectivitate, implicându-se în relatare și arătați semnificația acestei „implicări”.
6. Compozițional, nuvela respectă cerințele genului dramatic. Urmăriți cele patru episoade, în succesiunea lor, și observați caracteristicile unei opere menite de a fi reprezentate pe scena teatrului: gradație, tensiune, izbucniri de temperament, final spectaculos. Faceți o analiză a acestor secvențe.
7. Identificați, în textul nuvelei, construcții lexicale preluate din

fondul limbii vechi, forme expresive arhaice și regionale.

Explicați-le cu ajutorul DEX-ului.

8. Identificați neologisme în textul nuvelei. Cum explicați prezența acestora într-o operă scrisă în 1840, în care este evocat Evul Mediu românesc?
9. Rezumați subiectul nuvelei, urmărind succesiunea evenimentelor. Identificați scene memorabile. Prezentați-le pe scurt.
10. Comentați deznodământul nuvelei, pe baza următoarelor repere: imaginea tragică a domnitorului, care se trezește din leșin în haine de călugăr; ezitarea doamnei Ruxanda de a-și otrăvi soțul, contracarată de intervenția mitropolitului; gestul disperat al lui Spancioc și Stroici, din finalul nuvelei.
11. Realizați o compunere analitică, un portret al protagonistului operei, demonstrând că este un erou de excepție aflat în situații-limită.

EVALUARE

1. Nuvela lui Costache Negruzzi înfățișează cea de-a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanul, axându-se mai ales pe conflictul dintre domn și boieri. Amintiți-vă și relatați principalele caracteristici ale operei epice, referindu-vă la scrierea lui Negruzzi. Cum ia cunoștință cititorul de elementele epicului din nuvelă?

2. Citiți cu atenție următoarele enunțuri:

- Operă literară de dimensiuni reduse.
- Operă literară de dimensiuni mai ample.
- Înfățișează un singur episod caracteristic din viața unui personaj sau a câtorva personaje.
- Înfățișează o înlănțuire de episoade în care apar mai multe personaje.
- Acțiunea este simplă, de scurtă durată și se petrece, în general, într-un singur loc.
- Acțiunea este amplă, se desfășoară într-un timp mai îndelungat și în locuri diferite.
- Personajul principal este caracterizat sumar, din perspectiva unei trăsături interioare dominante.
- Personajul principal este prezentat amplu ca o personalitate în dezvoltare.
- Narațiunea se împletește cu dialogul.
- Narațiunea și dialogul se împletesc cu ample secvențe descriptive.

Care dintre trăsăturile alăturate caracterizează schița și care opera literară *Alexandru Lăpușneanul*? Ce specie literară reprezintă această operă?

3. Arătați într-un comentariu oral sau în scris, care este relația dintre ficțiune și realitate. Dovediți că între persoana domnitorului Alexandru Lăpușneanul și personajul lui Negruzzi nu se poate pune semnul egalității.

4. Recitiți dialogul dintre Alexandru Lăpușneanul și doamna Ruxanda. Realizați o scurtă expunere scrisă prin care să prezentați trăsăturile morale care se desprind din acest dialog ale celor două personaje. Prin ce figură de stil sunt caracterizați voievodul și soția sa?

Ion Heliade Rădulescu (1802-1872)

Ion Heliade-Rădulescu (n. 6 ianuarie 1802, Târgoviște – d. 27 aprilie 1872, București) a fost un scriitor, filolog și om politic român, membru fondator al Academiei Române și primul său președinte, considerat cel mai important ctitor din cultura română prepașoptistă.

După obiceiul și în spiritul vremii, Ion Heliade Rădulescu învață limba greacă, înainte de a învăța să citească românește din lucrarea *Istoria pentru începutul românilor* în *Dachia* a lui Petru Maior (asemeni lui C. Negruzzi, în Moldova). În 1818, el devine elevul lui Gheorghe Lazăr, căruia îi va urma la conducerea școlii de la „Sfântul Sava”. Este membru activ al asociațiilor culturale din epocă: Societatea Literară (din 1827), Societatea Filarmonică (din 1833), întemeietor al presei din Țara Românească: *Curierul Românesc* (1829) și *Curierul de ambe sexe* (1837), tipograf, editor, poet, prozator, critic. În 1846, Heliade propune planul unei „biblioteci universale”, menită să înzestreze cultura noastră cu toate capodoperele literare, istorice, filozofice ale tuturor timpurilor, întreprindere uriașă, ce depășea cu mult chiar puterile unei generații, oricât de ambițioase.

La 6 ianuarie 1802 – se naște la Târgoviște, este fiul lui Ilie Rădulescu și al Eufrosinei Danielopol, de origine macedoneană. Ajuns la București, învață românește după cărțile populare, iar grecește cu dascălul Alexe; prin 1814 însuși Naum Râmniceanu i-a fost dascăl.

În anul 1815/1818 – Frecventează Școala grecească de la Schitu Măgureanu; cunoaște poezia lui Hristopulos, poet la mare modă, pe care o și traduce. În anul 1822/1829 – Devine succesorul lui Gh. Lazăr la Colegiul Sfântul Sava, după retragerea acestuia, iar în anul 1827– Apare *Societatea literară*, din inițiativa sa și a lui Dinicu Golescu. care promova ideile iluministe: răspândirea școlii românești, înființarea unui teatru național, publicarea de gazete, de traduceri și de opere originale. Aici, Heliade citește din traduceri sale din Lamartine.

În anul 1828 – Apare la Sibiu *Gramatica Românească*, în care autorul se dovedește un reformator la domeniul limbii; susține simplificarea alfabetului chirilic, fonetismul ortografic, împrumutarea neologismelor din latină și din limbile romanice.

La 1829, 8 aprilie – Apare *Curierul românesc*, prima gazetă în limba română din Principate.

În anul 1830 – Apare volumul *Meditații poetice dintr-ale lui A. de Lamartine. Traduse și alăturate cu alte bucăți originale din D. I. Eliad*; poeziile originale sunt: *Cântarea dimineții, Trecutul, Dragele mele vorbe, Epitaf de la o tânără mamă.*

În anul 1833 – Apare *Societatea Filarmonică* la inițiativa lui I.H. Rădulescu, Ion Câmpineanu și C. Aristia.

În anul 1834 – Este director al Școlii de muzică vocală, de declamație și de literatură care avea rostul de a pregăti actori profesioniști, iar în anul 1835 – publică traducerea comediei *Amfitrion* de Molière. Apare *Gazeta Teatrului Național*.

În anul 1836 își adună toate producțiile literare în volumul *Culegeri din scrierile lui I. Eliad de proze și de poezie.*

Apare, în subredacția lui Heliade și a lui Florian Aaron, Muzeul Național, supliment săptămânal al *Curierului românesc*.

Fondator al unor reviste, printre care cea mai importantă este considerată a fi *Curierul românesc* publicată începând cu 1829, primul ziar apărut în Țara Românească, dar și *Gazeta Teatrului Național, Muzeul național*, difuzate prin librăria românească a lui Iosif Romanov. Este fondator al Societății Filarmonice (1833). În 1843 făcea parte din Loja bucureșteană Frăția; în 1859, având gradul 18, participă la aprinderea luminilor Lojii bucureștene Steaua Dunării, al cărei Mare Maestru a devenit în 1861.

Implicat în evenimentele de la 1848 (a participat la redactarea Proclamației de la Islaz, membru în guvernul provizoriu, etc.) Teoretician și îndrumător literar în *Regulile sau gramatica poeziei*.

Poet al viziunilor grandioase de tip hugolian a scris poemul eroic *Anatolida sau Omul și forțele*, realizat fragmentar, a cultivat meditația cu motive preromantice, lamartiniene *O noapte pe ruinele Târgoviștei*, elegia *Dragele mele umbre*, mitul popular *Zburătorul*, capodopera sa literară, satira și fabula politică.

Proză cu conținut satiric și pamfletar, în maniera fiziologilor, *Domnul Sărsăilă autorul, Conu Drăgan și cuconița Drăgana*. Este autor a numeroase traduceri, imitații și prelucrări din clasici ai literaturii universale (Boileau, La Fontaine, Dante Alighieri, Goethe, Byron ș.a.

A militat pentru unificarea limbii române literare (*Gramatica românească*, 1828). Preocupări de natură filosofică și religioasă de inspirație gnostică (*Biblicele*, 1858; *Echilibru între antiteze*). Membru fondator al Societății Academice Române (Academia Română) și primul președinte al acesteia (1867–1870).

Zburătorul

„Vezi, mamă, ce mă doare! și pieptul mi se bate,
Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc!

Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ș' ce-mi cere! și nu știu ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
In brațe n-am nimica și parcă am ceva;

Că uite, mă vezi, mamă? așa se-ncrucșează,
Și nici nu prinz de veste când singură mă strâng
Și tremur de nesațiu, și ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înșii lacrimi, și plâng, măicuță, plâng.

Ia pune mâna, mamă, – pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
Un nod coala m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O ști vrun leac ea doară... o fi vrun zburător.
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.

Și unul să se roage, că poate mă dezleagă;
Mătușile cu bobii fac multe și desfac;
Și vrăjitorul ăla și apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da de leac.

De cum se face ziuă și scot mânzat-afară
S-o mân pe potecuță la iarbă coala-n crâng,
Vezi, câtu-i ziulița, și zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, și plâng, măicuță, plâng.

Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simt că mișcă tufa, aud crângul trosnind.

Atunci inima-mi bate și sar ca din visare,
Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit.
Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,
Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!

În arșița căldurii, când vântuleț adie,
Când plopul a sa frunză o tremură ușor
Și-n tot crângul o șoaptă s-ardică și-l învie,
Eu parcă-mi aud scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Și când îmi mișcă țopul, costița se ridică,
Mă sperii, dar îmi place – prin vine un fior
Îmi fulgeră și-mi zice: „Deșteaptă-te, Florică,
Sunt eu, vin să te mângâi...” Dar e un vânt ușor!

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O ști vrun leac ea doară... o fi vrun zburător;
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.”

Așa plângea Florica și, biet, își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ș-obida o neca;
Junicea-n bățatură mugea, căta oborul,
Și mă-sa sta pe gânduri, și fata suspina.

Era în murgul serii și soarele sfințise;
A puțurilor cumpeni țipând parcă chemau
A satului cireadă, ce greu, mereu sosise,
Și vitele muginde la jgheab întins pășeau.

Dar altele-adăpate trăgeau în bățatură,
În gemete de mumă vițeei lor strigau;
Vibra al serii aer de tauri grea murmură;
Zglobii sărind vițeei la uger alergau.

S-astâmpără ast zgomot, ș-a laptelui fântână
Începe să s-audă ca șoaptă în susur,
Când ugerul se lasă sub fecioreasca mână
Și prunca vițelușă tot tremură-mprejur.

Încep a luci stele rînd una câte una
Și focuri în tot satul încep a se vedea;
Târzie astă-seară răsare-acum și luna,
Și, cobe, câteodată tot cade câte-o stea.

Dar câmpul și argeaua câmpeanul ostenește
Și dup-o cină scurtă și somnul a sosit.
Tăcere pretutindenii acuma stăpânește,
Și lătrătorii numai s-aud neconținut.

E noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei
Veșmântul său cel negru, de stele semănat,
Destins cuprinde lumea, ce-n brațele somniei
Visează câte-aievea deșteaptă n-a visat.

Tăcere este totul și nemișcare plină:
Încântec sau descântec pe lume s-a lăsat;
Nici frunza nu se mișcă, nici vîntul nu suspină,
Și apele dorm duse, și morile au stat.

.....

„Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
Din miazănoapte scapă cu urme de scînteii?
Vro stea mai cade iară? vrun împărat mai moare?
Ori e să nu mai fie! – vro pacoste de zmeii?

Tot zmeu a fost, surato. Văzuși, împelițatu,
Că țintă l-alde Floarea în clipă străbătu!
Și drept pe coș, leicuță! ce n-ai gândi, spurcatu!
Închină-te, surato! – Văzutu-l-ai și tu?

Balaur de lumină cu coada-nflăcărată,
Și-pietre nestemate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsa d-a lui dragostie departe de ast loc!

Pândește, bată-l crucea! și-n somn coala mi-ți vine
Ca brad un flăcăiandru, și tras ca prin inel,
Bălai, cu părul d-aur! dar slabele lui vine
N-au nici un pic de sânge, ș-un nas ca vai de el!

O! biata fetișoară! mi-e milă de Florica
Cum o fi chinuind-o! vezi, d-aia a slăbit
Și s-a pălit copila! ce bine-a zis bunica:
Să fugă fata mare de focul de iubit!

Că-ncepe de visează, și visu-n lipitură
Începe-a se preface, și lipitura-n zmeu,
Și ce-i mai faci pe urmă? că nici descântătură,
Nici rugă nu te mai scapă, ferească Dumnezeu!

Mitul

Mitul este o povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor (antice) despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari, etc. Mitul este o poveste, o legendă, un basm.

Narațiune alegorică sau legendă despre zei și eroi care personifică forțe ale naturii sau ale societății. Având o factură folclorică și transmițându-se oral, mitul multor popoare au fost culese la un moment dat și transformate în epopei, care reprezintă adevărate monumente ale vechilor culturi și fac parte din tezaurul culturii universale (ex. epopeele homerice, indice, etc.). Miturile au o tipologie variată și o sferă tematică foarte largă. Astfel, miturile teogonice (ex. Teogonia lui Hesiod) povestesc cum au apărut zeii sau cum și-au împărțit aceștia atributele; miturile cosmogonice (ex. cele din Upanișade și din Biblie), povestesc cum a apărut lumea; miturile etiologice se referă la originea unor fenomene, ritualuri, instituții, etc. (ex. mitul Pandorei, care încearcă să explice originea răului). Rapsozii populari și ulterior artiștii culți s-au abătut adeseori de la spiritul mistic, religios, lăsând să se reflecte în mituri tendințe care în esență sunt profane (ex. mitul lui Prometeu). Unele dintre cele mai frumoase mituri cântă sentimente etern umane: dragostea nețărnută (ex. mitul lui Orfeu și Euridice), prietenia (mitul lui Oreste și Pilade), dorul neîmplinit (mitul lui Eros și Psyche), etc. Datorită caracterului lor simbolic complex și unor elemente general-umane, miturile au constituit o sursă permanentă de inspirație pentru creatorii din toate domeniile artei.

Mitul (definiție externă, perspectivă externă asupra acestuia) este o povestire fabuloasă de origine populară și necugetată, în care agenți impersonali, cel mai adesea forțe ale naturii, sunt prezentate sub formă de ființe personale ale căror acțiuni și aventuri au un sens simbolic. De la certitudine la dubiu – Filozofie și raționalitate, Robert Paradis, Georges Ouellet, Pierre Bordeleau, E.R.P.I., 2001, cu citare din „Vocabular tehnic și critic al filozofiei”, André Lalande, Paris, P.U.F., 1968.

Mitul (definiție internă: mitul este explicat din punctul de vedere al mitului însuși) este o poveste orală sau scrisă prin care un grup uman ilustrează sensul care îl dă valorilor sale, legându-le de un moment fondator, anume acela al originii. Această poveste angajează membrii grupului să acționeze în sensul valorilor pe care ea le vehiculează. De exemplu, mitul biblic al *păcatului originar*, explică cum gesturi făcute la origine devin fondatoare ale realității umane prezente. El arată de ce oamenii de azi suferă și cum se pot ei insera în procesul de mântuire propus de către religia creștină.

Mitul este o poveste care relatează evenimentele situate la origine, în timpurile fără seamăn ale începuturilor: apariția cosmosului, a omului, a plantelor și animalelor, emergența vieții. Este timpul fondator al credinței omului într-o divinitate sau un singur Dumnezeu. Sensul miturilor variază de la o epocă la alta. Două curente de interpretare au existat dintotdeauna. Primul ne spune că mitul este o poveste fabuloasă, inventată, imaginară. Celălalt curent explică că mitul este o poveste care traduce realitatea sub o formă simbolică. Limbajul mitic uzează așadar de cuvinte care sunt simboluri, adică de cuvinte cu sensuri aparente, în spatele cărora se ascund alte sensuri. Pentru cercetători ca Mircea Eliade, mitul este expresia unui mesaj codat căruia trebuie să-i găsim cheia de decodare.

Mitul este o poveste a originilor omului și în același timp mărturisește și modul în care trebuie să concepem originea zeilor, adică a religiei. Astfel, un mit egiptean nu are un același sens cu unul hindus. Forma narativă este identică, dar modurile fiecăruia dintre ele de a concepe lumea sunt diferite.

Mitul este o relatare narativă, fabuloasă, care pune în scenă ființe ce încarnează sub formă simbolică forțe ale naturii sau aspecte ale condiției umane. „Simbolul” este un obiect sau eveniment care trimite la altceva decât la ceea ce indică în mod direct, care posedă deci un sens „secund” mai profund decât cel „primar” sau „literal”. El este expresia unui lucru pe care n-am știți să-l definim de-o manieră mai clară, mai precisă. Simbolul consistă deci în transformarea unui obiect, unui gest

sau unui cuvânt în ceva diferit, care devine astfel semnul unei realități considerate mai înalte, mai cuprinzătoare. Astfel, pentru patriot, o bucată de cârpă se transformă în drapel pentru că el reprezintă atașamentul său pentru grupul național de la care se revendică. N-am înțelege nimic din comportamentul său dacă n-am asocia acestei bucăți de cârpă o valoare care o depășește. Patriotul este invadat de un sentiment în prezența drapelului și doar acest sentiment contează pentru el. Mitul nu este deci în primul rând „o poveste pentru cei slabi cu duhul”, ci o relatare al cărui sens trebuie descoperit și a cărei descoperire dă sens unei experiențe sau unei vieți. Mitul religios este expresia simbolică a unei atitudini, anume a credinței. *„Rolul simbolurilor religioase este de a da un sens vieții oamenilor. Indienii Pueblos se cred fii „Tatălui Soare”, și această credință a lor conferă vieții acestora o dimensiune superioară și un scop care depășește cu mult existența lor limitată. Soarta lor este infinit mai satisfăcătoare decât aceea a omului propriei noastre civilizații care știe că este (și va rămâne) un nimic insignifiant („un moins que rien” în original), a cărei viață n-are un sens spiritual. Exact acest sentiment că viața are un sens mai vast decât simpla existență individuală, permite omului să se ridice deasupra mecanismului care îl reduce la agent de câștig și de cheltuială. Dacă acest sentiment îi lipsește, omul este pierdut, mizerabil... Dacă Sfântul Pavel ar fi fost convins că nu este decât un țesător ambulant, cu siguranță n-ar fi devenit omul care a fost. Viața lui își trăgea sensul din faptul că era convins că este mesagerul lui Dumnezeu. Putem să-l acuzăm de megalomanie, însă această opinie n-are greutate în fața judecatei generațiilor care i-au urmat.”* Putem, alături de Carl Jung, să acceptăm că grandooarea istorică a Sfântului Pavel stă în certitudinea lui că este mesagerul Domnului. Dar putem de asemenea să ne punem întrebarea dacă acest Dumnezeu există și în altă parte decât capul Sfântului Pavel și a celor ca el. Chestiunea care se pune deci în fața filozofului este aceea dacă ideea de Dumnezeu corespunde unei realități exterioare spiritului uman. Dacă Dumnezeu l-a creat pe om ca imagine a sa, sau omul l-a creat pe Dumnezeu ca imagine a lui. Și această întrebare este posibilă tocmai pentru că cele două curente de interpretări ale mitului nu se exclud reciproc.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Personalitate proeminentă a generației pașoptiste, Ion Heliade Rădulescu se impune ca îndrumător al culturii, fiind un frecvent sprijinitor în acțiunea de înființare a unor școli, teatre, societăți literare.

În anul 1829 editează primul ziar din Țara Românească, intitulat „Curierul Românesc”. cu suplimentul „Curier de ambe sexe”.

Ca poet și prozator abordează diferite genuri și specii literare. Capodopera lui Heliade-Rădulescu, balada *Zburătorul*, creată la nivel romantic și popular rustic, pornește de la un mit folcloric românesc desprec un duh ce tulbură fetele, le aduce o boală cu efecte fiziologice. Dat fiind faptul că, în cazul baladei *Zburătorul* avem un exemplu de transpunere creatoare a mitului popular al Zburătorului în literatură, ne vom referi mai întâi la relația mit – operă literară și apoi la interferența dintre genuri și specii, dintre literatura populară și cea cultă.

Observăm că în balada lui Ion Heliade Rădulescu, relația mit – baladă s-a realizat printr-un proces de transfer obiectiv al ideii și semnificației mitului. Între credința populară, că primele semne ale iubirii și, ca atare, trezirea unui nou sentiment, ar apărea sub influența unei forțe supranaturale, numite Zburător, și reflectarea ei în baladă, există o diferență numai sub aspectul individualizării și al localizării simbolice, natura și esența mitului rămânând nealterate.

Balada *Zburătorul* a lui Ion Heliade Rădulescu se constituie din trei părți. Partea I este alcătuită din 12 strofe în care este evocată puritatea sentimentului de dragoste a unei tinere fete. Această parte apare sub forma unui monolog și reprezintă o confesiune sinceră și emoționantă, plină de neliniștea sufletească a fetei. Partea a doua are ceva comun cu un pastel, în care este prezentat un peisaj rustic în fapt de seară. Pe fonul acestui peisaj este evocată tristețea din sufletul eroinei, dar și melancolia naturii în amurg. În ultima parte a baladei autorul revine la mitul Zburătorului. Poetul încearcă să dea o imagine reală acestui erou mitic, care pătrunde în casele și în sufletele tinerelor fete, îndrăgostindu-le. Întreaga operă a lui Heliade Rădulescu este o interferență dintre două specii literare care se manifestă sincron, dar și diacronic.

Motivul Zburătorului îl întâlnim și în creația lui Mihai Eminescu (poemul *Călin*, dar și *Luceafărul*). Doar că la Eminescu acest motiv capătă o proiecție cosmică și mult mai profundă. Prin balada *Zburătorul*, Ion Heliade Rădulescu a demonstrat măiestria sa de scriitor, transpunând fidel în operă esența mitului popular și arătând că acesta nu se mai afla în circulație pe nici una dintre ariile folclorice ale literaturii noastre și deci, poate fi cunoscut numai prin intermediul operei de artă.

Ținând cont de valențele transferului realizat între mit și baladă, de unele puncte de interferență dintre basmul fantastic popular și balada cultă *Zburătorul*, putem conchide că vechiul mit al zburătorului a fost

asimilat în cadrul celor două specii, dar păstrând, totuși, substratul unei origini comune. Mitul *Zburătorului* a fost sesizat în aspectul lui cultural de George Călinescu, el afirmă că „Zburătorul este un demon frumos, un Eros adolescent care dă fetelor tulburările și tânjirile întâii iubiri”.

Mitul *Zburătorului* s-a născut și trăiește în mediul al visului și rămâne una dintre cele mai ascunse taine ale visului, pierdut printre credințele superstițioase ale poporului.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți integral balada *Zburătorul* de Ion Heliade Rădulescu. Identificați cele trei tablouri prezentate de scriitor în această baladă. Comentați-le.
2. Analizați din punct de vedere stilistic conținutul fiecărei părți sub următoarele aspecte: limbajul (popular, arhaic), construcțiile vocative, dialogul, descrierea.
3. Efectuați analiza baladei din punct de vedere al versificației. Înscrieți în caiete unele figuri de stil pe care le-ați identificat în text.
4. Identificați elementele reale și cele fantastice din textul baladei.
5. Recitați partea a doua din baladă și realizați singuri o descriere de natură în fapt de seară. Argumentați de ce autorul face această descriere în balada sa.
6. Explicați apartenența baladei la curentul romantic. Identificați elementele prezente în text care demonstrează aceasta.
7. Identificați personajele baladei. Ce puteți spune despre ele? Realizați o caracteristică a tinerei fete. Ce figuri de stil folosește autorul în descrierea fetei?
8. Cum este realizată balada din punct de vedere compozițional? Dar din punct de vedere al speciei literare? Argumentați-vă răspunsul.
9. Care este rolul lui Ion Heliade Rădulescu în dezvoltarea literaturii noastre naționale? Pregătiți o comunicare despre autorul baladei citite mai sus.
10. Amintiți-vă poemul *Călin* de Mihai Eminescu și realizați o paralelă dintre aceste două lucrări.
11. Identificați figurile de stil din strofa:
*„Balaur de lumină cu coada-nflăcărată,
Și-pietre nestemate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsa d-a lui dragoste, departe de ast loc!”*

12. Redați pasajele ce v-au plăcut mai mult din poemul *Călin* de Mihai Eminescu și din balada *Zburătorul* de I. Heliade Rădulescu.
13. Redați printr-un desen conținutul strofei:
*„Brândușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știi când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simt că mișcă tufa, aud crângul trosnind.”*

Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838 - 1907)

Bogdan Petriceicu Hasdeu, născut *Tadeu Hîjdeu*, (n. 26 februarie 1838, Cristinești, Hotin, actualmente în Ucraina – d. 25 august 1907, Câmpina) a fost un scriitor și filolog român din familia Hâjdău, pionier în diferite ramuri ale filologiei și istoriei românești. Academician, enciclopedist, jurist, lingvist, folclorist, publicist, istoric și om politic, Hasdeu a fost una dintre cele mai mari personalități ale culturii române din toate timpurile.

S-a născut la Hotin, în Basarabia ocupată de Imperiul Rus, și a studiat la universitatea din Harkov, după terminarea studiilor slujind ca ofițer în armata rusă. La 1856, când sudul Basarabiei a revenit la Moldova, a trecut în acest ținut pentru a scăpa de împilarea și deznaționalizarea forțată practică de administrația de ocupație. Rușii i-au cerut extrădarea, iar la refuzul autorităților române, i-au anulat dreptul de moștenire pe care-l avea asupra unor moșii ale familiei rămase în partea rusească a Basarabiei. Mai târziu însă i s-a recunoscut acest drept pe cale judiciară.

La 1857 a fost numit membru al tribunalului din Cahul. După șapte luni a demisionat. În 1858 s-a mutat la Iași, ca profesor de liceu și bibliotecar al universității. A donat bibliotecii universitare 4.000 de volume. În acest timp Hasdeu a pus bazele mai multor publicații, între altele, revista „Din Moldova” (1862–1863) în care a publicat poezii lirice, fabule, nuvele, critice etc. Între 17 mai 1876 și 1 aprilie 1900 a fost director al Arhivelor Statului din București, în această calitate contribuind la publicarea documentelor în „Arhiva istorică” și „Cuvinte din bătrâni”, atât din arhivele românești, cât mai ales din cele străine,

fiind primul conducător al Arhivelor Statului a început să publice copii după acte din arhivele străine privitoare la români. În 1877 a fost ales membru al Academiei Române ca un omagiu al întregii sale opere de până atunci, dar și ca recunoaștere a spiritului său enciclopedist.

Din 1878 a fost profesor de filologie comparată la Universitatea din București. A tipărit o parte din lecțiile sale pline de originalitate și de cunoștințe vaste asupra literaturilor străine și a limbii române.

Hașdeu a cochetat și cu politica. Partizan al lui Kogălniceanu, a susținut lovitura de stat din 2 mai 1864 a lui Alexandru Ioan Cuza. Ulterior, a susținut dinastia străină, de Hohenzollern, apoi, pe aceeași linie a ideilor de factură paneuropeană, a devenit membru al Partidului Liberal, ajungând deputat liberal în parlamentul României.

După moartea singurei sale fiice, Iulia, în 1888, a devenit mistic și fervent practicant al spiritismului, scop în care a construit Castelul Iulia Hasdeu de la Câmpina. A murit la 25 august 1907 la Câmpina, lăsând în urmă o operă vastă și perenă. În ciuda criticilor, foarte dure uneori, asupra metodelor de lucru, Hasdeu rămâne un mare om de cultură, un neobosit cercetător și un pionier al mai multor domenii ale filologiei și istoriei României.

Tatăl lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alexandru Hâjdeu a fost fiul lui Tadeu Hâjdeu (1769–1835).

Dintre lucrările istorice se disting: *Ioan Vodă cel Cumplit* (1865, ed. a II-a, 1894), monumentală *Arhivă istorică a României și Istoria critică*. La Iași a publicat *Arhiva istorică a României* (1865–1867), în care multe documente vechi slavone și românești au fost editate pentru prima dată. Începută în 1865, *Arhiva* este o colecție în trei mari volume de documente străine și interne privitoare la istoria românilor. Au fost publicate în premieră un mare număr de acte inedite românești și străine. Lucrarea a contribuit la înaintarea studiilor istorice de istoriografie, ducând mai departe opera începută de *Cronica* lui Șincai, de „Magazinul istoric” al lui Nicolae Bălcescu și Laurian și de letopisețele lui Kogălniceanu.

În *Historia antică a Românilor* (1875), deși incompletă, începe investigațiile critice asupra istoriei României.

Istoria critică (1873–1874) își propune studierea secolului al XIV-lea, epoca înființării formațiunilor statale românești din nordul Dunării. Au apărut numai un volum și un fascicul din al doilea volum. Volumul I cuprinde trei studii: *Întinderea teritorială*, *Nomenclatura*, *Acțiunea naturii asupra omului*. *Întinderea teritorială* dovedește că Muntenia în secolul XIV și XV se întindea foarte mult: cuprindea (în afară de ce

înțelegeam în veacul trecut prin Muntenia) și ținutul Făgărașului, sudul Moldovei până la Bârlad și Bacău, sudul Basarabiei, Dobrogea, ținutul Hațegului și o parte din Temișana. Numai o asemenea întindere explică faptele mari ale muntenilor și rezistența contra atâtor dușmani puternici: sârbi, unguri, turci.

Creșterea s-a făcut treptat. La început sâmburele coloniei romane cuprindea: Oltenia, Hațegul și partea orientală a Temișanei, alcătuind Banatul Severinului. În secolul XII s-a întins pe malul Dunării până la Chilia și în al XIII-lea și-a adăugat ducatul Amlașului.

Nomenclatura explică originea multor termeni întrebuițați ca să arate teritoriul Munteniei. Tot aici se tratează și chestiunea fundării principatului Țara Românească, socotindu-se nu că descălecătorii au venit de peste munți, ci românii din Banatul Severinului s-au întins la nord și răsărit.

Acțiunea naturii asupra omului este titlul studiului al III-lea. Natura (atmosfera, hidrologie, topografie) are o mare influență asupra omului. Omul din sud e mai inteligent, dar mai lipsit de sânge, omul din nord mai puțin inteligent, dar mai bogat în sânge; de aci mai puțină vitalitate la acela, mai multă la acesta.

Acțiunea naturii nu e absolută și inatacabilă; ea poate fi modificată. În primul rând o poate modifica ginta. De exemplu: familii olandeze, stabilite de trei secole în sudul Africii nu și-au schimbat culoarea. Aceste două elemente, natura și ginta, nu sunt suficiente ca să explice diferențierea unei națiuni de alta, ci trebuie să fie adăugate și alte elemente.

Lucrările beletristice ale lui Hasdeu, între care drama *Răzvan și Vidra*, dau impresia unei originalități a gândirii, iar autorul divaghează deseori purtat de erudiția sa profundă și imaginația vastă.

A scris nuvele, poezii, piese de teatru. Dintre nuvele cităm una satirică, *Duduca Mamuca* (1861), pentru care a și avut în Iași un proces legat de un fragment din această nuvelă, considerat imoral, chiar obscen, dar a fost achitat după ce s-a apărat singur în fața instanței. În urma acestui scandal ajunge în București în 1863, unde publică în semn de protest varianta cenzurată a nuvelei, intitulată *Micuța* (1864).

Volumul de poezii (1873) cuprinde poezii ocazionale, fabule, poezii sociale și politice, precum și o traducere din *Tristele* lui Ovidiu.

Cugetări profunde exprimate într-o „formă dură” (după cum a considerat însuși autorul), versuri scrise în momente de supărare sau chiar de deznădejde: opera poetică a lui Hasdeu, care n-a avut un răsunset deosebit.

Răzvan și Vidra

Soției mele Iulia Petriceicu Hasdeu
Cumplita sărăcie și invidia vicleană
Danțau în jurul meu:
În inimă durere, și o lacrimă pe geană,
Și-n piept suspinul greu!
Tu, însă, ca o lampă rămasă mângâiere
Cînd faclele s-au stins,
Cu-o rază de iubire sorbeai acea durere,
Secai amarul plîns!
Suspînul singur numai îmi sta mereu în cale:
Oftam fără să voiesc,
Ca umbrele, ce-n fața luminii matinale
De noapte ne-amintesc.
În zilele acelea de sumbră poezie,
Cu-o mână-n mîna ta,
Am scris această dramă, ce-n viață-mi o să fie
Ca floarea „nu-m-uita”!
În stalactit se-ncheagă o undă, picurată,
P-o stîncă ne-nțetă;
Așa oftarea-mi lungă aice-i închegată
Suspîn cristalizat!
Mânia mizantropă a omului în goană,
Sarcasmul infernal
Le vezi în astă carte, înfipite-ntr-o icoană
Cu vârful de pumnal!
Și cui să-nchin eu oare, cînd timpul se răzbună,
Ecoul amorțit
Din nemilosul viscol pe care împreună
Abia l-am resimțit?
O, tu, ce chiar suspînul îl împărțeau cu mine,
Făcându-l mai ușor:
Tăiai oftarea-ntreagă în două mici suspîne,
Unite prin amor!...

CÂNTUL I

Un rob pentru un galben

„În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără județ, fără vină și fără seamă. Singuri cei mari judecători, singuri pârâși și singuri plinitori Legii. Și de acest obicei Moldova nu scapă... „Ureche, sub anul 1564.

FETELE:

RĂZVAN – țigan dezrobot, **SBIEREA** – boier bătrân, **TĂNASE** – cerșitor, **BAȘOTĂ** – mare vătav, **DASCĂLUL**, **TÂRGOVEAȚA I**, **TÂRGOVEAȚA II**, **TÂRGOVEAȚA III**, **TÂRGOVEAȚA IV**, **TÂRGOVEȚUL I**, **TÂRGOVEȚUL II**, **TÂRGOVEȚUL III**, **FATA I**, **FATA II**, **SLUJITORI** de la vătăvie

O piață în Iași, în fund o biserică, mai încoace o piatră, în lături case.

TĂNASE

(șezând pe piatră)

Miluieste-mă, jupâne! Dumnezeu va da-nzecit
Sufletelor ce se-ndură de-un sărman nenorocit!

SBIEREA

(oprindu-se în drum)

Cum? ce spui? La sută mia? O camătă minunată!
De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar îndată...
Să știi însă că dând una, n-o mai vezi, n-o mai găsești...

TĂNASE

(sculându-se)

Miluieste-mă, jupâne, cu ce singur socotești!
Ș-un bănuț o să-mi ajungă... Iată, de trei zile-n gură
N-am luat un pic de pâine, n-am avut o fărmitură...

SBIEREA

De trei zile? Ce minciună!.. Ș-apoi cine-i vinovat?
Pentru mine e totuna de-ai mâncat sau n-ai mâncat...
Un bănuț! Cum nu! E lesne!.. Bănișorii nu s-aruncă.
Decât cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.
(Răzvan se arată în fund și se oprește din dosul lui Sbierea)

TĂNASE

Vai, jupâne! vai, jupâne!.. Nu cerșește un român,
Nu cerșește cât mai are un pai de nădejde-n sân!
Nici eu nu cerșeam, jupâne, pe când aveam vitișoare,
Ș-un pământ cât trage plugul, ș-o prispuliță la soare;
Dar vecinii, din rea pizmă, la judecată m-au tras,
Ș-acum iată-mă-s, jupâne, gol pe poduri am rămas!..
Copilașii plâng de foame...

SBIEREA

Copilașii!... Vrea să zică
Tu ești un nebun de frunte! După ce n-ai chiar nimică,
Te mai apuci de prăsilă. Auzi! Îi trebui copii!
Un neam de netoți... Dă-mi pace! Ducă-se pe la pustii! (...)

TĂNASE

(așezându-se)

Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vro ispită!

(Sbierea face trei cruci mari dinaintea bisericii și se depărtează, fără a băga de seamă că i-a căzut o pungă din chimir.)

RĂZVAN

Așa cruci evlavioase, așa față răstignită,

Așa-nchinăciuni plecate, până la brâu și mai jos,

Nu făcea nici sfântul Petre, nici însuși domnul Hristos!...

Bre! Jupânul ăsta crede că drept la rai o să meargă,

Pe când dracii după dânsul cu limba scoasă aleargă!...

(Face câțiva pași și ridică de jos punga.)

Aoleu! O punguliță!... Ba-i un săculeț cam greu!...

Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu...

Măi, oprește-te, jupâne!... Stai, jupâne, de m-ascultă!...

La naiba! Ți-am spus o dată că nu-mi place vorba multă!

Un singur pas nu poți face făr'să dai de vrun calic!...

Fugi! N-am bani! N-am o groșiță! N-am nimic, nimic, nimic!

Nimic n-are, sărăcuțul! Așa zice!... Prin urmare,

Omul neputând să piarză tocmai lucrul ce nu-l are,

Punga nu-i a lui. Atuncea... fie dar a cui o vrea,

De vreme ce toată lumea mi se leapădă de ea...

Nu! Eu nu vreau astă pungă!... Și chiar foame de mi-ar fi,

Pâinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!...

Moșule!

TĂNASE

Ce vrei?

RĂZVAN

Jupânul nu ți-a dat lescaie frântă?

Uite! Eu îți dau o pungă... Scoală, moșule, și cântă!

TĂNASE

De la un țigan pomană?

RĂZVAN

Dec! Și totuși, pe boier,

De-ți da o scârbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE

E român, oricum.

RĂZVAN

Jupânul e român? Vai, ce ocară!

Te-nșeli, moșule! El este piatră, lemn, strigoi sau fiară,

Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român sunt eu!...
Nu căta că-ți pare searbăd și pârlit obrazul meu,
Că nici noaptea nu-i bălană, dar pământul odihnește;
Că și pâinea de secară este neagră, dar hrănește
Ș-apoi, moșule, eu unul nu-s țigan de rând, mă jur.
Nu, nu, crede-mă, în pieptu-mi bate suflet de vultur.
Măiculița fu româncă...

TĂNASE

Moldoveancă?

RĂZVAN

Se-nțelege.

TĂNASE

Moldoveancă? Ce-auz, Doamne!... Dar asta-i o fărdelege! Unde s-a aflat

Că s-a-mpreunat
Corbi cu turturele,
Șerpi cu floricele,
Urși cu căprioare
Și norii cu soare?...
Orumbiță să-ndure un bărbat cioroi...

RĂZVAN

Taci, măi!

Că simțesc cum intră-n mine șaptezeci de năbădăi!...
N-atinge țărâna mamei, că nu mai știu ce-o să fie!
Mi se-ntâmplă multe pozne când sunt cuprins de mânie.
Eu nu-s țigan... ți-am mai spus-o!... Nu mă mai tot zăpăci!...
Mai pe scurt, na, iată banii!... Pleacă dracului de-aci!

TĂNASE

De la un șerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:
Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată.
De mi-ar fi să mor de foame, mâna mea n-o voi păta,
Primind milă dintr-o mână, care... nici ea nu-i a ta!

RĂZVAN

Eu șerb? Dar bată-te focul, mitropolitul Năstase
Nu știi oare că la moarte-i pe toți robii săi iertase?...
Singurul vlădică-n lume, sau cel puțin la români,
Care nu voia ca frații să fie slugi și stăpâni,
Fiind tot un os ș-o carne... Așa scris-a în diată,
Poruncind să plece slobozi toți țiganii săi deodată;
Toți, moșule, pân'la unul: bărbați, copii și muieri...
S-a spart lanțul! De-atunci, iată, două ierni și două veri

Eu zbor în stânga și-n dreapta, ca voioasa ciocârlie
Pe care n-o mai poprește ferecata colivie.

TĂNASE

Ești țigan pe jumătate, nu ești rob...

RĂZVAN

Asta-i nimic,
Mai este ceva. Văzut-ai?...

RĂZVAN

Un țigan grămătic?

TĂNASE

Grămătic?... nu!... nu, băiete... N-am văzut, căci nu se vede,
Și chiar de-aș vedea cu ochii, pare-mi-se că n-aș crede.

TĂNASE

(luând punga și sculându-se)
Bogdaprosti, măi băiete!... Bogdaprosti! Rău îmi pare
Ca să văz o lighioană c-un suflet atât de mare!
De-ai fi român, cale-vale! dar țigan, păcat! păcat!
Tat-tău o fi fost, băiete, o groază de blăstemat
De-au întortocheat pe mă-ta în lingușirile lui...
Multe dragostea mai face pe fața pământului!
E curat un fel de boală, ce de noi când se lipește,
Pe român mi-l țigănește, le țigan mi-l românește,
Toate lucrurile-n lume cu susul le pune-n jos:
Îngerul urât se pare, ucigă-l crucea, frumos!...
Dar eram să uit, băiete, de-a te-ntreba, cum te cheamă?

RĂZVAN

Pe mine Răzvan... Smaranda chema pe drăguța mamă;
Muri an.. ba nu!... trăiește! trăiește-n cugetul meu,
Și va trăi totdeauna, până voi trăi și eu!...

TĂNASE

Dumnezeu să mi te-ajute, precum tu m-ajută pe mine;
Zilele tale să curgă tot zile lungi și senine;
Iar nevoia să doboare pe-oricine-ți va fi dușman!...
Rămâi sănătos, băiete!... Ce păcat că ești țigan!...
(*Pleacă murmurând: „Răzvan, Răzvan, Răzvan“... apoi se întoarce*)
Știi ce? Mi-am luat de seamă... Nu-mi trebuie punga-ntreagă,
Mi-ajunge ș-un singur galbăn... zău așa, Răzване dragă!
Mai sunt mulți săraci, băiete, și eu n-aș vrea de prisos,
Pe când se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os!
(*scoțând punga*) Na!...

RĂZVAN

Dar, moșule...

TĂNASE

Ascultă, nu mai face vorbă lungă!

Mai împarte tu ș-altora pâine din această pungă.

(Ia un galbăn și dă sacul lui Răzvan.)

Fă pe gândul meu, căci altfel, zău, nu primesc nici un ban...

Acuma mă duc, băiete... Mare păcat că-i țigan!...

(Iese.)

(Lipește hârtia pe un stâlp și iese, pe când ușa bisericii se deschide, venind ma imulți, dintre cari dascălul se oprește lângă hârtie, iar ceilalți se grămădesc.)

SBIEREA

(apucând pe Bașotă de mână)

Mai stai, jupâne vătave! Nu te grăbi! Mai așteaptă...

Spânzură-l, dar mai-nainte fă-mi o judecată dreaptă.

BAȘOTĂ

Ciudat, boierule dragă! Apoi ce-ți pot face eu?

SBIEREA

Cum ce? Vreau sfânta dreptate!... Cum ce? Dă-mi galbănel meu!...

Uitat-ai pravila țării? obicei? canoane? lege?...

DASCĂLUL

În ce guri încape legea!

SBIEREA

În gura mea, se-nțelege!...

Ascultă, jupân vătave... Nu mă lăsa păgubaș!...

Sau țiganul să-mi întoarcă acel galbăn... gălbănaș...

Ori de nu, atunci, jupâne, stăpânul să mi-l plătească...

Astfel este obiceiul, pravila moldovenească...

BAȘOTĂ

Al cui ești tu, măi țigane? Cine e stăpânul tău?

RĂZVAN

Sunt țigan iertat, jupâne: țiganul lui Dumnezeu!

SBIEREA

Iertat? cu atât mai bine! Dup-a legii glăsuire,

Băiatul mi se cuvine în loc de despăgubire,

Așa-i jupâne vătave!... Pravila zice curat:

Furul să se dea acelu de la care a furat.

Dă-mi-l rob.

RĂZVAN

Eu rob?

SBIEREA

Vezi bine!

BAȘOTĂ

Adecă, oricum să fie,
Vrei, boierule, să-l capeți jidovește în robie.
Știi c-un țigan, chiar de laie, se plătește orișicând
Peste douăzeci de taleri, pe când ăsta nu-i de rând:
E frumos și știe carte...

SBIEREA

Știe carte?

BAȘOTĂ

Foarte bine.

SBIEREA

Tocmai așa rob îmi trebui. Este tocmai pentru mine.
Îmi va ține catastișe, socoteli și daraveri.
Dă-mi-l după legea țării...

DASCĂLUL

Cea făcută de boieri!

SBIEREA

Nu știu de cine-i făcută, dar știu că-i foarte cu cale.

BAȘOTĂ

Atuncea se schimbă treaba... Să-ți spui verde dumitale
C-aș avea și eu nevoie de-un țigan așa de rar,
Cam cutezător, cam țațoș, dar deștept și cărturar.
Nu-nțeleg, nu pot pricepe și nu vreau ca el să fie
Bună pradă pentru altul pe când îmi place și mie...
Deci, ia-ți galbănul din parte-mi, iar eu pe țigan mi-l iau.

SBIEREA

Nu, jupâne! Niciodată! nu, nu, nu! Nu vreau! Nu vreau!...
Vinovatul să-mi plătească! Nu altul! Nu orișicare!

BAȘOTĂ

Așa-i! Acum suntem singuri! Nimeni nu-mi mai stă la spate
Ca să strige că-i cu cale sau că nu este dreptate...
Slujitorilor, la lucru!... Apucați-l pe țigan!

RĂZVAN

(lăsându-se în mâinile slujitorilor)
Mă dau eu singur, jupâne. (...)

BAȘOTĂ

Treaba merge găitan.
Legăți-mi-l și duceți-l...

RĂZVAN

Întins la spânzurătoare!

Omul om, să fie slobod; decât rob, mai bine moare;

Ș-apoi moartea-i înviere pentru cel disprețuit!

SBIEREA

Aleu! Vorbește-ntr-aiurea... Necum să fi-nnebunit!...

BAȘOTĂ

Prietene! Ia-ți țiganul, și nu uita mai cu samă

Pricina cea de hotare...

RĂZVAN

(zbuciumându-se cu desperare) Unde ești, o! mamă! mamă!

CÂNTUL II

Răzbunarea

„Țiganul și clăcașul au fost gândirea mea;

Stăpânul, arendașul și legea lor cea grea...” C. Bolliac

FEȚELE:

RĂZVAN – căpitan de haiduci, **RĂZAȘUL**, **VULPOI**,
VĂSCANGANEA – boier, **VIDRA** – nepoata vornicului Moțoc,
SBIEREA.

MOȘ TĂNASE, **HOȚUL I**, **HOȚUL II**, **HOȚUL III**, **CIOBANUL**,
HAIIDUCI

Un crâng în codul Orheiului în Basarabia. În fund, un părâu. Mai încoace, un trunchi răsturnat. În laturi, stânci.

(Răzvan ajunge căpitan de haiduci și odată nimerit boierul Sbiera în mâinile lui, vrea să se răzbune pentru nedreptățile din partea lui).

TĂNASE

Răzbunare! Răzbunare!

HOȚII

Furcă!

RĂZVAN

Da! voiesc și eu Să-mi răz bun; dar moartea-n furcă i-ar fi prea puțin...

SBIEREA

(căzând jos)

Valeu! (...)

RĂZAȘUL

Să-l bucățim mărunțel,

Ca să nu se mai cunoască de-a fost boier sau vițel!...

RĂZVAN

(ieșind din gândire)

Cum? De ce-i așa urgie?... Lăsați-l în bună pace!...
El nu v-a făcut nimica...

RĂZAȘUL

Nu cumva! Iată ce-mi place!
Doar n-ai fost surd, căpitane!... Nu-l mai apăra-n zadar!...
Nu l-ai auzit tu singur că te numește tâlhar?...

RĂZVAN

Eu tâlhar?... Dar cine-a zis-o?... Răzvan nu putea s-auză,
Căci simțirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză
Din care sorbea cu-ncetul cuvinte ce-mi par mereu
Că tot încă sună, sună și răsună-n jurul meu!
O, tu, femeie măreață! tu un înger! tu o zână!
Tu, ivire minunată ce-mi răsai ca o lumină!
Să te mai auz o dată că locul meu este sus...
Așa c-ai spus-o? Mai spune-mi! Mai spune-mi încă!...

RĂZVAN

Ai spus!... Eu credeam că-n lume nu va fi nici o ființă
Ca să-și cufunde privirea sub gunoi de umilință,
Pân' la omul care-n viața-i n-a gustat de nicăiri
Decât dispreț și nemilă, batjocură și loviri!...
Dar știi tu oare puterea ce-o au cuvintele tale,
Luminându-mă cu raza străcurată jos în vale,
Unde de-ale nopții umbre, sub un vâl întunecos,
Ascundeau în adormire tot ce-i bun, tot ce-i frumos?...
Tu mi-ai dat o lume nouă, mi-ai deschis o nouă cale!
C-un cuvânt, c-o vorbă numai, cu suflarea gurii tale,
Ca domnul Hristos pe Lazăr tu din moarte m-ai sculat!...

CÂNTUL III

Nepoata lui Moțoc

„Să nu te blăsteme cineva: s-ajungi slugă la cai albi și stăpân
femeie s-aibi!“ Anton Pann

FETELE: RĂZVAN, ostaș leșesc, VIDRA, iubita lui, RĂZAȘUL,
tovarășii lui VULPOI, tovarășii lui SBIEREA, prins în război
HATMANUL MINSKI, PIOTROWSKI, ISCOADA MUSCĂLEASCĂ,
OSTAȘUL I, OSTAȘUL II, OSTAȘUL III, CĂPITANI ȘI OSTAȘI LEȘEȘTI
O tabără leșească la marginile țării muscălești: corturi, tunuri, arme...
(Trei ostași, din cari I și II duc pe cel al treilea, greu rănit.)

(Răzvan devine căpitan în oastea leșească, noutatea i-o spune Vidrei.)

VIDRA

Cum? Atâta veselie? Pentru ce?... Pentru-o nimică?
Căpitan! Ce mare treabă!... Căpitanu-i o furnică!...
Veselească-se Răzașul și Vulpoi, făpturi de rând,
Care pentru-un pai sunt gata a se tăvăli cântând!...
Dar tu?... Tu s-o faci, Răzvane?... Căpitanii într-o oaste
Sunt atâția, că-n mulțime se lovesc coaste la coaste...
Căpitan!... o jucărie!... Căpitan!... e un covrig,
După care colindează bieții copilași pe frig!...

RĂZVAN

Ce? Căpitanu-i o glumă? Într-o tabără crăiască?
Dar ce fel de lucru-ți trebui care să te mulțumească?...
Au nu mă-nvățați tu, Vidro, a merge chiar la dușman,
Câștigând prin viclenie tot cinstea de căpitan?...
Nu-mi spuneai tu dineoare, cu mânie și muștrare,
Că-ntr-o tabără domnească căpitanu-i lucru mare?...
Lămurește-mă, iubito, unde vrei tu să m-aduci?
Nu-i de mult de când în codru, cu o ceată de haiduci,
Numele-mi suna prin țară, ca o seceră ce sună
Când retează buruiana să crească iarba cea bună!
Eu credeam atunci că-n lume nu-i chip să fie pe-aiuri
O zodie mai ferice ca traiul unei păduri,
Unde brazii și stejarii, uriași din vremea veche,
Înfruntând mii de furtune, viteji fără de pereche,
Mi se-nchinau cu răbdare, m-apăra și m-asculta,
Pân' ce din sânul lor verde nu m-a smuls voința ta!...
Te văzui... iubirea șterge tot ce-i place ca să șteargă:
Lăsat-am cărări înguste ș-am ieșit la calea largă,
Uitat-am codrul, Moldova, tot ce-a fost, tot ce-a trecut,
Venit-am în țări străine, cum ai spus și cum ai vrut...
Astăzi norocu-mi zâmbește: sunt căpitan și pe cale...

VIDRA

De-a fi boier ca toți leșii: o boierime de jale!

RĂZVAN

Hatmanul mă socotește, de ceilalți sunt căutat,
Numai tu pe bucuria-mi tragi un vâl întunecat,
Pe când c-un ceas mai-nainte erai de-o altă părere...
Nu sunt un copil, de care să-și bată joc o muiere! (...)

VULPOI

(vine șovâind)

Hi, hi! Dunăre!... Departe!... Căpitane, eu sunt beat,
Ș-aș vrea să-ți spui, căpitane, un lucru foarte ciudat...
Adicăte, căpitane... zău, n-are nici o pereche...
Dar lasă-mă, căpitane, că să ți-o spui la ureche...

RĂZVAN

Spune...

VULPOI

Apoi, căpitane, știi leahul cel blestemat?...
Știi cela ce-ți strângea mâna?... Căpitane, eu sunt beat!...
Știi, se vâără-n om ca musca?... Știi, chiar cu nepusă masa?...
Hi, hi! Știi leahul acela? Iubește pe jupâneasa!

RĂZVAN

Vidra?

VIDRA

Eu?

VULPOI

Da, da, da, Vidra!... Mi-a spus că-i place de foc!
Zău așa! Chiar acușica!... Ha, ha, ha! Ce dobitoc!...
(Minski se arată în fund.)
Dar iată-l! Întreabă-l singur! Bată-l năbădaica, leahul!
Hi, hi, hi!... Mi-e somn!... Mi-e lene!... Ba nu! Mă doare stomahul!
(Iese.)

RĂZVAN

(mergând iute înaintea lui Minski și apucându-l de mână)
Ascultă-mă, cum te cheamă!... Știi un lucru? Știi sau ba!
Noi trebuie să ne batem!...

CÂNTUL IV

Încă un pas

„Pentru țigani s-au zis multe, ca să nu fie primiți,
Căci rușine Eteriei a fi cu țigani uniți,
Căci luându-se Elada, de vor fi și ei ostași,
Vor cere cu tot cuvântul și ei să fie părtași...“
Beldiman, Jalnica tragodie

FETELE:

RĂZVAN, polcovnic leșesc, **VIDRA**, nevasta lui, **RĂZAȘUL**,
BAȘOTĂ, **VULPOI**, **SBIEREA**, **HATMANUL**.

Locuința lui Răzvan într-un orașel leșesc la marginea Moldovei.

RĂZVAN (*posomorându-se*)

Am înțeles! Prin urmare, vouă vi-i trebuitor
Un om vândut, o iscoadă, un mișel, un trădător...

HATMANUL

A, polcovnice! Se poate să-mi faci astfel de dojene?
Dumneata ești leah acuma, căci patria ubi bene,
După cum zice latinul, și nu mai ești moldovean:
Poți să te bați cu Moldova fără-a te numi viclean...

RĂZVAN

Hatmane, latinul zice... dar fii bun de-mi tălmăcește,
În cuibul meu, la Moldova, nu se-nvață latinește...

HATMANUL

Țara este unde-i bine...

RĂZVAN

Așa?... Păcătos latin,
Cine iubea deopotrivă pe-un frate și pe-un străin,
Zicând că țara-i o turtă, încât să poată stomahul
Leah a mă face pe mine, sau muscal să facă leahul!
Nu, hatmane! Niciodată!... Fie pâinea cât de rea,
Tot mai dulce mi se pare când o știu din țara mea!...

HATMANUL (*sculându-se*)

Vrea să zică, ești statornic în hotărârea luată
De-a ieși din sânul nostru?

RĂZVAN

Da. Ș-o mai spui înc-o dată,
Dar mă jur că de nevoie și cu părere de rău:
Dumneata singur ai face tot așa la locul meu...

HATMANUL (*așezându-se, după o tăcere*)

Pe castelanul Piotrowski îl cunoști; rudă cu mine,
În războaie totdeauna s-a bătut destul de bine,
Fiind dintre cei de frunte și la luptă, și la sfat,
Nu-i bătrân, nu-i fără stare, este foarte învățat...
Ei bine! eu, cum s-ar zice, aș putea să pun la cale
Ca nepotul meu Piotrowski să ia sora dumitale...

.....

HATMANUL (*cu îngrijire*)

Polcovnice! Tu mă sperii... Ești bolnav... Ești rățăcit...

RĂZVAN

Maica mea a fost româncă. Tată-meu... Mai în sfârșit,
Eu... eu sunt țigan!

HATMANUL

O, Doamne! Tu țigan?...
Nu-mi place gluma!...

RĂZVAN

Da! Țigan, țigan!... Ei bine, să te mai vedem acuma!...

HATMANUL

(își pune mâna pe frunte, se gândește, apoi, după o tăcere, în cursul
căreia Răzvan îl privește ațintit)

Întreaga țară leșească...

RĂZVAN (*apucându-l iute de mână*)

Taci, hatmane! Nu uita

Cine-s eu, ș-adu-ți aminte și cine ești dumneata!...

În viață numai o dată întâlnii în neagra-mi cale

Una singură ființă cu simțirea dumitale,

Ce din falnica nălțime a nașterii boierești,

Privind cu ochii cu care tu, hatmane, mă privești,

Cu mâna-i îmi strânse mâna și-mi vorbi cu omenie.

Acea ființă e Vidra... nu soru-mea, ci soție.

CÂNTUL V

Mărirea

„Așa s-a plătit și lui Răzvan răul ce-i făcuse și el lui Aron-vodă...”

Miron Costin, cap. II

FETELE: RĂZVAN, hatman moldovenesc, VIDRA, RĂZAȘUL, BAȘOTĂ, TĂNASE, VULPOI, SBIEREA, ȘOLTUZUL, UN COPIL, MAI MULȚI CĂPITANI ȘI TÂRGOVEȚI.

Palatul lui Răzvan la Iași.

(Răzașul șade gânditor, fluierând o doină, cu capul plecat pe mână. Afară se aud din depărtare împușcături de tun.)

(*Răzvan devine hatman al Moldovei din dorința lui Aron-Vodă.*)

RĂZVAN (*întră foarte tulburat*)

Bine că sunteți aice!... Unde-i Vidra? Ascultați!...

Mergeți... Pe toți căpitanii pe dată să mi-i chemați!...

Eu v-am fost ca ș-un părinte!... Adunați-i mai în pripă!...

Timpul zboară... Mai degrabă!... Într-o clipă! într-o clipă!...

(*Iese prin ușa din stânga.*)

VULPOI

Ha, ha! Înțeles-ați oare vrun singur cuvânt măcar?

Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car.... (...)

RĂZVAN

Astăzi, astăzi, astăzi; sau astăzi, ori niciodată!
Aron se-mpacă cu leșii, și cu ajutorul lor
Se-ntărește la domnie, pe când eu sughiț și mor!
Prin dușmani să mă slăvească, iar slava duce la toate!...
Aron se-mpacă cu leșii... Fără nume, fără tron,
Ce fac eu?... Răspunde-mi, Vidro!... Așadară, jos Aron!...

VIDRA

Nu te grăbi!... mă-ngrijește o presimțire ciudată.
Și presimțirea femeii nu se-nșeală niciodată...

RĂZVAN

Vorbe seci!

VIDRA

O, nu, Răzvane! Chiar astăzi eu am visat
O vedenie grozavă, un lucru înfricoșat!...
Maica ta-n haine cernite din mormânt pășea spre mine,
Ochii-i se-necau, în lacrimi, pieptu-i gema de suspine.
Și durerea-i, plămădită cu mânia la un loc,
Îmi striga din gura-i moartă: Piei, nepoata lui Moțoc!...

RĂZVAN

Vise! O nimica toată! Luptătorul care-n viață
Întâlnește la tot pasul însăși moartea față-n față,
Încât i se par acuma deopotrivă morți și vii,
Nu-l tulbură o nălucă ce sperie pe copii!...
Ș-apoi unde-i acea Vidră care-mi tot spunea odată
De-a nu fi ca mici pâraie, ci ca Dunărea cea lată?
Unde-i acea Vidră care zi și noapte mă-nvăța
Că pân' și iubirea țării e pofta de-a se nălța?
Unde-i acea mare Vidră ale căreia cuvinte,
Ca o sămânță mărunță, îmi cădeau adânc în minte,
Și din tainicele brazde ale sufletului meu,
Prinzând rădăcini cu-ncetul, dezvălindu-se mereu,
Ieșir-acuma deodată, pline de suc și de viață,
Râzând de viscoli, ca bradul încins cu sute de brață?
Unde-i Vidra?... Denainte-mi stă un chip tremurător,
Ce de spaimă crede-n umbre și plânge de spaima lor...
Așa? Tu, ce-ai fost în stare, cu-mbrânciri necontenite,
Pân' la marginea mării să m-aduci pe nesimțite,
Tocmai astăzi, când ajungem la doritul nostru mal
Te-ngrozește fața mării ce ridică val pe val?...

Află dară că degeaba unda muge, vântul geme;
Răzvan, împins pân-aice, de furtuni nu se mai teme,
Și călcând cu disperare peste undă, peste vânt,
Va ști să meargă-nainte: sau la tron, ori la mormânt!...
(Intră Răzașul, Vulpoi, Tănase și mai mulți căpitani.)

VIDRA

Mă duc să mă-nchin, Răzvane... Numai în zile de goană
Omul uită necredința și-nțelege o icoană!...

(Iese.)

CĂPITANII

Să trăiești!

RĂZVAN

Nu-i timp de vorbe!... Pe când viteazul Mihai
Scaldă Țara Muntenească de la Giurgiu pân' la plai,
În sângele de năpârcă al urdiilor păgâne;
Pe când Jigmon unguceanul, la hotarele române,
Păscut cu noi împreună de șarpele veninos,
Își pune pieptul în luptă pentru crucea lui Hristos;
Pe când neamțul, frâncul, papa, țările creștine toate
S-au unit ca să doboare spurcata păgânătate,
Numai leșii cei zburdalnici sunt cu turcul înțeleși,
Iar domnul Aron al vostru s-a tocmit argat la leși!
Sunteți români, și românii n-au suferit niciodată
Pe fruntea domnilor țării măcar o singură pată!
Un vodă-i un fel de doftor, și norodul, frații mei,
Nu-i dator să fie jertfa doftorilor celor răi!...
Mulți domni avuse Moldova; cei buni au domnit o viață,
Celalți au purtat cununa o singură dimineață;
Căci făcându-se lumină și soarele fiind sus,
Poporul da jos pe-aceia pe cari poporul i-a pus!...
Un vodă, ca orișicine, își ia plata după faptă...
M-ați înțeles? Vremea trece...

CĂPITANII

Jos Aron!...

RĂZVAN *(arătând ușa)*

Țara v-așteaptă! *(Căpitanii ies, afară de Vulpoi și de Tănase.)*

VULPOI

Să-l ucidem?...

RĂZVAN

Nu, lăsați-l!... Domnii când nu mai domnesc

S-aseamănă cu strigoi: ei umblă, dar nu trăiesc...

VULPOI

Bine!...

RĂZVAN

După ce-l veți prinde, să dați semne din pistoale!...

VULPOI

Înțeleg!... Ş-apoi să facem ca norodul să se scoale,
Ş-adunându-se cu gloată, mic şi mare pe maidan,
Să zbiere dobitoceşte: „Trăiască vodă Răzvan“ ...

RĂZVAN

Pe Başotă...

VULPOI

RĂZVAN (*Ascultând.*)

Nu!... Tot nu!...

(Îşi freacă fruntea, se aşază iarăşi pe divan şi pleacă capul pe mâini.)

VIDRA (*intrând încet*)

Acum, iubite, nu-i timp a mai cugeta!

Steaua lui Răzvan e mare: încrede-te-n steaua ta!...

Fii bărbat în orice soartă: şi-n cădere, şi-n izbândă,

Privind cu sângele rece la răsplată sau osândă!...

RĂZVAN (*sculându-se*)

Tu n-ai auzit pistolul?

VIDRA

De nu vei avea noroc,

Blăstemul o să izbească pe nepoata lui Moţoc,

Care din cupa măririi s-a străduit să te-mbete.

Şi nici ea nu-i vinovată! Nu!... Sunt neamuri cu pecete,

În cari Dumnezeu sădeşte vrun bine sau vrun păcat,

Ş-apoi toţi de-acelaşi sânge îl moştenesc ne-ncetat!

Neamul lui Moţoc nu poate s-aibă altă cugetare,

Decât numai-numai-numai văpaia s-ajungă mare!...

RĂZVAN

Tu n-ai auzit pistolul?... Pistolul!... Nu l-ai auzit?

Spune!

(Cu furie.) Ureche! Ureche!...

(Afară se aude o împuşcătură.) A! De-acuma s-a sfârşit!

Sunt domn! Trăiască domnia!... (...)

BĂIATUL

(după ce sărută mâna ce-i întinde Răzvan)

Măria-ta!
Nu te supăra,
Ci fii bun a ne-asculta!
Îți vom spune cam multe Și mărunte,
Dar tot lucruri plăcute,
Să fie drag orișicui să ne-asculte!
O sută de ani să domnești,
Pe dușmani să-i biruiești,
Pe vrășmași să-i pedepsești.
Dar cu moldovenii tăi,
Măcar de-o fi și răi,
Măria-ta, să fii bun cu ei;
Și de-i vedea unii și desculți,
Măria-ta tot să-i ascuți;
Căci norodul e cam năzdrăvan:
Face multe pozne într-u an;
Și țara-i cam nebună:
Face multe pozne și-ntr-o lună;
Ba le-ndemână;
Și-ntr-o săptămână;
Iar de nu te-i păzi,
Chiar într-o zi
Multe-i auzi!

RĂZVAN

(dându-i o pungă)

Destul! Să trăiești, băiete! *(Intră Răzașul, Tănasemuți, căpitani.)*

RĂZAȘUL

Măria-ta! Sănătate!
Isprăvit-am toată treaba fără multă greutate:
P-Aron-vodă la răcoare în spătărie l-am pus;
Boierii, mitropolitul, pe toți la palat i-am dus;
Mai în sfârșit, lucru-i gata!

RĂZVAN

Unde-i Bașotă?

RĂZAȘUL

El are
Pe Vulpoi cu toată ceata de vânători în spinare.

RĂZVAN

Bine, dragii mei tovarăși!... Stăpânirea-mi în curând
La toți și la fiecare va da răsplată pe rând...

SBIEREA

(intrând iute, speriat, pierzând răsufnul, cu o lădiță în mână)
Jupâne!... Mărite Doamne!... Scapă-mă! Norodul pradă!
Sinete, zapise, țara, lumea-i în această ladă!...

RĂZVAN

Liniștește-te, jupâne. Avere-a-ți chiar pe maidan
O poți lăsa fără grijă în zilele lui Răzvan...

SBIEREA

(răsuflând mai ușor și făcând semnul crucii)
În ladă tot e mai sigur!... Părăluța cere pază:
Mai bine s-o ții sub cheie, ca nimene să n-o vază...

VIDRA

Doamne, soțule, stăpâne! Nu mă mai pot opri!...
Într-un glas cu țara-ntreagă, viu a-ți ura ș-a-ți dori
O domnie fericită... Ba înc-aș mai vrea ca mâine
Tu să legi într-o cunună toate țările române,
Încât de la Marea Neagră pân' la falnicul Carpat,
Să nu domnești ca un vodă, ci ca Răzvan-împărat!

CĂPITANII

Da, da, da! Împărăție!...

RĂZVAN (trist)

Ar fi bine docamdată
Să rămânem cu Moldova!

SBIEREA

Ce om fără judecată!
Dar Moldova-i sărăcită! Nu-i chip astfel s-o cârpești
Decât unind laolaltă mai multe țări românești...
Două și două fac patru: cea mai dreaptă socoteală!...

RĂZAȘUL

Vulpoi avuse dreptate... Nu mai cred în poticneală!...
Toate semnele sunt bune!... Măria-ta, la palat
Ne-așteaptă mitropolitul cu toți boierii din sfat!...

RĂZVAN

Să mergem! Voiesc acuma din gura domniei-mele
Țara s-audă nădejdea d-a scăpa din zile grele.

SBIEREA (cu umilință)

Stăpâne preamiloștive, unde-i merge merg și eu;
Lada mea e-n siguranță numai lângă domnul meu!...
(Toți se pregătesc a ieși)

VULPOI (intrând cu spaimă) Pierduți!...

TOȚI

Zi!...

VULPOI

Trădare!

Scăpă din mâinile mele, deschise poarta cea mare,

Leșii au umplut cetatea!...

(Sbierea cade mort, fulgerat de apoplexie.)

RĂZAȘUL *(clătinând din cap)*

Poticneala!...

TĂNASE

Eu știam

Că nu se cădea s-apuce scaunul țării orice neam...

VIDRA *(luând pe Răzvan de mână)*

Iubite! Nu sta pe gânduri... Când soarta te prigonește,

Fii mândru chiar în cădere!...

CĂPITANII

Măria-ta! Poruncește!...

VIDRA

Și ce s-așteptați voi oare de la viteazul Răzvan

Decât paloșul în mână și-nainte la dușman?

RĂZVAN *(scoțând sabia)*

Să trăiască neagra moarte! Ne cunoaștem foarte bine!...

Cine vrea s-o strângă-n brațe, iată calea! După mine!... Moartea-i mireasă,

Mormântu-i casă,

Viermii sunt nași,

Hai la vrăjmași!

(Iese urmat de căpitani.)

VIDRA

Moarte!... Moarte!... Dar se poate?... Moară oamenii cei mici,

Precum călcâiul turtește moșoroiul de furnici;

Omul, însă, care lumea pe palmă-i ar vrea s-o poarte,

Zodia-i, scrisă pe frunte, respinge pizmașa moarte!...

(Se gândește.)

Dumnezeule puternic! De ce mai faci uriași

Dacă-n rând cu toți piticii pradă morții vrei să-i lași?...

Cum? Cereasca ta dreptate se pogoară pân' la fiară:

Vulturul trăiește veacuri, iar musca d-abia o vară,

Și numai omul cel mare, stăpâne, tu-l osândești

Ca să moară dopotrivă cu muștele omenești!...

(Se cutremură.)

O, nu, nu! Răzvan nu moare!... Orice pai în astă lume
Trebuie s-aibă vro ursită, o țintă, vrun scop anume,
La care-i dator să meargă, de vântul sortii împins,
Și cade numai atunce când este semnul atins!...
Calea lui Răzvan e lungă și d-abia se desfășoară:
Pân' la capăt de departe... Răzvan nu poate să moară!
Nici chiar Dumnezeu el însuși nu schimbă ceea ce-i scris!...

(Iute.)

În genunchi, Vidro!...

(Îngenunchează și ridică ochii în sus.) Iertare!...

(Cu spaimă, punând mâna la ochi) Visul meu!... Grozavul vis!

(Sculându-se cu tărie.)

Și de ce eu stau aice, când Răzvan înfruntă focul?

Dați-mi armă!... Lângă dânsul, în primejdie mi-e locul...

(Se repede la armătura de pe perete și se oprește.)

Dar copilul meu, o, Doamne!

(Se cutremură.)

(Din spațiu răsună o voce ca un echo: „Dar copilul meu?” Vidra cu groază își întoarce fața spre ușă, ca și când ar vedea pe cineva acolo.)

Muma lui Răzvan!... Mă-ntreabă... Și ce-i pot răspunde eu?

(Făcând semnul crucii.)

Piei, nălucă, piei! Sunt mamă!

(Face un pas îndărăt.) Nu te-apropia!...

(Răsună iarăși ecoul: „Sunt mamă!”... Vidra, zdrobită de emoțiune, se aruncă pe divan.)

Ea vrea dinte pentru dinte! Muma mumei cere samă!...

(Face o sforțare și se scoală cu energie.)

Oare nu mai sunt eu Vidra?

(Abătută.) E cumplit al mumei dor!...

(Pe prag apare Răzvan, greu rănit, ținut de Vulpoi și de Răzaș. Vidra se repede înianțe-i.)

A! Scăpat! Ce fericire!... Tu!

RĂZVAN

(cu un glas slab, pe când Vulpoi și Răzașul îl pun pe divan.)

Am biruit și mor!...

(Arătând la cadavrul lui Sbierea.)

Nu-mi ziceai tu, oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea?

Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!

(Vidra îngenunchează și-și ascunde fața în mâini.)

Dar ce-i mai trebui acuma mii de galbeni în grămezi?

Ce-mi folosește domnia?... Pe-amândoi aci ne vezi
Praf, pulbere și cenușă!... Nebuni, ce din lăcomie,
El pentr-o biată lescaie, eu pentr-un ceas de mândrie,
Necruțând nimica-n lume, neștiind nimica sfânt,
Uitam că viața-i o punte dintre leagăn și mormânt!...
(*Cu durere.*)

Mi se-ntunecă vederea, dar văd ceva de departe...
O jumătate din mine de cealaltă se desparte...
Ah! veniți, veniți cu toții!... Unde-i bătrânul Tănas?...

RĂZAȘUL

Apărându-te pe tine, mort în luptă a rămas!...
(*Vulpoi plânge.*)

RĂZVAN (*în agonie*)

Țigan!... Țigan!... Apă!... Apă!... (*Cade mort peste Sbierea.*)

RĂZAȘUL

Decât o așa domnie,
Mii de tunete, mai bine-i un petec de răzășie!...
Zmeul zmeilor să-ncapă într-o șchioapă de mormânt!...

VULPOI (*cu spaimă*)

Nu vezi că-i moartă și Vidra?... N-a zis un singur cuvânt,
Nici o vorbă, nici un țipet, privind pe Răzvan că moare!...

VIDRA (*sculându-se liniștită*)

Voi puteți vorbi ș-a plânge!...

VULPOI

Doamnă!...

VIDRA

Pe voi nu vă doare!...

RĂZAȘUL (*cu furie*)

Dar tu l-ai ucis, ciocoaică! Tu la moarte l-aduseși!
O să mi-o plătești acuma, tune-fulgere!...
(*Scoate cuțitul și voiește s-o lovească.*)

VIDRA (*cu sânge rece, arătând la ușă*)

Să ieși!

(*Răzașul lasă mâna în jos și pleacă capul.*)

REFERINȚE CRITICE

„Răzvan și Vidra este una dintre cele mai bune drame din literatura română. Ideea nu-i fără raport în preocupările vremii. Până la 1855 tinerimea liberală fusese agitată de problema dezrobirii țăganilor, care

se rezolvă parțial în 1844 și integral în 1855... Lăsând la o parte ierarhia socială, drama rămâne în sine o operă admirabilă, cu conflict original.” George Călinescu

„*Răzvan și Vidra* este o dramă istorică în versuri, de un real dramatism interior, cu măsură transpus în țesătura conflictuală, fluent exprimată de faptele în fața noastră desfășurate și de discursuri ușor de acceptat al personajelor. Fiindcă Nașdeu nu cedează nici poetizării, nici istorismului, ci se păstrează, cu adevărată demnitate stilistică, în dramă.” Ion Negoitescu

TEXT ȘI INTERPRETARE

Bogdan Petriceicu Hașdeu este o personalitate marcantă a literaturii române care se distinge prin erudiție și noutatea interpretării în diverse ramuri ale culturii, literaturii și științei. Personalitate enciclopedică, B.P.Hașdeu a lăsat posterității o operă impresionantă atât ca dimensiuni, cât și ca valoare.

Drama *Răzvan și Vidra* este o piesă structurată în cinci cânturi, fiecare purtând câte un titlu: *Un rob pentru un galben*, *Răzbunarea*, *Nepoata lui Moțoc*, *Încă un pas*, *Mărirea*, care la rândul lor au câte un motto sugestiv. Drama are la bază un fapt istoric real, domnia de cinci luni, în Moldova, în anul 1595, a lui Ștefan Răzvan. În reflectarea adevărului istoric, autorul urmărește să demonstreze, într-o viziune modernă, că, în scara ierarhiei sociale, nu trebuie să primeze criteriul de selecție, în raport de originea socială, ci în funcție de aptitudinile și capacitatea individului.

Acțiunea piesei urmărește destinul lui Răzvan, evoluând de la condiția de țigan liber la cea de domnitor al Moldovei. Un rol decisiv în ascensiunea personajului îl are întâlnirea cu Vidra, de care se îndrăgostește și care îi alimentează ambiția de a se înălța chiar la scaunul domnesc. Reușește să ajungă domn al Moldovei, dar împlinirea este de scurtă durată, eroul găsindu-și mult prea devreme sfârșitul.

Răzvan, personaj principal, este un erou romantic care acționează în împrejurări excepționale. Inteligent, viteaz, generos, el urcă, în scara ierarhiei sociale, treaptă cu treaptă și, din rob țigan, ajunge domn al țării.

În cursa pentru mărire, Răzvan este împins de Vidra, ambițioasa lui soție, înzestrată la rândul ei, cu o voință extraordinară și cu o nestăvilă sete de mărire. Ea intuiește marile calități de care dispune Răzvan și, cu abilitatea specifică femeii, izbutește să-i insuflă bărbatului, echilibrat și generos, dorința diabolică de mărire.

Între Răzvan și Vidra, cele două personaje ale dramei, există un raport de intercondiționare. Fără impulsul permanent al Vidrei, Răzvan n-ar fi aspirat să ajungă în vârful piramidei sociale, iar Vidra, fără Răzvan, n-ar fi putut să se avânte.

Conflictul dramei se desfășoară cu intensitate, punând cele două personaje, aflate, de altfel, într-un zbugium continuu, sub pecetea unui destin implacabil.

Deznodământul este dramatic. Abia ajuns pe culmile puterii și măririi, noul domn este nevoit să plece la luptă pentru apărarea cetății și salvarea domniei. Ostașul viteaz de altă dată nu mai are aceleași șanse de a scăpa nevătămat din bătălie. Acum este rănit de moarte. Căderea lui în aceste împrejurări, capătă, ca la toți eroii romantici, o aură sublimă.

Urmărind evoluția lui Răzvan, din momentul dezrobirii sale și până în clipa prăbușirii finale, suntem martorii unui proces, al dramei transformării unei conștiințe. Dintr-un om înzestrat și animat, mai presus de orice, de sentimentul libertății, de dragostea de țară, dintr-un spirit generos și dezinteresat, departe de vanitatea caracteristică specimentelor limitate și suficiente, Răzvan ajunge să fie orbit de ambiția Vidrei și să aspire la mărirea deșartă.

În clipa morții, are revelația de a realiza proporțiile consecințelor propriilor sale greșeli și, prin cumul, și pe cele ale soției sale:

„Nu spunei tu, oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea?

Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!”.

Și abia acum, tardiv, înțelege că, în fond, totul este zadarnic, din moment ce pentru un ceas de mărire:

„Necruțând nimic-n lume, neștiind nimic sfânt,

Uităm că viața-i o punte între leagăn și mormânt”. Acum are revelația filozofică a sensului vieții. Regretul din ultimele clipe îl înalță din nou în sfera spiritelor coștiente de cauzele propriei lor prăbușiri.

Cu lucrarea *Răzvan și Vidra*, Bogdan Petriceicu Hașdeu se înscrie ca intemeietor al dramei moderne în literatura noastră. Prima dramă romantică de inspirație istorică, *Răzvan și Vidra*, prezintă o viziune pașoptistă asupra trecutului, în spiritul ideilor „Introduției” la „Dacia literară”. Punctul de plecare l-a constituit un articol al lui Bălcescu despre Răzvan Vodă, publicat nestum în „România literară” (1852).

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți drama *Răzvan și Vidra* de B. P. Hașdeu. Prezentați structura acestei drame. Explicați ce rol are fiecare cânt în ansamblul piesei și în structura subiectului.

2. Prezențați într-o scurtă comunicare realitatea epocii care este descrisă de autor în drama sa.
3. Prezențați cele două tipuri de conflict întâlnite în drama *Răzvan și Vidra*. Prin prezența celor două tipuri de conflict se distruge unitatea compozițională? Argumentați-vă răspunsul.
4. Citiți cu atenție dialogul dintre Răzvan și Tănase din primul cânt al dramei. Ce idei relevă acest dialog? Pe ce se întemeiază conștiința demnității lui Răzvan, atunci când Tănase îl jighește?
5. Urmăriți evoluția personajului principal din dramă. Ascensiunea lui Răzvan în planul ierarhiei militare este dublată și de o evoluție în plan psihologic. Extrageți din textul dramei replicile definatorii pentru mutația din psihologia eroului. Analizați-le.
6. Comentați atitudinea lui Răzvan în cele trei momente în care eoul este pus față în față cu Sbierea. Extrageți din text replicile eroului. Comentați-le.
7. Explicați rolul Vidrei în evoluția psihologică a lui Răzvan.
8. Comentați deznodământul dramei în relație cu logica acțiunii.
9. Caracterizați în mod comparativ personajele: Răzvan – Vidra; Răzvan – Sbierea.
10. Analizați drama lui Hașdeu din punct de vedere al limbajului. Identificați în textul dramei termenii (regionalisme, cuvinte populare, colocviale) care să aibă funcție stilistică.
11. Caracterizați, la alegere, un personaj al dramei. Motivați-vă alegerea.
12. Demonstrați că piesa *Răzvan și Vidra* este o dramă romantică.

REȚINEȚI!

Genul dramatic cuprinde totalitatea operelor scrise pentru a fi ulterior reprezentate pe scena unui teatru. De aceea, operele dramatice presupun o limitare în timp și spațiu a acțiunii reprezentate. În operele dramatice apare un conflict dramatic, care este axa în jurul căreia se dezvoltă acțiunea, bazată pe împrejurări, pasiuni și caractere care se ciocnesc. Personajele textului dramatic comunică prin intermediul dialogului și a monologului, autorul neintervenind decât în indicațiile scenice (regizorale). Indicațiile scenice apar între paranteze sau în subsolul paginilor și se referă la acțiunea personajelor, la gesturi, la decor, la mimică etc. Personajele iau cu totul locul autorului, a cărui intervenție indirectă se manifestă prin indicațiile de regie, care se numesc didascalii.

Operele aparținând genului dramatic au trăsături specifice:

- prezintă o structură specifică: replici, scene, acte (sau tablouri)

- replicile sunt precedate de numele personajului care le rostește
- singura intervenție a autorului se face prin didascalii (indicații scenice)
- modul de expunere predominant este dialogul

Specii:

- Tragedia
- Comedia
- Tragicomedia
- Drama
- Teatrul absurdului

Drama

Drama este o specie a genului dramatic, caracterizată prin ilustrarea vieții reale prin intermediul unui conflict complex și puternic al personajelor, cu întâmplări și situații tragice, în care eroii au un destin nefericit.

Dramele acoperă o mare varietate tematică: socială, istorică, mitologică, psihologică etc. Drama are tendința de a reflecta întreaga complexitate a vieții reale, fiind o specie supusă convențiilor, altfel decât tragedia, folosind atât personajele individualizate, cât și personaje tipice, din care de altfel a evoluat. Drama apelează la un limbaj solemn, ce alternează cu cel familiar, dar poate să recurgă și la resurse lexicale comice. Componenta esențială a acestei specii literare rămâne însă conflictul prin care se conturează personalitatea eroilor dramatici.

Definiție: Drama este o specie a genului dramatic, în versuri sau în proză, caracterizată prin ilustrarea vieții reale printr-un conflict complex și puternic al personajelor individualizate sau tipice, cu întâmplări și situații tragice, în care eroii au un destin nefericit. Drama are o mare varietate tematică: socială, istorică, mitologică, psihologică. Limbajul solemn alternează cu cel familiar, fiind deseori presarat cu elemente cornice.

Cuvântul „dramă” vine de la grecescul „drama” sau francezescul „drame” și înseamnă „acțiune”. Drama este cea mai răspândită specie a genului, fiind mult mai puțin supusă convențiilor și normelor decât tragedia și alternând personajele bine individualizate cu cele tipice. Îmbinarea elementelor tragice cu cele cornice au făcut posibilă o altă specie literară, cunoscută sub numele de tragicomedie, în secolul al XVII-lea. Drama s-a manifestat ca specie modernă în secolul al XVIII-lea, prin scriitorii germani Lessing, Schiller și Goethe. În secolul

romanticilor, specia a evoluat ca manifestare, deoarece oferea scriitorilor o mai mare libertate de acțiune, de construire a personajelor-model din toate mediile sociale, în care amestecul dintre tragic și comic permite reliefarea autentică a caracterului uman. Victor Hugo este cel care a consacrat drama romantică, teoretizând principalele criterii artistice ale acestei specii în *Prefață* la drama *Cromwell* (1827), care este considerată manifestul literar al romantismului. Fascinația dramei romantice constă în faptul că „topește în același suflu grotescul și sublimul, teribilul și bufonul, tragedia și comedia” și poate, de aceea, au aderat la această specie numeroși scriitori, în creația cărora un loc important l-a avut drama istorică.

În literatura română, drama istorică este inițiată de Bogdan Petriceicu-Hașdeu, cu piesa în versuri *Răzvan și Vidra* (1867), urmat de Vasile Alecsandri cu *Despot-Vodă* (1879) și de Al. Davilă cu piesa *Vlaicu-Vodă*. Un loc aparte îl ocupă Barbu Ștefănescu-Delavrancea cu trilogia istorică a Moldovei: *Apus de soare* (ultimul an de domnie și de viață al gloriosului Ștefan cel Mare), *Viforul* (domnia tiranică a lui Ștefanișă-Vodă) și *Luceafărul* (personalitatea strălucită a lui Petru Rareș) – drame create în anii 1909–1910.

Începând cu perioada interbelică apar noi forme ale dramaturgiei în teatrul modern. Drama psihologică de conștiință sau drama de idei (după alți critici) este reprezentată de Cămil Petrescu, cel care a introdus în literatura română concepte estetice moderne ca substantialismul și autenticitatea și a creat intelectualul lucid, însetat de absolut.

Lucian Blaga este creatorul dramei mitologice, prin manifestarea filozofică a miturilor esențiale românești: *Meșterul Manole* care ilustrează mitul estetic al jertfei creatoare și *Zamolxe* care conduce la interpretarea mitului mioritic.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Prezentați structura dramei *Răzvan și Vidra*. Explicați ce rol are fiecare cânt în ansamblul piesei și în structura subiectului.
2. Ascensiunea lui Răzvan în planul ierarhiei militare este dublată de o evoluție în plan psihologic. Extrageți din textul dramei replicile definitorii pentru mutația din psihologia eroului. Explicați-le.
3. Prezentați cele două tipuri de conflict întâlnite în drama *Răzvan și Vidra*. Prin prezența celor două tipuri de conflict se distruge unitatea compozițională a piesei? Argumentați.
4. Alcătuiți o compunere pe tema rolului Vidrei în evoluția lui

Răzvan, pornind de la următoarea afirmație critică: „*Vidra e catalizatorul lui (femeie, ea însăși, din aceeași speță de monomani și de obsedați), însă nu mai mult. E greșit a vedea în ea geniul rău și dublul impur al lui Răzvan*”.

Literatura persană

Omar Khayyam

(1045 - 1122)

Izvoarele cu privire la viața lui Khayyam se contrazic adeseori. Numele ar putea denota proveniența dintr-o familie de fabricanți decorturi, dar nici acest lucru nu se poate afirma cu certitudine.

Deși supranumele Khayam îl desemnează pe meșteșugarul care face corturi, el este, în același timp, precum și alte denumiri de meșteșuguri, tipic pentru tradiția sufistă.

Conform acestei tradiții, care interpretează denumirile cu ajutorul unei mistici a numerelor asemănătoare cabalei din tradiția iudaică, numită *abşad*, numele învățatului s-ar

traduce cu ajutorul calculului poziției literelor prin *Ghāqi*, Risipitorul.

Pentru un sufi acest supranume desemnează disprețul pentru bunurile lumești. Și-a petrecut copilăria în orașul Balhi (în nordul Afghanistanului de azi), unde a studiat îndrumat de învățații Șeic Mohamed Mansuri și, apoi, Imam Mowaffaq de Nişapur. A avut o viață extrem de agitată, dacă ținem cont că a trăit în perioada formării Imperiului Selgiucizilor. Învățații se aflau într-o situație precară, fiind dependenți financiar de conducători sau de vreun mecena local. Însuși Khayam a scris, mai târziu, că a fost, în perioada tinereții, „*martor al nimicirii învățaților, din care nu a mai rămas decât o mână de oameni, chinuită și puțin numeroasă. Asprimea soartei din aceste vremuri i-a împiedicat să se dedice perfecționării și adâncirii științei lor*”.

Ca învățacel în Nişapur, l-a legat o prietenie strânsă de Hassan bin Sabah, întemeietorul de mai târziu al sectei asasinilor, și de viitorul vizir al Imperiului Selgiucizilor, Nesâm ol-Molk. Legenda afirmă că cei trei și-ar fi jurat sprijinul în cazul în care unul dintre ei ar fi urcat scara ierarhiilor. Nesâm ol-Molk uită de această promisiune, odată devenit

vizir, în 1063, și îl neglijează, în special, pe bin Sabah. Unul dintre adepții acestuia îl va ucide pe vizir, în 1092, se pare că din această cauză. Învățatului Khayam i-a fost încredințată, probabil și prin intermediul lui Nesâm ol-Molk, importanta reformă a calendarului, care este finalizată în 1079.

După asasinatul din 1092, Khayam întreprinde un pelerinaj la Mecca, datorită, probabil, într-o oarecare măsură, și ostilităților pe care le simțise din partea cercurilor sunnite, care i-au imputat înlocuirea calendarului islamic, bazat pe fazele lunii, cu unul civil. În Nişapur domneau, la acea dată, neliniști provocate de cercuri religios-fundamentaliste. Doar după ce a dovedit, prin acest pelerinaj, dreapta sa credință, Khayam a putut activa ca profesor în orașul său natal.

Rubaiate

Cortina destinului nimeni n-a ridicat-o.
Secretele enigmei nu le deține nimeni.
Ani șaptezeci și doi am tot reflectat,
Dar n-am aflat nimic, niciodată. E ne-ncepur misterul.

O, Khayyam, poate-ai păcătuit. Tristețea asta, de ce? Iar lacrimile?
Din chinuri, ce câștigi? Zadarnice sunt. Oare nu-i scris
Că sub orice păcat se nasc mila
Și-ale iertării plăceri? Atunci, de ce ai teamă?

Lumea de-apoi sfârșit nu va avea. Va fi fără margini tristețea.
Acolo sus aștrii au scris-o. Trăiește azi, fii mulțumit:
Din a trupului tău pulbere, cărămizi va turna sclavul,
Cimitire, altele. Să se ridice pentru alți oameni.

Adu-mi vin! El spală-n trandafirii spumii
inima-mi rănită-n dragostele humii;
drojdia din cupa-mi e un leac mai bun
decât Bolta-Albastră – bortă-n hțrca lumii!

Am venit pe lume – mai bogată-i ea?
Voi pleca din lume – pierderea e grea?
Vai, cine-mi va spune, pentru ce din pulberi
m-am iscat, și-n pulberi mă voi spulbera...?

Părăsi-vom lumea. Nici că-i pasă lumii”
Urma ni s-o șterge de pe globul humii.
Nici că-i pasă lumii! Ea a fost, va fi –
noi în sânul humii... Nici că-i pasă lumii!

Roza râde-aprinsă: „zvăpăiatul vânt
rupse de pe mine mătăsos veșmânt:
punga mi-o deschise – toată aurăria
de polenuri zace vraieste la pământ...”

Nu mă certați! Lăsați-mi pe masă vinul bun!
Căci ascultați: atunci când beau, aud ce spun
Narcișii, trandafirii și blândețele lalele.
Aud chiar și cuvântul nespus al dragei mele.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Omar Khayyam a fost un spirit universal. El compunea cu ușurință lucrări științifice, tratate de metafizică, manuale de științe ale naturii. Ca poet, Omar Khayyam scrie un număr imprecis de rubaiuri (rubaiate). Majoritatea rubaiatelor conțin revolte, determinate e raportul care se stabilește între om și religie: „Pentru gândirea islamică, Dumnezeu e suveran și legile naturii nu există în fața acțiunilor sale arbitrare... Acesta e un Dumnezeu personal, dar pe care trebuie să-l ascuți, să-l iubești sau să te revolți împotriva lui...”. Această revoltă a poetului reiese din viziunea sa asupra lumii. Khayyam se revoltă pentru că omul nu are posibilitatea de a renaște din pământ, calitate pe care o au chiar și plantele. Pe autor nu-l interesează nemurirea sufletului, ci contopirea lui cu divinitatea abstractă, omul se vrea nemuritor în ființă și nu numai în spirit.

Catrelele lui Omar Khayyam, care au entuziasmat pe cititorii din Europa și America datorită unei traduceri engleze de prestigiu (Fitzgerald, 1859), n-au fost apreciate în persia decât foarte târziu, desigur din cauza sarcasticilor lor ironii la adresa clerului și chiar a religiei. Omar Khayyam este un liber cugetător și unul din marii oameni de știință ai Orientului. Strălucit matematician, fizician, astronom, medic și filozof, autor a numeroase opere științifice, contemporanii și urmașii săi considerau nedemne de renumele său celr 250 de catrene.

Printre notele cele mai frecvente ale poeziei lui Khayyam este nota

bahică, umbrită însă de o notă nostalgică. Hedonismul poetului nu este o atitudine frivolă, ci izvorăște dintr-o dezamăgire, fapt vizibil în cele mai multe rubaiate. Savantul Khayyam poate fi privit ca un necredincios. Scepticismul său însă nu este numai de ordin religios, ci vizează și orgoliul, vanitatea, ambițiile deșarte. Iar acest scepticism, agravat de spectacolul nedreptăților vieții, îl duce adeseori la un pesimism profund, notă dominantă, împotriva căreia poetul încearcă să acționeze printr-o atitudine bahică. Pe de altă parte, poetul are un puternic simț al naturii și un limbaj metaforic foarte sugestiv. Caracterul general al poeziei sale este cepticismul dus la disperat pesimism. Se presupune că Autorul vestitelor rubaiate s-a inspirat din poezia populară, izvârâtă din sentimentul suferinței exploatării și din protestul împotriva rânduieilor lumești, a destinului, a nedreptății, a neputinței religiei.

În limba română Opera lui Omar Khayyam a fost tradusă de scriitorul Gheorghe Iorga, ceea ce a constituit un eveniment cultural deosebit, deoarece a fost o traducere directă din persană în română.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Studiați datele biobibliografice ale scriitorului persan și expuneți particularitățile epocii în care a trăit și a activat.
2. Care este rolul creației poetului persan în contextul literaturii universale? Motivați-vă răspunsul.
3. Ce domenii ale științei, culturii, filozofiei a exploatat Omar Khayyam? Argumentați-vă răspunsul prin exemple concludente.
4. Ce tip de poezie a cultivat poetul persan? Cum se prezintă această specie în contextul literaturii universale?
5. Care este viziunea lui Omar Khayyam asupra lumii și a vieții omului în această lume? Cum o prezintă el în catrenele sale? Argumentați.
6. Ce teme și motive predomină în poezia lui Omar Khayyam? Exemplificați.
7. Analizați catrenele poetului persan din punct de vedere al mesajului transmis, dar și al versificației.
8. Citiți și alte catrene (decât cele din manual) din creația lui Omar Khayyam și analizați-le în clasă.
9. Pregătiți o comunicare despre literatura persană și rolul ei în dezvoltarea literaturii universale.
10. Comentați în scris un catren al lui Omar Khayyam. Ce semnificație au catrenele citite mai sus?

Literatura japoneză

Matsuo Basho (1644 - 1694)

Japonezii sunt un popor relativ tânăr, procesul de formare a poporului nipon plasându-se în mileniul I î. e. n. Trăind la început o viață tribală, apoi una de tip feudal, poporul nipon a fost stăpânit de timpuriu de pătura militară a samurailor, care, împreună cu marii nobili (șogunii) exercitau o adevărată tutelă asupra mikadoului.

În aceste împrejurări, literatura japoneză cultă păstrează un caracter dominant aristocratic, rafinat, lipsindu-i problematica socială, realismul și dramatismul poeziei chineze.

Cel mai mare poet al Japoniei, Matsuo Basho, este și maestrul recunoscut al genului „haikai”. Bashō Matsuo (în japoneză 松尾芭蕉, Matsuo Bashō), pe numele lui adevărat Matsuo Munefusa (n. 1644 lângă castelul Ueno în provincia Iga (actualmente Iga în prefectura Mie) – d. 28 noiembrie 1694, Osaka), a fost un poet japonez renumit pentru perfecționarea formei poetice haiku.

Poet, eseist și autor al unor povestiri de călătorie. Primele lui poezii datează din anul 1662. Ele se caracterizează prin umor și aluzii fine la lucrările clasicilor. A scris sub diverse pseudonime.

A iubit foarte mult să călătorească și în urma fiecărei călătorii au rezultat mai multe opere literare: poezii, poeme și jurnale de călătorie.

Matsuo Basho a rămas în literatura japoneză și cea universală unul dintre cei mai însemnați scriitori, prin poeziile sale cu formă fixă numite „haikai”, care au servit drept exemplu pentru contemporanii săi.

Haikai

Pe-o creangă uscată,
un corb se așază.
Amurg de toamnă.

Sub valuri de iarbă
acei ce au luptat
acum visează.

Pojghița unui greier:
El s-a mistuit în cântec
cu totul.

Rățușca fragilă
în chimonoul ei de puf...
O, de i-ar ține cald!

Liniște vastă,
Pătrunde doar stâncile
Țârâit de greier.

Câte, câte lucruri
Nu-ți aduc aminte
Aceste flori de cireș!

Târziu de toamnă;
vecinul meu
cum o duce?

Pe bolta moartă
Orăcăit de broască
Ce se cufundă.

Scena primăverii
E aproape gata
Luna și florile de prun.

Ce admirabil
Să nu gândești că viața-i trecătoare
Când vezi fulgerul țâșnind.

TEXT ȘI INTERPRETARE

Literatura japoneză n-a dat capodopere de circulație mondială nici în teatru, nici în „jurnalul personal”, nici chiar în romană. În schimb poezia și-a câștigat pe plan mondial o remarcabilă notorietate deși este dominată aproape exclusiv de aristocratismul concepției și al formei. Celebră este prefața unei culegeri (sec. X) care și-a păstrat un prestigiu de artă poetică, și în care se stabilește teme aproape unică a poeziei japoneze: evocarea, cu o ușoară tinctură de tristețe, a unui colț de

natură: „Poetul își deschide inima când privește într-o dimineată de primăvară pământul nins de petale ale florilor de cireș, când aude într-o seară de toamnă foșnetul frunzelor moarte, când contemplă în fiacare an ca într-o oglindă imaginile triste ale timpului ce pustiește totul în urma sa, sau când admiră efemera și tremurânda picătură de rouă ce scânteiază pe firul de iarbă împodobit cade o salbă de perle...”

La curțile domnitoare se dă o atenție specială cultivării unei asemenea poezii, plină de melancolie, gigaș fior și profunzime filozofică. Pentru început apare o poezie foarte oroginală, poezie cu formă fixă, de 5 versuri, numită „tanka”. poeții urmăresc mai degrabă perfecțiunea formei decât sinceritatea unui sentiment, și mai degrabă își rețin emoția distilând-o în anemice notații, decât să și-o exprime. Apoi apare alt tip de poezie, tot cu formă fixă, numită „haikai”, ce se constituie doar din trei versuri cu 17 silabe. Cel mai remarcabil în acest gen de poezie a fost Matsuo Basho. Poet al naturii, Basho realizează delicate desene de natură în peniță. Pentru poet, natura devine simbolul nestatorniciei lucrurilor și vieții, dar punctul cel mai profund al gravității îl atinge Basho în poemul *Eroii*.

O artă de creionări rapide și subtile, destinată unei societăți pentru care ceremonialul ceaiului e un cult, aranjamentul florilor o știință complicată iar libertinajul – o grație distinsă și rafinată.

Maestrii cei mai de seamă ai *haikai-lui* îi vedem în a doua jumătate secolului alXVII-lea. Chiar din prima jumătate a acestui secol, Europa dă exemplul uneia dintre cele mai scurte poezii, înregistrate în istoria literaturilor. Eate vorba de poemul în latinește al poetului englez Richard Crashaw (1613–1649).

Matsuo Basho în *Haikai (Haiku)* a exprimat cu mult dramatism, umor și tristețe paradoxurile vieții. Uneori chiar expresiile poetice poartă un caracter paradoxal. Umorul și deznădejdea poetului nu încurajează însă credința în potențialul uman.

Mai presus de orice este puterea naturii, care prezentată în toată amploarea, măreția și farmecul ei.

REȚINEȚI!

În secolul al XVII-lea în Japonia apare cea mai scurtă formă de poezie *haikai* sau *hokku*, o poezie lirică în care este redat un moment sugestiv din natură. Maestru al acestui gen de poezie este considerat unul dintre cei mai reprezentativi poeți ai acestei perioade Matsuo Basho.

Haikai este o poezie cu formă fixă alcătuită din trei versuri, din 5,7 și respectiv 5 silabe, întotal 17 silabe, fără rimă și ritm, care se bazează pe asonanță și aliterații. *Haikai* se caracterizează prin libertatea inspirației

și concentrarea expresiei într-o formă fixă de poezie, cu poantă finală. *Haikai* este marcat de umor și melancolie. Specia datează din secolul al XVI-lea. Reprezentanți de bază ai acestei specii literare sunt Matsuo Basho, Yosa Buson și Kobayashi Issa.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți poeziile autorului japonez și încercați să comentați conținutul lor. Stabiliți mesajul de idei al fiecărei în parte.
2. Analizați haikai-urile lui Matsuo Basho din punct de vedere al versificației. Ce puteți spune despre tehnica acestui tip de poezie?
3. Identificați cuvintele-cheie din poeziile citite și înscrieți-le în caiete. Ce exprimă aceste cuvinte? Argumentați-vă răspunsul.
4. Cum se prezintă literatura japoneză în contextul literaturii universale? Motivați-vă răspunsul într-un text argumentativ.
5. Ce idei predomină în poezia lui Matsuo Basho? Cum sunt redată aceste idei?
6. Citiți individual câteva haikai-uri scrise de poeții români și încercați să faceți o paralelă între ele și cele japoneze.

Jules Verne (1828 – 1905)

Considerat de unii părintele genului SF, Jules Verne este al doilea cel mai tradus scriitor străin, fiind doar în urma Agathe Christie, cu 4.223 de traduceri în 148 de limbi, potrivit statisticilor UNESCO. Totodată, o mare parte a operelor sale au fost transpuse pe micul ecran.

Scrierile lui Verne au revoluționat știința. În operele sale el a vorbit despre viitor, spațiu, aer și călătoria în adâncurile mării.

Jules Verne s-a născut la 8 februarie 1828 în Nantes (Franța), fiind fiul cel mare al unui procuror, Pierre Verne. Pe mama sa o chema Sofia. În copilărie, în timp ce își petrecea vacanțele de vară pe o insulă vecină cu râul Loara, Jules și fratele său Paul, de care era foarte apropiat, închiriau frecvent o barcă cu un franc pe zi. Navigând de-a lungul râului, el și-a dezvoltat imaginația, așa cum s-a descris în scurta biografie *Amintiri din copilărie și tinerețe*. La 12 ani a vrut să fugă în

India. La vârsta de 9 ani, a fost trimis la școală, la liceul Saint Donatien din Nantes, unde Verne a devenit pasionat de călătorii și explorări. Astfel, la vârsta de 12 ani s-a îmbarcat clandestin pe o navă care pleca în India. Prins de tatăl său, Jules a fost aspru pedepsit, moment în care a făcut celebra afirmație: „De acum voi călători doar în imaginația mea”. La liceul Saint Donatien, Jules a studiat latina, pe care a folosit-o în povestirea sa scurtă, „Mariajul domnului Anselme din Tilleuls”. Printre profesorii săi s-a numărat și celebrul inventator francez Brutus de Villeroi, care preda desenul și matematica, și care ulterior a devenit faimos prin crearea primului submarin al SUA, Alligator.

Deși nu au colaborat direct, se pare că de Villeroi l-a inspiart în proiectarea romanului „20.000 de leghe sub mări”. După ce a terminat liceul, Verne a plecat la Paris pentru a studia dreptul. Și-a început cariera artistică la 20 de ani, în 1948, când, împreună cu Michel Carre, a început să lucreze la operele muzicale. Verne, un broker de succes După ce tatăl său i-a retras sprijinul financiar pe motiv că se ocupa mai mult de scris, decât de drept, Verne s-a angajat ca broker, lucru pe care l-a detestat deși a avut success. În această perioadă, i-a întâlnit pe Alexandre Dumas (tatăl) și Victor Hugo, care i-au dat niște sfaturi foarte bune. În ianuarie 1857, scriitorul s-a căsătorit cu Honorine de Viane Morel, o văduvă cu două fiice. Sub îndrumarea ei, Jules Verne a continuat să scrie și să se concentreze pe publicarea operelor sale. Cei doi soți au avut un fiu, Michel Jean Pierre Verne, descris de tatăl său drept „un copil teribil”...

Hetzel l-a modelat pe Verne Odată cu apariția lui Pierre-Jules Hetzel (foto), unul dintre cei mai importanți editori francezi, care a mai publicat, printre altele, operele lui Victor Hugo, George Sand și mulți alții, situația lui Verne s-a îmbunătățit. În momentul

întâlnirii celor doi, Verne avea 35 de ani, iar Hetzel 50. Până la moartea ultimului, ei au format un excelent tandem scriitor-editor. Hetzel l-a ajutat pe Verne să-și îmbunătățească lucrările care fuseseră respinse anterior de alți editori pe motiv că sunt prea științifice. Cu ajutorul editorului său, el a rescris povestea cărții *Cinci Săptămâni în Balon*, pe care a publicat-o în 1863. Verne și-a remodelat scrisul sub îndrumarea lui Hetzel, dând operelor sale un accent comic, înlocuind sfârșitul trist cu unul vesel și atenuând mesajele politice pe care le transmisese

anterior. Hetzel i-a publicat până la moartea sa minim două volume pe an. Cele mai de succes volume au fost *O călătorie spre centrul Pământului* (1864), *De la Pământ la Lună* (1865), *20.000 de leghe sub mări* (1869) și „Ocolul Pământului în 80 de zile” (1873). Toate acestea au format o colecție intitulată „Călătoriile extraordinare” (Les voyages extraordinaires). Din acest moment, Verne putea trăi din scrierile sale, însă cea mai mare parte a averii sale va veni din punerea în scenă a romanelor *Ocolul Pământului în 80 de zile* și *Michael Strogoff*, considerat drept una dintre cele mai bune cărți ale sale și care nu tratează genul Sf. Pe măsura bunăstării sale financiare, el și-a cumpărat yachturi. La bordul celei de a treia nave ale sale, Saint-Michel III, a călătorit în jurul Europei și în SUA. Pentru meritele sale literare, în 1870 a primit rangul de Cavaler al Legiunii de Onoare.

Verne suferă două lovituri în 1887 prin moartea editorului său și a mamei sale, Sofia. Din acel moment, de promovarea operelor sale se va ocupa fiul său Michael, care nu va avea însă vigoarea lui lui Hetzel. În anul următor scriitorul intră în politică, fiind ales consilier municipal în Amiens, pe listele republicanilor. Timp de 15 ani, cariera sa literară va fi afectată de atribuțiile politice. Din cauza acestor schimbări, până la moartea sa, în 1905, Jules Verne va renunța la abordarea pozitivă concentrată pe explorare și știință. Tonul său va fi unul pesimist axat pe pericolele tehnologice provocate de orgoliul oamenilor de știință. Acum va publica *Întâmplări neobișnuite*, *Insula cu elice* (1893), *În Fața steagului* (1894) sau *Stăpânul lumii* (1904). La 24 martie 1904, Jules Verne moare în casa sa din Amiens, la vârsta de 77 de ani. La doi ani de la moartea sa a fost înălțat un monument în cinstea sa: Jules Verne ieșind din mormânt, cu un braț ridicat spre stele. După decesul lui, fiul său îi va publica postum lucrările, după ce le va aduce modificări substanțiale criticate de foarte mulți. Acum va apărea, printre altele, *Uimitoarea aventură a Misiunii Barsac* (1919). Una dintre cele mai importante scrieri ale sale SF va apărea în 1989. Strănepotul său a găsit manuscrisul *Parisul în secolul 20* și l-a publicat. Se pare că romanul care a anticipat apariția trenurilor de mare viteză, zgărie norilor din sticlă și oțel, automobilelor puternice sau calculatoarelor a fost scrisă încă din 1863, dar Hetzel i-a sugerat să mai aștepte 20 de ani înainte să o publice, pe motiv că tonul ei pesimist i-ar fi ruinat cariera. Ziarul „Adevărul” lansează în 13 ianuarie colecția Jules Verne. În fiecare miercuri veți putea achiziționa, împreună cu ziarul *Adevărul* și suplimentul *Adevărul literar și artistic*, câte unul dintre cele 40 de volume ale scriitorului francez.

Copiii capitanului Grant

Partea I Capitolul I

La 26 iulie 1864, zi în care bătea o briză puternică de miazănoapte, un iaht minunat înainta cu toată viteza pe apele Canalului de Nord. Pe arborele artimon falfaia steagul Angliei; în vârful catargului cel mare, pe un alt steguleț, fluturau inițialele E. G., brodate în aur și încoronate cu semnele ducale. Iahtul se numea Duncan și aparținea lordului Glenarvan, unul din cei șaisprezece pairi scoțieni din Camera Lorzilor și totodată membrul cel mai distins al Royal-Thames-Yacht-Clubului, club cu mare faimă în întreg Regatul Unit.

Pe bord se aflau lordul Eduard Glenarvan cu tânăra lui soție, lady Helena, și unul din verii săi, maiorul Mac Nabbs.

Duncan, recent construit, navigase într-o călătorie de probă la câteva mii depărtate pe golful Clyde și se pregătea tocmai să se înapoieze la Glatonw; insula Arran see vedea la orizont, când marinarul de veghe semnală un pește uriaș care se zbunguia greoi pe urmele iahtului. Căpitanul John Mangles îl înștiință pe lordul Eduard. Acesta urcă imediat pe punte împreună cu maiorul Mac Nabbs și-l întrebă pe căpitan ce vietate crede că ar putea fi.

– Milord, cred că este un rechin de o mărime apreciabilă, răspunse John Mangles.

– Un rechin în aceste ținuturi! exclamă surprins Glenarvan.

– Se prea poate răspunse căpitanul. Peștele acesta face parte dintr-o specie de rechini pe care o întâlnești în toate mările și la orice latitudine. E așa-zisul „balance-fish”. Și pun rămășag că avem de-a face cu unul din acești pești blestemați! Putem încerca să-l vânam; bineînțeles dacă milord consimte și dacă această vânătoare e pe placul lady-ei Glenarvan. Atunci vom ști precis despre ce e vorba.

– Care-i părerea dumitale, Mac Nabbs? îl întrebă lordul Glenarvan pe maior. Să încercăm aventura?

– Sunt de aceeași părere cu dumneata, răstwise liniștit maiorul.

– Dealtfel, continuă John Mangles, am face foarte bine să mai curățăm mapele de câte una din dihăniile acestea grozave. Să nu scăpăm ocazia. Vom avea un spectacol strașnic și, o faptă bună.

– Bine, John! răspunse lordul, și trimise s-o cheme pe lady Helena, care, ispitită de perspectiva unei vânători aventuroase, urcă imediat pe punte. (...)

Pasagerii și marinarii de pe Duncan urmăreau cu mare atenție mișcările rechinului. În curând, animalul ajunsese în preajma cângii;

serăsturnă pe spate pentru a înșfăca mai bine slănina și, într-o clipă, răsturnă pe spate pentru a înșfăca mai bine slănina și, într-o clipă, momeala enormă dispăru în gătlejul său uriaș. Vârful în formă de undiță al cângii se înfipse în el și rechinul se răsuci furios, izbind cu putere cablul; marinarii îl ridicară atunci cu ajutorul unei macarale legată la capătul vergei mari. Văzându-se smuls din apă, animalul se zbătea cu violență. Dar fu înfrânt O frânghie prevăzută cu un laț îi înfășură coada, paralizându-i mișcările. Câteva clipe mai târziu, peștele fu tras pe bord și aruncat pe puntea iahtului. Îndată, unul dintre marinari se apropie de el cu băgare de seamă și, cu o puternică lovitură de topor, îi reteză coada enormă.

Vânătoarea se terminase; nu mai aveau de ce să se teamă de monstru. Într-adevăr, marinarii îi veniseră de hac, dar cunoștința lor nu era încă satisfăcută deoarece pe bordul oricărui vas e obiceiul să se cerceteze cu atenție stomacul

rechnilor. Marinarii, care le cunosc lăcomia, se așteaptă întotdeauna la surprize și așteptarea le este deseori împlinită.

Lady Glenarvan nu voi să asiste la această „explorare” respingătoare și se duse din nou pe duneță. Rechinul se mai zbătea încă.

Avea zece picioare lungime și cântărea mai mult de șase sute de livre. Lungimea și greutatea lui nu sunt deloc neobișnuite. Dar dacă „balance-fish”, cum i se mai zice acestei specii de rechin, nu e socotit printre uriașii speței, în schimb, este unul dintre cei mai de temut.

Fără altă ceremonie, burta peștelui uriaș fu despăcată din două lovituri de secure. Cangea îi pătrunsese până în stomac, care era complet gol: animalul postise cu siguranță de multă vreme și marinarii, dezamăgiți, voiau să-i arunce resturile în mare, când, deodată, un obiect grosolan, lipit de măruntaiele rechinului, atrase atenția șefului de echipaj.

– Ei drăcie! Ce-i asta? Întrebă el.

– Vreun pietroi, înfulecat de dihania asta, ca să mai câștige ceva greutate, răspunse unul dintre marinari.

– Ba, spuse un altul, e cu siguranță o ghiulea pe care blestematul de pește a înghițit-o și pe care n-a mai putut-o mistui.

– Ia mai tăceți din gură, le răspunse Tom Austin, secundul iahtului, nu vedeți că animalul acesta era un bețiv sadea și că a sorbit nu numai

vinul, ci și sticla, ca nu cumva să piardă vreun strop?

– Cum! exclamă lordul Glenarvan. Rechinul are o sticlă în stomac?

– O sticlă adevărată, îi răspunse șeful echipajului. Dar se vede clarcă nu-i scoasă din beci...

– Ei bine, Tom, continuă lordul Eduard, scoate-o cu băgare de seamă. Sticlele care plutesc pe mare conțin deseori documente de preț.

– Crezi? spuse maiorul Mac Nabbs.

– O, nu te contrazic de fel!

– Cred cel puțin că se poate întâmpla.

– O vom afla îndată, îi întoarse vorba Glenarvan. Ei, ei, Tom?

– Iat-o! Exclamă secundul, arătându-i obiectul diform pe care-l scosese, nu fără trudă, din stomacul rechinului.

– Bine, spuse Glenarvan, spălați-o și aduceși-o pe dunetă.

Tom îndeplini ordinul, și sticla descoperită în împrejurări atât de cudate, fu așezată pe masa din careu, în jurul căreia se adunară lordul Glenarvan, maiorul Nac Nabbs, căpitanul John Mangles și lady Helena, căci, după cum se știe, o femeie este cât de cât curioasă. Pe mare, orice întervine în monotonia unei călătorii constituie un eveniment.

Se lăsa un moment de tăcere. Fiecare cerceta cu privirea epava aceasta fragilă. Ascundea ea taina unui întreg dezastru, sau era numai un mesaj neînsemnat, lăsat în voia valurilor de vreun navigator fără altă treabă?

Trebuiau să afle ce cuprindea, și Glenarvan se apucă imediat să cerceteze sticla, luând de altfel și toate măsurile de precauție necesare în asemenea împrejurări; s-ar fi spus că era un judecător de instrucție, cercetând amănuntele caracteristice într-o afacere gravă. Lordul avea dreptate să procedeze astfel, căci amănuntul cel mai neînsemnat în aparență poate să ducă deseori la descoperiri importante.

Înainte de a fi cercetată pe dinăuntru, sticla fu examinată pe dinafară.

Avea un gât subțire, dar rezistent, în jurul căruia se afla un capăt de sârmă mâncată de rugină; pereții ei, foarte groși, în stare să suporte o presiune de mai multe atmosfere, arătau în mod sigur că este adusă de undeva de la țară. Podgorenii din Aix sau Epemay, de exemplu, rup cu asemenea sticle picioarele scaunelor, fără ca pe ea să rămână vreo zgârietură. Așa se explică faptul că poate îndura nevătămată încercările cine știe cărei pribegii îndelungate.

– O sticlă a firmei Cliquot, doar atât rosti maiorul. Și cum se pricepea la vinuri, toți îi primiră afirmația fără să-l contrazică.

– Dragul meu maior, îi răspunse Helena, la ce ne ajută să știm ce fel de sticlă e, dacă nu știm de unde vine?

– Draga mea, îi spuse lordul Eduard, o vom afla și, în orice caz, putem spune de pe acum că vine de departe. Privește piatra depusă pe ea, substanțele mineralizate, ca să spun așa, sub acțiunea apei de mare! E semn că sticla a stat multă vreme în ocean înainte de a fi fost înghițită de rechin.

– Nu pot să nu fiu de părerea dumatăle, îl aprobă maiorul, „vasul” acesta fragil numai protejat de învelișul de piatră a putut fi în stare să facă un drum atât de lung.

– Dar de unde vine? întrebă lady Glenarvan.

– Așteaptă, draga mea Helena, așteaptă, cu asemenea sticle trebuie să ai răbdare. Cred că nu mă înșel deloc dacă am să afirm că ea singură ne va da răspuns la toate întrebările.

Spunând aceste cuvinte, Glenarvan începu să zgârie stratul de piatră ce acoperea gâtul sticlei; îndată apărură dopul, mâncat însă în bună narte de apa mării.

– Prost lucru, constată Glenarvan. Dacă se află înăuntru vreo hârtie, apoi trebuie să fie roasă și de nedescifrat.

– Ne putem aștepta la așa ceva, fu de părere și maiorul.

– Voi adăuga, redulă Glenarvan, că sticla aceasta prost astupată trebuia fără doar și poate să se ducă la fund, și noroc că a înghițit-o rechinul care ne-a adus-o pe Duncan.

Capitolul II Cele trei documente

Pe aceste petice de hârtie, pe jumătate distruse de apa de mare, se puteau vedea doar câteva cuvinte, resturi indescifrabile ale unor rânduri aproape în întregime șterse.

Timp de câteva minute, lordul Glenarvan le cerceta, atenție; le întorcea când pe o parte când pe alta, le ridica la lumină, căuta cele mai mici urme de litere neatinse de apă. Apoi își privi atent prietenii care-l urmăreau cu neliniște.

– Sunt aici, spuse el, trei texte deosebite, probabil trei copii ale aceluiași document, traduse în trei limbi, una în engleză, alta în franceză și a treia în germană. Cele câteva cuvinte care au rezistat nu lașă nicio îndoială în această privință.

– Dar cuvintele acestea au măcar vreun înțeles? întrebă lady Glenarvan.

– Greu de spus, draga mea, cuvintele scrise în documente sunt departe de a fi complete.

– Poate că documentele se completează între ele? Își dădu părerea maiorul.

– Așa ar fi normal, răspuse John Mangles. Nu se poate ca apa să fi ros rândurile exact în același loc; și atunci, apropiind frânturile de frază, le vom găsi un înțeles.

– Așa o să și facem, hotărî lordul Glenarvan, dar să procedăm metodic. Priviți întâi documentul englez. Lordul Glenarvan puse iar mâna pe toc și redactă, fără ezitare, rândurile următoare.

La 7 iunie 1862, tricatarul Britannia din Glasgow s-a scufundat lângă coastele Patagoniei, înemisfera australă, îndreptându-se spre scuat, doimarinari și căpitanul Grantvor încerca să abordeze continentul, unde vor fi prizonierii unor indieni cruzi. Ei au aruncat acest document la ... grade longitudine și 37° 11 latitudine. Dați-le ajutor, sau sunt pierduți”.

– Ei bine, dragă Eduard, spuse lady Helena, dacă acești nefericiți își vor revedea patria, ție ți-o vor datora.

– Și-o vor revedea, răspuse Glenarvan. Documentul e prea explicit, prea clar, prea precis pentru ca Anglia să nu vină în ajutorul a trei din fiii săi părăsiți pe un țărm pustiu. Ceea ce a făcut pentru Franklin și atația alții, o va face astăzi pentru naufragiații de pe Britannia!

– Dar nenorociții aceștia au desigur o familie care îi plânge, spuse lady Helena. Poate că sărmanul căpitan Grant are soție, are copii...

– Ai dreptate, draga mea. Îmi iau sarcina că nu e pierdută orice nădejde. Și acum, prieteni, haidem pe punte căci punte, căci ne apropiem de port.

Într-adevăr, Duncan își mărise viteza; în acea clipă trecea de-a lungul malurilor insulei Bute și lasă în urmă insula Rothesay cu micul ei oraș așezat într-o vale rotundă; apoi se avântă în strâmtorile golfului, trecu prin fața Greenok-ului și la șase seara era la poalele stâncii de bazalt de la Dumbarton, în vârful căreia se găsea renumitul castel Wallace, eroul scoțian.

Acolo o trăsură aștepta pe lady Helena, pentru a o conduce înapoi la Malcom-Castle, împreună cu maiorul Mac Nabbs. După ce-și îmbrățișa soția, lordul Glenarvan se urcă în expresul de la Glasgow.

Dar, înainte de a pleca, încredință unui agent, care trebuia să ajungă mai repede decât el o notă importantă și după câteva minute telegraful anunță ziarelor „Times” și „Morning Chronicle” următoarele: „Pentru informații despre soarta tricatargului Britannia din Glasgow și acăpitanului Grant, a se adresa lordului Glenarvan, Malcolm-Castle, Luss, comitatul Dumbarton, Scoția”.

– Nu, răspunse băiatul cu glas hotărât, nu dumneavoastră, ci lordului Glenarvan.

– Vă rog să-l iertați, doamnă, spuse atunci sora.

– Lordul Glenarvan nu e la castel, reluă lady Helena, eu sunt soția lui și-mi puteți vorbi mie.

– Dumneavoastră sunteți lady Glenarvan? întrebă fata.

– Da, domnișoară.

– Soția lordului Glenarvan din Malcolm-Castle, care a publicat în „Times” o notiță despre naufragiul Britanniei?

– Da, da, răspunse lady Helena cu bunăvoință, dar dumneata?

– Eu sunt Miss Grant, milady, și el e fratele meu.

– Miss Grant! Miss Grant! exclamă lady Helena, trăgând-o pe fată înspre ea, luându-i mâinile în mâinile ei. Apoi sărută băiatul pe amândoi obraji.

– Milady, reluă fata, ce știți de naufragiul tatălui meu? Mai trăiește? Il vom mai revedea vreodată? Vorbiți, vă rog!

– Draga mea copilă, spuse lady Helena, ferească Dumnezeu să-ți răspund cu ușurință într-o împrejurare ca asta. Nu vreau să-ți dau o nădejde amăgitoare.

– Vorbiți, doamnă, vorbiți! M-a întărit durerea, pot auzi totul.

– Draga mea, răspunse lady Helena, speranța e foarte slabă, dar există totuși. Nu e imposibil să-l revedeți pe tatăl vostru într-o bună zi.

– Doamne! Doamne! exclamă Miss Grant, neputând să-și mai stăpânească lacrimile, în timp ce Robert sărută cu recunoștință mâinile buneii lady Glenarvan.

După ce prima clipă de bucurie dureroasă trecu, fata începu să pună întrebări fără șir; lady Helena îi povesti istoria documentului, cum s-a Pierdut Britannia pe coastele Patagoniei, în ce fel trebuia să fi ajuns pe continent, după naufragiu, căpitanul și cei doi marinari, singurii supraviețuitori, în sfârșit, cum implorau ei ajutorul lumii întregi în documentul acela scris în trei limbi, pe care l-au aruncat în apele oceanului.

În timp ce povestea, Robert Grant privea cu ochii ținta la lady Helena; închipuirea lui îi reînvia scenele îngrozitoare a căror victimă fusese tatăl său; îl vedea pe acesta pe puntea Britanniei, îl urmărea în mijlocul

valurilor, se agăța cu el de stâncile coastei, se țâra pe nisip gâfâind, dincolo de bătaia valurilor. De mai multe ori, în timp ce lady Helena povestea, băiatul, lipindu-se de sora lui, lăsă să-i scape câteva exclamații:

– O, tata! Bietul meu tată!

Miss Grant asculta, împreunându-și mâinile, și nu rosti nici uncuvânt, până ce num se isprăvi povestirea; abia atunci spuse:

– O, doamnă! Documentul! Documentul!

– Nu-l mai am, draga mea fată, răspunse lady Helena.

– Nu-l mai aveți?

– Nu, în interesul tatălui vostru, lordul Glenarvan a trebuit să-l ducă la Londra, dar v-am spus tot ce conținea, cuvânt cu cuvânt, și felul în care am ajuns să-i aflui înțelesul exact. Din frânturile de fraze, aproape șierse, valurile au cruțat câteva cifre; din păcate, longitudinea...

– O să ne lipsim de ea! exclamă băiatul.

– Desigur, domnule Robert, răspunse lady Helena cu un zâmbet, văzându-l atât de hotărât. Cum vezi, Miss Grant, cunoști ca și mine cele mai mici amănunte din document.

– Da, doamnă, răspunse fata, dar aș fi vrut să văd scrisul tatălui meu.

– Ei bine, mâine, mâine poate se va întoarce lordul Glenarvan. Soțul meu, având la el un document ce nu poate fi tăgăduit, a vrut să-l supunăcomisarilor Amiralității, pentru a-i face să trimită de îndată un vas în căutarea căpitanului Grant.

– E oare cu puțință, milady! exclamă fata. Ați făcut acest lucru pentru noi?

– Da, draga mea, și-l aștept lordul Glenarvan dintr-o clipă în alta.

– Vă mulțumesc din adâncul sufletului! Spuse fata cu înflăcărare și cu un accent de adancă recunoștință în glas.

– Da, draga mea copilă, răspunse lady Helena, nu merităm nici o mulțumire. Oricare altul în locul nostru ar fi făcut la fel. De s-ar putea realiza nădejtile pe care le-am întrezărit! Până la întoarcerea lordului Glenarvan, veți locui la castel.

– O, doamnă, răspunse fata n-aș vrea să abuzez de bunătatea și simpatia ce o arătați unor străini.

– Străini, fetiço? Nici fratele dumitale și nici dumneata nu sunteți străini în această casă, și vreau ca, la sosirea lui, lordul Glenarvan să spună singur că sunteți copii căpitanului Grant tot ce se va întreprinde pentru salvarea tatălui lor.

Nu se putea refuza o invitație făcută cu atâta inimă. Au rămas deci înțeleși că Miss Grant și fratele ei să aștepte întoarcerea lordului

Glenarvan la Malcolm-Castle.

– Ce vrei să spui, Helena? O întrebă lordul Glenarvan. O tăcere adâncă domnea asupra întregii adunări.

– Vreau să spun, reluă lady Helena, că trebuie să ne considerăm fericiți că putem începe căsnicia noastră printr-o faptă bună. Ei bine, dragul meu Eduard, ca să-mi faci o bucurie, te-ai gândit la o călătorie de plăcere. Dar ce plăcere ar fi mai mare, mai folositoare, decât unor nefericiți pe care patria lor îi părăsește?

– Helena exclamă lordul Glenarvan.

– Da, mă înțelegeți bine, Eduard! Duncan e un vas bun. Poate înfrunta Mările Sudului. Poate face ocolul lumii, și-l va face, dacă trebuie. Să plecăm, Eduard! Sa mergem în căutarea căpitanului Grant!

Auzind aceste cuvinte îndrăznețe, lordul Glenarvan întinse brațele spre tanăra sa soție; zâmbea, strângând-o la piept, în timp ce Mary și Robert îi sărutau mâinile. În timpul acestei scene înduioșătoare, servitorii castelului, stăpâniți de emoție și de entuziasm, strigară cu recunoștință în glas:

– Ura, trăiască doamna noastră din Luss! De trei ori ura pentru lordul și lady Glenarvan! [...]

Capitolul XXII

Ultima zăpăceală a lui Jacques paganel

Opt zile după ce părăsise insula, la 18 martie, de pe Duncan se putea zări coasta americană; a doua zi ancorară în golful Talcahuano. Reveneau aici după o călătorie de cinci luni, timp în care urmăriseră cu sfințenie paralele 37°, făcând astfel înconjurul lumii. Pasagerii acestei expediții de neuitat, fără

precedent în analele Traveller's Club-ului, traversaseră Chile, Pampasul, Argentina, Atlaoticul, insula Acunha, Oceanul Indian, insulele Amsterdam, Australia, Noua Zeelandă, insula Tabor și Oceanul Pacific.

Străduințele nu fuseseră zadarnice, căci aduceau pe naufragiații de pe Britannia. [...]

Totul se sfârși cu bine: Harry Grant și cu cei doi marinari fură salvați. John Mangles se căsătorii cu Mary Grant în vechea catedrală Saint-Mungo, unde reverendul Paxton, același care se rugase cu nouă luni în urmă pentru salvarea tatălui, binecuvânta acum căsătoria fiicei cu cel

care plecase în căutarea lui. Robert se făcu marinar, ca și tatăl său, ca și John Mangles, cu care vor urmări mai departe marile proiecte ale căpitanului Grant, ajutați de lordul Glenarvan.

Putea să rămână oare Paganel flăcău? Sigur că nu! Într-adevăr, după isprăvile sale eroice, savantul geograf nu putea să scape de celebritate. Zăpăcelile sale deveniră arhicunoscute în Scoția.

Toată lumea se bătea pentru el, și bietul Paganel nu mai răzbea să răspundă atențiilor al căror obiect devenise. [...]

Paganel nu era deloc indiferent la farmecele domnișoarei Arabella; totuși nu îndrăznea să se pronunțe.

Maiorul interveni însă între aceste două inimi, ce păreau făcute una pentru alta. Îi spuse lui Paganel că însurătoarea ar fi ultima „zăpăceală” pe care și-ar mai putea-o permite.

Paganel se găsea însă într-o mare încurcătură, căci, printr-o ciudățenie a sa, nu se putea hotărî să rostească cuvântul fatal.

— Poate nu-ți place domnișoara Arabella? Îl întreba fără încetare Mac Nabbs. [...]

Cincisprezece zile mai târziu, în capela Malcolm-Castle se celebra căsătoria, cumare pompă. Paganel era sobru, încheiat la nasturi până sus, iar Miss Arabella fermecătoare.

Secretul geografului ar fi rămas pentru totdeauna înmormântat în adâncurile necunoscutului, dacă maiorul nu i-ar fi spus lui Glenarvan, acesta soției sale, care la rândul ei spuse ceva și doamnei Mangles. De aici ajunse la urechile doamnei Olbinett, unde făcu explozie și se răspândi pretutindeni.

În timpul celor trei zile captivitate la maori, Jacques Paganel fusese tatuat, dar tatuat de la umeri până la tălpi și purta pe piept imaginea unui kiwi sfânt, cu aripile întinse, care îi sfâșia inima cu ciocul.

Pățania aceasta fu singura din marea sa călătorie de care Paganel nu se consolă și pe care nu o iertă niciodată Noii Zeelande. Acesta fu de asemenea motivul pentru care, cu toată părerea sa de rău și cu toate invitațiile primite, nu se mai putu întoarce în Franța.

Se temea că are să expună întreaga Societate de Geografie, din cauza glumelor și caricaturilor jurnalelor, aducându-i un secretar proaspăt tatuat.

Întoarcerea căpitanului în Scoția fu considerată ca un mare eveniment național și Harry Grant deveni unul din cei mai populari oameni din bătrâna Caledonie. Fiul său, Robert, a ajuns marinar ca și tatăl său. [...]

TEXT ȘI INTERPRETARE

Romanul lui Jules Verne descrie aventurile căutării căpitanului Harry Grant, de pe nava Britania. Găsind în pânțelele unui rechin masiv, capturat din ocean, o sticlă cu o cerere disperată de ajutor, lansată chiar de căpitanul Grant după ce nava sa naufragiase, lordul și doamna Glenarvan, din Scoția, dau un anunț la ziar, reușind astfel să intre în legătură cu Mary și Robert, cei doi copii ai acestuia. Impresionați de starea copiilor, lordul și soția sa hotărăsc să se îmbarce într-o expediție de salvare.

Marea problemă este că pe hârtia mesajului coordonatele naufragiului fuseseră parțial șterse, astfel încât nu se cunoștea decât latitudinea (37 de grade). Astfel, expediția ar trebui să facă înconjurul pământului de-a lungul celei de-a 37-a paralele Sud. Mesajul mai conține câteva indicii sub forma unor cuvinte în trei limbi: engleză, franceză și germană. Textul este lacunar, chiar și după coborârea celor trei texte, cărora li se dau diverse interpretări pe parcursul cărții, în încercarea de a afla locul unde a naufragiat căpitanul Grant.

Lord Glenarvan se dedică cu trup și suflet acțiunii de căutare a căpitanului Grant, împreună cu soția sa, cu copiii lui Grant și cu echipajul iahtului său, numit Duncan.

Acesta se îndreaptă mai întâi spre America de Sud. Căutării i se alătură un pasager neprevăzut, geograful francez Jacquez Paganel, care pierduse vaporul lui de India, urcându-se, din geșeală, pe Duncan. Explorează cu toții Patagonia, insula Tristan da Cunha, insula Amsterdam și Australia.

În Australia întâlnesc un fost intendent de pe vasul Britannia pe nume Ayrton, care se oferă să îi conducă la locul naufragiului. Însă Ayrton este, de fapt, un impostor, care nu era prezent în momentul avarierii navei pentru că fusese abandonat înainte în Australasia, după ce încercase fără succes să acapareze nava pentru a o folosi în vederea pirateriei. Ayrton încearcă să pună mâna și pe Duncan, dar, printr-un mare noroc, nu reușește. Însă soții Glenarvan, copiii căpitanului Grant, Paganel și câțiva marinar rămân în Australia, și, având impresia greșită că vasul Duncan fusese capturat, se îndreaptă spre Auckland, Noua Zelandă, de unde vor să se întoarcă în Europa.

Nava lor naufragiază în sudul Auckland-ului, pe coasta Noii Zelande și sunt capturați de un trib Maori, dar reușesc cu succes să scape și se îmbarcă pe o navă care, spre marea lor mirare, se dovedește a fi char Duncan. Ayrton, ajuns prizonier, se oferă să le spună tot ce știe despre căpitanul Grant, iar în schimb ei să îl abandoneze pe o insulă pustie în loc să-l predea autorităților engleze.

Duncan se îndreaptă acum spre insula Tabor, care, printr-o uriașă și fericită coincidență, se dovedește a fi adăpostul căpitanului Grant. Acolo îl lasă pe Ayrton în locul căpitanului să trăiască printre fiare și să își recapete astfel, în mod paradoxal, latura umană.

EXERCIȚII. APLICAȚII

1. Citiți fragmentele din romanul lui Jules Verne și deduceți ideile principale din aceste fragmente.
2. Cum este structurat romanul *Copiii căpitanului Grant*? Ce compoziție are acest roman?
3. Rezumați conținutul fragmentelor citite.
4. Deduceți tema și motivele centrale ale romanului. Ce conținut are romanul lui Jules Verne?
5. Selectați și înscrieți în caiete personajele romanului, repartizându-le după rolul pe care le au în desfășurarea acțiunii.
6. Caracterizați un personaj care v-a impresionat cel mai mult și motivați-vă alegerea.
7. În ce categorie de romane ați încadra lucrarea lui Jules Verne după conținutul pe care îl are? Argumentați.
8. Cărei literaturi aparține opera lui Jules Verne? Ce scriitori remarcabili mai cunoașteți aparținând aceste țări?
9. Citiți și alte lucrări din creația lui Jules Verne și discutați-le în clasă.
10. Redactați un comentariu literar al romanului *Copiii căpitanului Grant* de Jules Verne, respectând cerințele unui comentariu de operă literară.
11. Redați printr-un desen pasajele ce v-au plăcut mai mult din romanul *Copiii căpitanului Grant* de Jules Verne.

Literatura din Anglia

George Gordon Byron

(1788 - 1824)

George Gordon Byron este unul dintre cei mai cunoscuți poeți romantici englezi, alături de Percy Shelley și John Keats, contemporani ai săi.

Byron provine dintr-o veche familie a nobililor englezi. Tatăl său, căpitanul John Jack Nebunul (Mad Jack) Byron, a fost fiul vice amiralului John Vreme Rea (Foulweather) Byron. Bunicul său a fost fratele mai mic al celui de-al V-lea Baron Byron cunoscut ca Lordul Imoral (The Wicked Lord), descendent al regelui Edward al III-lea al Angliei.

Mama sa, Catherine Gordon, moștenitoare a familiei Gight din Aberdeenshire, Scoția, fiică a lui George Gordon of Gight, descendent al regelui James I. Acest bunic s-a sinucis în 1779, iar mama lui a fost nevoită să-și vândă moșiile și titlul nobiliar pentru ai plăti datoriile. Byron a fost botezat George Gordon după acest bunic al său.

Își petrece copilăria în Scoția, iar la zece ani, după moartea unchiului său, moștenește titlul de lord și domeniul Newstead Abbey. Studiază la școala din Harrow, după care urmează cursurile Colegiului Trinity din Cambridge. La fi nele studiilor, Byron întreprinde o călătorie de doi ani (1809-1811) prin țările bazinului mediteranean (Portugalia, Spania, Grecia, Albania și Turcia). Ulterior, impresiile acestei călătorii vor fi puse la baza primelor două cânturi ale poemului romantic Pelerinajul lui Childe Harold. La întoarcere, ajuns la majorat, Byron moștenește locul ereditar din Palatul Lorzilor și participă activ la viața politică a țării. În 1816, după o căsătorie nefericită, dar mai ales sub presiunea calomniilor despre comportamentul său amoral, care au devenit principalul subiect al bârfelor din presă și în saloanele aristocratice, Byron decide să părăsească Anglia. Mai întâi, el pleacă în Elveția, iar apoi se stabilește în Italia. Aici, din 1819, Byron susține grupul revoluționar clandestin al carbonarilor, scopul căruia a fost eliberarea Italiei de sub jugul imperial austriac. În 1823, după eșecul acțiunilor revoluționare ale carbonarilor, Byron părăsește Italia și ajunge în Grecia. În localitatea Missolonghi, el susține mișcarea de eliberare a grecilor de sub ocupația turcească, participând la unele acțiuni diplomatice și militare. În aprilie

1824, Byron moare din cauza malariei căpătate în urma unei călătorii în munți.

Opera lui Byron a fost întotdeauna privită prin prisma vieții sale, ca o expresie poetică a evoluției personale. În prima perioadă de creație (1807–1816), poezia sa poartă amprenta modelelor clasiciste și iluministe. În 1807, el își publică volumul de debut „Ceasuri de trândăvie”, atacat de critică. Chiar dacă era lipsită de maturitate și originalitate, această culegere anunță teme majore ale principalelor lucrări byroniene de mai târziu: solitudine, melancolie, stare de conflict cu o realitate dușmănoasă, căutarea unui refugiu eliberator în vis sau în amintiri, idealul pierdut sau inaccesibil. În 1809, drept răspuns la adresa recenzițiilor, Byron publică poemul satiric *Barzi englezi și critici scoțieni*, în care a ridiculizat imaginea criticilor și poezilor la modă în acea perioadă. Succesul adevărat însă vine o dată cu publicarea poemului romantic *Pelerinajul lui Childe Harold* (1812). Va urma o serie de „poeme orientale” (*Ghiaurul, Mireasa din Abydos, Corsarul, Lara, Asediul Corintului*), toate având în comun împrejurări exotice și figura centrală a revoltatului orgolios, singuratic, pasional, răzvrătit împotriva tuturor regulilor societății, dezamăgit de o lume meschină și nedreaptă, neînțeleș de cei din jur și de sine însuși, dornic de libertate, cuprins de o stare iremediabilă, numită melancolie universală. În a doua perioadă de creație (1817–1824), Byron se impune printr-o operă bogată în confesiuni lirice și reflecții filozofice, în care se condamnă orice fel de tiranie și suprimare a libertății umane, ipocrizie morală, religioasă sau politică (poemul dramatic *Manfred*, drama-mister *Cain*). Momentul culminant al creației byroniene îl reprezintă romanul în versuri neterminat „Don Juan”, în care sunt redată evenimentele, moravurile și spiritul acelei epoci.

Faima Lordului Byron se datorează nu numai operei, ci și vieții sale, trăită în extravaganta, cu numeroase povești de dragoste, datorii, despărțiri, acuzații de incest și sodomie. El a fost descris de către Lady Caroline Lamb ca „un om nebun, rău și periculos pentru al cunoaște”.

Byron a fost un lider regional al organizației revoluționare Carbonari din Italia în revolta lor împotriva Austriei și mai târziu a călătorit pentru a lupta împotriva turcilor în Războiul de independență grecesc, fapt pentru care grecii îl consideră un erou național.

În realitate, el a fost cea mai mare creație a sa, versurile reprezentând un acompaniament al vieții lui publice și private în care, așa cum a observat Matthew Arnold, „mii de oameni și-au povestit fiecare geamăt, și Europa și-a însușit jurământul lui”.

El a murit din cauza febrei în Mesolongion, Grecia la 19 aprilie 1824.

Peregrinările lui Childe Harold

(fragment)

Cântul întâi

II

Trăia cândva, în Albion, un june
Ce rătăcise ale vieții căi.
Disprețuind moravurile bune
Își luase-n cârd cu răii cei mai răi.
Nerușinat, ca și amicii săi,
Și nesătul, acest zănatec snob
Pentru plăceri trăia întâi și-ntăi, –
Și ajungând al desfătării rob,
Credea că pentru ea născutu-s-a pe glob.

III

Era, Childe Harold, tânăr de neam bun.
Eu nu cunosc al neamului purces.
Poate-avusese străluciți străbuni.
Dar un urmaș ticăloșit, ades,
Pătează pentru veci un neam ales.
Nici slava răspândită dinadins,
Nici vorbe dulci, șoptite cu-nțeles,
N-au să înalțe-n cinste pe un ins
De silnicul desfrâu la fapte rele-mpins.

IV

Ca găzele ce zboară-n miez de zi,
Nici el, Childe Harold, nu credea deloc
Că mai-nainte de amurg va fi
Izbit, ca de-un vârtej, de nenoroc.
Abia trecuse vârsta de mijloc
Și iată că se și simțea scârbit,
Sătul de el și de natalul loc,
Stinger printre prieteni, părăsit,
Ca un sihastru-nchis în urgisitu-i schit.

V

Nesăturat sorbise din plăceri
Și frumuseți pândise zeci și zeci.
Dar dintre toate-aceste primăveri
Iubise una doar, pierdută-n veci.
De-mbrățișarea lui scăpase, deci!

Căci sufletul ei cast l-ar fi mânjit
Acel ce-o luase razna pe poteci,
Risipitor, cu viciul logodit,
Urând huzurul trist al traiului tihnit.

VI

Îi părăsea, cu sufletul bolnav,
Childe Harold pe prieteni. Când și când,
În ochii grei sticlea un bob suav.
Însă mândria-l îngheța, curând.
Pleca deci singur, cu durerea-n gând,
În țări fierbinți, departe, peste mări,
Sătul, spre izbăvire alergând, –
Se îndrepta spre neștiute zări,
Gata până și-n iad să caute cărări. [...]

XI

Castel, domeniu, darnice femei
(Ce l-au vrăjit și-al căror păr buclat,
Albaștri ochi și mâini de funigei,
L-ar fi târât, pe-un sfânt chiar, în păcat),
Paharul plin, el, fără un oftat,
Le-a părăsit, spre-a fi doar călător
Pe mări adânci și oaspe pe-nnoptat
La musulmani, sau la vreun alt popor
Ciudat, hălăduind, hăt, la ecuator.

XII

Vântrelele tresaltă. Vântu-i bun.
Și bucuros ca Harold, pare-acum
Să-l smulgă de pe-acest pământ străbun.
Britanicul țarm alb se pierde-n fum.
Și spuma crește. Nava-și taie drum.
Poate-i mahnit că nava-l duce.
Dar el nu dă glas tristeții nicidecum.
Pe când ceilalți se jeluie-n zadar
Furtunii, ce nu stă s-asculte-al lor amar. [...]

XV

Ne-asemuit ținut, ce-a fost, o, Crist,
De ceruri răsfățat, Divin tablou!
În arbori poame dulci, ca de-ametist.
Colinele-ncărcate. Dar din nou
De mâini de om predate. Cu ecou

Grozav va repezi, Cel pururi blând,
Spre cei ce-i calcă legea, biciul său,
Cu furie-ntreită alungând
Năvălitorul gal de pe acest pământ.

XLIV

Dar gata cu războinicii... Să lupte,
Pierzându-și viața și râvnind renume.
Cei morți din Faimă nu pot să se-nfrupte;
Mor mii, spre-a slăvi un singur nume.
Pe cei năimiți disprețul să-i sugrume
Nu-i drept! Ei au murit pentru onoare.
Puteau muri în colțul lor de lume,
De-o moarte rușinoasă, oarecare,
Ca ucigași ori ca tâlhari de drumul mare.

Cântul II

XIII

Se va mândri, vreodată, un englez
Cu lacrimile-Atenei? Pe-acești furi,
O, Anglie, cumplit mă rușinez
Că i-ai crescut la sân și că-i înduri.
Regina mării cară vechii muri!
Ea, care-a fost-a Libertății scut,
Preface-acuma în dărâmături
Tot ce-a cruțat, într-un măreț ținut,
Necruțătorul timp și zbirii din trecut!

LXXXII

Dar nu-și ascund, sub măști în Carnaval,
Durerea, unii?oare chinul lor
Nu geme-n șoapta fiecărui val?
Nu-i pentru ei sfruntare și izvor
De îndurerare, praznicul sonor?
De toată zarva asta li-i urât;
Privesc pe-nveseliți bănuitor
Și-acest veșmânt bălțat, numaidecât,
C-un semn, l-ar preschimba în giulgiu mohorât.

XCVIII

O, care-i răul crud al bătrâneții,
Ce-i sapă rid pe frunte? Nu să știți
Că toți cei dragi ți-s șterși din cartea vieții

Și singur că rămâi printre cei vii?
Genunchii-mi plec, pedeapsa din Tării
Să mi-o primesc... Speranțele-s deșarte...
O, curgeți zile fără rost, pustii!
Ce m-a vrăjit pierdut e-n Timp, departe
Și anii tineri mi-s striviți de-un chin de moarte.

Traducere de Virgil Teodorescu

REFERINȚE CRITICE

„Byron va rămâne în spiritul oamenilor asemenea uneia dintre acele făpturi fantastice care par create de magie mai curând decât de natură, care uimesc fantezia, înflăcărează inima, dar nu satisfac nici rațiunea, nici conștiința.” Lamartin

„Cel de al teilea cânt al lui Childe Harold face dovada, cu întreaga-i putere și cu toate particularitățile lui, unei poezii neîncătușate de nimic, pline de forță și de originalitate, o poezie car, în cânturile precedente, a atras luarea-aminte a cititorului asupra autorului... Pasiunea atât de adâncă și de puternică, descrierile atât de pline de culoare, pe un ton atât de original, încât lipsa de cizelare în unele detalii mărunte mai curând adaugă energie poemului decât să-l văduvească de această însușire.”

Walter Scott

„În zonele cele mai înalte ale artei, Byron a descoperit îndată că poezia modernă nu poate să curgă într-un râu limpede dacă izvorăște din vâltorile turburi ale pasiunii; acolo el a aflat că, întemeiată pe eterna speranță, poezia trebuie să devină un strălucit amestec de credință și de dragoste, radiind ca un curcubeu după furtună, ca zorii după umbrele nopții...” Friedrich Shiller

TEXT ȘI INTERPRETARE

Poemul *Pregrinările lui Childe Harold* a fost scris, în cea mai mare parte, în locurile în care se desfășoară acțiunea. A fost început în Albania, iar episoadele referitoare la Spania și Portugalia au fost concepute pe baza observațiilor autorului, aflându-se în aceste țări.

Personajul central al poemului este Childe Harold – un tânăr aristocrat, orgolios, singuratic, dezamăgit de oameni și de viață. Este un personaj specific byronian, trăsăturile căruia s-au regăsit și în alte lucrări ale poetului, dar și în operele contemporanilor săi. Sentimentul unui gol spiritual, ca efect al vieții în desfrâu, îl face pe Childe Harold să sufere. El decide să întreprindă o călătorie, descrierea căreia permite autorului să înșire un mare număr de fapte din viața popoarelor

europene, să compare caractere naționale, să aprecieze viața politică din diverse țări, să defaime tirania, să cheme la lupta pentru libertate etc.

Poemul cuprinde călătoria și reflecțiile unui pelerin – tipul de erou revoltat, mizantrop, dezgustat de plăceri, aflat în căutare de aventuri, pe meleaguri străine.

Pelerinajul lui Childe Harold este un poem lirico-epic, scris în strofe și conceput ca un jurnal de călătorie. Opera conține patru cânturi, publicate în ani diferiți.

În primul și al doilea cânt, scrise în anul 1812, sunt descrise călătoriile eroului în Spania, Portugalia, Albania și Grecia. Primul cânt este dedicat Portugaliei și Spaniei: naratorul evidențiază un contrast enorm între splendoarea naturii și sărăcia oamenilor din aceste țări, arată rezistența poporului spaniol în fața armatei napoleoniene și îi susține în lupta lor pentru independență. În cântul doi sunt prezentate Albania și Grecia: comparând trecutul glorios al grecilor cu prezentul umil în care se aflau, subjuogați de turci, naratorul, cuprins de indignare, cheamă Grecia să ridice armele împotriva cotropitorilor.

În cântul al treilea, scris în Elvetia în anul 1816 și apărut în 1817, sunt prezentate călătoriile personajului în Belgia, Childe Harold trece prin Belgia și vizitează câmpul de lângă Waterloo. El admiră personalitatea lui Napoleon și reflectă asupra înfrângerii lui. Paralel cu prezentarea călătoriilor, eroul își expune ideile revoluționare cu privire la istoria atât de frământată a Europei. Revoltat de spectacolul distrugerilor provocate de războaiele napoleoniene și de ororile despotismului, poetul caută un refugiu în lumea trecutului ideal, precum Grecia antică. Tot în acest cânt călătorește pe Rin și în Elveția.

În cântul al IV-lea, scris în Italia în anul 1818, Byron înalță un imn de laudă și admirație orașelor italiene și luptei patrioților din această țară pentru libertate. În acest cânt este descrisă Italia, trecutul și cultura țării. Printre teme centrale ale acestei părți a poemului se remarcă cea a geniului și a nemuririi prin creație.

În *Peregrinările lui Childe Harold*, ca și în celelalte poeme ale autorului (*Ghiaunil, Corsarul, Manfred*) se conturează eroul byronian – un căutător neobosit al unui ideal de existență. Atitudinea lui, ceea ce s-a numit „byronism”, exprima, din punct de vedere social, protestul împotriva moravurilor și moralei acestei lumi, un protest care se încheie cu concluzia pesimistă a inutilității luptei duse pentru remedierea răului din aceasta lume. *Peregrinările lui Childe Harold* reprezintă un simbol al evadării dintr-o lume detestată de poetul romantic în confruntarea cu marile drame ale omenirii.

1. Citiți fragmentele din poemul lui Byron și comentați coținutul celor citite.
3. Cum sunt prezentate peregrinările eroului principal în fragmentele citite? Care este starea sufletească a eroului în timpul acestor călătorii? Argumentați-vă răspunsul.
4. Unde se desfășoară acțiunea descrisă de autor în poem? Care este iplicația proprie a autorului în cele descrise?
6. Cum este structurat poemul citit de voi? Ce puteți spune referitor la structura lui compozițională?
7. Ce mesaje centrale desprindem din textul poemului? Formulați câteva idei și înscrieți-le în caiete.
8. În ce își găsește refugiu spiritual eroul lui Byron? Motivați-vă răspunsul?
9. Ce simboluri principale distingem în coținutul operei citite?
11. Comentați din perspectivă proprie starea sufletească a lui Childe Harold.
13. Cum se prezintă opera lui Byron în contextul literaturii universale? Motivați-vă răspunsul, referindu-vă la epoca în care a trăit autorul.
14. Comentați cuvintele celebre ale eroului principal di poemul lui Byron. „Adevărul, o perlă care iubește adâncul” și demonstrați că aceasta este o definiție celor expuse în acest poem.
15. Realizați o comunicare despre importanța creației lui Byron și influența ei asupra literaturii de mai apoi.

Literatura română din Bucovina

Literatura și arta noastră națională bucovineană își au rădăcinile în cele mai vechi straturi ale culturii și literaturii europene, oglindind viața locuitorilor acestui ținut de la poalele Carpaților, cu profunde tradiții românești, spiritualitate creștină și verticalitate umană.

De la primele atestări în cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin sau Ioan Neculce până la istoriile literare semnate de George Călinescu, Eugen Lovinescu sau *Istoria Literaturii Române* editată de Academia Română, Bucovina, sau Țara de Sus a Moldovei, cum era numit ținutul nostru până la răpirea lui de către Imperiul Austro-Ungar în 1775, a constituit obiectul unor cercetări interesante în cele mai diverse domenii ale culturii și activității omului. Astfel, astăzi cunoaștem că spre finele secolului al XVIII în Bucovina circulau deja câteva cărți

populare cum ar fi *Alexandria*, *Codicele Constantin Popovici* ș.a. Ceva mai târziu în ținut cunosc o largă răspândire diferite calendare, unde cititorii găseau și povești, cântece culese din popor, ghicitori, proverbe, dar și încercări literare ale primilor scriitori băștinași.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea la Cernăuți desfășoară o amplă activitate literar-culturală mai mulți oameni de cultură, printre care îi amintim pe Silvestru Morariu-Andrievici, Leca Morariu, Vasile Bumbac, Iraclie Porumbescu (tatăl marelui compozitor Ciprian Porumbescu) ș.a. După înăbușirea mișcării revoluționare de la 1848 la Cernăuți se refugiază personalități marcante ale literaturii și culturii noastre naționale: Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Aron Pumnul, găzduiți la început în casa renumitei familii de cărturari Hurmuzachi, membrii ei constituind unul din pilonii culturii bucovinene. Anume atunci apare și prima publicație în limba română și în limba germană, intitulată *Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură*.

O activizare revoluționară, putem spune, are loc în viața culturală a ținutului odată cu fondarea în 1862 a *Reuniunii românești de lectură*, transformată ulterior în Societatea Pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, orgnizație din care au făcut parte chiar de la început Alexandru Hurmuzachi, Aron Pumnul, Ion a lui Gheorghe Sbiera, Leon Popescul și alte personalități marcante ale timpului. Peste trei ani, în 1865, apare și primul număr al publicației intitulată *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura română în Bucovina*, scopul ei fiind „concentrarea puterilor spirituale naționale din patria noastră spre a sprijini și dezvolta” limba, literatura și cultura.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea literaturii române în Bucovina a constituit aflarea la învățătură în orașul Cernăuți a tânărului Mihai Eminescu, elev apoi gimnazist, cu întreruperi, între anii 1859 – 1866. Aici, în 1866 el publică prima poezie intitulată *La moartea lui Aron Pumnul*. Începutul secolului XX aduce cu sine momente noi, importante pentru viața literară și culturală a Bucovinei. Astfel, în 1904 la Cernăuți apare revista *Junimea literară*, redactată de profesorul universitar Ion Nistor. În paginile ei își publică producția literară mai mulți scriitori și savanți, printre care îi amintim pe Nicolae Iorga, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu, Elena Farago, Traian Chelariu, George Voevidca, Leca Morariu, Vasile Gherasim ș.a.

Un moment crucial, putem spune, pentru dezvoltarea literaturii române în Bucovina a avut loc în 1931 când un grup de scriitori tineri în frunte cu Mircea Streinul fondează la Cernăuți gruparea „Iconar”, din care fac parte asemenea tineri înzestrați ca Teofil Lianu, Neculai Roșca,

Iulian Vesper, Vasile I. Posteuca, Traian Chelariu, Nicolae Tcaciuc-Albu ș.a. Peste ani, criticul și istoricul literar Perpessicius avea să menționeze că mișcarea „Iconar” a prezentat „unul dintre cele mai surprinzătoare fenomene din istoria creațiilor artistice din întreaga literatură română”. În această perioadă, până în 1940, în Bucovina are loc o adevărată efervescență a vieții literare, fiind publicate peste 30 de volume de versuri, un număr important de volume de proză (povestiri și romane), apar primele încercări semnate de tineri dramaturgi și critici literari. Tot la Cernăuți a fost fondată în 1938 Societatea Scriitorilor Bucovineni, care a funcționat aici până în 1940.

După cel de al doilea război mondial viața literară românească la Cernăuți a cunoscut o stagnare dramatică datorită instalării unui regim totalitar, cu o ideologie dușmănoasă față de orice încercare a tinerilor români de a reînnoa firele rupte în anii 1940 și 1944. Și abia în timpul dezghețului gorbaciovist, în anii 1986–1990, are loc o revigorare a vieții cultural-literare românești, când este fondată Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” (1989, primul președinte fiind ales Grigore Bostan), alte societăți culturale naționale.

În această perioadă apar primele volume de versuri ale poezilor Vasile Levițchi, Mircea Lutic, Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Suceveanu, Vasile Tărățeanu, Simion Gociu, Grigore Bostan, Elena Marița, debutează cu proză Grigore Crigan. În 1996 scriitorii fondează

Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți (președinte – Ilie Tudor Zegrea) iar în 1999 apare primul număr al revistei scriitorilor români din Cernăuți *Septentrion Literar* – prima publicație de acest fel de după cel de al doilea război mondial. În paginile ei publică atât scriitorii amintiți mai sus, confrății lor din România și Republica Moldova, în special bucovineni stabiliți cu traiul în alte părți, cât și colegii lor mai tineri: Gheorghe Ungureanu, Doina Bojescu, Dumitru Mintencu.

Grigore Bostan (1940 - 2004)

Poet, folclorist, istoric literar. Născut la 4 mai 1940 în satul Budineț din raionul Storojineț. După absolvirea școlii și-a continuat studiile la Universitatea de stat din Cernăuți, facultatea de Filologie romano-germanică, pe care a absolvit-o în 1965. Doctor în filologie (Kiev, 1971), doctor habilitat (Moscova, 1988). Din 1965 până în 2004 a lucrat la catedra de filologie română și clasică a

Universității din Cernăuți (conferențiar, profesor, șef de catedră din 1979). Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru al Academiei Școlii Superioare din Ucraina (1993), autor al multor studii (peste 500 de titluri) de folcloristică, istorie a literaturii și artei românești.

A debutat cu versuri în „Cultura Moldovei” în 1961. Autor al volumelor de versuri „Cântece de drum” (1982), „Revenire” (1990), „Vitrina manechinelor” (1992), „Cetatea de sus” (1994), „Dincolo de vârstă” (1996), „Poem bucovinean” (1998), „Cronograme în piatră” (2003), „A treia chemare” (2007) și al romanului-eseu „O evadare din Eterna-I” (2001), alcătuitor a numeroase antologii și culegeri de folclor. A mai publicat volumele de studii în domeniul folcloristicii comparate, istoriei literaturii și artei românești din Bucovina: „Corelații tipologice și contacte folclorice” (1985), „Poezia Populară Românească în spațiul carpato-nistrean” (1998), „Folclor din Țara Fagilor” (1993, în colaborare), „Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți 1775-2000, în colaborare cu Lora Bostan) ș.a.

Membru al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina, al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și al Uniunii Scriitorilor din România.

În timpul vieții s-a afirmat și ca un activist de prim rang al vieții cultural-literare și social-politice din Bucovina, participând la redeșteptarea națională a românilor și la afirmarea adevărului istoric despre neamul nostru. Astfel, în 1989 este ales primul președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți. Ca poet este apreciat la justa lui valoare de critica literară din România și din Republica Moldova, unde apar diverse cronici literare, studii despre creația lui literară.

Astfel, criticul literar cernăuțean Ștefan Broască menționează că „Viziunea poetică a lui Gr. Bostan nu este una senin-optimistă, eul liric nu trepidează contemplând mirificele priveliști din Țara de Sus, după cum ar urma să fie poezia unui tradiționalist... ci se arată profund tulburat, în deplină consonanță cu ongoasele unei conștiințe moderne...”. Iar academicianul Eugen Simon sublinia că „Sufletul lui trage spre melancolie și peisaje autumnale, spiritul treaz îl ține în modernitatea lirică și îi fragmentează poemul. Un ciudat amestec se observă în poemele sale”. Unele versuri ale lui Grigore Bostan au fost traduse în limbile rusă, ucraineană, germană, franceză, poloneză.

Poem bucovinean

Cu ramuri verzi de busuioc în grai,
cu zbor de ciocârlie în vioară,
stă neamul meu pe-acest picior de plai
și vârsta lui cu doina se măsoară.

Siretul curge-n vremuri legănat
ca versul nesfârșit dintr-o baladă
ori se frământă-n prund în fierbântat
când stelele din vaduri prind să-i scadă.

De unde oare, dinspre care veac străbate
lovitura de secure –
în armă de vrăjmaș sau în copac?
Și ne privesc străbuni cu ochi de mure...

... Stă neamul meu la poale de Carpați –
un codru vechi de vis crescut în piatră
cu cerul umed în cununi de brazi
aproape de tulpină și de vatră...

Aproape de tulpină și de vatră...

TEXT ȘI INTERPRETARE

Poemul bucovinean se înscrie, evident, în aria operelor poetice cu profunde reverberații patriotice ale scriitorilor bucovineni din toate timpurile, adăugând emoțiile unui sfârșit de secol ce continuă să răscolească istoria acestui ținut mioritic, cu pagini dramatice și vieți omenști trecute prin încercări deosebite, prin malaxorul celor mai vitrege timpuri. Poetul subliniază încă o dată că neamul nostru românesc are rădăcini de milenii în aceste locuri, vârsta lui

măsurându-se cu doina. Anume cu doina, și nu cu altceva. Or, în viziunea autorului, suntem un neam de oameni pașnici, care au miresme de busuioc în cuvinte și suflet larg, zburând spre soare ca viersul ciocârliei. Apele Siretului curg de veacuri printre dealurile și luncile noastre, valorile lui fremătând sub sclipirile stelelor, adâncind dorul celor ce se oglindesc în cristalinul lor. Și totuși, acest peisaj pastoral este tulburat de o întrebare ce ar fi, se pare, și un fel de presimțire: „*De unde oare, dinspre care veac/ Străbate lovitura de secure...*”. Poetul nu se poate liniști, nu poate privi nepăsător la anumite devieri ale sufletului uman de la traiectoria lui firească, și ne amintește din nou că suntem sub steaua poetului tânăr ce „iarăși a pornit/ Cu pașii măsuțați de veșnicie”. Or, o racordare a sufletului nostru la cel al Marelui Eminescu este necesară mereu pentru a nu ne pierde pe drumul istoriei. Debusolarea omului este periculoasă și pentru el, dar și pentru urmași.

Ultima strofă a poemului încheie într-un fel neliniștile poetului, turnând în inimile cititorului și o încredere în ziua de mâine deoarece neamul nostru e la poale de Carpați precum „un codru străjuit de piatră”, cu cerul senin în cununa arborilor veșnic verzi. Acest final constituie un simbol al rezistenței noastre în fața istoriei, a tuturor încercărilor prin care poate trece un popor.

EXERCITII. APLICAȚII

1. Citiți expresiv poezia lui Grigore Bostan, păstrând tonul fundamental al ei. Comentați ultima strofă a poemului.
2. Identificați și înscrieți în caiete cuvintele-cheie din acest poem. Care este semnificația lor? Argumentați-vă răspunsul.
3. Ce mesaje ne transmite autorul prin intermediul poeziei date? Formulați câteva idei și înscrieți-le în caiete.
4. Cum este prezentat poporul nostru, neamul românesc în poezie?
5. Identificați figurile de stil din textul poeziei și înscrieți-le în caiete. Explicați-le și alcătuiți cu unele dintre ele câteva enunțuri.
6. Analizați poezia din punct de vedere al versificației. Derminați rima, ritmul și măsura versurilor.
7. Ce invocații și interogații retorice utilizează autorul în poezia sa? Identificați-le și explicați-le. Care este rolul lor în redarea mesajului central al poeziei?
8. Pregătiți o comunicare pe tema: „Grigore Bostan – personalitate marcantă a culturii din Bucovina”.
9. Realizați o compunere cu titlul „Bucovina – diamant din coroana lui Ștefan cel Mare” cu referire la poezia lui Grigore Bostan.

Еvaluare finală.

Teme orientative pentru generalizarea cunoștințelor

1. Definiți noțiunea de literatură. Cum se încadrează literatura în contextul celorlalte arte? Ce este comun între aceste noțiuni?
2. Argumentați rolul literaturii populare în apariția și dezvoltarea literaturii culte. Care sunt caracteristicile de bază ale literaturii populare?
3. Ce prezintă balada populară *Monastirea Argeșului* pentru folclorul nostru românesc? Ce mituri fundamentale ale literaturii noastre naționale mai cunoașteți? Numiți-le și explicați importanța lor pentru identitatea noastră națională.
4. Ce este balada populară? Prin ce se deosebește balada populară de cea cultă. Argumentați.
5. Care sunt primele scrieri în limba română? Ce conținut au ele?
6. Ce este cronică literară? Cum definiți noțiunea de letopiseț? Ce rol au jucat cronicarii moldoveni în dezvoltarea literaturii române de mai târziu?
7. Prezentați, într-un text, figura marcantă a lui Dimitrie Cantemir și arătați rolul lui în istoria și cultura noastră națională.
8. Definiți noțiunea de umanism. Care sunt caracteristicile umanismului? Cum se dezvoltă această mișcare literară la noi?
9. Vorbiți despre personalitatea lui Gheorghe Asachi și rolul lui în dezvoltarea literaturii, culturii, învățământului la noi.
10. Ce este nuvela istorică? Care sunt caracteristicile nuvelei istorice? Cine este întemeietorul ei istorice în literatura română?
11. Cum este structurată nuvela *Alexandru Lăpușeanul* de C. Negruzzi? Ce semnificație au mottourile din această nuvelă? Redactați un text, reflectând problemele de construcție literară în nuvela dată.
12. Faceți o incursiune în istorie și vorbiți despre rolul lui Homer în dezvoltarea literaturii universale de mai apoi. Ce însemnătate au lucrările lui Homer *Iliada* și *Odiseea*? Argumentați.
13. Comentați, într-un text, balada lui Ion Heliade Rădulescu *Zburătorul*. Ce legătură e între această balada și mitul popular?
14. Care este rolul lui Bogdan Petriceicu Hașdeu în dezvoltarea dramaturgiei românești?
15. Caracterizați opera lui Omar Khayyam. În ce constă valoarea acestor lucrări?
16. Încadrați activitatea și opera scriitorului G. Byron în contextul literaturii universale. Prin ce este importantă lucrarea studiată de voi? Argumentați.

CUPRINS

Literatura – arta cuvântului.....	3
Literatura populară.....	5
Monastirea Argeşului.....	7
Primele scrieri în limba română.....	15
Primul text în limba română.....	16
Proza istoriografică medievală.....	25
Grigore Ureche.....	25
Letopiseţul Ţării Moldovei.....	29
Miron Costin.....	37
Letopiseţul Ţării Moldovei.....	41
Ion Neculce.....	51
Letopiseţul Ţării Moldovei.....	52
O samă de cuvinte.....	54
Legenda istorică.....	63
Dimitrie Bolintineanu, Codrul Cosminului.....	63
Dimitrie Cantemir.....	65
Descrierea Moldovei.....	67
Anton Pan, Povestea vorbei.....	84
Şota Rustaveli.....	102
Homer.....	113
Odiseea.....	116
Parabola biblică.....	128
Costache Negruzzi.....	146
Alexandru Lăpuşneanu.....	149
Ion Heliade Rădulescu.....	173
Zburătorul.....	175
Bogdan Petriceicu Haşdeu.....	183
Răzvan şi Vidra.....	186
Omar Khayyam.....	213
Matsuo Basho.....	217
Jules Verne, <i>Copiii căpitanului Grand</i>	219
George Gordon Byron, <i>Peregrinările lui Childe Harold</i>	233
Literatura română din Bucovina.....	240
Grigore Bostan, Poem bucovinean.....	243
Evaluare finală.....	246

Навчальне видання

**ГОВОРНЯН Лілія Серафимівна
КОЛЕСНИКОВА Дойна Олександрівна**

**ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС
«ЛІТЕРАТУРА»
(румунська та зарубіжна)**

**Підручник для 8 класу з навчанням румунською мовою
закладів загальної середньої освіти**

2-ге видання, перероблене

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Румунською мовою

Редактор *Л.С. Пушкарьова*
Обкладинка *С.Л. Говорнян*
Художнє оформлення *С.Л. Говорнян*
Верстка *С.Л. Говорнян*
Коректор *І.В. Іоніцой*

Формат 70x100 1/16.
Ум. друк. арк. 20,088. Обл.-вид. арк. 18,84.
Тираж 2361 пр. Зам № 21-188

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua e-mail: office@svit.gov.ua svit_vydav@ukr.net

Друк ПрАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09100, Київська обл., м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, буд. 4
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 5454 від 14.08.2017